

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
EKONOMIKAS UN VADĪBAS FAKULTĀTE
PUBLISKĀS PĀRVALDES KATEDRA

REĢIONU ATTĪSTĪBA LATVIJĀ -
REĢIONU EKONOMISKĀS ATTĪSTĪBAS PLĀNOŠANAS UN
NOVĒRTĒŠANAS MODELIS

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE
ANNO 1919

PROMOCIJAS DARBS

Doktora grāda iegūšanai:

Vadības zinātne nozarē

Apakšnozare:

Sabiedrības vadības apakšnozare

Autors: Vadības zinātnes doktora

studiju programmas

zinātniskā grāda pretendente

Zanda Kalniņa-Lukaševica

Darba vadītājs: Dr.oec., prof.Māris Purgailis

Rīga, 2013

PROMOCIJAS DARBA SATURA RĀDĪTĀJS

ILUSTRATĪVO MATERIĀLU SARAKSTS	4
SAĪSINĀJUMI.....	8
IEVADS	9
1. NODAĻA	
REĢIONU EKONOMISKĀS ATTĪSTĪBAS TEORĒTISKAIS PAMATOJUMS UN	
MODEĻI	24
1.1. Reģionu ekonomiskās attīstības teoriju un modeļu pārskats	25
1.2. Nozīmīgākās politikas izvēles un teoriju ietekme uz reģionālās attīstības politikām....	46
2. NODAĻA	
REĢIONU PĀRVALDĪBAS PAMATASPEKTI UN IESPĒJAS REĢIONU	
ATTĪSTĪBAS STIMULĒŠANAI	56
2.1. Reģionu pārvaldības pamataspekti un dažādie modeļi	57
2.2. Stratēģiskā plānošana un integrētas attīstības plānošanas pieeja.	77
2.3. Sociālā partnerība un aktīva līdzdalība kā attīstības priekšnoteikums.....	86
3. NODAĻA	
PILSĒTU LOMA UN SADARBĪBAS MODEĻI REĢIONU ATTĪSTĪBAS	
STIMULĒŠANAI	92
3.1. Pilsētu attīstības un sadarbības modeļi un policentrisma attīstība Eiropā	92
3.2. Pilsētu loma Latvijas reģionu attīstībā.....	100
3.3. Pilsētu attīstības politika Latvijā un pilsētu sadarbības perspektīva reģionu	
ekonomiskās attīstības kontekstā	110
4. NODAĻA	
REĢIONU ATTĪSTĪBU RAKSTUROJOŠIE MAKROEKONOMIKAS FAKTORI UN	
IEDZĪVOTĀJU MIKROLĪMEŅA IZVĒLES	120
4.1. Reģionu attīstību nosakošie makroekonomiskie faktori	121
4.2. Baltijas valstu reģionu salīdzinošo izaugsmes tempu analīze.....	126
4.3. Latvijas iedzīvotāju viedokļu ietekmes uz reģionu attīstības potenciālu izpēte	139

5. NODAĻA

REĢIONU EKONOMISKĀS ATTĪSTĪBAS SINTEZĒTAIS MODELIS	158
5.1. Reģionu ekonomiskās attīstības Sintezētais modelis.....	158
5.2. Latgales reģiona attīstības tendences un būtiskākie izaicinājumi.....	171
5.3. Latgalē īstenotās attīstības politikas novērtējums un salīdzinājums ar reģionu ekonomiskās attīstības Sintezēto modeli	187
SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI	201
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS	209
PIELIKUMI	225
1. Pētījuma metodoloģija un metodes.....	225
2. Reģionu attīstību raksturojošie makroekonomikas faktori	234
3. Socioloģisko aptauju tehniskā informācija un pilns datu kopums.....	252
4. Ekspertu vērtējums par Latvijā faktiski realizēto reģionu attīstības politiku	265
5. ES struktūrfondu investīciju cilvēkkapitāla, uzņēmējdarbības un infrastruktūras attīstībā laika periodā no 2004.-2012. gadam – pārskats reģionālā griezumā.....	271

ILUSTRATĪVO MATERIĀLU SARAKSTS

TABULAS

1.1. tabula. Reģionālās ekonomiskās attīstības un izaugsmes (REA) teoriju pārskats	28
1.2. tabula. Izaugsmes un attīstības teorijas un atšķirīgie “telpas” koncepti	44
1.3. tabula. Attīstības teorijas un dažādie reģionu attīstību virzošie faktori un dimensijas ..	51
2.1. tabula. Valdības un pārvaldības pieeju salīdzinājums	61
2.2. tabula. Reģionālās pārvaldības dimensijas un indikatori	62
2.3. tabula. Reģionālās pārvaldības modeļi	66
2.4. tabula. Identificētās jaunās centrālās valdības “lomas”	68
3.1. tabula. Pilsētu politikas galvenie uzstādījumi ES - 1999 un 2009	99
3.2. tabula. Republikas pilsētu teritorijas attīstības līmeņa indekss un attīstības pamatrādītāji pēc 2011. gada datiem	104
3.3. tabula. Izaugsmes un attīstības teorijas un atšķirīgo “telpas” konceptu nozīmīgākās iezīmes	117
4.1. tabula. Attīstības teorijas un dažādie reģionālās attīstības / ražošanas faktori	122
4.2. tabula. Baltijas valstu un to reģionu izaugsme pret OECD kopējiem IKP apjomiem, 1997-2007.gads	129
4.3. tabula. Baltijas valstu un to reģionu izaugsme pret ES kopējiem IKP apjomiem, 1997- 2007.gads	131
4.4. tabula. Baltijas valstu un to reģionu izaugsme pret OECD un ES kopējiem IKP apjomiem, 1997-2007.gads	133
5.1. tabula. Nozīmīgākie reģionu ekonomiskās attīstības faktori	159
5.2. tabula. REA teorijās definēto attīstības faktoru novērtējums	162
5.3. tabula. REA teorijās definēto attīstības faktoru ekspertu novērtējums	164
5.4. tabula. REA teoriju nozīmīgāko aspektu un to definēto attīstības faktoru novērtējums	168
5.5. tabula. IKP uz 1 iedz. faktiskās cenās, Ls	174

5.6. tabula. Latgales reģiona ekonomiskās attīstības politikas un attīstības iespēju novērtējums.....	191
5.7. tabula. Faktiski īstenotās Latgales attīstības politikas novērtējums salīdzinājumā ar Sintezēto modeli	193

ATTĒLI

2.1. attēls. Integrētas attīstības plānošanas pamatsoļi un to sakritība	83
3.1. attēls. ES kartogramma pēc reģionu IKP apjomiem.....	96
3.2. attēls. ES2030 – Telpiskās attīstības bāzes scenārijs	97
3.3. attēls. Policentrisma indekss ES dalībvalstīs	98
3.4. attēls. Novadu un republikas pilsētu teritorijas attīstības līmeņa indekss atbilstoši 2011. gada datiem	104
3.5. attēls. Novadu un republikas pilsētu teritorijas attīstības līmeņa izmaiņu indekss atbilstoši 2011. gada datiem, salīdzinot ar 2010. gada vidējiem rādītājiem	105
3.6. attēls. Plānošanas reģionu teritorijas attīstības līmeņa Izmaiņu indekss atbilstoši 2011. gada datiem, salīdzinot ar 2010. gada vidējiem rādītājiem.....	106
3.7. attēls. Džini koeficients, 2000 - 2008	107
3.8. attēls. Iedzīvotāju vecuma struktūra (2012), cilvēku skaits.....	108
3.9. attēls. Iedzīvotāju skaita izmaiņas	109
4.1. attēls. Latvijas ekonomikas pieauguma tempi salīdzinoši ar ES un OECD ekonomikas pieauguma tempiem, 1997-2007.gads	132
4.2. Latvijas NUTS 3 / TL3 līmeņa reģionu izaugsme salīdzinoši pret valsts kopējiem izaugsmes tempiem, 1997-2007.gads	135
4.3. attēls. Latvijas reģionu izaugsme salīdzinoši pret valsts kopējiem izaugsmes tempiem, 1997-2007.gads.....	136
4.4. attēls. Lietuvas reģionu izaugsme salīdzinoši pret valsts kopējiem izaugsmes tempiem, 1997-2007.gads.....	137
4.5. attēls. Igaunijas reģionu izaugsme salīdzinoši pret valsts kopējiem izaugsmes tempiem, 1997-2007.gads.....	137

4.6. attēls. Atbildes uz jautājumu: „Domājot par nākotni, ko Jūs plānojat darīt, lai nodrošinātu sev darba iespējas un ienākumus ilgtermiņā?”	141
4.7. attēls. Atbildes uz jautājumu: „Gadījumā, ja pasliktinātos Jūsu ģimenes materiālais stāvoklis, kuras trīs darbības no šeit minētajām Jūs darītu pirmām kārtām?”	142
4.8. attēls. Atbildes uz jautājumu: „Domājot par nākotni ko Jūs plānojat darīt, lai nodrošinātu sev darba iespējas un ienākumus ilgtermiņā?” 2011. un 2012. gads. reģionālā griezumā.....	143
4.9. attēls. Atbildes uz jautājumu: „Domājot par sevi, vai Jūs būtu gatavs mācīties, paaugstināt savu profesionālo kvalifikāciju vai pārkvalificēties?”	145
4.10. attēls. Atbildes uz jautājumu: „Vai pēdējo 2 gadu laikā Jūs esat apmeklējis kādus kursus, seminārus u.tml.?”	147
4.11. attēls. Atbildes uz jautājumu: „Ja Jūs meklētu jaunu darba vietu, vai šie kursi semināri Jums palīdzētu to atrast?”	147
4.12. attēls. Atbildes uz jautājumu: „Kādi ir galvenie iemesli, kādēļ Jūs pēdējo 2 gadu laikā neesat apmeklējis kursus, seminārus?”	148
4.13. attēls. Atbildes uz jautājumu: „Un, ja Jums drīzumā būs jāmeklē jauna darba vieta, vai Jūs domājat, ka..”	149
4.14. attēls. Atbildes uz jautājumu: „Un, ja Jums būtu jāmeklē jauna darba vieta Jūs..?” .	150
4.15. attēls. Atbildes uz jautājumu: „Domājot par nākotni, vai Jūs plānoja mainīt dzīvesvietu (pārcelties uz citu padzīvoto vietu Latvijā vai ārzemēs)?”	151
4.16. attēls. Atbildes uz jautājumu: „Domājot par nākotni, vai Jūs plānoja mainīt dzīvesvietu (pārcelties uz citu padzīvoto vietu Latvijā vai ārzemēs)?” reģionālā griezumā	152
4.17. attēls. Atbildes uz jautājumu: „Pēdējā laikā tiek runāts par iemesliem, kāpēc cilvēki maina dzīvesvietas (pārceļas uz citu pilsētu vai pagastu). Kas Jūs varētu pamudināt pārcelties uz dzīvi citur?”	153
4.18. attēls. Atbildes uz jautājumu: „Pēdējā laikā bieži tiek runāts par to, ka būtu vēlams, lai vairāk cilvēku sāktu savu uzņēmējdarbību. Kā tas ir ar Jums? Lūdzu, nosauciet apsvērumus un/ vai šķēršļus, kas Jūs kavē sākt savu uzņēmējdarbību”	154
4.19. attēls. Atbildes uz jautājumu: „Cik lielā mērā Jūs uzticaties..”	155
5.1. attēls. Pētījuma izstrādes metodikas 10 posmi.....	161

5.2. attēls. 4 attīstības scenāriju vizuālais attēlojums.....	170
5.3. attēls. Iedzīvotāju skaita izmaiņas 2000 – 2010,%	172
5.4. attēls. Iedzīvotāju skaita izmaiņas 2011/2000	173
5.5. attēls. Iedzīvotāju skaits un tā izmaiņas.....	174
5.6. attēls. Reģistrētā bezdarba rādītāji reģionos 2011 - 2012.....	175
5.7. attēls. Strādājošo mēneša vidējā darba samaksa Ls (bruto).....	176
5.8. attēls. Jauni reģistrēti uzņēmumi uz 1000 iedzīvotājiem, 1995 - 2010.....	177
5.9. attēls. Ekonomiski aktīvās tirgus sektora statistikas vienības %, 2011	177
5.10. attēls. Nefinanšu investīcijas uz 1 iedz., LVL, 2011.g.	178
5.11. attēls. ESF finansējums uz vienu iedz. LVL, 2004-2013. gadu fondu plānošanas periodā	179
5.12. attēls. Ilgtspējīgas attīstības veicināšana/infrastruktūra un pakalpojumi, uz vienu iedz. LVL.....	180
5.13. attēls. Cilvēkresursu attīstība un nodarbinātības veicināšana, uz vienu iedz. LVL...	181
5.14. attēls. Uzņēmējdarbības un inovāciju veicināšana, uz vienu iedz. LVL	182
5.15. attēls. Atbildes uz jautājumu: „Sakiet, lūdzu, kas Jūs tuvākajos 3-5 gados varētu motivēt pārcelties uz dzīvi kādā no Latgales pilsētām/ novadiem/ ciemiem?”	185
5.16. attēls. Atbildes uz jautājumu: „Sakiet, lūdzu, kas Jūs tuvākajos 3-5 gados varētu motivēt pārcelties uz dzīvi kādā no Latgales pilsētām/novadiem/ciemiem?”	186
5.17. attēls. Latgales reģiona attīstības pieejas un Sintezētā modeļa salīdzinājuma vizualizācija.	194

SAĪSINĀJUMI

ASV – Amerikas Savienotās Valstis

CEMAT - Eiropas telpiskās/reģionālās plānošanas ministru konference

CSP / CSB – Centrālā statistikas pārvalde

EEA – Eiropas ekonomiskā zona

ERAF – Eiropas reģionālās attīstības fonds

ES – Eiropas Savienība

ESPON – Eiropas teritoriālās attīstības un kohēzijas novērošanas tīkls

ETAP - Eiropas telpiskās attīstības perspektīva

EUR – Euro

ICT – Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas

IKP – Iekšzemes kopprodukts

IT – Informācijas tehnoloģijas

LDA – Reģiona (vietējā) attīstības aģentūra

LDDK - Latvijas Darba devēju konfederācija

MASST – Makroekonomikas, sektorālais, sociālais, teritoriāls modelis

NAP – Nacionālais attīstības plāns

NUTS - Teritoriālu vienību nomenklatūra statistikai

NVO – Nevalstiskā organizācija

OECD - Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija

OECD LEED - Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas Vietējās ekonomiskās un nodarbinātības attīstības centrs

R&D – Pētniecība un attīstība

RAPLM – Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija

REA – Reģionu ekonomiskā attīstība

SKDS - Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centrs

SVID – Stiprās puses, vājās vietas, iespējas, draudi

TS - Trentino Sviluppo

VARAM – Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija

VASAB - Vīzija un stratēģijas apkārt Baltijas jūrai??

VRAA - Valsts reģionālās attīstības aģentūra

IEVADS

Pētījuma aktualitāte

Valstu un reģionu īstenotām attīstības politikām pamatu veido reģionu ekonomiskās attīstības teorijas. Reģionālā zinātnē dinamiski attīstās teorētiskie modeļi, kas maina reģionālās attīstības politiku pieejas un galvenos akcentus. Reģionu ekonomiskās attīstības teorijām ir cieša saikne ne tikai ar reģionālās attīstības politikām, bet arī ar tām saistītiem pārvaldības, investīciju un iedzīvotāju līdzdalības jautājumiem.

Analizējot reģionālās attīstības politikas pieejas dažādās valstīs, var nošķirt vairākus attīstības posmus. Sākotnējā posmā reģionālās attīstības politikas Eiropā, Ziemeļamerikā un Austrumāzijā mēģināja sabalansēt nacionālo ekonomiku, piedāvājot pamudinājumu vai spēcīgus normatīvus, lai sekmētu uzņēmējdarbību atpalikušajos reģionos. Nākamajā posmā uzsvars tika likts uz attīstības centru kā izaugsmes virzītāju atbalstu un stiprinātāju. Jaunās paaudzes politikas akcentē funkcionālo ekonomisko reģionu kā dabiskas teritorijas nozīmi, kurā kombinējas nekustamo īpašumu tirgus, darba tirgus un reģiona pamataktīvu atrašanās vieta (Clark, 2006).

Reģionu ekonomiskās attīstības teorētisko pamatojumu veido vairāku autoru darbi. Reģionu (reģionālā) ekonomiskā attīstība kā koncepts ir ļoti plašs un nav viennozīmīgi definēts. Dažādi pētnieki uzsver dažādus aspektus un to ietekmi uz reģionu attīstību. Par vienu no reģionu ekonomiskās attīstības teorijas pamatlicējiem tiek uzskatīts klasiķis Valters Isards, kas 40.-50. gados aktīvi aizstāvēja tēzes par vietas, telpas, pilsētu un reģionu lomu ekonomiskās attīstības procesā. Par viņa nozīmīgāko darbu tiek uzskatīts 1956. gadā izdotā grāmata „Vieta un telpas ekonomika”. Kā otrs agrīnās teorijas pamatlicējs minams Klāuds Ponsards, kas aplūkoja ar vietu saistītas ekonomikas vēsturi un, balstoties uz saviem pētījumiem, argumentēja pilsētu un reģionu lomu valstu attīstībā.

Apskatot pētījumus par teritoriju un reģionu attīstību, pilsētu un lauku mijiedarbību un aglomerāciju lomu ekonomikā, nepieciešams minēt ekonomista, 2008. gada Nobela prēmijas laureāta Pola Krugmana darbus, t.sk. ekonomisko aktivitāšu atrašanās vietu teoriju. Krugmana darbos skaidroti tādi reģionu ekonomiskās attīstības aspekti kā aglomerācijas, ekonomiskie reģioni un ekonomisko aktivitāšu koncentrēšanās atsevišķās valstīs, reģionos un pilsētās, tādā veidā padziļinot izpratni par ekonomisko aktivitāšu lokalizāciju. Tomēr vienlaikus nepieciešams atzīmēt, ka ir arī daudzi pretargumenti Krugmana izvirzītajai teorijai, un pēdējā desmitgadē, lokalizācijas teorijai zaudējot savu pozīciju, arvien populārāka ir kļuvusi reģionu endogēnās attīstības teorija.

Pētījumi un starptautisko organizāciju ziņojumi reģionu ekonomiskās attīstības jomā norāda uz pārvaldības paradigmas izmaiņām kā būtisku izaugsmes un konkurētspējas nosacījumu un aģentu. Reģionu izaugsmē arvien būtiskāku lomu ieņem gan atsevišķu pilsētu un metropoļu attīstība, gan sadarbības modeļu izveide un funkcionēšana. Arvien vairāk Eiropas valstīs attīstības sekmēšanai tiek veidots daudzlīmeņu pārvaldības modelis jeb sadarbība starp vietējās varas, nacionālā līmeņa institūciju un uzņēmēju pārstāvjiem. Secināts, ka reģionālās pašvaldības, kā atsevišķs pārvaldes līmenis, spēj efektīvi pildīt kādas noteiktas funkcijas, bet reģiona izaugsmes nodrošināšanai ir nepieciešama spēja vienoties par daudzpusīgu un kompleksu pasākumu veikšanu. Tādēļ ir jārunā par visaptverošu reģionu izaugsmi sekmējošu sadarbības modeli.

Latvijā 1990. gados izstrādātās administratīvi teritoriālās reformas un reģionālās attīstības koncepcijas koncentrējās uz pagājušā gadsimta otrajā pusē Eiropā un pasaulē izplatītajiem reģionu ekonomiskās attīstības modeļiem, kas paredzēja stingru funkciju sadali, pārvaldes līmeņu hierarhiju, uzsvēra sociālās kohēzijas aspektus un sniedza atbalstu ekonomiski vājākām teritorijām. Kamēr Latvijā ilgstoši kavējās teritoriālās reformas īstenošana, un investīcijām pieejamie resursi tika veltīti neskaitāmiem mikro projektiem, piemēram, Somijā jau tika attīstīti industriālie klasteri un zināšanu ekonomika. Pārvaldes institūciju darbs tika plānots un novērtēts, balstoties uz konkrētiem indikatoriem un rādītājiem. Vācijā tika attīstītas pilsētas, kā apkārtējo teritoriju izaugsmes virzītājspēks. Savukārt Apvienotajā Karalistē divdesmit gadus ilgas mērķtiecīgas reformas rezultātā tika būtiski reformēta publiskā pārvalde un reģionālā līmenī izveidoti vienoti pārvaldes un pakalpojumu centri.

Pēdējās dekādēs starptautiskā kontekstā tiek novērotas ievērojamas teritoriālo perspektīvu izmaiņas, vairāk koncentrējoties uz apdzīvotu vietu konkurētspēju, nekā uz tradicionālu atbalsta nodrošināšanu nozarēm vai ienākumu otrreizējai sadalei. Politika tiek virzīta uz ikviena reģionu konkurētspējas attīstību, nevis tikai uz atpalikušo reģionu subsidēšanu, kas ir izrādījusies mazefektīva. Pēdējos gados analizējot reģionu endogēno attīstību, īpaši tiek akcentēta izglītības, inovāciju un cilvēkkapitāla attīstības nozīme. Tieši investīcijas cilvēkkapitālā tiek akcentētas kā izšķirošas reģiona ekonomikas attīstībai.

Daudzas diskusijas reģionālās attīstības politikā iepriekšējos gados tika koncentrētas uz to, vai reģionālās attīstības politikā jākoncentrējas uz vienmērīgas attīstības vai produktivitātes mērķiem. Attiecīgi vai publiskā investīcijas vairāk novirzāmas atpalikušo reģionu vajadzībām, vai ieguldāmas tur, kur sniegs lielāko ekonomisko atdevi un attiecīgi būs produktīvākas. Viens no neseniem OECD (Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas) pētījumiem tā vietā uzsver, ka izaugsmes iespējas piemīt katram reģionam. Tas

rosina debates par to, ka nacionālā līmeņa valdībai vajadzētu veicināt katra reģiona attīstību. Turpretī reģioniem jāveicina savu izaugsmi, izmantojot vietējos līdzekļus un resursus, lai gūtu labumu no katra reģiona konkurētspējīgajām priekšrocībām, nevis jāpaļaujas galvenokārt uz valsts līmeņa dotācijām (OECD, 2009). Tāpat arī OECD 2009. gadā uzsvēra, ka “tradicionālās politikas, kas balstītas tikai uz infrastruktūras nodrošināšanu vai izglītošanu, ir nepietiekamas. To vietā nepieciešama daudz visaptverošākā politika, kas saskaņoti apvieno šīs divas politikas valdības līmenī, tādā veidā veicinot biznesa attīstību un inovācijas” (OECD, 2009, 13).

Latvijas reģionu ekonomiskās attīstības kontekstā ir jāvērtē visa Baltijas jūras reģiona attīstība. Tas ir viens no sociāli, ekonomiski un tehnoloģiski attīstītākajiem makroreģioniem pasaulē. Vienlaikus Baltijas jūras reģionā notiek strauja sabiedrības novecošanās un teritoriju depopulācija, tajā iekšēji ir lielas atšķirības cilvēkkapitāla attīstībā un produktivitātes rādītājos.

Ņemot vērā nesenās ekonomiskās un sociālās krīzes ietekmi uz Latvijas valsts pārvaldi un nepieciešamību veikt būtiskas strukturālās reformas, var identificēt virkni nozīmīgu aspektu, kas nosaka pētījuma aktualitāti un iespējamo inovatīvo ietekmi uz publiskās pārvaldes sektoru.

Pirmkārt, līdzšinējās diskusijās un lēmumu pieņemšanas procesā par pilsētu un reģionu attīstības jautājumiem Latvijā ir saskatāms nozīmīgs argumentu, analīzes un pamatojumu trūkums, tā vietā lēmumus balstot uz subjektīviem politiskiem apsvērumiem. Pētījums var sniegt argumentus par ekonomisko attīstību atbalstošām izvēlēm.

Otrkārt, pilsētu un reģionu sadarbībai turpmākajos gados būs būtiska ietekme uz Baltijas jūras reģiona attīstību un starptautisko konkurētspēju. Inovatīvi pārvaldības risinājumi un teritoriju ekonomiskā attīstība ir ļoti aktuāls jautājums ES un starptautiskā skatījumā.

Treškārt, demogrāfiskie, sociālie un ekonomikas rādītāji ļoti skaidri iezīmē to, ka Latvijai turpmākajos gados valsts un pašvaldību budžetos nebūs pieejami ievērojami resursi visu jomu investīcijām. Līdz ar to aktuāls ir jautājums par pārvaldes spēju veidot jaunu, prioritāšu izvēlē balstītu skatījumu un spēju sadarboties starptautiskās konkurētspējas palielināšanai.

Ceturtkārt, lai veidotu efektīvu attīstības politiku nākamajiem periodiem, jāspēj novērtēt iepriekšējos gados realizētās politikas sasniegumi, veiksmes un kļūdas. Pētījuma rezultātā izstrādātā matricveida pieeja, kas balstīta aktuālajos reģionālās zinātnes pētījumos un secinājumos, veido instrumentu kopu šāda novērtējuma izstrādei.

Visbeidzot, reģionālā zinātne (angl.- regional science) ir salīdzinoši jauna zinātnes disciplīna, kas strauji attīstās. Pētījuma izstrādes sniedz jaunu pienesumu gan reģionālās

zinātnes teorētiskajai bāzei, gan tās praktiskā pielietojuma iespējām, kā arī dod impulsu šīs zinātnes jomas attīstībai Latvijā.

Šie aspekti norāda uz pētījuma aktualitāti, potenciālo pielietojumu un iespējamo inovatīvo ietekmi uz publiskās pārvaldes sektoru. Ievērojot to, ka reģionālās zinātnes ietvaros teorija turpina attīstīties, Latvijā reģionālā zinātne ir ļoti maz attīstīta un Latvijas reģionu attīstība ir pētīta tikai fragmentāri, saskatāmi būtiski trūkumi gan teorētisko konceptu, gan empīrisko pētījumu laukā. Tādēļ ir nepieciešami papildus zinātniskie pētījumi.

Pētījuma objekts ir reģionu ekonomiskā attīstība.

Pētījuma priekšmets ir reģionu ekonomisko attīstību ietekmējošie izaugsmes faktori, publisko politiku izvēles un iespējamie attīstības modeļi.

Pētījuma jautājums ir - kāds (publiskās pārvaldes īstenots) reģionu ekonomiskās attīstības modelis sekmē Latvijas reģionu ekonomisko attīstību?

Pētījuma mērķis ir, izpētīt reģionu ekonomisko attīstību ietekmējošos faktorus un publisko politiku izvēles, izstrādāt modeli reģionu ekonomiskās attīstības politiku novērtēšanai un plānošanai.

Pētījuma uzdevumi ir:

- (1) analizēt reģionu ekonomiskās attīstības teoriju dažādās pieejas un izveidot pārskatu par būtiskākajām teorijām;
- (2) analizēt reģionu pārvaldības jautājumus, t.sk. attīstības plānošanas un iedzīvotāju līdzdalības iespējamās pieejas;
- (3) analizēt pilsētu un pilsētu attīstības modeļu lomu reģionu ekonomiskā attīstībā;
- (4) analizēt Latvijas reģionu attīstību virzošos faktorus un izaugsmes tempus;
- (5) identificēt nozīmīgākos reģionu ekonomiskās attīstības faktorus, veikt to salīdzinošo novērtējumu un balstoties uz pētījumu rezultātiem aprakstīt izstrādāto reģionu ekonomiskās attīstības plānošanas un novērtēšanas modeli;
- (6) uz viena reģiona piemēra bāzes veikt pētījuma rezultātu aprobāciju.

Darba struktūra

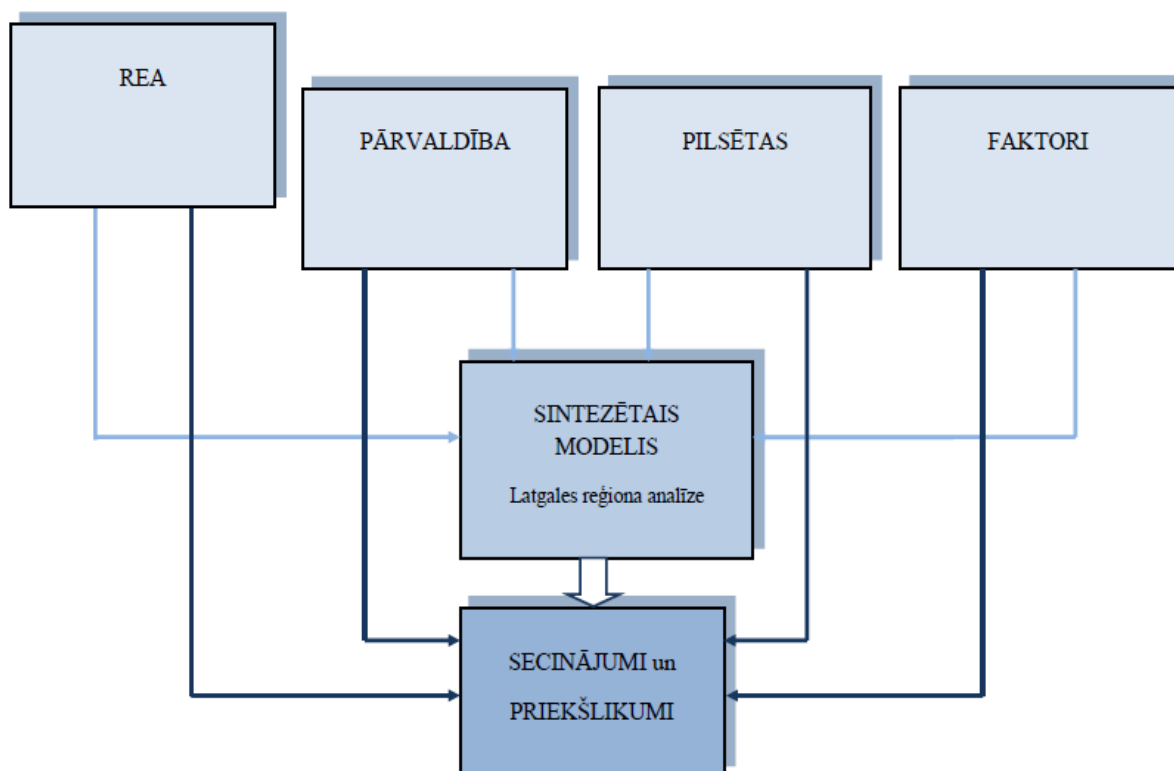
Promocijas darbs sastāv no ievada, piecām nodaļām, noslēguma secinājumiem, priekšlikumiem un izmantotās literatūras saraksta.

Ievada daļā formulēta pētījuma aktualitāte, noteikts pētījuma objekts, izvirzīts pētījuma mērķis un uzdevumi, atspoguļota darba struktūra, pētījuma metodes, dots darba teorētiskais un metodoloģiskais pamats, uzrādīti pētījuma ierobežojumi, pētījumu veikšanas

periods, pētījumu zinātniskā novitāte, formulētas darba aizstāvēšanai izvirzītās tēzes un atspoguļota darba rezultātu aprobācija.

Darba nodaļas strukturētas atbilstoši darba uzdevumam. Pirmajā nodaļā analizēta reģionu ekonomiskās attīstības teorija. Otrajā nodaļā analizēti pārvaldības jautājumi, iekļaujot uzņēmējdarbības atbalsta instrumentus, plānošanas nozīmi un līdzdalības veicināšanas instrumentus. Trešajā nodaļā analizēti pilsētu attīstības un sadarbības jautājumi. Ceturtajā nodaļā analizēti reģionu ekonomisko attīstību nosakošie makroekonomikas faktori un Latvijas reģionu attīstību raksturojošos makroekonomikas rādītāju salīdzinošie izaugsmes tempi. Nodaļas turpinājumā pētīta iedzīvotāju noskaņojuma saistība ar reģiona makroekonomiskajiem rādītājiem. Piektajā nodaļā veikta reģionu attīstību ietekmējošo faktoru novērtējums un izstrādāts reģionu ekonomiskās attīstības Sintezētais modelis. Uz Latgales reģiona piemēra aprobēti iepriekšējās nodaļās izstrādātie secinājumi. Noslēgumā sniegti pētījuma rezultātā iegūtie galvenie secinājumi un priekšlikumi. Darba struktūru atspoguļo sekojošais attēls.

Attēls: Zinātniskā darba struktūra

Avots: Autora izstrādāta grafiska darba struktūras attēlojums.

Pētījuma metodoloģija un metodes

Lai apzinātu un izvērtētu reģionu ekonomiskās attīstības instrumentus un izstrādātu Latvijas situācijai piemērotāko reģionālās attīstības modeli, tika izstrādāta pētījuma metodoloģija un identificētas pētījuma sekmīgai veikšanai pielietojamās metodes.

Pētījuma metodoloģija paredzēja pētījuma īstenošanu desmit loģiski secīgos pētījuma īstenošanas posmos:

1. Reģionu ekonomiskās attīstības teoriju analīze.
2. Nozīmīgāko reģionu ekonomiskās attīstības faktoru identificēšana un atlase.
3. Reģionu ekonomiskās attīstības faktoru un tendenču analīze Latvijas kontekstā.
4. Reģionu ekonomiskās attīstības faktoru novērtējuma pieejas izstrāde.
5. Reģionu ekonomiskās attīstības faktoru svarīguma novērtējums, izmantojot meta-analīzes un sistēmiskās analīzes metodes.
6. Reģionu ekonomiskās attīstības faktoru svarīguma novērtējums, izmantojot ekspertu vērtējuma Delfi metodi.
7. Reģionu ekonomiskās attīstības faktoru novērtējumu salīdzinājums.
8. Reģionu ekonomiskās attīstības sintezētā modeļa izstrāde.
9. Reģionu ekonomiskās attīstības sintezētā modeļa aprobācija - Latgales reģiona attīstības analīze.
10. Pētījuma secinājumu izstrāde.

Katra posma īstenošanas rezultātā tika iegūti pētījuma starprezultāti (datu apkopojumi, datu tabulas un attēli, informācijas apkopojumi, analīze, izvērtējumi u.c.), kas bija par pamatu nākamā pētījuma posma uzsākšanai un izstrādei. T.i. - katra nākamā pētījuma posma īstenošana balstījās iepriekšējā posmā iegūtajos pētījuma starprezultātos.

Katra pētījuma posma sekmīgai īstenošanai tika identificētas atbilstošākās pētījuma metodes, tās iedalot primārajās, sekundārajās un palīgmetodēs. Primārās pētījuma metodes bija vērstas uz konkrētā pētījuma posma pamatuzdevuma izpildi, sekundārās – uz apakšuzdevumu izpildi, savukārt palīgmetodes – uz kādu atsevišķu, specifisku papildus uzdevumu izpildi. Pētījuma ietvaros izmantota monogrāfiskā metode, sistēmiskās analīzes metode, satura analīze, salīdzināšanas metode, statistiskā analīze, sekundārā datu un informācijas analīze, statistiskā analīze, socioloģiskas aptaujas, gadījumu izpēte, meta-analīze, Delfi metode, kabineta pētījums, ekspertu aptaujas anketas metode, grafiskā metode.

Pārskats par katrā pētījuma posmā izmantotajām pētījuma metodēm un par katru no pētījuma īstenošanas posmiem un to uzdevumiem, īsumā aprakstot izvēlētas pētījuma metodes, sniegts pētījuma 1.pielikumā.

Darba teorētiskais un metodoloģiskais pamats ir:

1. Publicētie zinātniskie darbi - grāmatas, monogrāfijas, zinātniskie raksti un starptautiskas publikācijas par reģionu ekonomiskās attīstības teoriju un empīrisko pētījumu rezultātiem;
2. Starptautisko organizāciju veiktie pētījumi un publikācijas, starptautiski atzītu ekspertu publikācijas;
3. Centrālās statistikas pārvaldes, EUROSTAT, pašvaldību un citu organizāciju publicētie statistikas dati.
4. Latvijas Republikas likumi un citi normatīvie akti, Latvijas Republikas un ES politikas plānošanas dokumenti, konvencijas un rekomendācijas;
5. Metodiskie materiāli un projekti par reģionālo attīstību un pilsētu lomu teritoriju izaugsmei;
6. Autora veikto pētījumu rezultāti, t.sk. ekspertu vērtējumi un intervijas.

Pētījuma ierobežojumi

Pētījumā autors ir meklējis atbildes uz pētījuma jautājumu, kāds (publiskās pārvaldes īstenots) reģionu ekonomiskās attīstības modelis var sekmēt Latvijas reģionu attīstību, t.sk. analizējot, kādus jaunus publiskās pārvaldes instrumentus reģionālās pārvaldības ietvaros Latvijā var visefektīvāk izmantot reģionu ekonomiskās attīstības stimulēšanai un kāda reģionālās attīstības politika var sniegt lielāku impulsu izaugsmei. Ņemot vērā, ka pētījums ir izstrādāts vadības zinību sabiedrības vadības zinātņu programmā, tas koncentrējas uz publiskās pārvaldes uzdevumiem un iespējām ietekmēt reģionu ekonomisko attīstību, nevis pēta reģionu ekonomiku, vai uzņēmējdarbību kā tādu. Tāpat arī pētījuma ietvaros uzdevums un mērķis nav bijis pētīt vispārējās reģionu un pašvaldību funkcijas un finansēšanas jautājumus.

Autors šajā darbā analizē reģionu attīstības jautājumus sekojošos aspektos: (1) Reģionu ekonomisko attīstību ietekmējošie faktori; (2) Integrētas plānošanas pieejas pielietojuma nozīme; (3) Policentriskas un monocentriskas attīstības modeļu salīdzinoša analīze, t.sk. pilsētu sadarbības potenciāls un iespējas Latvijas situācijā; (4) Iedzīvotāju mikrolīmeņa izvēļu ietekme un saistība ar reģionu ekonomisko attīstību; (5) Publiskās pārvaldes veidoto politiku iespējas un izvēles reģionu ekonomiskās attīstības mērķtiecīgai virzīšanai.

Līdz ar to izaicinājums ir koncentrētā un uzskatāmā veidā atspoguļot, pirmkārt, katru no šiem jautājumiem atsevišķi, bet, galvenokārt, parādīt to esošo un iespējamo mijiedarbību.

Pētījumu veikšanas periods

Pētījumi veikti periodā no 2006. - 2013. gadam.

Pētījuma zinātniskā novitāte

Pētījuma gaitā salīdzinošās analīzes rezultātā ir izstrādāti priekšlikumi pārvaldības modelim un efektīvu attīstības instrumentu pielietojamam ilgtspējīgas un konkurētspējīgas attīstības procesā. Pētījums, balstoties uz sniegto analīzi par reģionu ekonomiskās attīstības teoriju un nozīmīgākajiem attīstības faktoriem globālā un Latvijas kontekstā, nodrošinās ieguldījumu reģionālās zinātnes attīstībā, **attiecīgi ietverot sekojošas zinātniskās novitātes:**

1. Identificēti nozīmīgākie Baltijas valstu reģionu attīstību virzošie un kavējošie faktori;
2. Atklāta saikne starp iedzīvotāju mikrolīmeņa izvēlēm un reģiona makroekonomiskās attīstības tendencēm;
3. Izstrādāts reģionu ekonomiskās attīstības Sintezētais modelis;
4. Izmantojot reģionu ekonomiskās attīstības Sintezēto modeli, izstrādāta matricveida pieeja reģionālās attīstības politiku novērtējumam.

Darba aizstāvēšanai izvirzītās tēzes

1. Mūsdienīga teritoriju attīstības plānošanas prakse, iedzīvotāju aktīva līdzdalība pārvaldes darbā un modernu reģionu attīstības aģentūru izveide ir būtiski faktori efektīva un reģionu ekonomisko attīstību stimulējoša pārvaldes modeļa attīstībai.
2. Produktivitātes pieauguma apjomam un tempam ir nozīmīgāka ietekme uz Latvijas reģionu ekonomisko attīstību nekā iedzīvotāju skaita samazināšanās tendencēm. Produktivitātes līmeņa paaugstināšanās sekmē Latvijas reģionu ekonomisko attīstību un mazina depopulācijas negatīvās sekas.
3. Iedzīvotāju mikrolīmeņa izvēlēm savas kvalifikācijas paaugstināšanā ir būtiska ietekme uz reģionu izaugsmes potenciālu un tempiem. Reģionos, kuros darbaspēkam ir neatbilstošākās prasmes un cilvēkkapitāla līmenis ir salīdzinoši zemākais ar pārējiem Latvijas reģioniem, produktivitātes pieauguma tempi atpaliek no vidējiem Latvijas produktivitātes pieauguma tempiem.
4. Lai novērtētu īstenotās reģionu ekonomiskās attīstības politikas un identificētu nepieciešamās izmaiņas, kā analītisks rīks pielietojama matricveida pieeja, kas balstīta autora izstrādātajā reģionu ekonomiskās attīstības Sintezētajā modelī.

Darba rezultātu aprobācija

(1) Zinātniskā darba rezultāti publicēti šādās starptautiskās zinātniskās publikācijās:

1. Starptautiska zinātniska publikācija „**Development of Regions in Latvia: Growth Factors, Policy Alternatives, Synthesized Development Model**”, Zanda Kalniņa-Lukaševica, pieņemts publicēšanai Regional Studies Association European Conference

- „Shape and be shaped: the future dynamics of regional development” zinātnisko publikāciju izdevumā, kas tiks publicēts 2013. gada maijā.
2. Starptautiska zinātniska publikācija „**Regional Economic Development: a Synthesized Development Model**”, Zanda Kalniņa-Lukaševica, iesniegts publicēšanai European Regional Science Association, Publications of 53rd European Congress of the Regional Science Association International “Regional Integration: Europe, the Mediterranean and the World Economy” zinātnisko publikāciju izdevumā.
 3. Starptautiska zinātniska publikācija „**Survival Practice: Intellectual Capital for Regional Development**”, Zanda Kalniņa-Lukaševica un Nellija Titova, Regional Studies Association starptautiskā zinātnisko publikāciju izdevumā, Londona, AK, novembris, 2012. gada novembris
 4. Starptautiska zinātniska publikācija: „**Demographic and Economic Challenges of Latgale Region**”, publicēta OECD LEED monogrāfijā par demogrāfisko izmaiņu ietekmi uz reģionu attīstību, OECD, Parīze, Francija, 2012. gads, **OECDiLibrary**, http://www.oecd-ilibrary.org/development/demographic-change-and-local-development_9789264180468-en
 5. Starptautiska zinātniska publikācija „**How to respond to demographic and economic challenges in shrinking regions? Case study of Latgale region.**”, publicēta Starptautiskajā zinātniskajā žurnālā - Scientific journal “Human Resources - the Main Factor of Regional development”, Lietuva, 2011. gada oktobris, **EBSCO**, <http://connection.ebscohost.com/c/articles/77845908/how-respond-demographic-economic-challenges-shrinking-regions-case-study-latgale-region>
 6. Starptautiska zinātniska publikācija „**Challenges for Economic Growth of Regions in the Baltic Sea Region. Case Study of Latvia**”, European Regional Science Association, Publications of 51st European Congress of the Regional Science Association International “New Challenges for European Regions and Urban Areas in a Globalised World”; Publication - paper Nr. 1729, Barselona, Spānija, 2011.gada septembris, RePEc (Research Papers in Economics) datu bāze, <http://ideas.repec.org/p/wiw/wiwrsa/ersa11p1729.html>
 7. Starptautiska zinātniska publikācija „**Polycentricity and urban clusters as a tool for regional development**”, LLU 5. ikgadējās starptautiskās zinātniskās konferences „Jaunas dimensijas sabiedrības attīstībā” zinātnisko rakstu krājums; Jelgava, 2009. gada septembris
 8. Starptautiska zinātniska publikācija „**Urban Development Trends and Challenges in a Context of Globalization**”, Conference proceeding, International Conference “Current Issues in Management of Business and Society Development – 2009” (Biznesa un sabiedrības attīstības vadības aktualitātes – 2009), Section “The Development of

Globalization and its Impact on Entrepreneurship, Public Administration and Society”, Rīga, Latvijas Universitāte, 2009.gada maijs.

(2) Par zinātniskā darba rezultātiem ziņots šādās zinātniskās publikācijās un vispārējos izdevumos:

1. Publikācija „**Trentino Sviluppo (Trento, Italy). Case study of development agency of the Autonomous Province of Trento**”, Trentino reģiona attīstības aģentūras gadījuma analīze, OECD LEED programmas pētījums, Trento, Itālija, 2010.gada jūnijs.
2. Publikācija „**Latvijas pilsētu konkurētspēja pēckrīzes periodā**”, starptautiskās konferences “Latvijas lielās pilsētas - valsts policentriskas attīstības virzītājs” izdevums, LLPA, Rīga, 2010
3. Publikācija „**Teritorijas attīstības plānošana**”, Z.Kalniņa-Lukaševica - OECD un RAPLM autoru grupas locekle, Latvijas puses ekspertu grupas vadītāja un projekta vadītāja, Rīga, 2009
4. Ziņojums „**Stratēģiskās analīzes komisijas skatījums par sociālo, pārvaldības, izglītības un zinātnes jomu Latvijā: neatliekamie īstermiņa pasākumi un vidēja termiņa mērķi un ieteikumi rīcībai**”, Autoru kolektīvs – Roberts Ķīlis, Mārcis Auziņš, Marija Golubeva, Zanda Kalniņa-Lukaševica, Aivis Ronis; Valsts prezidenta Stratēģiskās analīzes komisija, Rīga, 2009. gada 2. aprīlis
5. Zinātniskā publikācija „**Integrēta pilsētu attīstības politika – priekšnosacījums valsts policentriskai attīstībai**”, Latvijas statistikas institūta zinātnisko rakstu krājums „Statistikas un pārvaldes problēmas 2007”, Rīga, 2007
6. Publikācija „**Vadlīnijas pašvaldību integrēto attīstības programmu izstrādei**”, metodiskais materiāls pašvaldībām, Z.Kalniņa-Lukaševica - izstrādes darba grupas vadītāja un redakcijas grupas vadītāja, RAPLM, Rīga, 2007

(3) Par zinātniskā darba rezultātiem ziņots šādās starptautiskās konferencēs:

1. Referāts „**Development of Regions in Latvia: Growth Factors, Policy Alternatives, Synthesized Development Model**”, Zanda Kalniņa-Lukaševica, iekļauts Regional Studies Association European Conference „Shape and be shaped: the future dynamics of regional development” starptautiskās zinātniskās konferences programmā, konference notiks 2013.gada 5.-8.maijā, Tampērē, Somijā.
2. Referāts „**Regional Economic Development: a Synthesized Development Model**”, Zanda Kalniņa-Lukaševica, iesniegts iekļaušanai European Regional Science Association, Publications of 53rd European Congress of the Regional Science Association International

- “Regional Integration: Europe, the Mediterranean and the World Economy” starptautiskās zinātniskās konferences programmā, konference notiks 2013.gada 27.-31.augustā Palermo, Itālijā.
- 3.Referāts „**Survival Practice: Intellectual Capital for Regional Development**”, Zanda Kalniņa-Lukaševica un Nellija Titova, prezentēts Regional Studies Association starptautiskās zinātniskās konferencē „Smart, Creative, Sustainable, Inclusive: Territorial Development Strategies in the Age of Austerity”, 2012. gada 22. novembrī, Lielbritānijā, Londonā.
 - 4.Prezentācija „Smart Regional Policies for European Competitiveness”, starptautiskā konferencē „The State of Europe: escaping the doldrums”, The ninth annual high-level roundtable for Friends of Europe’s Trustees, business leaders, top policymakers and opinion-formers organized by Friends of Europe, 2012. gada 11. oktobrī, Briselē.
 - 5.Referāts „Regional Development Policies - Towards European Convergence or Divergence” starptautiskā konferencē „Cohesion Policy 2014: Towards a Common Strategic Framework and Partnerships Contracts”, 2012. gada 11. - 12. oktobrī, Briselē.
 - 6.Prezentācija „Demographic and economic challenges of Latgale Region, Latvia. Policy Implications”, starptautisks OECD LEED seminārs „Strategic approaches to demographic change in Russia, Eastern Europe and OECD countries” 2012. gada 3.-4.jūlijs, OECD LEED centrs, Itālijā, Trento.
 - 7.Referāts „Labāka ekonomiskā pārvaldība kā attīstības priekšnoteikums”, starptautiskā konferencē „Kā salaulāt fiskālo disciplīnu ar izaugsmi?”, 2012. gada 26. marts, Saeima, Rīgā.
 - 8.Referāts „Kohēzijas finansējuma loma Latvijas reģionu izaugsmē”, starptautiskā konferencē „EU budget beyond 2013: which expenditure and which resources” EU Multiannual Financial Framework and Own Resources 2nd high-level Conference with national parliamentarians. 2012. gada 22. martā Eiropas Parlamentā, Briselē.
 - 9.Referāts „Challenges for Economic Growth of Regions in the Baltic Sea Region. Case Study of Latvia.”, starptautiska zinātniska konference, European Regional Science Association, 51st European Congress of the Regional Science Association International „New Challenges for European Regions and Urban Areas in a Globalised World”; Ordinary Session „Regional Economic Growth and Development”, www.ersa.org, 30th August - 3rd September, 2011, Barselonā, Spānijā.
 - 10.Referāts „How to respond to demographic and economic challenges in shrinking regions? Case study of Latgale region.”, starptautiskā zinātniska konference - 7th International

- Scientific Conference „Urban and Regional Development in the Global Context”, Klaipeda University, Lithuania, 28 – 29 septembris, 2011, Klaipēdā, Lietuvā.
11. Prezentācija par Latgales reģiona attīstības izaicinājumiem demogrāfisko un ekonomisko izmaiņu kontekstā, OECD LEED Forumā - 7th Annual Meeting of the OECD LEED Forum on Partnerships and Local Governance „Doing More With Less: Local Partnerships` Role in the Recovery”, 09.-12. martā, 2011, Vīnē, Austrijā.
 12. Referāts „Polycentricity and urban clusters as a tool for regional development”, LLU 5. ikgadējā starptautiskā zinātniskā konference „Jaunas dimensijas sabiedrības attīstībā”, 2009. gada 2. oktobris, Jelgavā.
 13. OECD LEED (Organisation For Economic Co-operation and Development Local Economic and Employment Development Centre) un RAPLM kopprojekta starptautiskā konference „Stratēģiskās plānošanas, uzraudzības un novērtēšanas ietvari reģionu un pašvaldību attīstībai”, ziņojums - Nacionālā stratēģija reģionālai un vietējai attīstībai: izvēles iespējas un nākotnes vīzijas integrēšana reģionālās un vietējās attīstības mērķos, Attīstības plānošanas sistēma Latvijā un paredzētie ieviešanas pasākumi, konferences programma un materiāli - www.oecd.org, 2008. gada 16. jūnijs, Latvija, Rīgā.
 14. Referāts „Priekšnosacījumi ilgtspējīgai pilsētu attīstībai Latvijā” (“Preconditions for Sustainable Urban Development in Latvia”), Lietuvas pilsētu attīstības forums „Creating a System for Lithuania’s Sustainable Spatial Development”, 2007. gada 25. oktobris, Lietuva, Viļņa.
 15. Ziņojums „VASAB sadarbība Baltijas jūras reģiona attīstībai”, The Sixth All-Russia Forum of Strategic Planning Leaders „Strategic Planning in Cities and Regions of Russia / Стратегическое планирование в городах и регионах России: интегрируя мировой опыт инноваций”, 2007. gada 18. - 19. oktobris, Krievija, St.Petersburg.

(4) Par zinātniskā darba rezultātiem ziņots šādās vietējās konferencēs:

1. Referāts „Investīciju prioritātes un Kohēzijas finansējuma ietekme uz reģionu ekonomisko izaugsmi”, Konference „Eiropas Savienības daudzgadu budžets 2014. -2020. gadam Latvijas izaugsmei” Latvijas Republikas Ārlietu ministrijā, 2012. gada 5. oktobris, Rīga.
2. Prezentācija „Gudras investīcijas Latgales reģiona attīstībai” Latvijas Republikas Vides attīstības un reģionālās attīstības ministrijas, Ekonomikas ministrijas un NVO reģionālais forums „Iespēju Latgale” par Latgales attīstības iespējām, 2012. gada 11. aprīlis, Daugavpils.
3. Prezentācija „Reģionu attīstības politikas un Latgales attīstības iespējas un izaicinājumi” Latvijas Republikas Vides attīstības un reģionālās attīstības ministrijas, Ekonomikas

- ministrijas un Izglītības ministrijas seminārs „Iespēju Latgale 2012” par ekonomiskās attīstības pasākumiem Latgalei, 2012. gada 8. februāris, Rīga.
4. Referāts „Kā pašvaldību un reģionu institūcijas var stimulēt uzņēmējdarbību un nodarbinātību reģionos? Trentino reģiona gadījuma analīze.” LU 69. zinātniskā konference, sekcija “Teritoriālās pārvaldes problēmas” 2011. gada 4. februāris, Rīga.
 5. Referāts „Latvijas pilsētas ekonomiskās, demogrāfiskās un telpiskās attīstības kontekstā”, LU 68. zinātniskā konference, sekcija „Teritoriālās pārvaldes problēmas” 2010. gada 4. februāris, Rīga.
 6. Referāts „Pilsētas Latvijā, Baltijas jūras reģionā un ES”, Latvijas Lielo pilsētu asociācijas organizētā starptautiskā konference „Latvijas lielās pilsētas – valsts policentriskas attīstības virzītājs”, 2009. gada 2. decembris, Rīga.
 7. Ziņojums „Sabiedrības noskaņojuma tendences, nodarbinātība un nākotnes vērtējumi”, BA Biznesa un finanšu pētniecības centra sadarbībā ar plānošanas reģioniem un Latvijas Krājbanku organizētā praktiskā konferencē „Uzņēmējdarbības un nodarbinātības veicināšanas iespējas Kurzemes un Zemgales reģionu pašvaldībās”, 2009. gada 29. septembrī un praktiskā konferencē „Uzņēmējdarbības un nodarbinātības veicināšanas iespējas Vidzemes reģiona pašvaldībās” 2009. gada 27. novembrī, Skrunda un Valmiera.
 8. Referāts „Pilsētu attīstības iespējas un izaicinājumi”, LU 67. zinātniskā konference, sekcija „Publiskās pārvaldes problēmu risinājumi” 2009. gada 3. februāris, Rīga.
 9. Referāts „Teritoriju attīstības plānošana reģionālā un vietējā līmenī – attīstības prioritāšu noteikšana un partneru iesaiste plānošanas procesā”, LU 66. zinātniskā konference, sekcija „Teritoriālās pārvaldes problēmas” 2008. gada 8. februāris, Rīga.
 10. Ziņojums „Latvijas pilsētu politikas veidošanas process un progress”, EK pārstāvniecības Latvijā un LLPA organizētā apaļā galda diskusija „Eiropas Savienības pilsētu politika – iespējas un izaicinājumi Latvijai”, ES māja, 2008. gada 7. februāris, Rīga.
 11. Ziņojums „Pilsētu politikas izstrādes nepieciešamība un izaicinājumi”, Latvijas Lielo pilsētu asociācijas ikgadējā starptautiskā konference „Pilsētu politika un pilsētas Latvijā / Urban Policy and Cities in Latvia”, Latviešu biedrības nams, 2007. gada 9. decembris, Rīga.
 12. Referāts „Latvijas pilsētu attīstība Eiropas reģionālās politikas kontekstā”, konference „Pilsētu loma reģionu izaugsmē”, 2007. gada 10. maijs, Rīga.
 13. Ziņojums „Priekšnosacījumi valsts teritoriju attīstībai”, Zemgales plānošanas reģiona un Jēkabpils pilsētas domes organizētā konference „Augstskolu loma reģionu attīstībā”, 2007. gada 20. aprīlis, Latvija, Jēkabpils.

(5) Promocijas darbā veikto pētījumu rezultātus autore ir izmantojusi dažādu projektu izstrādē. Autore kā projekta vadītāja un eksperte piedalījusies šādos projektos:

1. „**Stratēģiskās plānošanas, uzraudzības un novērtēšanas ietvari reģionu un pašvaldību attīstībai**, OECD LEED un RAPLM kopprojekts, Latvijas puses projekta vadītāja un eksperte, RAPLM, 2007. - 2008. gads. Projekta rezultātā izstrādāts un publicēts „Metodiskais materiāls teritorijas attīstības plānošanai”, izdevējs RAPLM, 2008. gads.
2. „**Vadlīnijas pašvaldību integrēto attīstības programmu izstrādei**”, izstrādes darba grupas vadītāja un redakcijas grupas vadītāja, RAPLM, 2007.gads.
3. **Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas** Latvija 2030 izstrādes procesa koordinācija; LIAS sabiedrības līdzdalības projekta „**Latvija 2030**” vadība, RAPLM, 2007. - 2008. gads.
4. LR **Zemes politikas pamatnostādņu izstrāde** (skat. LR Ministru kabineta 2008. gada 13. oktobra rīkojums Nr.613 „Zemes politikas pamatnostādnes 2008. – 2014. gadam”), izstrādes darba grupas vadītāja, RAPLM, 2007. - 2008.gads.

(6) Autore kā eksperte piedalījusies virknē projektu, starp tiem šādos ar valsts pārvaldes institūcijām saistītos projektos:

1. Rīcības plāns Latgales reģiona izaugsmei 2012. – 2013.gadā „Iespēju Latgale”, VARAM 2011. - 2012.gads (skat. Ministru kabineta 2012.gada 27.jūnija rīkojums Nr.281, Rīga, 2012.)
2. Eiropas Padomes Vietējo un reģionālo demokrātiju vadības komitejas (CoE CDLR) ziņojuma „The CDLR report on recent developments in the field of regional self-government” t.sk., „Draft European Charter of Regional Democracy”, izstrādes komitejas locekle un LR ziņojuma par pašvaldību sistēmu sagatavošana, (2007); Latvijas pārstāve Eiropas Padomes Vietējo un reģionālo demokrātiju vadības komitejā (CDLR) (www.coe.int), 2004. - 2006. gads (skat. CDLR ziņojums „Recent developments in regional self-government”, 2007)
3. ES Leipcigas hartas par integrētu pilsētu attīstību „Leipzig Charter on Sustainable European Cities” izstrādes vadības grupas locekle un LR ziņojuma par integrētas pilsētu plānošanas pieejas praksi izstrāde - LR pārstāve ES augsta līmeņa ģenerāldirektoru sanāksmēs par pilsētu attīstības un teritoriālās kohēzijas jautājumiem, ES, 2006. - 2007. gads;
4. ES Teritoriālās darba kārtības un ES Teritoriālās daba kārtības Īstenošanas plāna/ Territorial Agenda of the EU; Territorial Agenda Action Plan izstrādes vadības grupas

- locekle - LR pārstāve ES augsta līmeņa ģenerāldirektoru sanāksmēs par pilsētu attīstības un teritoriālās kohēzijas jautājumiem, ES; 2006. -2007. gads;
5. Attīstības plānošanas sistēmas likuma projekta izstrāde (skat. 2008. gada LR Saeimas pieņemto „Attīstības plānošanas likums”, www.likumi.lv), 2006. - 2007. gads;
 6. Pētījums „Latvijas pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības tendences”, pasūtītāja pārstāve pētījuma gaitā, VRAA, Stratēģisko un analītisko pētījumu laboratorija, 2008, <http://www.vraa.gov.lv/lv/petnieciba/petijumi/>, 2006. - 2007. gads;
 7. Reģionālās attīstības likuma 2007. gada grozījumu projekta par Plānošanas reģionu finansēšanas modeļa izmaiņām izstrāde un ieviešana.
 8. Reģionālās attīstības likuma 2006. gada grozījumu projekta izstrāde un ieviešana, t.sk. plānošanas reģionu kā atvasinātu publisku personu darbības principu izstrāde un ieviešana.

1. NODAĻA

REĢIONU EKONOMISKĀS ATTĪSTĪBAS TEORĒTISKAIS PAMATOJUMS UN MODEĻI

Ekonomikas atveseļošanās periodā, nepieciešams meklēt un atrast jaunus un inovatīvus veidus kā nodrošināt reģionu ekonomisko attīstību un to konkurētspēju. Šauri administratīvo un pārvaldības jautājumu vietā priekšplānā ir izvirzījušās ekonomikas attīstības un darba vietu radīšanas prioritātes. Ir nepieciešams rast atbildes uz vairākiem svarīgiem jautājumiem. Kā stimulēt reģionu ekonomiku? Kā veicināt jaunu darba vietu izveidi? Kā apturēt reģionu ekonomisku stagnāciju un depopulāciju? Kā reaģēt uz nozīmīgām demogrāfiskām pārmaiņām? Kā nodrošināt reģionu ilgtspējīgu attīstību? Tādēļ ir jāanalizē reģionu ekonomiskās attīstības teorijas, lai identificētu vai izstrādātu visaptverošu reģionu attīstību sekmējošu modeli.

Lai apskatītu teorētisko bāzi, kas saistīta ar pētījuma jomām, pētījumā tā skatīta vairākos aspektos: (1) reģionālās ekonomikas teorija; (2) aktuālākie pārvaldības un vietējās / reģionālās pārvaldes koncepta definējumi; kā arī ar pārvaldību saistītā plānošanas koncepta attīstība publiskajā pārvaldē un aktīvas pilsoniskās līdzdalības un sociālās partnerības nozīme reģionu attīstībā; (3) pilsētu attīstības teorijas, sadarbības modeļu un policentrisma koncepta analīze, reģionu ekonomiskās attīstības teoriju un pārvaldības modeļu kontekstā. Šī pētījuma nodaļa sniegs pārskatu par veikto reģionālās ekonomikas teorijas analīzi.

Lai veiktu reģionālās ekonomiskās attīstības teoriju analīzi tika izmantotas monogrāfiskā un sistēmiskās analīzes metode. Monogrāfiskā jeb aprakstošā metode ļāva veikt reģionu ekonomiskās attīstības teoriju apskata sagatavošanu, apkopojot informāciju par tām, savukārt sistēmiskās analīzes metode tika izmantota informācijas strukturēšanai, sistematizēšanai un fokusēšanai uz konkrētu pētījuma priekšmetu.

Lai veiktu reģionu ekonomiskās attīstības teoriju apzināšanu un sagatavot to apkopojumu tika izmantots kabineta pētījums. Informācijas ieguvei kabineta pētījuma ietvaros tika izmantotas zinātniskās publikācijas elektroniskos un drukātos izdevumos, grāmatas, monogrāfijas, starptautisko pētījumu publikācijas, tiešsaistes resursi internetā, kā arī metodiskie materiāli par reģionālo attīstību. Ņemot vērā plašo informācijas apjomu par pētāmo tēmu, kā arī daudzveidīgos un nereti pretrunīgos informācijas avotus, šī pētījuma posma īstenošanā bija nepieciešams veikt arī apkopotās informācijas papildus analīzi tās atbilstības un uzticamības aspektā. Šī papildu uzdevuma izpildei tika izmantotas satura

analīzes un salīdzināšanas metodes. Informācijas un datu avotu un satura salīdzināšana un satura padziļināta analīze ļāva identificēt dotā pētījuma mērķiem atbilstošākos informācijas avotus, novēršot datu un informācijas subjektivitāti, zinātniskās neprecizitātes, novecojušas vai šauri izmantotas informācijas iekļaušanu u.c. iespējamus riskus darba izstrādē.

1.1. Reģionu ekonomiskās attīstības teoriju un modeļu pārskats

Lai vērtētu Latvijas reģionu attīstību, vispirms nepieciešams sniegt pārskatu par reģionālās zinātnes galvenajiem virzieniem, teorijām un konceptiem. Reģionālā zinātne analizē reģionu jeb reģionālo ekonomisko attīstību (eng. - “regional economic development”). Reģionu ekonomiskā attīstība (turpmāk - REA) kā koncepts ir ļoti plašs un nav viennozīmīgi definēts. Dažādi pētnieki uzsver dažādus aspektus un to ietekmi uz reģionu izaugsmi.

Tā, piemēram, Maleckis (Malecki, 1991) REA definē kā “reģiona ekonomikas kvalitatīvo un kvantitatīvo aspektu kombinācija, kurā kvalitatīvie jeb strukturālie aspekti ir nozīmīgākie. Kvalitatīvie atribūti ietver visa veida darba vietas (ne tikai to skaitu) un ilgtermiņa un strukturālās iezīmes, tādas kā kapacitāte maksimizēt reģionā paliekošos ieguvumus un spēja radīt jaunu ekonomisko aktivitāti” (Malecki, 1991, 7) Maleckis turpina, akcentējot, ka „standarta ekonomiskās izaugsmes un attīstības teorijas koncentrējas uz kvantitatīvām izmaiņām, neskatoties uz arvien plašākiem atzinumiem, ka reģionu izaugsme ir atkarīga, bieži vislielākā mērā, no aspektiem, kas ir saprotami tikai salīdzinot ar citiem reģioniem vai valstīm. REA faktiski liecina, ka ir nepietiekami pašauties uz izaugsmes konceptiem, bez ekvivalentas uzmanības vēršanas uz aspektiem, kas lika izaugsmei notikt, vai arī tieši pretēji to mazināja” (Malecki, 1991, 7).

Blakelijs (Blakely, 1994) apraksta REA kā dažādu faktoru funkciju, sakot, ka REA ir “process, kurā vietējā pārvalde, vai kopienas organizācijas ir iesaistītas, lai stimulētu vai saglabātu biznesa aktivitāti un/vai nodarbinātību. REA galvenais mērķis ir stimulēt nodarbinātības iespējas sektoros, kas “uzlabo kopienas”, izmantojot esošos cilvēku, dabas un institucionālos resursus” (Blakely, 1994, 15).

Viņš arī sniedz savu REA definīciju: “REA = f (dabas resursi, darbaspēks, kapitāls, investīcijas, uzņēmējdarbība, transports, komunikācijas, industriālā struktūra, tehnoloģijas, izmērs, eksporta tirgi, starptautiskā ekonomiskā situācija, vietējā institucionālā kapacitāte, visu līmeņu publiskās pārvaldes izdevumi un investīcijas, attīstības shēmas)” (Blakely, 1994, 7.). Tik plašs faktoru izklāsts ietver sevī gan eksogēnos, gan endogēnos faktoros. Tāpat arī

arvien pieaugošu nozīmi REA konceptā ieņem inovāciju un tehnoloģiskās izaugsmes aspekti (Cooke, 2011).

REA daudzdimensionālie aspekti ir rosinājušo Stimsonu (Stimson) piedāvāt sekojošu definīciju: “REA ir ekonomisko procesu un pieejamo resursu pielietojums, kas rezultējas reģiona ilgtspējīgā attīstībā un reģionam vēlamos ekonomiskās attīstības rezultātos, un kas atbilst uzņēmēju, iedzīvotāju un iebraucēju vērtībām un ekspektācijām” (Stimsons, 2002, 7).

Šī pētījuma ietvaros REA tiek primāri pētīta šo minēto definīciju izpratnē un īpaši izceļot, ka REA ir:

- 1) ekonomisko procesu un pieejamo resursu pielietojums, kas rezultējas reģiona ilgtspējīgā attīstībā un reģionam vēlamos ekonomiskās attīstības rezultātos
- 2) process, kurā reģionālā (vietējā) pārvalde, vai kopienas organizācijas ir iesaistītas, lai stimulētu vai saglabātu biznesa aktivitāti un/vai nodarbinātību;
- 3) reģiona ekonomikas kvalitatīvo un kvantitatīvo aspektu kombinācija;
- 4) strukturālās iezīmes, tādas kā kapacitāte maksimizēt reģionā paliekošos ieguvumus un spēja radīt jaunu ekonomisko aktivitāti.

Kā sinonīmi jēdzienam “reģionu ekonomiskā attīstība” jeb REA darba ietvaros minēti arī “reģionālā ekonomiskā attīstība”, “reģionu sociālekonomiskā attīstība”, “reģionu ekonomikas attīstība”, “reģionu ekonomiskā izaugsme un attīstība”, “reģionu attīstība”.

Laika gaitā ir veidojušās dažādas pieejas REA teorijai un daudzas no tām ir formulētas ārpus telpiskā konteksta. Analizējot REA teoriju veidošanos (Karlson, 2009; Stimson et al. 2009; Capello, 2009; Cooke, 2011), iespējams izšķirt vairākas ļoti atšķirīgas pieejas un skolas. Ir identificētas un izdalītas dažādas teorētiskās pieejas. Roberta Capello piedāvā teoriju iedalījumu vairāk kā 10 grupās:

- 1) Neoklasiskā izaugsmes teorija;
- 2) Faktoru kopu teorijas (Factor endowment theories);
- 3) Eksporta bāzes teorija (Export-base theory);
- 4) Izaugsmes centru teorija (Growth pole theory);
- 5) Centra/Perifērijas teorija (Centrality/peripherality);
- 6) Inovāciju izplatības teorija (Epidemic models of innovation diffusion);
- 7) Inovatīvā efektivitāte, izrietot jau atvasinātām teorijām: Milieux innovateurs - Inovatīvās vides teorija un Learning regions - Jaunu zināšanu apgūstošo reģionu teorija;
- 8) Industriālo rajonu teorija (Industrial districts);
- 9) Infrastruktūras kopu attīstības potenciāla teorija (Infrastructure endowment development potential theory);

- 10) Jaunā ekonomiskās ģeogrāfijas teorija (New economic geography);
- 11) Endogēnās izaugsmes teorija (Endogenous growth theory).

Vienlaikus šīs 11 dažādās pieejas mēdz iedalīt arī četros lielākos virzienos:

- (1) **Tradicionālā neoklasiskā ekonomikas izaugsmes teorija**, kas balstījās uz populāro Solova (Solow, 1956) modeli. Šo virzienu, kuru sākotnēji formulēja arī Perouks (Perroux, 1950), Mirdals (Myrdal, 1956) un Hiršmans (Hirschman, 1958), un tiem sekoja jau arī salīdzinoši nesenāks Fesera darbs par industriāliem rajoniem un biznesa klasteriem (Feser, 1998) un citi. Zem neoklasiskās ekonomikas izaugsmes teoriju grupas apskatāmi arī sekojošie iepriekš minētie virzieni:
 - 1) Neoklasiskā izaugsmes teorija;
 - 2) Faktoru kopu teorijas;
 - 3) Eksporta bāzes teorija;
 - 4) Izaugsmes centru teorija;
 - 5) Centra/Perifērijas teorija.
- (2) **Reģionālo inovāciju teorija**, par kuras pamatlicēju tiek uzskatīts Šumpēters (Schumpeter, 1939, 1949) un vēlāk savukārt ir plaši attīstījušās neo-šumpēteriskās (Neo-Schumpeterian) perspektīvas par inovācijām un izaugsmi (Arthur, 2009, Foray, 1995 u.c.). Zem reģionālo inovāciju teoriju grupas apskatāmi arī sekojošie iepriekš minētie virzieni:
 - 1) Inovāciju izplatības teorija;
 - 2) Inovatīvā efektivitāte, izrietot jau atvasinātām teorijām: Inovatīvās vides teorija un Jaunu zināšanu apgūstošo reģionu teorija.
- (3) **Jaunā izaugsmes teorija** (new growth theory), ko pārstāv un ir attīstījuši Romers (Romer, 1986, 1990), Barro (1990), Porters (Porter, 1990), Grasmans un Helpmans (Grassman, Helpman, 1991), Maleckis (1991), Rebelo (1991), Arturs (Arthur, 1994) un **Jaunā ekonomiskās ģeogrāfijas teorija**, ko attīstīja Krugmans (1991), Veneibls (1995), (1996), Puga (1998) (1999), Ārmstrongs un Teilors (2000). Jaunā izaugsmes teoriju grupas apskatāmi arī sekojošie iepriekš minētie virzieni:
 - 1) Industriālie rajoni;
 - 2) Infrastruktūras kopu attīstības potenciāla teorija;
 - 3) Jaunā ekonomiskās ģeogrāfijas teorija.
- (4) **Endogēnās izaugsmes teorija** - Romers, Lukas (Lucas), Barro, Rebelo, Grasmans, Helpmans. Teorija attīstījusies no 1980-tiem gadiem - līdz šim brīdim. Tā izauga no neoklasiskās izaugsmes teorijas pretargumentiem. Martins (Martin) un Otaviano

(2001) apvieno jauno ekonomiskās ģeogrāfijas teoriju ar endogenajiem attīstības modeļiem. Šī teorija tika tālāk attīstīta, īpaši akcentējot endogēno faktoru nozīmi izaugsmē, ko pārstāv Stimson (2002 un 2009), Florida (1995), OECD (1993, 1999) un citi. (Avots pārskatam no - Karlson, 2009; Stimson et al. 2009; Capello, 2009; Cooke, 2011)

1.1.tabula. REA teoriju pārskats

Iedalījums I	Iedalījums II	Vadošie faktori
Tradicionālā neoklasiskā ekonomikas izaugsmes teorija	Neoklasiskā izaugsmes teorija	Produktivitātes, individuālās labklājības, ienākumu pieaugums
	Faktoru kopu teorijas (Factor endowment theories)	Produktivitātes palielinājums
	Eksporta bāzes teorija (Export-base theory)	Eksporta apjoma pieaugums
	Izaugsmes centru teorija (Growth pole theory)	Lielas kompānijas, izaugsmes centri, FDI
	Centra/Perifērijas teorija (Centrality/peripherality)	Sasniedzamība, attālums no centra
Reģionālo inovāciju teorija	Inovāciju izplatības teorija (Epidemic models of innovation diffusion)	Inovāciju uztvertspēja, tehnoloģiju izplatība, tīklošanās, sadarbība
	Inovatīvā efektivitāte	Inovācijas, zināšanas, cilvēkkapitāls
Jaunā izaugsmes teorija	Industriālie rajoni (Industrial districts)	Aglomerācijas, funkcionālās ekonomiskās teritorijas, industriālie rajoni, ekonomiskās, sociālās saites
	Infrastruktūras kopu attīstības potenciāla teorija (Infrastructure endowment development potential theory)	Infrastruktūras attīstība
	Jaunā ekonomiskās ģeogrāfijas teorija (New economic geography)	Uzņēmumu lokalizācijas izvēle, transporta izdevumi, zemākas izmaksas, migrācijas plūsmas
Endogēnās izaugsmes teorija	Endogēnās izaugsmes teorija	Teritoriālā konkurētspēja, inovācijas, mēroga ekonomika, pārvalde, sadarbība, cilvēkresursi

Avots: Autors veidots pārskats, balstoties uz Capello un Nijkampu (Nijkamp) 2009, u.c

(1) Tradicionālā neoklasiskā ekonomikas izaugsmes teorija

Reģionālo studiju, pilsētu un reģionu attīstības un ekonomiskās izaugsmes teorētisko pamatojumu veido vairāku autoru darbi. „Viena no vecākajām un biežāk citētajām teorijām ir **Valtera Kristalera (Walter Christaller) centrālā teorija**, kas tika publicēta 1933. gadā, kura balstās uz jēdzienu, ka centralizācija ir dabisks kārtības princips un ka cilvēku dzīvesvietas seko tai. Viņš ieskatā ir likumi, kas nosaka pilsētu skaitu, izmēru un izplatību. Šī teorija balstās uz diviem jēdzieniem, t.i. katrs pakalpojums ietver darbības rādiusu (maksimālo distanci, kas patērētājiem jāmēro, lai iegūtu preces) un sākumpunktu (minimālais tirgus lielums, kas nepieciešams konkrētai precei vai pakalpojumam, lai tiktu piedāvāts tirgū). Saskaņā ar Kristalera teoriju, pilsētas tiek plānotas pēc dažādu vietu centrālās hierarhiskās struktūras un funkcionālās sarežģītības, kā arī katrā lielākajā reģionā pastāv sistemātiska telpiska kārtība. Funkcijas, ko šīs centrālās vietas veic, atspoguļo ekonomisko aktivitāšu dažādību, kas vairo apkārtnes populāciju” (Giguere, 2007, 73).

„Galvenā teorijas kritika ir tā, ka šī teorija ir balstīta uz pieņēmumu par izotropajām vietām, kurās apdzīvojuma blīvums, pirktspēja un patērētāju priekšrocības ir homogēnas. Patiesībā apdzīvojuma blīvums un patērētāju sociālekonomiskās īpašības ievērojami atšķiras” (Giguere, 2007, 73).

„**Idiomu teorija**”, ko pētīja **Alfrēds Vēbers (Alfred Weber)** 1929. gadā, un vēlāk attīstīja **Valters Isards (Walter Isard)** 60tajos gados, apskata ekonomiku, galvenokārt, no matemātikas perspektīvas t.i., kāpēc ekonomikas aktivitāte nav telpiski sadalīta, kā arī apskata faktorus, kurus firmas ņem vērā izvēloties ģeogrāfisko atrašanās vietu. Saskaņā ar šo teoriju, firmas atrodas tur, kur ir iespējams maksimizēt peļņu, minimizējot izmaksas un radot iespējas izpētīt tirgu. **Stimsons, Stogs un Robertss (2002)** uzskata, ka liela uzmanība tiek veltīta transporta izmaksām, darbaspēka izmaksām un citām ražošanas izmaksām, darbību un aglomerāciju ekonomikai. Šie faktori vēl joprojām ir nozīmīgi, bet laika gaitā atrašanās vietas pievilcība, biznesa klimats un tīklojuma iespējas ir kļuvušas svarīgākas uzņēmumu lēmumos par atrašanās vietu (Stimson et al., 2002)” (Giguere, 2007, 72-73).

Par reģionālās attīstības teorijas vienu no pamatlicējiem tiek uzskatīts klasiķis **Valters Isards**, kas 1940-50-tos gados aktīvi aizstāvēja tēzes par **vietas, telpas, pilsētu un reģionu lomu ekonomiskās attīstības procesā**. Par viņa nozīmīgāko darbu tiek uzskatīts 1956.gada grāmata „Vieta un telpas ekonomika” (Isard, 1956).

Kā otrs agrīnās teorijas pamatlicējs minams **Klauds Ponsards**, kas aplūkoja ar vietu saistītas ekonomikas vēsturi un balstoties uz saviem pētījumiem argumentēja par pilsētu un reģionu lomu valstu attīstībā.

Viena no populārākajām teorijām ir bijusi **Perouksa (1950) izaugsmes centru teorija**, kas balstīta uz viņa telpiskās uzņēmumu un industriju izplatības uztveri kā tīklu, kas savieno centrīieces spēkus. Viņš uzskatīja, ka reģionālo attīstību veicina, kāds noteikts izaugsmes centrs, jeb liels uzņēmums, kurš sekmē arī citu mazāko ar to saistīto uzņēmumu attīstību un, tādejādi arī kopējo reģiona attīstību. Saskaņā ar šo teoriju, lai veicinātu attīstību, ekonomiskās attīstības stratēģijām jākoncentrējas uz konkrēta attīstības pola vai sektora kapitālieguldījumiem. Peroukss arī uzskata, ka ar atbilstošām politikām pilsētu centri multireģionālā kontekstā var kļūt par attīstības poliem (Giguere, 2007, 72).

“Šī teorija tika kritizēta šo stratēģiju nesabalansēto labumu īstenošanas dēļ, sākotnēji pieaugot attīstītajam polam, bet tad relatīvi pieaugot citām ekonomikas jomām. Tā rezultātā citu sektoru grupas, reģionu grupas vai valsts ekonomika kļūst „viegli ievainojama”: nepieciešams laiks, lai labumi no centra varētu izplatīties visur” (Giguere, 2007, 72).

Davkins (2003) atzīmē, ka attīstības centru stratēģijas pielietojums tika atstāts novārtā 20. gadsimta 30-tajos gados, jo paredzētā jaunās attīstības ieviešana atpalikušajos reģionos neattaisnoja savas cerības (Giguere, 2007, 72).

Mirdala (1957) kumulatīvā cēloņsakarības teorija, saskaņā ar kuru daži reģioni piesaista kapitālu un kvalificēto darbaspēku, uzkrājot konkurētspējīgas priekšrocības, salīdzinot ar citām vietām, ir vēl viena populāra pieeja. Mirdals arī uzsver to, ka mazāk attīstītie reģioni var gūt labumus no attīstītajiem reģioniem, pateicoties to izplatības ietekmei, inovācijām, un eksporta tirgus paplašinās. (Myrdal, 1957). “**Davkins (2003)** uzskata, ka brīvais tirgus reģionu starpā pastiprina kumulatīvās cēloņsakarības procesu, kura attīstība, paplašinoties atpalikušajiem reģioniem, tiek tālāk virzīta uz daudz attīstītākiem reģioniem.” (Giguere, 2007, 71)

Savukārt **Hiršmana (1958) teorija koncentrējās uz atgriezenisku un progresīvu saikni starp firmām**. Viņš apskatīja kā polarizēta attīstība var gūt labumu reģionam un tā apkārtnē, kā arī aizstāvēja uzskatu, ka augšana attīstītajos reģionos rada labvēlīgu efektu, kas izplatās atpalikušajos reģionos, jo attīstītie reģioni pērk to produktus un algo to darbaspēku (Giguere, 2007).

Frīdmana (1966) centra-perifērijas modelis atsaucas uz tradicionālo ekonomikas izaugsmes eksporta bāzes teoriju un uzsver vietējās ekonomikas un politikas lomu, kā arī vadību un attīstības vēstures ietekmi uz reģionu. Frīdmanis argumnetē, ka lielas pilsētu zonas ar zemākām izmaksām urbanizācijas pozitīvās ietekmes dēļ sāk sacensties par jaunu izaugsmi. Saskaņā ar šo teoriju, visi faktori ir centrālo reģionu attīstības labā; reģioni ārpus centra atšķiras ar katra reģiona relatīvo autonomiju (Giguere, 2007).

Ekonomisko centru un to reģionu attiecības tiek plaši apskatītas vietējo un reģionālo ekonomikas teoriju kontekstā. Šīs teorijas, galvenokārt, attīstījās 20.gs. uz tirdzniecības, atrašanās vietu un ekonomiskās ģeogrāfiskās teorijas pamata. Lai arī tās ir daudz kritizētas un 1900.gadā pat uzskatītas par nepiemērotām, galvenie šīs teorijas jēdzieni ir atdzimuši, it īpaši Eiropā. Šobrīd tie tiek aplūkoti no jaunas perspektīvas – telpiski orientētas ekonomiskās attīstības politikas konteksta, kas koncentrējas uz konkurētspēju, tīklojumu un sadarbību. Turklāt to atdzimšana tiek saistīta ar teritoriālās kohēzijas un policentrisma attīstības jēdzieniem, kuri tiek virzīti ar Eiropas plānošanas un reģionālās attīstības ekspertu un zinātnieku atbalstu (Giguere, 2010).

Aplūkojot šīs teoriju, vairāki pētnieki tās visas vienkopus min kā neoklasiskās izaugsmes teorijas, gan arī tās iedala vairākos atsevišķos niansētos virzienus. Attiecīgi teorijas tiek iedalītas sekojošos piecos virzienos:

- 1) **Neoklasiskā izaugsmes teorijas** pamatā ir uzskats, ka reģionālo attīstību ideālas konkurences un ražošanas faktoru mobilitātes apstākļos sekmē produktivitātes palielinājums, bet ražošanas faktoru ne-mobilitātes un preču mobilitātes apstākļos labklājība tiek palielināta iepērkot lētākas importa preces. Tiek uzskatīts, ka individuālo labklājību ir iespējams sasniegt palielinot produktivitāti, tādējādi palielinot arī personīgos ienākumus, vai arī samazinot preču un pakalpojumu izmaksas iekšējā tirgū (Capello et al., 2008, 16-17).
- 2) **Faktoru kopu teorijas** 1950-tajos un 1960-tajos izskaidroja reģionālo attīstību ar produktivitātes palielinājumu, kas sekmēja izaugsmi (Capello et al., 2008, 17).
- 3) **Eksporta bāzes teorija** aplūko izaugsmi kā īstermiņa nodarbinātības un ienākumu pieauguma avotu. Tās pamatā ir sektoru specializācija, kurai raksturīgs pieprasījuma palielinājums, kas nosaka eksporta iespēju palielinājumu. Teorija balstās uz pieprasījuma (galvenokārt ārpus reģiona) un eksporta apjoma pieauguma veicinātu attīstību (Capello et al., 2008, 17).
- 4) **Izaugsmes centru teorija** balstīta uz **Perouksa** (1950) telpiskās uzņēmumu un industriju izplatības uztveri kā tīklu, kas savieno centrīces spēkus. Viņš uzskatīja, ka reģionālo attīstību veicina, kāds noteikts izaugsmes centrs, jeb liels uzņēmums, kurš sekmē arī citu mazāko ar to saistīto uzņēmumu attīstību un, tādējādi arī kopējo reģiona attīstību. 1970-tajos šī teorija reģionālo attīstību aplūkoja lielo multinacionālo uzņēmumu ietekmē, kur tika pieņemts, ka multinacionālie uzņēmumi savas ražotnes augstas intensitātes un nekvalificēta darba veikšanai izvietoja mazāk attīstītos reģionos ar zemām darbaspēka izmaksām, sekmējot arī reģiona attīstību. 1980-tajos teorija balstījās uz

sabalansētāku pieeju, aplūkojot multinacionālo uzņēmumu pozitīvo ietekmi uz vietējo ekonomiku plašākā kontekstā: uzņēmējdarbības vides sakārtošanā, jaunu uzņēmumu rašanās, tehnoloģiskās un vadības ekspertīzes palielināšanās u.c. (Capello, 2008 et al., 18-20).

- 5) **Centra-perifērijas teorijas** pamatā (teoriju 1950-tajos izstrādāja V. Isards (W. Isard), H. Gīršs (H. Giersch) un Dž. Frīdmans (J. Friedman) ir uzskats, ka reģionu attīstību veicina tā atrašanās ekonomiskā centra tuvumā. Jo reģions atrodas tuvāk centram, jo attīstītāks tas ir. Atrašanās centra tuvumā nodrošina labāku un lētāku informācijas pieejamību, tehnoloģisko zināšanu pārnesi un preču gala patēriņa tirgus tuvumu, savukārt atrašanās tālāk no centra nozīmē lielākas resursu izmaksas (Capello et al., 2008, 21).

„Neoklasicismā izaugsme tika interpretēta kā individuālās labklājības pieaugums. Savukārt Keinesianisms to interpretēja kā īstermiņa nodarbinātības un ienākumu pieaugumu. Jāsaka, ka abas tradicionālās pieejas gan Neoklasicisms, gan Keinesianisms nepietiekami pasvīturo reģionālās konkurētspējas nozīmi. Tās pasvīturo konkurētspējai tik nozīmīgo ražošanas resursu nozīmi, bet nesaista to ar produkcijas ekspansiju. Tiek izdarīts nešaubīgs pieņēmums, ka konkurence ir patstāvīgi pastāvoša un, ka ārējā pieprasījuma palielinājumu visi iepriekšējie spēlētāji aptvers proporcionāli vienādi” (Capello et al., 2008, 17-18). Šīs teorijas pārāk maz uzmanības veltīja tieši reģionu konkurētspējas analīzei un tās palielināšanai.

(2) Reģionālo inovāciju teorija

Vēl viens nozīmīgs virziens ir **reģionu inovāciju teorija**. Par reģionu inovāciju teorijas pamatlicēju viennozīmīgi tiek atzīts **Jozefs Šumpēters (Joseph Schumpeter)**, kaut gan viņš tiešā veidā nekad nav rakstījis “reģionu inovāciju teoriju”. Tomēr viņa piedāvātā domāšanas sistēma ir nozīmīgi ietekmējusi tālāko teorijas attīstību. Viņa darbi arī tiek saistīti ar jau vēlāk arvien populārāko lokalizācijas terminu (Cooke, 2011, 27).

20.gs. pirmajā pusē dzīvojušais austriešu ekonomists Jozefs Šumpēters ir viens no nozīmīgākajiem pētniekiem, kas veicinājis izpratni par uzņēmējdarbības procesu. Viņa uzņēmējs ir novators, kurš nodarbojas ar „radošo postīšanu” (*creative destruction*) un kurš tirgū pielieto jaunas kombinācijas – ievieš jaunas preces vai pakalpojumus, izmanto jaunas ražošanas metodes, atklāj jaunus tirgus, piesaista jaunus piegādātājus vai restrukturizē nozari, piemēram, panākot savam uzņēmumam monopola stāvokli. Šumpētera uzņēmēja dzinulis ir peļņa, kas īslaicīgi var būt ievērojami augstāka nekā konkurentiem. Ilgtermiņa periodā konkurenti mēģina uzņēmēja jaunievedumus imitēt, tādejādi uzņēmēja peļņu samazinot. Līdz

ar to Šumpētera uzņēmējs, lai saglabātu augsto peļņu, nekad nevar pārtraukt meklēt jaunas iespējas un risinājums, nekad nevar zaudēt savu novatora garu. Protams, Šumpēters apzinājās, ka reti kurš uzņēmums ir novatorisks ilgtermiņā, tādēļ procesa līmenī viņš stingri nošķīra uzņēmējdarbību no uzņēmuma pārvaldes. Šumpētera izpratnē indivīds ar uzņēmējdarbību nodarbojas tikai tad, kad viņš vai viņa patiešām ievieš jaunas resursu kombinācijas, bet pēcāk, tās ekspluatējot, jau nodarbojas ar uzņēmuma pārvaldi (Shumpeter, 1983 un VARAM, 2012, 14).

Vēlāk gan Šumpēters ar skepsi raudzījās uz novatoriskas uzņēmējdarbības iespējamību attīstīta kapitālisma sistēmā. Viņš paredzēja jaunrades procesa nozīmīguma samazināšanos un tā pārvēršanos rutīnā, ar ko pārsvarā nodarbotos lielas starptautiskas korporācijas un ko administrētu šo korporāciju birokrātiskais aparāts. (Shumpeter, 1994) Empīriskie novērojumi zināmā mērā apstiprina Šumpētera prognozes – lielās korporācijas patiešām veic lielāko daļu no produktu uzlabojumiem un kontrolē jaunrades procesu attīstītās un stabilās nozarēs (piemēram, ķīmijas, farmācijas, elektrisko iekārtu u.c.), taču daudzus no nozīmīgiem 20. gs. jaunievedumiem (lidmašīnu, FM radio, konveijeru, nierakmeņu lāzeru u.c.) ir radījuši un ieviesuši neatkarīgi uzņēmēji. Tikai vēlāk, pateicoties šiem jauninājumiem, viņi nereti ir varējuši attīstīt savus uzņēmumus un kļūt par būtiskiem spēlētājiem attiecīgajās nozarēs (Baumol, 2004, 257-277) (VARAM, 2012, 15).

Pēc Otrā pasaules kara ekonomiskā izaugsme tika saistīta ar kapitāla akumulāciju. Valstis mēģināja attīstīt kapitālietilpīgas ražošanas nozares un piesaistīt tiešās investīcijas šo nozaru lielajiem uzņēmumiem. Savukārt mazie un vidējie uzņēmumi, kas visvairāk saistās ar Šumpētera novatorisko uzņēmējdarbību, tika uzskatīti par luksusa precī, kurus varbūt ir nepieciešams saglabāt ilgtermiņa periodā, lai nodrošinātu lēmumu pieņemšanas decentralizāciju, bet kuri kopumā ir neefektīvi un ierobežo ekonomisko izaugsmi. Turpinot pētīt ekonomikas izaugsmes procesu, ekonomisti drīz nonāca pie secinājuma, ka ilgtermiņa periodā ekonomisko izaugsmi var nodrošināt tikai tehnoloģiskais progress, un valstu ekonomiskajā politikā kā prioritāte parādījās ieguldījumi zināšanās, taču arī tie pārsvarā tika saistīti ar lielajiem uzņēmumiem (VARAM, 2012, 15).

Uzņēmējdarbības veicināšanas politika parādījās 1990-tajos gados, kad globalizācijas rezultātā liela daļa ražošanas pārcēlās no attīstītajām uz mazāk attīstītajām valstīm, bet sākotnējie ieguldījumi zināšanās nedeva plānotos rezultātus. Šajā situācijā uz uzņēmējiem (jaundibināto mazo un vidējo uzņēmumu īpašniekiem) sāka skatīties gan kā uz potenciālajiem darba devējiem, gan kā uz izgudrojumu komercializētājiem, un no ekonomiskās politikas viedokļa to nozīmība būtiski palielinājās (Audretsch, 2007, 63-78).

Reģionu ekonomikas attīstības teorijā arvien vairāk kā viens no izšķirošajiem faktoriem un resursiem reģionu izaugsmei un konkurētspējai tiek izceltas **inovācijas**. Inovācijas un tehnoloģiju attīstība spēj virzīt un attīstīt reģionus un sniegt pamatu jaunu darba vietu izveidei, vai gluži pretēji - tās trūkums spēj bremzēt reģionu izaugsmi. Kā jau minēts - lai arī Šumpēters nerakstīja tieši par inovāciju nozīmi reģionu ekonomikas izaugsmē, viņa teorija ir būtiski ietekmējusi vairākus reģionālās zinātnes virzienus, kur katram ir bijušas kādas nianse un attīstības posmi.

Kā atsevišķus Reģionālo inovāciju teorijas virzienus Capello izdala sekojošos divus:

- 1) **Inovāciju izplatības teorija** tika izstrādāta 1970-tajos gados. Sākotnēji teorijas balstījās uz pieņēmumu, ka reģionu attīstība un tehnoloģiju inovāciju izplatība atkarīga no ģeogrāfiskā attāluma. Hegerstranda (Haegerstrand) modeli tālāk attīstīja Griličs (Griliches) un Mansfilds (Mansfield), kuri uzskatīja, ka inovāciju izplatība ir atkarīga, ne tik daudz no ģeogrāfiskā attāluma, bet gan no ekonomiskā attāluma: ražošanas aktivitātes apgabalā, ienākumu līmeņa, patēriņa un investīciju apjoma (Capello et al., 2008, 21).
- 2) **Inovatīvā efektivitātes teorija**, izrietot jau atvasinātām teorijām, noteica, ka liela nozīme ir ne tikai uzņēmuma ražošanas efektivitātei, bet arī inovāciju efektivitātei. Neo-šumpēteriskā pieeja balstījās uz pieņēmumu, ka reģioni ar augstu ekonomisko aktivitāti bauda vieglāku informācijas apmaiņu, kvalificēta darbaspēka pieejamību un zinātnes un attīstības pieejamību u.c. priekšrocības, kas veicina inovāciju attīstību šajos reģionos. Šīs iezīmes ir viegli izskaidrot pilsētu rajonos, tomēr 1980-tajos gados pastiprinātu interesi izraisīja mazi, ne pilsētu reģioni ar augstu inovatīvu kapacitāti, tādi kā Silikonu ieleja Kalifornijā, Jutlanda Dānijā un Bāden Vīrtensberga Vācijā. Teorijas sāka likt uzsvaru uz inovatīvo kapacitāti kā reģiona attīstības priekšnoteikumu. Inovatīvās efektivitātes ietvaros izdala arī divus sekojošos virzienus - 1) Inovatīvās vides teoriju, kuras pamatā ir zināšanu apmaiņa un pārnese, kas nosaka inovatīvo procesu koncentrāciju un zināšanu pārneses robežas, un 2) Jaunu zināšanu apgūstošo reģionu teoriju, kuras pamatā ir institucionālo faktoru nozīme inovāciju radīšanā un apgūšanā (Capello et al., 2008, 24-25).

Savukārt Filipa Kuka (Philip Cook) u.c. rediģētā reģionālo inovāciju teoriju pārskatā izdalīti sekojoši virzieni un teorijas attīstības posmi: (1) Šumpēters un reģionālās inovācijas; (1) Neo-šumpēteriskās inovāciju un izaugsmes perspektīvas; (2) Inovāciju izplatība un nozīme reģionālo aglomerāciju un izaugsmes klasiskā pieejā; (3) Vernona un viņa sekotāju teorija par inovācijām, produkta dzīves ciklu un izplatību; (4) Maršaliāniskā industriālo rajonu perspektīva (4) Jaunā Maršaliānisko industriālo rajonu un to internacionalizācijas procesu

teorija (Philip Cook et.al., 2011). Šī darba ietvaros aglomerāciju teorijas un Maršala industriālo rajonu pieeja apskatīta līdz ar Jaunajām izaugsmes teorijām.

Inovāciju, zināšanu un pētniecības ietekme uz reģionu attīstību ir tikusi analizēta, pievēršot uzmanību dažādiem jautājumiem. Īpaši tas aktualizējies tieši pēdējā desmitgadē. Tieši virkne jauno reģionālo zinātnieku pievērš īpašu uzmanību inovāciju lomai, piemēram:

- 1) Deivids B. Audretčs (David B. Audretsch) un T. Teilors Aldridžs (T. Taylor Aldridge) analizē zināšanu izplatīšanās noteiktā teritorijā (reģionā) ietekmi uz uzņēmējdarbības attīstību un līdz ar to visa reģiona ekonomisko attīstību; (Capello et al., 2009)
- 2) Daria Denti (Daria Denti) analizē saikni starp R&D pārnesi un ārējo ietekmi un tehnoloģiju izplatību uz uzņēmējdarbību un reģionu izaugsmi; (Capello et al., 2009)
- 3) Borje Johansons (Boerje Johansson) un Čārlijs Karlsons (Charlie Karlsson) analizē saikni starp zināšanām, lokalizētām zinībām, zināšanu tīklojumiem, lokālo zināšanu (kompetenču) specifiku, specializāciju un reģionu attīstību, t.sk., īpaši izceļot reģiona izglītības politikas lomu un ietekmi, kā arī cilvēkkapitāla un sociālā kapitāla saikni ar reģionu attīstību; (Capello et al., 2009)
- 4) Henrijs Gūts (Henri L.F. de Goot), Žakds Pūts (Jacques Poot) un Martins Smits (Martijn J.Smit) analizē aglomerāciju un inovāciju savstarpējo saikni un attiecīgi ietekmi uz reģionu izaugsmi. Šeit analizēta saikne starp diviem attīstības faktoriem jeb dimensijām - telpisko jeb aglomerācijām un inovācijām, kas ietver gan cilvēkkapitāla, gan ražošanas produktivitātes aspektus. (Capello et al., 2009)

Pēc 2008.gada finanšu un ekonomikas krīzes inovācijas tiek apskatītas kā galvenais darba vietu izveides un ekonomiskās attīstības aspekts, meklējot un veidojot stiprāku, tīrāku un godīgāku ekonomiku. Tā tiek attēlota OECD Inovācijas Stratēģiju darba kārtībā (OECD, 2010), kā arī Eiropas Savienības Inovāciju Apvienībā (Eiropas Komisija, 2010). Jaunajā inovāciju un konkurētspējas vilnī reģionu loma kļūst arvien būtiskāka.

Radot apstākļus un institūcijas, kas vairo produktivitāti un labklājību, reģionālās attīstības politikas sekmē reģiona ekonomikas izaugsmi jeb ekonomikas kopapjomu. Reģioniem ir nepieciešams noteikt un izmantot to attīstības potenciālu, liekot uzsvāru uz to resursu, priekšrocību un vājo vietu noskaidrošanu. Šī paradigmu maiņa vīzijās, bet ne vienmēr realitātē, uzsver inovācijas reģionālās attīstības kontekstā. Dokumentu un labāko paraugu iniciatīvas izplatība negarantē reālu politikas maiņu. Arvien pieaugošā **inovāciju kā reģionu stimulu nozīme** jāapskata no reģionālā viedokļa. Politikas apmērs ir atkarīgs no inovāciju procesa, kas paredzēts kā institucionāla un pārvaldības kārtība katrā valstī, kā arī starp-reģionālajās atšķirībās (OECD, 2011).

Kā atzīmē OECD, divas politikas tendences veicina reģionu lomu. Pirmkārt, reģionālās attīstības politikas paradigmu maiņa veicina reģionālo vērtību stratēģijas, kas ir balstītas uz mobilizāciju un inovāciju ieviešanu reģionālās attīstības politiku darba kārtībā. Otrkārt, arvien biežāk tiek veidotas nacionālo inovāciju reģionālās stratēģijas, lai efektīvāk izmantotu ierobežotus līdzekļus un uzlabotu politiku ietekmi. Arvien būtiskāka ir inovāciju sistēma un apvienošana, kas pastiprina reģionālo inovācijas sistēmu nozīmi. Tomēr reģioni nav tas pats, kas valstis un nevar vienkārši kopēt nacionālās politikas reģionālā līmenī. (OECD, 2011) Tādēļ aktuāls ir jautājums, kas ir nepieciešams, lai būtiski palielinātu inovāciju politiku ietekmi un mazinātu inovāciju politiku ierobežojumus ar reģionu palīdzību, reģionos vai reģionu dēļ.

Kā uzsvērts OECD pētījumā “reģioni un to inovāciju sistēmas rāda dažādus attīstības ceļus. Daudzas reģionālās inovācijas sistēmas pastāv līdzās vienas valsts robežās, iekļaujot zināšanu centrus, industriālās produkcijas zonas un reģionus, kuros zinātne un tehnoloģijas neieņem svarīgu lomu. Tehnoloģiju-inovācijas „ainava” nav plaša. Aptuveni 13% no OECD reģionos tiek veikta puse no visiem OECD pētniecības un attīstības ieguldījumiem. Pētniecība un attīstība un patentēšana pārsvarā tiek koncentrēta zināšanām visbagātākajos OECD dalībvalstu reģionos, kā arī reģionos, kuri atšķiras ar dažādām tehnoloģiju paradigmām (piemēram, „videi draudzīgās” tehnoloģijas, biotehnoloģijas un ICT).

Pētījumā par inovāciju lomu reģionu attīstībā, ko publicējusi OECD ir identificēti trīs galvenie faktori, kas izskaidro arvien pieaugošo reģionālā līmeņa attīstību nacionālo inovāciju stratēģijās:

- 1) arvien pieaugošais sociālajai labklājībai paredzētais inovāciju skaits. Valdībām ir izaicinājums saskatīt un atzīt, ka ar inovācijām ir jāatbalsta arī sociālā un vides ilgtspēja. To apliecina, piemēram, uzsvars uz „zaļo attīstību”, kura nosaka to, ka vides ilgtspēja un ekonomiskā attīstība ir savstarpēji pastiprinošas un savstarpēji atkarīgas stratēģijas, nevis tirgus kompromiss. Reģionālajām valdībām, lai rīkotos ir gan telpa, gan pilnvaras. Šis jaunais un plašais inovāciju politikas mērķis prasa daudz sarežģītākas politiskās pieejas un skaidrāk formulētu valdības rīcību. Rodas nepieciešamība veidot politiku eksperimentus. Daži reģioni veidojas pa celmlaužiem inovāciju atbalstā reģionālās attīstības uzlabošanā, ņemot vērā, ekonomiskos, sociālos un vides ārējos apstākļus, piemēram, sabiedrisko pakalpojumu nodrošināšanā un inovācijas pakalpojumos, kas paredzēti gados vecākiem cilvēkiem;
- 2) politiķu skaidrība par inovāciju dinamiku. Valstīm ir plaša pieredze inovāciju politiku radīšanā un īstenošanā. Politikas arvien vairāk atzīst, ka inovācija ir: sistemātiska

parādība, ko ietekmē zinātne un tehnoloģijas, tāpat kā pieprasījums un tirgus stimuli, attiecīga biznesa pieredze un, kuru ietekmē tiesiskās un regulējošās struktūras;

- 3) politikas arvien vairāk arī atspoguļo faktu, ka uzņēmumu līmenī inovāciju radīšanai ir nepieciešams vairāku nosacījumu kopums, piemēram, apmācīts personāls, sakari, labvēlīga un institucionāla regulējošā vide, augsta līmeņa uzņēmējdarbība, radošums, finansēšanas līdzekļi, kas balstās uz risku, kā arī uz inovācijām orientēta biznesa pieredze. Šāda plašāka inovāciju politikas pieredze pieprasa labāku sadarbību starp nacionālajām un reģionālajām valdībām (OECD, 2011).

Reģionu ekonomikas attīstībai nozīmīga ir inovāciju lokalizācija un publiskās pārvaldes mērķtiecīgas rīcības inovāciju stimulēšanai. Tāpat arī liela nozīme ir aglomerāciju veidošanās procesam un inovāciju klasteriem, kas spēj piesaistīt arvien jaunus spēlētājus un inovāciju procesa dalībniekus. Inovācijas, līdzīgi kā citi radošie procesi, prasa noteiktas kritiskās masas veidošanos un tās vairojas apstākļos, kuros apkārt ir inovāciju virzīta vide un novatori (Cooke, 2011).

(3) Jaunā izaugsmes teorija un jaunā ekonomiskās ģeogrāfijas teorija

Šo virzienu pārstāv un ir attīstījuši Romers (Romer, 1986, 1990), Barro (1990), Grasmans un Helpmans (Grossman, Helpman, 1991), Rebelo (1991), Arturs (Arthur, 1994), Maleckis (1991), Porters (Porter, 1990),

„Viens jaunās izaugsmes teorijas modeļiem ir **Krugmana (1991) „centra (serdes) - perifērijas” modelis**, kas balstās jaunajā ekonomikas ģeogrāfijā, kura ir arī saistīta ar salīdzinoši jaunām tirgus teorijām. Krugmans uzsver to, ka ekonomisko aktivitāšu reģionālā grupēšana izriet no centrālās un centrālās spēkiem. Būtiskākais centra un perifērijas piemērs ir definēts tā, ka rūpnieciskā industrija atrodas pašā centrā, turpretī lauksaimniecības ražošana atrodas perifērijā. Tas ir liela mēroga ekonomikas ilgspējīgs modelis ar zemām transporta izmaksām un augstu reģiona iedzīvotāju līdzdalību ražošanā” (Giguere, 2007, 73).

Pola Krugmana darbos, t.sk., **ekonomisko aktivitāšu atrašanās vietu teorijā**, skaidroti tādi reģionālās attīstības aspekti kā aglomerācijas, ekonomiskie reģioni un ekonomisko aktivitāšu koncentrēšanās atsevišķās valstīs, reģionos un pilsētās, tādā veidā padziļinot izpratni par ekonomisko aktivitāšu lokalizāciju. Krugmana teorija arī sniedz apsvērumus par pasaules ekonomikas urbanizācijas iemesliem, norādot, ka aizvien augošais pilsētu iedzīvotāju skaits stimulē ekonomikas attīstību un ražošanas pieaugumu, kuri noved pie tālāka iedzīvotāju skaita pieauguma pilsētās; saskaņā ar viņa teoriju šo procesu rezultātā reģioni pakāpeniski sadalās augsti tehnoloģiskās “pamatzonās” un mazāk attīstītā “perifērijā” (Capello, Nijkamp, 2009, 5-6) (Krugman, 2011).

„**Krugmana 1991.gadā radītais modelis** attēlo divus pēc ieguldījumu faktoriem pilnīgi identiskus reģionus; divus ražošanas faktorus – lauksaimniecība ar tās nemainīgo zemes apgrozījumu, kā arī ražošanu ar pieaugošu apgrozījumu (neskatoties uz monopolisko Diksita-Stigliza modeli), kas atrodas katrā reģionā, kā arī transporta izmaksas preču ražošanai. Darbaspēks var pārvietoties pa reģioniem. Saskaņā ar šo modeli, transporta izmaksas samazinās, un ir sastopama liela apjoma ražošana, reģions ar samērā lielu pilsētas iedzīvotāju skaitu (vai lielu sākotnējo ražošanu) būs pievilcīga vieta ražošanai liela vietējā tirgus un preču un pakalpojumu pieejamības dēļ. Šī apstākļa dēļ tiks piesaistīts daudz cilvēku, tādā veidā palielinot vietējo pieprasījumu un peļņu, kā arī piesaistīt vairāk firmu. Aglomerācijas ietekme ir atkarīga no tirgus izmaksu līmeņa un mobilās apdzīvotības samēra, kas attiecas uz algas atšķirībām” (OECD, 2009, 113).

„Krugmans paplašina savu 1991.gada modeli, lai apskatītu atrašanās vietu līdzsvaru ilgstošā laika periodā. Šis modelis (1993), kas veidots uz tā paša pieņēmuma pamata, kas 1991. gada modelī, ir pielāgots metropolītisko centru veidošanās izskaidrošanai. Analīze atklāj, ka aglomerācija ietver iedzīvotāju koncentrāciju un ļauj šai koncentrācijai veidoties dažādās iespējamās vietās. Tādā veidā rodas metropolītu atrašanās vietu līdzsvars (Krugman, 1993, 110-122)” (OECD, 2009, 113).

„**Krugmans un Veneibls (1995)** radīja pieņēmumu par darbaspēka mobilitāti. Šis modelis ietver divas ekonomikas (reģioni), kas ir identiskas dotāciju priekšrocībām un tehnoloģijām, un divus ražošanas faktorus: lauksaimniecība un ražošana. Ražošanas sektoram ir nemainīgs apgrozījums. Šis modelis ietver arī transporta izmaksas. Visiem reģioniem, kuriem ir augstas transportēšanas maksas, ir vienāda ražošanas produkcija. Ja transporta izmaksas noslīd zem kritiskās vērtības, reģions ar lielāko (sākotnējo) ražošanas daļu piesaistīs vairāk uzņēmumu turpmāk un iepriekšminēto faktoru dēļ:

- 1) Gala preču ražotāji uzskatīs lielāku industriālo koncentrāciju par daudz vilinošāku, jo tur ir lielāks starpražotāju pamats, dodot iespēju izvirzīties turpmākajām (maksas) saiknēm.
- 2) Starppreču ražotājiem būs izdevīgi ražot tuvu lielām gala preču industrijām, dodot iespēju vēlinājām (pieprasījuma) saiknēm.

Šīs saites palielinās reālos galvenā reģiona ienākumus, kas ir relatīvi perifērijai. Ja izmaksas tomēr turpina pazemināties, algu atšķirība var izraisīt firmu pārvietošanu atpakaļ uz perifērijas reģioniem (Krugman, Venables, 1995, 857-880)” (OECD, 2009, 112-113).

„Pēc **Veneibla 1996.** gada teorijas, ekonomika sastāv no trim sektoriem. Pirmais sektors (pilnīgi konkurējošs) ražo tirgojamas preces. Pārējie divi ir monopoliski konkurējoši un vertikāli saistīti. Katra industrija sastāv no divām dažādām atrašanās vietām, un visas firmas atbalsta abas atrašanās vietas. Ražošanas lēmumi ir atkarīgi no saikņu līmeņa un

transporta izmaksām. Ja transporta izmaksas ir augstas, firmas atrodas tuvu patērētājiem, tādā veidā ražojot preces abās vietās. Ja transporta izmaksas ir zemas, firmas arī ražo abās vietās, radot konvergenci zemo ražošanas faktoru dēļ. Izmaksas, kas paredzētas starpnieku transportēšanai, rada iespēju palielināt līdzsvaru industriju vidū. Dažas industrijas apvienojas, turpretī citas var izplesties, reaģējot uz ražošanas faktoru izmaksu atšķirībām (Venables, 1996, 341-359)” (OECD, 2009, 114) .

„**Puga un Veneibls** (1996) veido modeli ar nolūku attēlot industrializācijas procesu. Viņu modelī N attēlo identiskas valstis, kas ražo rūpniecības (ar pieaugošu apgrozījumu) un lauksaimniecības preces (ar nemainīgu apgrozījumu). Lai gan darbaspēks ir „nekustīgs”, tirgus/transporta izmaksas tomēr ir sastopamas. Aglomerācijas spēki ir ievades-izvades saiknes starp firmām industriālā sektorā. Ja šie spēki ir pietiekoši stipri, industrija tiek koncentrēta uz vienu konkrētu valsti. Algas šajā valstī būs augstākas nekā citur, bet pozitīvi finanšu ārējie efekti kompensēs augsto algu izmaksas līdz kritiskais līmenis ir sasniegts. Šajā situācijā dažām industrijām kļūst izdevīgi virzīties prom no vienas valsts uz citu valsti. Galu galā daudz firmu iebrauc valstī, lai gūtu peļņu no vēlinajām un nākotnes saiknēm, palielinot algas vienā valstī līdz ir sasniegts kritiskais punkts. Šis modelis paredz industriālo pārpilnību, pateicoties daudziem uzplūdiem no vienas valsts un citu. Tādā veidā tikai dažas valstis tiek industrializētas, pat ja valstis ir identiskas savā struktūrā (Puga, Venables, 1996, 440-464) (OECD, 2009, 114-115).

Saskaņā ar **Englemana un Valza (1995)** teoriju, ir „divi reģioni un četras preces: tradicionālā prece, ko ražo kvalificēts un nekvalificēts darbaspēks, industriālā patēriņa prece, nozari veidojoša ne-tirdzniecības vietējās preces un pakalpojumi, kā arī pētījumu un attīstības nozare. Mobilās mājsaimniecības atbalsta kvalificēto darbaspēku, un „nekustīgās” mājsaimniecības atbalsta nekvalificēto darbaspēku. Abiem reģioniem ir identiskas monopoliskās ražošanas funkcijas. Attīstība balstās uz endogēnajām tehnoloģiskajām izmaiņām nozarēs, kas nav saistītas ar tirdzniecību. Šis modelis apskata divus galējos gadījumus. Pirmais pieņem zināšanu pārpilnību pētījumu un attīstības nozarē, kas sastopama tikai vietējā mērogā. Šajā gadījumā centra-perifērijas modelis vienmēr parādās, ja reģions ar lielāku sākotnējo starpproduktu skaitu, kļūst par vienīgo industriālo centru. Otrais galējais gadījums pieņem, ka pilnīgas starpreģionu zināšanas rada tādu iedarbību, kur zināšanas tiek transportētas, pateicoties darbinieku mobilitātei, un industriālo preču brīvais tirgus sastāv no jauna attīstītām starppatēriņa precēm. Šis gadījums pieļauj dažādus iespējamus risinājumus (atkarībā no rādītāju vērtībām). Šie risinājumi ietver patstāvīgu līdzsvaru valstī ar vienādu attīstības tempu abos reģionos, pat ja viens reģions nosacīti specializējas industriālo preču ražošanā, un tradicionālais sektors pilnībā tiek koncentrēts citā reģionā” (OECD, 2009, 115)

„**Puga (1998)** ir izstrādājis modeli, kas ir līdzīgs Krugmana 1991. gada modelim. Šis modelis skaidro, kāpēc urbanizācijas modeļi Eiropā atšķiras no modeļiem mazāk urbanizētās valstīs. Šis modelis ietver divus reģionus, katram atvēlot iespējamo pilsētu un lauksaimniecības atrašanās vietas. Šis modelis ietver transporta izmaksas, darbaspēka migrāciju, kā arī divus sektorus: ražošana ar pieaugošu apgrozījumu un lauksaimniecība ar nemainīgu apgrozījumu” (OECD, 2009, 116).

„Jauninājums, kas ir līdzīgs Krugmana 1991. gada modelim, ietver darbaspēka mobilitāti abos reģionos. Ar šādu pārveidojumu palīdzību darbaspēka elastība ir arī finanšu ārējais apstākļi, turklāt iekšējās ražošanas ekonomikas un teritoriālo mijiedarbību izmaksas, kuras stimulē firmas un darbiniekus izvēlēties atrašanās vietas ar labu tirgus piekļuvi (tādas, kuras atrodas daudzu firmu un darbinieku vidē). Aglomerācija tiek vairota topošajās pilsētās, tiklīdz darbaspēks ir pietiekoši elastīgs, jo darbaspēks var tikt pārņemts no citām lielpilsētām un lauksaimniecības nozaru strādniekiem. Ar augstām transporta izmaksām, šis modelis paredz sabalansētu lielpilsētu sistēmu parādīšanos. Ja transporta izmaksas ir zemas, aglomerācijas spēki veicina pilsētu pārkumu. Augsta darbaspēka elastība vairo pilsētas modeļa attīstību. Puga secina, ka lielākas metropoles parādās mazāk attīstītās valstīs zemāku teritoriālo mijiedarbības izmaksu, stipras ekonomikas un elastīgāka pilsētas darbaspēka centra dēļ (OECD, 2009, 116)”.

„**Puga (1999)** uzsver to, ka pastāv ievērojamas ekonomiskās ģeogrāfijas atšķirības Eiropas un Amerikas Savienoto Valstu vidū. Savienotajās Valstīs ir mazākas ienākumu atšķirības un augstāka industrijas koncentrācija. Šis modelis norāda to, vai integrācija Eiropā samazinās atšķirības ar ASV vai arī palielinās tās. Šis modelis iekļauj divus reģionus, katru ar pieaugošiem apgrozījumiem ražošanas sektorā un nemainīgiem apgrozījumiem lauksaimniecības sektorā. Pastāv transporta izmaksas, mobilitāte reģionu vidū, kā arī vēlinās un nākotnes firmu saiknes. Modelis iedalās divās specifikācijās. Pirmajā darbaspēks reģionu vidū ir mobils, bet otrajā tas ir nemainīgs (bet mobils sektoru vidū). Pirmā specifikācija pievieno vēlinās un nākotnes saiknes un starpsektoru migrāciju uz Krugmana 1991.gada modeli” (OECD, 2009, 116).

„Krugmana modeļa iegūtie rezultāti apstiprina šos papildinājumus: augstas tirgus izmaksas rada konvergenci (nevis aglomerāciju), un tirgus izmaksu samazināšana zem sākuma līmeņa rada aglomerāciju. Otrajā specifikācijā (nav starpreģionālas migrācijas) firmas dalās pa reģioniem ar augstām tirgus izmaksām. Tirgus starpposmā reģioni tiek aglomerēti izmaksu un pieprasījuma saikņu dēļ, kas rada algas atšķirības. Zemā tirgus izmaksu līmenī firmas atkal izplešas pa reģioniem, jo tās vēlas atrasties tur, kur „nekustīgie” faktori ir lētāki. Tādā veidā Eiropas integrācija dēļ (tirgus izmaksu samazināšana) aglomerācija ir atkarīga no

darbaspēka mobilitātes. Ja darbaspēks ir mobils, aglomerācija būs intensīvāka. Ja tas nav mobils, aglomerācija būs sastopama, bet firmas galu galā izpletīsies pa reģioniem algu atšķirību dēļ” (OECD, 2009, 116-117).

Kā nākamo, ko nepieciešams minēt ir **aglomerācijas teorija vai ārējās ekonomikas teorija**, kurā **Ārmstrongs un Teilors** (2000) skaidro kā aglomerāciju ekonomikas rodas lielu ekonomisku aktivitāšu apvienošanās rezultātā, kurām nav nepieciešams būt no vienas industrijas. Tiek radīta daudzu firmu koncentrēšanās, kas kopā strādā dažādās jomās, ieskaitot, piemēram, pilsētas transportu un komunikācijas, labi organizētu darba tirgu, sociālos un publiskos pakalpojumus, kultūras un rekreācijas aktivitātes, firmas organizētās ģeogrāfiskās koncentrācijas novatoriskās aktivitātes. Šie visi aspekti veicina esošo centru un attīstības polu pievilcību, radot kumulatīvu izaugsmes procesu. Šie autori atzīst, ka šis aspekts ar „atskaņas efektiem” (t.i. kvalificēta darbaspēka aizplūšana uz pārticīgākiem reģioniem) var radīt negatīvu ietekmi uz mazāk attīstītajiem reģioniem, nodarot negatīvas kopējās cēloņsakarību sekas. Turklāt polarizācija un ātrā attīstība izriet no ārējās faktoriem, tādiem kā pārpalīdzība, piesārņojums, augošās izmaksas un dzīvošanas izmaksas (Armstrong, Taylor, 2000).

Vienlaikus mēs varam izdalīt arī sekojošos apakšvirzienus Jaunās izaugsmes teorijai:

- 1) **Industriālo rajonu teorija** radās 1970-tajos gados. Dž. Bekatini (G. Becattini) turpināja A. Maršala industriālo rajonu teoriju, par pamatu izvirzot pieņēmumu, ka aglomerācijas ir teritorijas konkurētspējas avoti, un šajā modelī ekonomisko attīstību veicina sociālā kultūras sistēma. Savstarpējā uzticība veicina sociāla kapitāla palielināšanos, uzlabo privātā un publiskā sektora attiecības un samazina transakciju izmaksas (Capello et al., 2008, 23-24).
- 2) **Infrastruktūras koku attīstības potenciāla teorija** reģiona attīstības pamatā liek infrastruktūras sistēmu. Teorija balstās uz pieņēmumu, ka ģeogrāfiskais novietojums un infrastruktūras koncentrācija ir svarīgākie nosacījumi reģiona attīstības potenciālam. 1970-tajos teorija balstījās uz materiālo aktīvu klātbūtni, un tika uzskatīts, ka fiziska pieejamība atļauj pilnībā izmantot reģionā esošos resursus. 1980-tajos teorija uzsvāru lika uz infrastruktūras koncentrāciju, kura piesaistītu uzņēmumus reģionam, tādējādi palielinot konkurenci starp vietējiem uzņēmumiem. Tika sagaidīts, ka tā tiktu palielināta produktivitāte un samazinātas ražošanas izmaksas (Capello et al., 2008, 18, 20).
- 3) **Jaunās ekonomiskās ģeogrāfijas teoriju**, balstoties uz Mīdrāla (Myrdal) un Kaldora (Kaldor) nelineārās izaugsmes modeli 1990-tajos izstrādāja ekonomists Pols Krugmans. Visizteiktākā šīs pieejas iezīme ir, ka tā izvairījās no tieša pieņēmuma par ekonomiku ārpus uzņēmuma un ideālas konkurences esamību. Tā noteica, ka uzņēmumi savu

izvietojuma izvēli balsta uz trīs galvenajiem ekonomiskajiem faktoriem: transporta izmaksām, pieaugošu atdevi un migrācijas plūsmu – kas nosaka aglomerāciju veidošanos, jeb Krugmana vārdiem „ģeogrāfisko koncentrāciju” (Capello et al., 2008, 26-27).

(4) Endogēnā izaugsmes teorija

Endogēnās (iekšējās) izaugsmes teorija tika izstrādāta 1980-tajos, un tā ir uzmanības lokā arī līdz šim brīdim. Endogēnās izaugsmes modeļus izstrādāja pētnieki Romers (Romer), Lukas (Lucas), Baro (Barro), Rebelo (Rebelo), Grosmans (Grossman) un Helpmans (Helpman).

„Šīs teorijas pamatā ir pieņēmums, ka produktivitātes faktoru palielinājums ir atkarīgs no endogēniem faktoriem kā inovācijas, apmācību process un mēroga ekonomikām. Endogēnās izaugsmes teorija atsakās no perfektu konkurences apstākļu esamības un nemainīgas atdeves un iekļauj pieaugošo atdevi vai ne perfektas konkurences esamību. Šī maiņa pieprasa kompleksu modelēšanu, kuras pamatā ir tikai nesen izstrādātās teorijas un analītiskie rīki. Šie modeļi spēj iestrādāt dinamisku mijiedarbību starp telpiskās sistēmas komponentiem, tādejādi palīdzot sasniegt lielāku reālismu.” (Capello et al., 2008, 27)

Endogēnās attīstības teorijas skatījumā, reģionālā izaugsme ir konkurences, sociālo attiecību, teritoriālā, interaktīvā un endogēnā procesa rezultāts. Tas ir rezultāts, ko veido šo procesu kopsumma un katrs no tiem tiek definēts sekojoši:

- 1) **konkurences process**, balstīts vairāk uz piedāvājuma, nekā pieprasījuma elementiem. t.i. balstoties uz vietējiem resursiem, produktiem, inovāciju procesiem, tehnoloģijām un vietējām zināšanām;
- 2) **sociālo attiecību process**, jo endogēnā attīstība nav balstīta tikai uz materiālajiem resursiem, bet arī nemateriāliem sociālo attiecību aspektiem. Attiecību elementi (kā Putnema (Putnam) sociālais kapitāls, Kamagni (Camagni) attiecību kapitāls, Bekatini uzticības faktors, Stimsona un Stouga (Stough) līderības faktors) dod pievienoto vērtību kumulatīvajam zināšanu radīšanas, kolektīvās mācīšanās procesam, kas ietekmē vietējā līmeņa lēmumu pieņemšanas procesus. Tradicionālajiem izaugsmes modeļiem, kas balstīti uz materiālo resursu uzkrāšanu, ir ierobežotas šo aspektu interpretācijas iespējas.
- 3) **teritoriālais un telpiskais process**, kur teritorija ir interpretēta kā autonomas ražošanas faktors, nevis tikai ģeogrāfiska vieta, kurā notiek attīstība. Teritorija rada bāzi ieņēmumiem un kumulatīvus izaugsmes mehānismus dinamiskas aglomerāciju ekonomikas formā. Ekonomikas attīstība ir arī starpreģionālas mijiedarbības rezultāts, nevis tikai lēmumu par reģiona iekšējo resursu izvietojumu vai pieaugošas resursu

uzkrāšanas rezultāts. Tādēļ līdzšinējie telpiskās izaugsmes modeļi, kur vietai ir tikai statistiska, jeb “konteineru” loma nav visaptveroši un atbilstoši.

- 4) **interaktīvs process**, kur reģiona ekonomiskā attīstība iekļaujas plašākā nacionālā un starptautiskā ekonomikas sistēmā. Tādēļ neatbilstošs ir arī tikai šauri no reģiona augšupvērsts attīstības modelis, neiekļaujot nacionālās-reģionālās saites un globālo kontekstu.
- 5) **endogēns process**, kur iespējamo attīstības trajektoriju (eksplozīvu vai implozīvu) nosaka tas, kā vietējās ražošanas sistēma reaģē uz ārējiem stimuliem un kā ir spējīga pielāgoties īstermiņa un ilgtermiņa tendencēm valsts un pasaules ekonomikā un tās izmantot (Capello et al., 2009, 88.lpp.).

„**Martins un Otaviano (2001)** apvieno **jauno ekonomiskās ģeogrāfijas teoriju ar endogēnajiem attīstības modeļiem**. Viņu modelis ietver divus reģionus, katram piešķirot nemainīgu darbaspēka apjomu, kas ir „nekustīgs” reģionos. Pastāv darījumu maksas. Saliktu precī ražo homogēna (nemainīgs apgrozījums) un atšķirīga prece (monopoliska ražošanas tehnoloģija). Saliktā prece var tikt lietota kā starpieguldījums inovāciju sektorā, lai radītu jaunas salikto preču dažādības, tādā veidā inovācijas un ražošana tiek savienotas kopā. Preces projektu aizsargā patents, kura sākotnējā vērtība pieder reģionam, kurā izgudrojumiem ir svarīga loma. Inovāciju sektors ir pilnīgi konkurētspējīgs. Patentus pārdod un sākotnēji vienlīdzīgi izdala pa reģioniem. Šī modeļa līdzsvaram nepieciešami divi risinājumi. Ja ekonomika sākas ar līdzsvaru, tad nav nekāda stimula pārvietot pieaugošā apgrozījuma produkciju, jo dažādu preču pieprasījums tāpat kā peļņa ir vienlīdzīgs abos reģionos. Ja viens reģions piesaista vairāk firmu, ražojot dažādas preces, tad inovāciju investīciju izmaksas šajā reģionā būs zemākas starpreģionālo darījumu izmaksu dēļ. Aglomerācija parādās reģionā, kur visas inovāciju aktivitātes ir attīstījušās. Cits reģions samazinās jebkādu inovāciju aktivitāti.” (OECD, 2009, 115)

(5) Telpas koncepts REA teorijā

REA aprakstījušas divas lielas teoriju grupas, kuras sintezējot attīstījušās jau jaunākas modernās teorijas, kas apvieno dažādus telpas konceptus un izmanto gan makroekonomikas, gan mikroekonomikas pieejas un instrumentus. Vērtējot dažādos telpas konceptus un lokalizācijai atvēlēto lomu, var identificēt četrus atšķirīgus telpas konceptus un teorijas, kas katru no tiem izmanto. Šos četrus atšķirīgos telpas konceptus Capello definē kā (1) **fiziski-metriska** (physical-metric) telpa; (2) **vienoti/vienādi-abstrakta** (uniform-abstract); (3) **“diversificētu attieksmju”** (diversified-relational) telpa un (4) **“diversificēti(daudzveidīgi)-stilizētās”** (diversified-stylized) telpas koncepts (Capello un Nijkamp, I daļa, 2009). Tālāk

2.tabulā strukturētā veidā autors sniedz šo 4 dažādo konceptu un ar tiem saistīto teorētisko virzienu aprakstu un analīzi.

1.2. tabula. Izaugsmes un attīstības teorijas un atšķirīgie “telpas” koncepti

<p>1. Lokalizācijas teorija (Location theory)</p>	<p>2. Reģionālās izaugsmes (un attīstības) teorija (Regional growth and development theory)</p>
<p>Vecākais reģionālās ekonomikas virziens, sākotnēji attīstīts 1900-tajos gados Vēbers, Grīnhuts (Greenhut), Loešs (Loesch), Hotelings (Hotelling), Thuēnens (Thuenen), Alonso, Kristalers</p>	<p>Attīstīta sākot no 20.gs. vidus Isards, Vēbers Neoklasiskā izaugsmes teorija, eksporta pieauguma teorija, starpreģionu tirdzniecības teorija</p>
<p>Analizē ekonomikas mehānismus, kas izvietoj ekonomiskās aktivitātes noteiktā telpā/teritorijā. Telpa: fiziski-metriska (physical-metric)</p>	<p>Fokusējas uz ekonomiskās izaugsmes telpiskajiem aspektiem un ienākumu teritoriālo sadalījumu. Telpa: vienoti/vienādi-abstrakta (uniform-abstract) Ģeogrāfiskā telpa tiek iedalīta “reģionos” ar pieņēmumu par līdzīgām socio-ekonomiskām pazīmēm. Reģioni, lai arī izmēru ziņā vienādi ar mazām valstīm, atšķirībā no nācijām raksturojami ar atvērtību ārējai ražošanas faktoru kustībai. Telpai ir pasīva “konteinera” loma.</p>
<p>Mikroekonomisks pamats. Uzņēmumu un mājsaimniecību lokalizācijas izvēļu analīze. Aktivitāšu telpiskā sadalījuma atšķirību analīze</p>	<p>Makroekonomisks pamats. Teritoriālās iezīmes; subnacionālo sistēmu ekonomiskās kapacitātes analīze; ekonomisko aktivitāšu radīšanas un piesaistīšanas spēju analīze. Dažas makroekonomiskās teorijas reducē reģionālo attīstību uz agregētas nacionālās attīstības reģionālo izvietojumu.</p>
<p>Saistīta ar makroekonomiku, starpreģionālo tirdzniecības teoriju, attīstības teoriju, matemātisko ekoloģiju (mathematical ecology), sistēmu teoriju.</p>	<p>Saistīta ar ekonomikas definīcijām, analizē ražošanas spēju, salīdzinošās priekšrocības, labumi un pakalpojumi, reģionā esošie ko pieprasa nacionālās un starptautiskās ekonomiskās sistēmas</p>

1.2. tabula. Turpinājums

<p>Lieto ārējo ekonomisko ietekmju (externalities) un aglomerāciju konceptu, tādejādi veido teritoriālo bāzi dinamiskām pieejām.</p>	<p>Ar šo telpas izpratni saistītās teorijas ir ļoti atšķirīgas, vērtējot no attīstības perspektīvām - gan fokusētas uz īstermiņa, gan ilgtermiņa attīstību, nodarbinātības vai individuālās labklājības aspektiem.</p>
3. Reģionālās attīstības teorija (Authentic theory of regional development)	
<p>Teoriju attīstības gaitā notiek nozīmīga un daudzskaitlīga šo divu virzienu mijiedarbība No 1960-tiem gadiem. Perouks; Agglomerāciju ekonomikas pieeja: Haroda-Domara (Harrod-Domar) modelis, Endogēnās attīstības teorijas dalās divos virzienos: neo-Maršaliskā pieeja un neo-šumpēteriskā pieeja. Štors (Stoehr), Vetmans (Wettmann), Bekatini, Kristalers, Loešs</p>	
<p>Tuvinājās abas “telpas” izpratnes - lokalizācijas teorijas “fiziski-metrisko” telpas izpratne ar izaugsmes teorijas “vienoti-abstrakto” telpas izpratni. Rezultātā modernajās teorijās telpa var tikt definēta kā “diversificētu attieksmju” (diversified-relational) telpa - tā ir maksimāla abu sākotnējo virzienu mijiedarbība jeb savstarpējā ietekmēšanās, bagātināšanās</p>	
<p>Savstarpējā divu teoriju bagātināšanās rada autentisku reģionālās attīstības teoriju, kas balstīta uz konkrētās teritorijas raksturīgajām pazīmēm un attiecībām. Iekļauj gan endogēnos, gan eksogēnos faktorus</p>	
<p>Atšķirībā no reģionālās izaugsmes teorijām makro-ekonomiska un makro-teritoriāla pieeja dod ceļu mikroteritoriālai un mikro-attieksmju pieejai. Tas saistīts ar diversificēto attieksmju telpas izpratni</p>	
4. Vietējās izaugsmes teorijas (Local growth theories)	
<p>1990-tie gadi. Jaunā ekonomiskā ģeogrāfija un endogēnās izaugsmes teorijas Krugmans, Lukas, Romers, Solovs</p>	
<p>Lokalizācijas, reģionālās izaugsmes un reģionālās attīstības teoriju 3 dažādo telpas konceptu daļēja integrācija “diversificēti(daudzveidīgi)-stilizētā” (diversified-stylized) telpas konceptā</p>	
<p>Pieņēmumi par attīstības centriem. tiek izmantoti tradicionālie ekonomikas teorijas instrumenti. Tiek sintezētas dažādās telpas koncepcijas.</p>	

Avots: Autora veidota tabula, balstoties uz Capello un Nijkampu (Nijkamp), I daļa, 2009

To, ka REA teoriju iedalījumi jeb šķērsgriezumi iespējami, balstoties uz dažādām klasifikācijām un faktoriem, iezīmē arī tās pašas autores – profesores Capello piedāvātais vēl viens iedalījuma veids.

Jau citā teoriju pārskatā Capello analizējot REA teorijas tās iedala divu veidu teorijās un katrā no tām iezīmējot divas tendences. Kā divus pamatvirzienus REA teorijās profesore iezīmē: (1) reģionālās izaugsmes teoriju un (2) reģionālās attīstības teoriju. Savukārt katrā no šiem virzieniem ir identificējas (1) gan vairāk reālists teorētiskajā pieejā, (2) gan dinamikas pieeja vairāk kā stilistiska pieeja (Capello, 2008 no Capello et al., 2009).

Capello arī rezumē, ka **reģionālās izaugsmes teorijas koncentrējas uz sekojošiem jautājumiem**: (1) endogēniem izaugsmes determinantiem; (2) kompleksu, nelineāru un interaktīvu attieksmju un procesu, kas notiek noteiktā teritorijā, loma izaugsmes modeļos; (3) nepilnīgi tirgus nosacījumi izaugsmes modeļos; (4) Izaugsme kā ilgtermiņa konkurētspējas nosacījums; (5) tehnoloģiskais progress kā izaugsmes endogēnais faktors; (6) evolucionāras trajektorijas no nelineārām attiecībām kompleksās sistēmās (Capello et al., 2009).

Savukārt **reģionālās attīstības teorijas koncentrējas uz sekojošiem jautājumiem**: (1) Iemesli veiksmēm un neveiksmēm MVU klasteru teritorijās, vietējos rajonos un plašākos reģionos; (2) Nemateriālie resursi kā reģionu konkurētspējas avoti; (3) Vietas aktīvā loma zināšanu radīšanā; (4) Dinamiskas, nevis statiskas aglomerāciju ekonomikas (Capello et al., 2009).

Šeit nepieciešams atzīmēt, ka citi autori (un nereti arī cituviet Capello) terminus “reģionālā attīstība” un “reģionālā izaugsme” tik pat labi mēdz lietot kā sinonīmus, neizdalot to atšķirīgās nozīmes. Savukārt cituviet atsevišķi autori piešķir nozīmīgi atšķirīgu lietojumu terminiem attīstība un izaugsme. Šī pētījuma autors šo terminus, ja vien nav norādīts savādāk, lieto drīzāk kā sinonīmus, jeb vienāda/līdzīga procesa nedaudz atšķirīgus aspektus akcentējošus terminus.

Šī darba apakšnodaļa sniedza pārskatu par REA teoriju nozīmīgākajiem virzieniem un pētniekiem, atbilstoši autora izstrādātās pārskata tabulas (1.tabula) struktūrai. Tādēļ nākošajā apakšnodaļā tiks analizētas nozīmīgākās ERA izvēles un to ietekme uz reģionālās attīstības politikām. Autora secinājumi par dažādās teorijas atspoguļoto vadošo faktoru nozīmi tiks sniegti nodaļas noslēgumā.

1.2. Nozīmīgākās politikas izvēles un teoriju ietekme uz reģionālās attīstības politikām

Augstāk sniegtais REA teoriju pārskats uzskatāmi demonstrē, ka katra no teorijām cenšas izvirzīt priekšplānā kādu vienu noteiktu nosacījumu, kurš sekmē reģionu izaugsmi, tomēr neviena no šīm teorijām nesniedz pilnīgu atbildi kā nodrošināt reģiona izaugsmi.

Secināms, ka Neoklasiskā izaugsmes teorija, Faktoru kopu teorijas, Eksporta bāzes

teorija, Izaugsmes centru teorija, Infrastruktūras kopu attīstības potenciāla teorija, Centra/Perifērijas teorija, Inovāciju izplatības teorija „savā vienkāršībā uzsver priekšnoteikumus reģionālajai konkurētspējai, kuri ir aktuāli vēl līdz šim brīdim. Katra no tām uzsver vienu nozīmīgu elementu, kas jāņem vērā, analizējot reģionālās izaugsmes modeli, bet katra no tām ir spējīga izskaidrot tikai vienu stāsta pusi. Var diskutēt vai fiksēta sociālā kapitāla uzkrāšana, ārēju inovāciju piemērošana, dominējošas firmas (vai starptautiskas korporācijas) klātbūtne un nozīmīgāko tirgu vieglāka pieejamība ir svarīgākie nosacījumi reģiona attīstībai, tomēr ir nepareizi izdarīt pieņēmumu, ka viens no tiem ir pietiekams apstākļi izaugsmei” (Capello et al., 2008, 22).

Inovātīvās efektivitātes teorija, Industriālo rajonu teorija, Jaunā ekonomiskās ģeogrāfijas teorija un Endogēnās izaugsmes teorija cenšas pilnveidot iepriekšējo teoriju trūkumus un “ņem vērā tādus nepārvietojamus resursus kā kultūra, kompetence, inovatīvā kapacitāte, jeb vienkāršāk sakot – zināšanas tiek identificētas kā galvenais endogēnās izaugsmes resurss, kas vairo vietējo konkurētspēju. Interesanti, ka šīs teorijas atgādina telpas un teritorijas un sociālo elementu nozīmi, nosakot reģionālās attīstības cēloņus” (Capello et al., 2008, 26).

Jaunā ekonomiskās ģeogrāfijas un Endogēnās izaugsmes teorijas „atgādina, ka izaugsme caur lineāriem modeļiem ir ierobežota, jo tā neņem vērā nepārvietojamās telpiskās parādības, kā mācīšanās process, aglomerāciju ekonomika, specializācijas apjoma ekonomikas, kuras stingri raksturo nelinearitāte” (Capello et al., 2008, 28). Izaugsmes modeļu pētniecībā līdz tam valdīja pieņēmumi “par lineāriem līdz ar to arī patstāvīgiem izaugsmes procesiem. Lineāri modeļi ir spējīgi radīt nepatstāvīgus risinājumus, tomēr šādi modeļi ir ierobežoti ar noteiktiem regulāriem standarta tipiem. Šī pieeja cieš neveiksmi, skaidrojot ilgtermiņa attīstību, kurai raksturīgas neregulāras dabas strukturālas nobīdes. Lineāras pieejas trūkumi tika novērsti ieviešot nelineārus modeļus, kuri paredz pieaugošu atdevi mācību procesu un mēroga (firmu līmeņa) ekonomiku formā, nodrošinot kumulatīvās attīstības procesus. Šajā pieejā mazas parametru vērtību variācijas var uzsākt pēkšņas, „katastrofiskas” izmaiņas, kuras radīs alternatīvus pilnīgi atšķirīgus attīstības ceļus” (Capello et al., 2008, 26).

Jāsecina, ka vairāku gadu desmitu periodā reģionālās attīstības politika parasti tika virzīta uz „kritiskajām” teritorijām, lai novērstu aglomerācijas un tirgus attīstības nevēlamās sekas. Balstoties uz netiešu pieņēmumu, ka moderna kapitālisma attīstība pieprasa brīvo tirgu un tirgus ieguvēju atlasī, ekonomiskās aktivitātes koncentrācija “salās” ir apskatīta kā tehnoloģiskās attīstības priekšnoteikums. Reģionālās attīstības politika tādēļ būtiski pārvieto resursus uz atpalikušajiem reģioniem no labklājības reģioniem. Sākotnējais politikas mērķis

bija kompensēt nodarbinātības reģionālās atšķirības, kā arī citus ekonomiskos aspektus nabadzīgākajos reģionos (OECD, 2011).

Subsīdiju un investīciju novirzīšana uz nabadzīgajiem reģioniem nesekmīgo rezultātu sekas pieprasīja politikas izmaiņas. Kopš 90to gadu beigām **institucionālā skola - Amins un Hausners (2007)** - ir atklājusi jaunu reģionālās attīstības politikas vīziju, iecerot to kā starpnozaru iniciatīvu apkopojumu, atbalstot daudz sabalansētāku modeli, kas balstīts uz esošajām vietējām vērtībām. Šī jaunā paradigma tiek progresīvi pārņemta, un reģionālās attīstības politika tagad arvien vairāk cenšas radīt apstākļus endogēnai attīstībai katrā teritorijā, balstoties uz vietējām vērtībām, spējām un ekonomisko potenciālu (OECD, 2010).

Lai arī daži literatūras avoti norāda uz institucionāliem un vadības aspektiem, iekļaujot uzņēmējdarbības attīstību reģionos, pētījumos ir ļoti maz analizēti un aprakstīti institucionālie faktori, kas ietekmē pilsētu un reģionu attīstību. Vēl vairāk, Stimsons, Stougs un Salzars apgalvo, ka iepriekš nav bijušas publikācijas, kas piedāvātu pieeju kā modelēt un novērtēt vadības faktoru ietekmi uz reģionu attīstību, un tikai nedaudz ir analizēti institucionālie aspekti (Stimsons, Stougs un Salzars, 2009, vii).

Sniedzot ieguldījumu reģionālās zinātnes attīstībā **Stimsons, Stougs un Salzars (2009)**, piedāvā jaunu **modeli jeb ietvaru endogēnai reģionālai izaugsmei un attīstībai**. Šajā modelī uzsvērts, ka spēcīga reģiona vai pilsētas vadība ietver (1) proaktīvas reģionālās attīstības stratēģijas iniciēšanu, lai (2) definētu reģiona nākotnes vīziju; (3) īstenotu plānus un procesus, kas veicina institucionālās izmaiņas un (4) uzrauga reģiona attīstības procesu un aktīvi pielāgo un koriģē stratēģijas un plānus (Stimsons, Stougs un Salzars, 2009).

Pārlūkojot visas līdzšinējās reģionu ekonomiskās attīstības teorijas, pētījuma autors pievienojas Capello secinājumam, ka „šīs teorijas vēl aizvien nav pilnībā spējīgas apvienot ekonomiskos likumus un mehānismus, kas izskaidrotu izaugsmi ar teritoriāliem faktoriem, kas rodas no raksturīgajām attiecībām vietējā līmenī. Nepastāv pieeja, kura pārstāvētu bagātināšanos no lokalizācijas teorijas, attīstības teorijas un makroekonomiskās izaugsmes teorijas un sniegtu ietvaru, kurš spētu sajaukt specifiskās vietējās teritoriālās iezīmes vienotā makroekonomiskā modelī. Mūsdienās reģionālās ekonomikas zināšanu progresīvākās teorijas ir apstājušās tieši pie makroekonomisko izaugsmes modeļu teritoriālo mikro pamatu definēšanas” (Capello et al., 2008, 28).

Reģionālās attīstības politikām dažādos gadu desmitos ir bijusi cieša saistība ar tobrīd aktuālo un dominējošo REA teoriju. Katrā no tām ir dominējis kāds viens attīstības faktors vai izvēļu dimensija.

Pārlūkojot vairāk vēsturiskā perspektīvā jeb hronoloģijā REA teorijas, neapšaubāmi ir nepieciešams identificēt galvenās izvēles starp politikas alternatīvām perspektīvām, kas atšķir

dažādās konceptuālās un teorētiskās pieejas. Minētās izvēles jeb **politikas alternatīvas** ļauj identificēt un izskaidrot dažādos reģionālās izaugsmes modeļus. Kā šādus izvēļu jeb alternatīvu punktus iespējams identificēt:

- (1) **Endogēna vs. eksogēna attīstība, vietas loma attīstībā.** Reģionālās attīstības plānošanā ir jāizdara izvēle starp Eksogēno pieeju, kura telpai/reģionam/teritorijai piešķir pasīvu lomu aplūkojot to kā fizikālu izaugsmes avotu, vai Endogēnu pieeju, kura telpai/reģionam/teritorijai piešķir aktīvu lomu, uztverot to kā resursu pašu par sevi, kurš ir pieaugošas atdeves avots aglomerāciju ekonomikām un zināšanu rašanās procesiem (Capello et al., 2008,14-15).
- (2) **Agregēta makroekonomiska attīstība vs. mikro teritoriāla un mikro izturēšanās attieksmju attīstība.** Vēl viena izvēļu diksotomija definējama starp agregētu makroekonomisku vai mikro teritoriālu un mikro izturēšanās attieksmju pieeju. Makroekonomiskā pieeja faktoros, kas nosaka attīstības indikatorus izsaka matemātiskās vienādībās vai matemātisko vienādību kopās. Šajā pieejā reģions tiek aplūkots kā daļa no nacionālās sistēmas. Mikro teritoriālās un mikro izturēšanās pieejas cenšas noteikt visus taustāmos un netaustāmos izaugsmes procesu faktoros. Mikro teritoriālās un mikro izturēšanās teorijas cenšas atrast tos vietējos faktoros, kas ļauj uzņēmumiem ar absolūtu konkurences priekšrocību ražot starptautiski pieprasītas preces un pakalpojumus. Šajā teorijā reģionālā attīstība ir fundamentāli atkarīga no teritorijas koncentrētas organizācijas, kas endogeni „baro” inovatīvu un veiksmīgu sociāli ekonomisko un attiecību sistēmu. Šajās teorijās liela nozīme lēmumu pieņemšanas un valdības spējām (Capello et al., 2008,14,2).
- (3) **Pieprasījuma vs. piedāvājuma virzīta attīstības pieeja.** Nepieciešams noteikt vai reģionālajā attīstībā labāka ir uz Pieprasījumu orientētās vai uz piedāvājumu orientēta pieeja. Uz pieprasījumu orientēta pieeja uzsvāru liek uz īstermiņa darba vietu radīšanas procesiem, apstākļos, kad pastāv liels daudzums neizmanto tu ražošanas resursu, bet uz piedāvājumu orientētas pieejas uzsvāru liek uz indivīdu labklājību un centieniem noteikt vietējo sistēmu produktivitātes kapacitāti (Capello et al., 2008, 29).
- (4) **No augšas lejupvērsta vs. no apakšas augšupvērsta attīstība.** Saikne un savstarpējā atkarība starp reģionālo un nacionālo izaugsmi tiek interpretēta divos dažādos veidos: ģeneratīva vs konkurējoša pieeja. Konkurējošās attīstības teorijā (no augšas lejupvērsta) reģioni sacenšas par noteikta apjoma izaugsmi, ko spējusi radīt nacionālā ekonomika kopumā. Ģeneratīvā pieejā (apakšas augšupvērsta) nacionālā izaugsme tiek skatīta kā visu reģionu izaugsmes izpildījumu kopsūma. Ideālā variantā ir jāspēj atrast sintēzi, kurā reģionālais izpildījums tiek interpretēts kā divu mijiedarbojošos spēku kopējs efekts:

1)kurš tieši ietekmē reģionālās izaugsmes iespējas un 2)netieši sasniedz reģionu caur procesiem, kuri galvenokārt norisinās nacionālajā līmenī (Capello et al., 2008, 28-29).

(5) **Materiālo vs. nemateriālo aktīvu virzīta attīstība.** Reģionālajā attīstība ir arī jāizdara izvēle starp materiālo aktīvu kā ražošanas resursi, ienākumi un infrastruktūra un nemateriālo aktīvu, kā izglītība, kultūra, inovatīvā kapacitāte un sociāli ekonomiskās attiecības virzītu attīstību (Capello et al., 2008, 13).

Nesenās teorijas atšķirībā no neoklasiskajām un keinsiskajām teorijām ir pavirzījušās no makroekonomiskas perspektīvas uz mikro teritoriālās un mikro izturēšanās teorijām. Modernajiem reģionālās izaugsmes modeļiem ir jāņem vērā nesenākos teorētiskos panākumus, bet nedrīkst noliegt tradicionālo pieeju svarīgākos sasniegumus. Tā, piemēram, MASST modeļa autori uzsver, ka izaugsmi ir jāsaista ar endogēniem vietējiem elementiem, kuri rada vietējo konkurētspēju. Konkurētspēja ir attīstības stūrakmens un no tā ir atkarīga vietējās ekonomikas izdzīvošana mūsdienās pastāvošajā nežēlīgajā vispasaules konkurencē. Reģiona autonomās attīstības kapacitāte tiek veicināta caur pieaugošu atdevi un aglomerāciju ekonomiskām, kas radušās vietējā līmenī. Teritorijas sekmē kolektīvās mācīšanās, tehnoloģisko inovāciju un jaunu organizatorisko un vadības metožu procesus. Šim modelim ir raksturīga cieša savstarpējā atkarība starp reģionālo un nacionālo izaugsmi (Capello et al., 2008, 14-16, 29-30).

Reģionālās zinātnes pirmsākumos galvenais akcents tika virzīts uz tirgus attīstības aspektiem, ražošanas resursiem un ekonomikas koncentrēšanās faktoriem. Tomēr pēdējos desmit gados arvien lielāka nozīme tiek piešķirta reģionu iekšējai (endogēnai) izaugsmei un attīstībai. Šajā nodaļā sniegtā REA teoriju analīze ļauj identificēt katrai teorijai atbilstošos REA virzošos faktorus un attīstības izvēles (1.4.tabula). Šāds kopsavilkums demonstrē gan teoriju attīstības dinamiku, gan arī to dažādību.

Lai identificētu būtiskākos REA faktorus, tika izmantotas satura analīzes un salīdzināšanas metodes. Ar satura analīzes un salīdzināšanas metodēm tika identificēti būtiskākie REA teorijās minētie faktori. Šī pētījuma posma rezultātā tika identificēti deviņpadsmit nozīmīgākie REA faktori. Lai sagatavotu REA faktoru pārskatu tika izmantota kabineta pētījuma metode. Šī pētījuma posma īstenošana daļēji pārklājās ar pētījuma pirmā posma izstrādi – kabineta pētījuma ietvaros vienlaikus tika veikta gan REA teoriju, gan REA faktoru apkopošana.

1.3. tabula. Attīstības teorijas un dažādie REA virzošie faktori un dimensijas

	Attīstības izvēles/attīstības faktori	Atbilstošās teorijas un tajās minēto vadošo attīstības faktoru nozīme
1	Aktīva vietas loma attīstībā (resurss)	Teritoriālais un telpiskais process, kur teritorija ir interpretēta kā autonomas ražošanas faktors, nevis tikai ģeogrāfiska vieta, kurā notiek attīstība. Teritorija rada bāzi ieņēmumiem un kumulatīvus izaugsmes mehānismus dinamiskas aglomerāciju ekonomikas formā. Ekonomikas attīstība ir arī starpreģionālas mijiedarbības rezultāts, nevis tikai lēmumu par reģiona iekšējo resursu izvietojumu vai pieaugošu resursu uzkrāšanas rezultāts. Balstās uzskatā, ka telpiskās izaugsmes modeļi, kur vietai ir tikai statistiska, jeb "konteiners" loma nav visaptveroši un atbilstoši (Capello un Nijkamp, 2009).
2	Pasīva vietas loma attīstībā	Teritorija kā pasīvs attīstības "konteiners". Fokusējas uz ekonomiskās izaugsmes telpiskajiem aspektiem un ienākumu teritoriālo sadalījumu - neoklasiskā izaugsmes teorija, eksporta pieauguma teorija, starpreģionu tirdzniecības teorija (Capello un Nijkamp, 2009).
3	Makro ekonomikas faktori	Reģionālās izaugsmes un attīstības teorija. Šajā pieejā reģions tiek aplūkots kā daļa no nacionālās sistēmas. Uzskats, ka reģiona attīstībai būtiskākais ir makroekonomiskais pamats. Šajā pieejā tiek analizētas: teritoriālās iezīmes; subnacionālo sistēmu ekonomiskā kapacitāte; ekonomisko aktivitāšu radīšanas un piesaistīšanas spējas. Dažas makroekonomiskās teorijas reducē reģionālo attīstību uz agregētas nacionālās attīstības reģionālo izvietojumu (Capello un Nijkamp, 2009).
4	Mikro teritoriāls skatījums	Šajā teorijā reģionālā attīstība ir fundamentāli atkarīga no teritorijas koncentrētās organizācijas, kas endogēni „baro” inovatīvu un veiksmīgu sociāli ekonomisko attiecību sistēmu. Uzskats, ka reģiona attīstībai būtiskākais ir mikroekonomiskais pamats. Šajā pieejā prioritāri tiek veikta: uzņēmumu un mājsaimniecību lokalizācijas izvēļu analīze; aktivitāšu telpiskā sadalījuma atšķirību analīze. Mikro teritoriālās un mikro izturēšanās teorijas cenšas atrast tos vietējos faktorus, kas ļauj uzņēmumiem ar absolūtu konkurences priekšrocību ražot starptautiski pieprasītas preces un pakalpojumus (Capello un Nijkamp, 2009).
5	Pieprasījuma virzīta attīstība	Uz pieprasījumu orientēta pieeja uzsvāra liek uz īstermiņa darba vietu radīšanas procesiem, apstākļos, kad pastāv liels daudzums neizmantojušu ražošanas resursu (Capello un Nijkamp, 2009).
6	Piedāvājuma virzīta attīstība	Uz piedāvājumu orientēta pieeja uzsvāra liek uz indivīdu labklājību un centieniem noteikt vietējo sistēmu produktivitātes kapacitāti. Konkurences process, balstīts vairāk uz piedāvājuma, nekā pieprasījuma elementiem, t.i., balstoties uz vietējiem resursiem, produktiem, inovāciju procesiem, tehnoloģijām un vietējām zināšanām (Capello un Nijkamp, 2009).
7	Nacionālās izaugsmes dominance	Konkurējošās attīstības teorijā (no augšas lejupvērsta) reģioni sacenšas par noteikta apjoma izaugsmi, ko spējusi radīt nacionālā ekonomika kopumā (Capello un Nijkamp, 2009).
8	Reģionālās izaugsmes virzīta attīstība	Ģeneratīvā pieejā (no apakšas augšupvērsta) nacionālā izaugsme tiek skatīta kā visu reģionu izaugsmes izpildījumu kopsūma (Capello un Nijkamp, 2009).
9	Materiālo aktīvu virzīta attīstība	Materiālo vs. nemateriālo aktīvu virzīta attīstība. Izvēle par virzošiem faktoriem starp materiālo aktīvu kā ražošanas resursi, ienākumi un infrastruktūra un nemateriālo aktīvu, kā izglītība, kultūra, inovatīvā kapacitāte un sociāli ekonomiskās attiecības virzītu attīstību.

1.3. tabula. Turpinājums

10	Nemateriālo aktīvu virzīta attīstība	<p>Sociālo attiecību process, kur attīstība nav balstīta tikai uz materiālajiem resursiem, bet arī nemateriāliem sociālo attiecību aspektiem. Uzsvēra nemateriālo aktīvu, kā izglītība, kultūra, inovatīvā kapacitāte un sociāli-ekonomisko attiecību virzītas attīstības, loma. Attiecību elementi (kā Putnama sociālais kapitāls, Kamagni attiecību kapitāls, Bekatini uzticības faktors, Stimsona un Stouga līderības faktors) dod pievienoto vērtību kumulatīvajam zināšanu radīšanas, kolektīvās mācīšanās procesam, kas ietekmē vietējā līmeņa lēmumu pieņemšanas procesus.</p> <p>Šī virziena pārstāvji uzskata, ka tradicionālajiem izaugsmes modeļiem, kas balstīti uz materiālo resursu uzkrāšanu, ir ierobežotas nemateriālo aspektu interpretācijas iespējas.</p>
11	Produktivitātes pieaugums, individuālā labklājība, ienākumi	<p>Neoklasiskās izaugsmes teorijas pamatā ir uzskats, ka reģionālo attīstību ideālas konkurences un ražošanas faktoru mobilitātes apstākļos sekmē produktivitātes palielinājums, bet ražošanas faktoru ne-mobilitātes un preču mobilitātes apstākļos labklājība tiek palielināta iepērkot lētākas importa preces. Tiek uzskatīts, ka individuālo labklājību ir iespējams sasniegt palielinot produktivitāti, tādējādi palielinot arī personīgos ienākumus, vai arī samazinot preču un pakalpojumu izmaksas iekšējā tirgū. Faktoru kopu teorijas 1950-tajos un 1960-tajos izskaidroja reģionālo attīstību ar produktivitātes palielinājumu, kas sekmēja izaugsmi.</p>
12	Eksports	<p>Eksporta bāzes teorija aplūko izaugsmi kā īstermiņa nodarbinātības un ienākumu pieauguma avotu. Tās pamatā ir sektoru specializācija, kurai raksturīgs pieprasījuma palielinājums, kas nosaka eksporta iespēju palielinājumu. Teorija balstās uz pieprasījuma (galvenokārt ārpus reģiona) un eksporta apjoma pieauguma veicinātu attīstību.</p>
13	Lielas kompānijas, izaugsmes centri, tiešās ārvalstu investīcijas	<p>Perouksa izaugsmes centru teorija balstīta uz viņa telpiskās uzņēmumu un industriju izplatības uztveri kā tīklu, kas savieno centrniecības spēkus. Viņš uzskatīja, ka reģionālo attīstību veicina kāds noteikts izaugsmes centrs, jeb liels uzņēmums, kurš sekmē arī citu mazāko ar to saistīto uzņēmumu attīstību un tādējādi arī kopējo reģiona attīstību. Saskaņā ar šo teoriju, lai veicinātu attīstību, ekonomiskās attīstības stratēģijām jākoncentrējas uz konkrēta attīstības pola vai sektora kapitāla ieguldījumiem. Perouks arī uzskata, ka ar atbilstošām politikām pilsētu centri multireģionālā kontekstā var kļūt par attīstības poliemi.</p> <p>1970-tajos šī teorija reģionālo attīstību aplūkoja lielo multinacionālo uzņēmumu ietekmē, kur tika pieņemts, ka multinacionālie uzņēmumi savas ražotnes augstas intensitātes un nekvalificēta darba veikšanai izvietoja mazāk attīstītos reģionos ar zemām darbaspēka izmaksām, sekmējot arī reģiona attīstību. 1980-tajos teorija aplūkoja multinacionālo uzņēmumu pozitīvo ietekmi uz vietējo ekonomiku plašākā kontekstā: uzņēmējdarbības vides sakārtošanā, jaunu uzņēmumu rašanās, tehnoloģiskās un vadības ekspertīzes palielināšanās u.c. Ekonomisko aktivitāšu lokalizācijas teorija.</p>
14	Sasniedzamība, attālums no centra	<p>Centra-perifērijas teorijas pamatā (teoriju izstrādāja V. Isards, H. Gīršs un Dž. Frīdmens) ir uzskats, ka reģionu attīstību veicina tā atrašanās ekonomiskā centra tuvumā. Jo reģions atrodas tuvāk centram, jo attīstītāks tas ir. Atrašanās centra tuvumā nodrošina labāku un lētāku informācijas pieejamību, tehnoloģisko zināšanu pārnesei un preču gala patēriņa tirgus tuvumu, savukārt atrašanās tālāk no centra nozīmē lielākas resursu izmaksas.</p>

1.3. tabula. Turpinājums

15	Infrastruktūra	<p>Infrastruktūras kopu attīstības potenciāla teorija reģiona attīstības pamatā liek infrastruktūras sistēmu. Akcentēta investīciju infrastruktūrā pozitīvā ietekme uz produktivitātes pieaugumu reģionā. Teorija balstās uz pieņēmumu, ka ģeogrāfiskais novietojums un infrastruktūras koncentrācija ir svarīgākie nosacījumi reģiona attīstības potenciālam.</p> <p>1970-tajos teorija balstījās uz materiālo aktīvu klātbūtni, un tika uzskatīts, ka fiziska pieejamība atļauj pilnībā izmantot reģionā esošos resursus. 1980-tajos teorija uzsvāru lika uz infrastruktūras koncentrāciju, kura piesaistītu uzņēmumus reģionam, tādējādi palielinot konkurenci starp vietējiem uzņēmumiem. Tika sagaidīts, ka tā tiktu palielināta produktivitāte un samazinātas ražošanas izmaksas. Īpaša uzmanība pievērsta ceļu būvniecībai un ar to saistītajām transportēšanas izmaksu samazinājumam.</p>
16	Industriālie rajoni, aglomerācijas, funkcionālās ekonomiskās teritorijas, ekonomiskās un sociālās saites	<p>Industriālo rajonu teorija radās 1970-tajos gados. Dž. Bekatini turpināja A. Maršala industriālo rajonu teoriju, par pamatu izvirzot pieņēmumu, ka aglomerācijas ir teritorijas konkurētspējas avoti, un šajā modelī ekonomisko attīstību veicina sociālā kultūras sistēma. Savstarpējā uzticība veicina sociāla kapitāla palielināšanos, uzlabo privātā un publiskā sektora attiecības un samazina transakciju izmaksas.</p> <p>Aglomerāciju teorija skaidro, ka aglomerāciju ekonomikas rodas lielu ekonomisku aktivitāšu apvienošanās rezultātā, kurām nav nepieciešams pārstāvēt vienu industriju. Tiek radīta daudzu firmu koncentrēšanās, kas izpaužas dažādās jomās, ieskaitot, piemēram, transportu un komunikācijas, labi organizētu darba tirgu, sociālos un publiskos pakalpojumus, kultūras un rekreācijas aktivitātes, ģeogrāfiski koncentrētas novatoriskās aktivitātes. Tas veicina attīstības polu pievilcību, radot kumulatīvu izaugsmes procesu. Vienlaikus tiek atzīts, ka šis process ar „atkaņas efektiem” (t.sk. kvalificēta darbaspēka aizplūšana uz pārticīgākiem reģioniem) var radīt negatīvu ietekmi uz mazāk attīstītajiem reģioniem.</p> <p>“Izmaksu samazinājums rodas, jo ekonomiskās aktivitātes ir izvietotas vienā vietā.” (McDonald un McMillen, 2007)</p>
17	Inovāciju uztverespēja, tehnoloģiju izplatība uz ekonomiskās ietekmes teritorijām, tīklošanās, sadarbība Inovācijas, zināšanas, cilvēkkapitāls, mācīšanās	<p>Reģionālo inovāciju teorija - uzskats, ka reģionu ekonomikas attīstībai nozīmīga ir inovāciju lokalizācija un publiskās pārvaldes mērķtiecīgas rīcības inovāciju stimulēšanai, aglomerāciju veidošanās process un inovāciju klasteri, kas spēj piesaistīt arvien jaunus inovāciju procesa dalībniekus. Par teorijas pamatlicēju tiek atzīts J.Šumpēters., kurš definē uzņēmēju kā novatoru, kurš nodarbojas ar „radošo postīšanu” un kurš tirgū pielieto jaunas kombinācijas.</p> <p>Inovāciju izplatības teorija (1970-tie) pieņēma, ka reģionu attīstība un tehnoloģiju inovāciju izplatība atkarīga no ģeogrāfiskā attāluma. Hegerstrandas, Griličs, Mansfīlds uzskatīja, ka inovāciju izplatība ir atkarīga ne tik daudz no ģeogrāfiskā attāluma, bet gan no ekonomiskā attāluma: ražošanas aktivitātes apgabalā, ienākumu līmeņa, patēriņa un investīciju apjoma.</p> <p>Inovātīvās efektivitātes teorija noteica, ka liela nozīme ir ne tikai uzņēmuma ražošanas efektivitātei, bet arī inovāciju efektivitātei. Neo-šumpēteriskā pieeja balstījās uz pieņēmumu, ka reģioni ar augstu ekonomisko aktivitāti bauda vieglāku informācijas apmaiņu, kvalificēta darbaspēka pieejamību un zinātnes un attīstības pieejamību u.c. priekšrocības, kas veicina inovāciju attīstību šajos reģionos. Šīs iezīmes ir viegli izskaidrot pilsētu rajonos, tomēr 1980-tajos gados pastiprinātu interesi izraisīja mazi, ne pilsētu reģioni ar augstu inovatīvu kapacitāti, tādi kā Silikonu ieleja Kalifornijā, Jutlanda Dānijā un Bāden Vīrtensberga Vācijā. Teorijas sāka likt uzsvāru uz inovatīvo kapacitāti kā reģiona attīstības priekšnoteikumu.</p>

1.3. tabula. Turpinājums

18	<p>Uzņēmumu lokalizācijas izvēle, transporta izdevumi, zemākas ražošanas izmaksas, migrācijas plūsmas</p>	<p>Jaunās ekonomiskās ģeogrāfijas teoriju, balstoties uz Midrāla un Kaldora nelineārās izaugsmes modeli 1990-tajos izstrādāja ekonomists Pols Krugmans. Visizteiktākā šīs pieejas iezīme ir, ka tā izvairījās no tieša pieņēmuma par ekonomisku ārpus uzņēmuma un ideālas konkurences esamību. Tā noteica, ka uzņēmumi savu izvietojuma izvēli balsta uz trīs galvenajiem ekonomiskajiem faktoriem: transporta izmaksām, pieaugošu atdevi un migrācijas plūsmu – kas nosaka aglomerāciju veidošanos, jeb Krugmana vārdiem „ģeogrāfisko koncentrāciju”.</p> <p>Krugmana Ekonomisko aktivitāšu atrašanās vietu teorijā skaidroti tādi reģionālās attīstības aspekti kā aglomerācijas, ekonomiskie reģioni un ekonomisko aktivitāšu koncentrēšanās atsevišķās valstīs, reģionos un pilsētās. Krugmana teorija arī sniedz apsvērumus par pasaules ekonomikas urbanizācijas iemesliem, norādot, ka aizvien augošais pilsētu iedzīvotāju skaits stimulē ekonomikas attīstību un ražošanas pieaugumu, kuri noved pie tālāka iedzīvotāju skaita pieauguma pilsētās; saskaņā ar viņa teoriju šo procesu rezultātā reģioni pakāpeniski sadalās augsti tehnoloģiskās “pamatzonās” un mazāk attīstītā “perifērijā”.</p>
19	<p>Vietējās ražošanas sistēmas spēja reaģēt uz ārējiem stimuliem, pielāgoties īstermiņa un ilgtermiņa tendencēm valsts un pasaules ekonomikā, (tās izmantot) balstoties uz endogēniem faktoriem.</p>	<p>Endogēnās izaugsmes teorija apraksta, ka produktivitātes faktoru palielinājums ir atkarīgs no endogēniem faktoriem kā: (1) teritoriālā konkurētspēja, (2) mēroga ekonomika, uzņēmējdarbība; (3) inovācijas, mācīšanās process, cilvēkkapitāla potenciāls, (4) pārvaldības kapacitāte; dinamiska iesaistīto pušu sadarbība.</p> <p>Endogēnās attīstības teorijas skatījumā reģionālā izaugsme ir konkurences, sociālo attiecību, teritoriālā, interaktīvā un endogēnā procesa rezultāts. Tas ir rezultāts, ko veido šie procesi kopsummā. Reģiona attīstība kā endogēns process, kur iespējamo attīstības trajektoriju (eksplozīvu vai implozīvu) nosaka vietējās ražošanas sistēmas spēja reaģēt uz ārējiem stimuliem un tās spēja pielāgoties īstermiņa un ilgtermiņa tendencēm valsts un pasaules ekonomikā un izmantot tās savā labā.</p> <p>Teorijas pamatā ir pieņēmums, ka produktivitātes faktoru palielinājums ir atkarīgs no endogēniem faktoriem kā inovācijas, apmācību process un mēroga ekonomikas (Cilvēkkapitāls kā nozīmīgākais attīstības virzītājspēks. Zināšanās balstīta ekonomika. Endogēns tehnoloģiskais progress. Migrācijas ietekme uz cilvēkkapitālu un izaugsmes tempiem. Pilsētas kā zināšanu centri. Nodarbinātības un labklājības pieaugums, produktivitātes kāpums. Uzņēmējdarbības kultūra kā nosacījums reģiona labklājībai.)</p> <p>Endogēnās izaugsmes teorija atsakās no perfekta konkurences apstākļu esamības un nemainīgas atdeves un iekļauj pieaugošu atdevi vai ne perfekta konkurences esamību.</p>

Avots: Autors veidots pārskats, 2012 (Balstoties uz Capello et al., 2008; Cook et.al., 2011; Capello, Nijkamp, 2009; Giguere, 2010; Karlson et.al., 2009; Krugman, 1993; Krugman, 2012; OECD, 2010a; OECD, 2011; Shumpeter, 1983; Stimson et al. 2009)

Izvērtējot, kāda loma tikusi piešķirta atsevišķiem REA faktoriem, reģionā realizētās attīstības politikas ietvaros, izvērtējams plašs datu un informācijas kopums. Kā nozīmīgākie informācijas jautājumi jeb dimensijas, kas sniedz iespēju novērtēt katram faktoram piešķirtās nozīmes intensitāti īstenotā reģionālajā attīstības politikā, identificēti sekojošie:

- (1) Pārvaldes modelis (t.sk., publiskās pārvaldes institūciju struktūra un sadarbība reģionā, iedzīvotāju līdzdalība u.c.)
- (2) Ekonomiskās attīstības paradigma (t.sk., reģiona attīstības stratēģija, nacionālās attīstības ilgtermiņa stratēģija un vidēja termiņa attīstības plāns u.c.)
- (3) Pilsētu sadarbība un reģiona telpiskā attīstība (t.sk., pilsētu attīstības un sadarbības politikas analīze u.c.)
- (4) Publiskās investīcijas (t.sk., ES fondu programmēšanas dokumenti un ES fondu atbalsta programmu mērķi un sasniedzamie rezultāti, ES fondu apguves rādītāji, Valsts investīciju programmas u.c.)
- (5) Nodarbinātības un izglītības politika (t.sk., nodarbinātības un izglītības politikas analīze, statistikas datu un socioloģisko aptauju rezultātu analīze u.c.)
- (6) Uzņēmējdarbības attīstība (t.sk., uzņēmējdarbības atbalsta politika un instrumenti, uzņēmējdarbības struktūra reģionā, statistiskas datu un socioloģisko aptauju rezultātu analīze u.c.)
- (7) Attīstības faktori makrolīmenī (t.sk., makroekonomikas rādītāju analīze u.c.)
- (8) Attīstības faktori mikrolīmenī (t.sk., iedzīvotāju mikrolīmeņa izvēļu analīze, sociālā kapitāla stāvokļa novērtējums u.c.)

Atkarībā no analizējamā faktora vai izvēļu pāra, mainās primāri analizējamo avotu un informācijas kopums. Neapšaubāmi, informāciju par analizējamajiem jautājumiem sniedz arī virkne citi dati un dokumenti.

REA teorijas apskata noslēgumā iespējams identificēt trīs nozīmīgus secinājumus: (1) reģionālās zinātnes nozare spēj veidot spēcīgu teorētisko bāzi; (2) REA teorētiskā bāze ir salīdzinoši jauna, turpina attīstīties un balstās uz praktiskiem pētījumiem un novērojumiem par tirgus ekonomiku, valsts intervenci un reģionālās attīstības politiku piemērošanas rezultātiem; (3) tā kā šī zinātnes joma ir salīdzinoši jauna un tās teorētiskā bāze turpina pilnveidoties, tad praktisko pētījumu rezultātā ir augstas iespēja sniegt jaunu pienesumu un atziņas teorijas pilnveidei.

Līdz ar to šī nodaļa sniedza REA teoriju pārskatu, analizēja to salīdzinošos un atšķirīgos aspektus un katras teorijas izceltos reģionu attīstību virzošos faktoros. Balstoties uz veikto teoriju pārskatu un analīzi, tika identificēti, atlasīti un aprakstīti nozīmīgākie REA faktori.

Turpmākajās nodaļās tiks analizēta šo dažādo faktoru un izvēļu nozīme Latvijas reģionu attīstībā un analizēta iepriekšējos gados realizētā reģionālās attīstības politika, lai rezultātā izstrādātu REA modeli, kas spētu nodrošināt ES vidējos rādītājus apsteidzošus Latvijas reģionu izaugsmes tempus.

2. NODAĻA

REĢIONU PĀRVALDĪBAS PAMATASPEKTI UN IESPĒJAS REĢIONU ATTĪSTĪBAS STIMULĒŠANAI

Lai sagatavotu padziļinātu analīzi par Latvijas reģionu attīstības tendencēm, iespējām un izaicinājumiem, darba trešajā posmā izmantotas sekundārās datu un informācijas analīzes metodes, statistiskās analīzes, socioloģiskās aptaujas metode, gadījumu izpēte. Pēc reģionu attīstību raksturojošās informācijas (kvalitatīvā analīze) un datu (kvantitatīvā analīze) apkopošanas, veikta visas iegūtās datu un informācijas kopas sekundārā analīze.

Statistiskās analīzes metodes izmantotas, lai identificētu kvantitatīvus reģionu attīstības rādītājus, veicot arī to laikrindu analīzi, t.i., analizējot reģionu attīstību arī vēsturiskā griezumā. Socioloģisko aptauju metode izmantota, lai iegūtu reģionu iedzīvotāju vērtējumus un attieksmes par konkrētiem reģionālās attīstības jautājumiem. Savukārt gadījumu izpēte izmantota, lai padziļināti analizētu konkrētu reģionu attīstības problemātiku, īpaši attiecībā uz Latgales reģionu.

Lai apkopotu Latvijas reģionu attīstību raksturojošus datus un informāciju, izmantots kabineta pētījums, apkopojot līdz šim veikto socioloģisko, ekonomisko, ekonometrisko u.c. veida pētījumu rezultātus. Papildus kabineta pētījuma ietvaros apzināti arī citi informācijas avoti – reģionālās attīstības pārskati, statistikas datu krājumi, starptautiski salīdzinoši pētījumi, zinātniskie raksti, pašvaldību un valsts iestāžu un institūciju informācija. Informācijas vieglākai un pārskatāmākai uztverei, daļa datu un informācijas iestrādāti datu tabulās, grafikos un attēlos.

Šajā posmā veikto pētījumu rezultāti atspoguļoti darba otrā, trešā un ceturtā nodaļā.

Aplūkojot reģionu pārvaldības pamataspektus, pētījuma 2.nodaļas ietvaros tiks pievērsta uzmanība (1) reģionu pārvaldības modeļiem; (2) plānošanas nozīmei attīstības procesā un modernajām plānošanas praksēm; (3) sabiedrības līdzdalības nozīmei un formām pārvaldības procesos.

2.1. Reģionu pārvaldības pamataspekti un dažādie modeļi

Reģionu pārvaldības pamataspekti

Pārvaldes jēdzienam pastāv daudzas definīcijas, kas ir atkarīgas no to lietošanas konteksta. Bieži citēta ir Apvienoto nāciju attīstības programmas lietotā definīcija, saskaņā ar kuru pārvalde tiek definēta kā „politiskas, ekonomiskas un administratīvas varas izpaušme, kas vada sabiedriskās lietas” (Giguere, 2007, 74). Lai gan ekonomiskie, politiskie un administratīvie pārvaldes aspekti ir šī jēdziena pamatā, OECD uzsver, ka ir nepieciešams atzīt holistiskāku definīciju un definē, ka „pārvalde ietver sevī mehānismus, procesus un institūcijas, caur kurām tiek pieņemti un īstenoti kolektīvie lēmumi. Šajā procesā pilsoņi, grupas un kopienas rīkojas pēc savām vīzijām, skaidri formulē savas intereses, izmanto savas tiesības, pilda savus pienākumus un ir starpnieki to atšķirībās. Šī definīcija uzsver sociālo indivīdu mijiedarbības un indivīdu mijiedarbības ar valsti dabu un kvalitāti” (Froy and Giguere, 2010, 9).

Lai gan nav vienas konkrētas prasmīgas pārvaldes definīcijas, arvien lielāks uzsvars tiek likts uz daudzām īpašībām, kas atspoguļo vērtības un principus, normas un prakses, kuras izvirza cilvēkus pirmajā un galvenajā vietā. Šīs galvenās pārvaldes īpašības ir saistītas, tās savstarpēji pastiprinās un nevar pastāvēt katra atsevišķi. Piemēram, pieejama informācija nozīmē skaidrību, plašāku dalību un daudz efektīvāku lēmumu pieņemšanu. Plašāka dalība veicina gan lēmumu pieņemšanai nepieciešamo informācijas apmaiņu, kā arī šo lēmumu likumību. Likumība nozīmē efektīvu īstenošanu un veicina turpmāko dalību, un reaģējošām institūcijām jābūt taisnīgām, skaidrām un jāfunkcionē saskaņā ar likumu (Giguere, 2007, 75).

Romeo (2002) atzīmē to, ka „prasmīga vietējā pārvalde tiek definēta kā institucionāla sistēma vietējo publisko pakalpojumu vadīšanai, kuru raksturo trīs kritiskie lielumi”: (1) Vietējo varu darbība vadot publiskos resursus un to pienākumu pildīšana ekonomisko un sociālo pakalpojumu jomā, veicinot ekonomisko izaugsmi; (2) Organizēto un individuālo pilsoņu dalība vietējā publiskajā sektorā, lēmumu pieņemšana ar mehānismiem, kas papildina un vairo nevis aizstāj vai ir pretrunā ar demokrātiskās pārstāvības institūciju funkcionēšanu; (3) Vietējo varu pilsoņu sabiedrības organizāciju sadarbība ar privātā sektora vienībām vietējo produktu ražošanai un kopējo pakalpojumu sniegšanai (Giguere, 2007, 75).

Reģionālās pārvaldes koncepts ir neatdalāms no īstenotās reģionu ekonomiskās attīstības politikas un tie atrodas savstarpējā mijiedarbībā un atkarībā viens no otra. Vienlaikus, ir iespējams izšķirt dominējošās tendences un iesaistīto pušu lomas. Reģionālās pārvaldes formas mainās līdz ar īstenotajām politikām. Uz subsīdijām balstīta politika prasīja hierarhisku un salīdzinoši centralizētu

pārvaldi. Endogēnās attīstības teorijā balstīta politika sekmē jaunu pārvaldības formu attīstību, arvien lielāku nozīmi piešķirot sadarbībai, dažādu institūciju un iesaistīto pušu tīklojumam un pakāpeniski attīsta daudzlīmeņu pārvaldības modeli.

Līdzīgi secinājumi parādās arī Vanaga un Vilkas pētījumā, kurā uzsvērts, ka „reģionālās politikas īstenošanā galvenie subjekti ir valsts varas un pārvaldes institūcijas. Taču decentralizācijas procesā, kas notiek daudzās attīstītās valstīs, saskaņā ar subsidiaritātes principu arvien vairāk palielinās pašvaldību (vietējo un reģionālo), kā reģionālās politikas īstenotāju loma. Līdz ar to var apgalvot – jo spēcīgākas pašvaldības, jo lielākas ir reģionālās attīstības iespējas. Efektīvas pašvaldību reformas sekmē reģionālo attīstību. Tāpat arvien pieaugoša ir starptautisko organizāciju nozīme reģionālās politikas īstenošanā. Zināma loma ir atvēlēta arī nevalstiskajām organizācijām un sabiedrībai” (Vanags, Vilka, 2005, 316).

Zinātniskās un profesionālās debates daudzlīmeņu pārvaldības jomā pieauga 1960tajos gados un tās saistījās ar Eiropas Savienības procesu un integrācijas paplašināšanos. Līdz ar ES politiku formulēšanu ir radusies daudz sarežģītāka savstarpējā saistība un prasības pēc saskaņotas attīstības politiku īstenošanas dažādu pārvaldes līmeņu starpā. Reģionālās zinātnes kontekstā pēdējos desmit gados arvien aktuālākā ir kļuvusi diskusija par reģionālās pārvaldības (regional governance) konceptu, tā salīdzinājumu un priekšrocībā iepretī tradicionālajai, hierarhiskajai pārvaldei (regional government). Arī praksē arvien vairāk Eiropas valstīs reģionu attīstības sekmēšanai tiek veidots daudzlīmeņu pārvaldības modelis jeb sadarbība starp vietējās varas, nacionālā līmeņa institūciju un uzņēmēju pārstāvjiem. Reģionālās pašvaldības kā atsevišķs pārvaldes līmenis spēj efektīvi pildīt kādas noteiktas funkcijas, bet reģiona izaugsmes nodrošināšanai ir nepieciešama spēja vienoties par daudzpusīgu un kompleksu pasākumu veikšanu.

Aplūkojot dažādās definīcijas un tajās akcentētos aspektus, jāatzīmē, ka neapšaubāmi „interese par reģionālās pārvaldības konceptu ir arvien vairāk pieaugusi politikas, sociālās un reģionālās zinātnes jomās, kā arī reģionālajā politikā. Pārvaldības jēdziens nav viennozīmīgi definēts, un pārvaldības izpratnē dažādi autori uzsver atšķirīgas lietas. Džesops (Jessop) to definē kā „sarzeģīta māksla daudzu aģentūru, institūciju un sistēmu vadīšanā”, Dimento (Dimento) un Grejmers (Graymer), to definē kā „spēju risināt problēmas, kurās nevar identificēt nedz politiskās līnijas, nedz īslaicīgas pārvaldes” vai Rodes to definē kā „pašorganizētu starporganizāciju tīklu, kuram raksturīga atkarība, resursu apmaiņa, spēles noteikumi un ievērojama autonomija no centrālās valdības”.

Atzītāka ir Benza (Benz) definīcija, kurš aplūko reģionālo pārvaldību kā „reģiona vadīšanas un koordinācijas struktūra un procesi”. Šāda reģionālās pārvaldības interpretācija atspoguļo parādību lielākajā daļā ES dalībvalstu vidū, kur parādās jauns pārvaldības līmenis

pa vidu stiprām pašvaldībām un stiprām nacionālajām valdībām” (Healey, 2002, 13). Līdzīgu, bet nedaudz detalizētāku definīciju sniedz Donalds Noris (Donald F. Norris), kurš definē reģionālo pārvaldību kā „valdību vai rezidentu apvienība noteiktā ģeogrāfiskā teritorijā ar mērķi kontrolēt vai regulēt tajā uzvedību un veikt funkcijas, kas nodrošina pakalpojumus kopējā teritorijā” (Norris, 2006, 2).

„Vanags un Vilka saka, ka „reģionālās attīstības politika var būt pasīva (izpaužas kā atbalsts iedzīvotājiem): nodarbinātības veicināšana un citas ekonomiskās aktivitātes atbalstīšana mazāk attīstītos reģionos ar valsts subsīdiju palīdzību. Šajā gadījumā politika tiek virzīta no „augšas uz leju”. Tā ir vērsta uz resursu novirzīšanu no attīstītajiem reģioniem uz mazāk attīstītiem, kā reakcija uz sekām, bet ne uz cēloņiem. Reģionālās attīstības politika kļūst aktīva, realizējot principu „no apakšas uz augšu”, kad to var dēvēt arī par reģionu politiku, un tā cieši saistīta ar reģionu lomas palielināšanu, decentralizējot funkcijas un atbildību par resursu plānošanu un attīstību” (Vanags, Vilka, 2005, 316).

Fostere (Foster) un Bārnss (Barnes) arī atzīmē, ka „pēdējās desmitgadēs ir mainījusies uzmanība no pārvaldes (angl. - government) uz pārvaldību (angl. - governance) un no pārvaldes konsolidācijas uz problēmu risināšanu.” Fostere un Bārnss pretnostata līdzšinējo praksi ar vēlamu, minot, ka reģionālās pārvaldības specifikācijas parasti sastāv no virknes formām, kas tiek izmantotas kolektīvai rīcībai reģionālajā mērogā. Tā vietā aicina mazāk koncentrēties uz formu un institūcijām, bet vairāk uz kapacitāti un reģionālo pārvaldību definē kā daudzu dalībnieku apzinātus centienus sasniegt mērķus multi-jurisdikcionālā vidē (Foster and Barnes, 2011, 3-4).

Fostere un Bārnss aplūko reģionālo pārvaldību pārrobežu multi-jurisdikcionālā vidē. „Reģionā nav vienas valdības vai automātiski autoritatīvas iestādes, kas pieņem lēmumus; nepastāv oficiāla organizācija, pie kuras darbībām ir nepieciešamas „neformālās vienošanās”. Reģionālās pārvaldības process ir daudz smalkāks, sarežģītāks un riskantāks nekā tas visticamāk būtu pastāvot vienai jurisdikcijai. Šīs pieejas pamatā privātais un sabiedriskais sektors, kā arī valdības vienības, kas organizē, iesaista un rīkojas ar citiem – saskaņā vai konfliktā – lai sasniegtu mērķi. Strādājot kopīga mērķa sasniegšanai nenozīmē, ka visām iesaistītajām pusēm ir vieni mērķi un motivācija. Reģionālā pārvaldība aptver visus savstarpēji mijiedarbojušās iesaistītās puses, lai novērtētu alternatīvas rīcības, piedāvājot problēmu risinājumu vai iespējas. Reģionālā pārvaldība atšķiras atkarībā no vietas, laika un mērķa atspoguļojot problēmu daudzveidību un sniedz iespēju novērtēt alternatīvas politiskās ekonomikas un kultūras. Reģionālā pārvaldība ne vienmēr nozīmē veiksmīgu kolektīvu mērķu sasniegšanu, ir iespējami dažādi tās iznākumi” (Foster and Barnes, 2011, 5).

Šo pašu diskursu papildina arī citi autori, tai skaitā, norādot, ka „līdzīgi kā citās politikas jomās, kurās parādās politiskās koordinācijas problēmas, arī reģionālajā politikā ir pastiprinājusies jēdziena „pārvaldība” lietošana. Jēdziens „reģionālā pārvaldība” uzsver atšķirīgo iezīmju kopumu, kas kopā veido jaunu reģionālās politikas formu, kas varētu būt spējīga atbalstīt ilgtspējīgu reģionālo attīstību” (Böcher, 2005, 2).

Pārvaldības pētniecībā dominē vienots viedoklis, uzsverot tās priekšrocības, iepretī tradicionālai hierarhiskai pārvaldes formai un atbilstību 21.gadsimta dinamiskās ekonomikas un sabiedrības vajadzībām. Tiek uzsvērts, ka „reģionālā pārvaldība ir process, kurā cilvēki reģionā nosaka savus kolektīvos mērķus, veidus un vērtības. Pārvaldība ir plašāks koncepts nekā valdība. Tas iekļauj procesus, kuros cilvēki pārvalda paši sevi. Pārvaldība arī iekļauj nevalstiskos aktierus – biznesu, bezpeļņas, filantropiskos, akadēmiskos, mediju, pilsoņus – lai definētu un realizētu sabiedriskos mērķus. Reģionālā pārvaldība iekļauj vairākus nozīmīgus elementus, ieskaitot pašu reģionu, reģionā pastāvošās institucionālās struktūras, procesus caur kuriem šīs institucionālas struktūras savstarpēji iedarbojas, kā arī citus reģionālas kapacitātes elementus” (Dodge W. R., <http://www.hrp.org>).

„Pārvaldība parasti pieprasa sadarbību, un reģionālās sadarbības procesi iesaista cilvēkus kopēju izaicinājumu pārvarēšanā. Tas iekļauj izpratnes veidošanu par kopējiem izaicinājumiem, stiprina pilsonības (lēmumu pieņemšanas) iemaņas, stratēģiju veidošana dialoga un kompromisa ceļā, koncentrēt resursus prioritāru iniciatīvu izpildei, risku un atbildības dalīšanu u.c.” (Dodge W. R., <http://www.hrp.org>).

Reģionālā pārvaldība tiek uzskatīta par daudz-šķautņainu parādību, “dažādi reģionālās sadarbības, tīklu, alianšu un partnerības modeļi, kas tiek saukti kā „reģionālā pārvaldība” ievērojami atšķiras no reģiona uz reģionu. Tie atšķiras ar iesaistīto dalībnieku skaitu un tipu, risināmām problēmām un institucionalizācijas pakāpes starp tiem” (Panebianco et al., 2005, 21).

2.1. tabula. Valdības un pārvaldības pieeju salīdzinājums

Valdība	Pārvaldība
<ul style="list-style-type: none"> · Vertikāla · Stingri institucionalizēta · Formāla · Vadīta no · Augstāka līmeņa valdība (piem., valstis) savieno ar norobežotām procedūrām · Uzsver reģionalizācijas centralizācijas iezīmes 	<ul style="list-style-type: none"> · Horizontāla · Elastīga · Neformāla · Pašregulējoša · Zemāka līmeņa valdības (piem., starp-vietējās vienošanās) brīvākas un mazāk ierobežots ar robežām · Uzsver decentralizācijas vietējās sadarbības priekšrocības

Avots: Savitch and Vogel, 2000, 161

Fostere un Bārns identificē 5 reģionālās pārvaldības dimensijas (skat. 2.2.tabulu), kas ietekmē un nosaka reģiona pārvaldības sasniegumus, tsk., ekonomiskās attīstības potenciālu (Foster and Barnes, 2011, 16). Šī pieeja galvenokārt uzsver sadarbības starp dažādiem reģiona "spēlētājiem" - publiskās pārvaldes, uzņēmēji, izglītības iestādes, iedzīvotāji, investori nozīmi, iepretī formālai valdības hierarhiskai struktūrai, kas vienmēr spēj īstenot fragmentētas aktivitātes, bet neaptver visu attīstības spektru.

Arvien biežāk praksē ir novērojama teritoriālā principa aizvietošana ar funkcionālo principu. "Reģionu politiskā atbildība vairs netiek definēta tikai vienīgi administratīvajā līmenī un robežās. Reģionālās pārvaldības konceptā reģions tiek saprasts kā dinamiska aktoru sadarbības teritorija, kas ir izveidota balstoties uz reģionālo aktoru sociālajām attiecībām. Caur šo dinamiskās sadarbības teritoriju ir iespējams paveikt dažādus uzdevumus par, kuriem reģionālie aktieri galvenokārt vienojas paši. (piem., ekonomiskais, tūrisma vai vides aizsardzība reģions)" (Böcher, 2005, 4).

Meklējot veidus, kā sabalansēt hierarhiskas pārvaldes nepieciešamību ar arvien pieaugošo pieprasījumu pēc atvērtas un iesaistošas pārvaldības, OECD un tās LEED programma ir veikusi pētījums, lai atvasinātu pārvaldes aspektus no vietējās ekonomikas attīstības funkcijām, norādot trīs būtiskus faktoros: (1) politikas **saskaņotība**, (2) atbilstošo politiku un programmu **piemērošana** vietējos apstākļos, (3) kā arī biznesa un pilsoņu sabiedrības **dalība** procesos, kas saistīti ar mērķu un stratēģiju definēšanu. Šo faktoru rosināšana veicina dažādu attīstības programmu un iniciatīvu, tādu kā uzņēmējdarbība, inovācijas un prasmes savstarpējo sakarību (Giguere, 2007). Šī pētījuma kontekstā šos trīs

faktorus varam atšifrēt kā (1) **plānošanu** (saskaņotība), (2) **pārvaldības** efektivitāti (piemērošana) un (3) **līdzdalību** un sociālo dialogu (dalība).

2.2. tabula. Reģionālās pārvaldības dimensijas un indikatori

Dimensija	Indikatori
1. Dalībnieku grupa	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ieinteresētām pusēm (starpnozaru, jurisdikcijas, funkciju, līmeņi) nepieciešams sasniegt mērķi (trūkst piemērotu spēlētāju, lai iekļautu piemērotus spēlētājus) 2. Vadība (neskaidra/ nelegitīma līdz skaidra/ legitīma) 3. Starp-grupu dinamika (zems sociālais kapitāls/ uzticība līdz augsts sociālais kapitāls/ uzticība)
2. Darba kārtība	<ol style="list-style-type: none"> 1. Darba kārtības ietvars (nepiemērots līdz piemērots formulējums) 2. Aktoru grupa, kas izvērtē darba kārtību (nepilnīga līdz pilnīga) 3. Sabiedrības darba kārtības izpratne (zema līdz augsta izpratne)
3. Iekšējā kapacitāte	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nauda/resursi, lai rīkotos (pietiekami līdz nepietiekami) 2. Informācija/ ekspertīze, lai rīkotos (pietiekama līdz nepietiekama) 3. Autoritāte/legitimitāte, lai rīkotos (pietiekama līdz nepietiekama)
4. Ārējā kapacitāte	<ol style="list-style-type: none"> 1. Federālā līmeņa ietekme (zema līdz augsta) 2. Valsts līmeņa ietekme (zema līdz augsta) 3. Savienojamība ar nozīmīgākiem ārējiem reģioniem, organizācijām, koalīcijām (zema līdz augsta)
5. Izpildīšanas pieredze	<ol style="list-style-type: none"> 1. Reģiona apjoma aktivitātes līmenis (zems līdz augsts) 2. Šī mērķa aktivitāšu ierakstu izsekojamība (zema līdz augsta) 3. Pieredzes institucionālā pakāpe (zema līdz augsta)

Avots: Foster and Barnes, 2011, 16

Šādas pieejas īstenošana un reģionu ekonomiskās konkurētspējas panākšana prasa virkni nozīmīgu pārmaiņu gan politikās, gan pārvaldes aspektos, gan pilsoņu attieksmēs. Jāatzīmē, ka reģionālajām valdībām ir noteikta loma izmaiņu identifikācijai. Reģioni darbojas kā esošo atšķirību mobilizētāji un robežu noteicēji. Lai radītu izmaiņas, reģioniem nepieciešams pārņemt daudz sarežģītākas politikas pieejas. Kā būtiskākie soļi, dažādā veidā kombinējot nepieciešamās rīcības, OECD pētījumā izcelta plānošana, saskaņotība jeb mijiedarbība, daudzlīmeņu pārvaldības priekšrocības un priekšnoteikumi, kā arī soļi politikas

kvalitātes nodrošināšanai (Giguere, 2007). Šī pētījuma autors pievienojas OECD pētnieku viedoklim, ka ir nepieciešami četri sekojošie posmi.

Pirmkārt, nepieciešams izveidot spēcīgu **politiku savstarpējo mijiedarbību** (īpašumu un nozaru). Spēcīga reģionālo stratēģiju un nacionālo politiku koordinācija un savstarpēja intervence varētu apvienot dažādu politikas nozaru vertikālās un horizontālās dimensijas. Pārskats, kas attiecas uz daudzlīmeņu pārvaldi un zinātnei, tehnoloģijām un inovāciju politiku atklāj, ka daudzas reģionālās un nacionālās valdības lieto vienus un tos pašus instrumentus. Tas dod signālu stiprināt sinerģijas starp pārvaldības līmeņiem, lai palielinātu īstenotās politikas ietekmi (OECD, 2011, 26).

Otrkārt, efektivitātes palielināšanas nolūkos ir nepieciešams izveidot atvērtas un savienotas **daudz-līmeņu struktūras**. Tiek atzīmēts, ka, pirmkārt, valdības līmeņu starpā ir nepieciešami attīstīti līdzekļi labākai **vertikālai saskaņotībai**. Balstoties uz daudzlīmeņu valdības izaicinājumiem, valdības var noteikt un radīt piemērotus saskaņošanas līdzekļus. Faktiski lielākā daļa valstu lieto četrus vai vairāk saskaņošanas līdzekļus (piemēram, dialogs, konsultācijas, līgumi, projekti, finansējums, reģionālās attīstības aģentūras, teritoriju pārstāvji, utt.). Virkne pētījumi uzsver, ka par visefektīvākajiem tiek uzskatīti dialoga stiprināšanas līdzekļi. Otrkārt, Publisko un privāto ieinteresēto pušu **horizontālā sadarbība** ir nepieciešama, lai pārveidotu pārvaldi par pārvaldību. Daudz-nozaru un daudzu dalībnieku pieejamības līdzekļi ir starp-nodaļu komisijas, augsta līmeņa stratēģiskās padomes un reģionālās inovācijas aģentūras. Un treškārt, **funkcionālo teritoriju veidošanai** jābūt galvenajam politikas mērķim. Administratīvās robežas nesakrīt ar inovāciju un produkciju teritoriālo apveidu. Politikas pieejām jābūt „atvērtām”, t.i. spējīgām atbalstīt inovācijas un ņemt vērā vietējās un starptautiskās starp-reģionu saites (OECD, 2011, 27).

Treškārt, inovāciju veicināšanai ir jāizveido **stratēģisko ceļu karšu vīzija**. Inovāciju politikai ir jābūt uz rezultātu orientētai, un tai jābalstās uz skaidru reģionālo inovāciju stratēģiju. Reģioni sastopas ar dažādiem izaicinājumiem, un zinātnes un tehnoloģiju inovācijas ietver tikai nelielu dažādu reģionu tipu inovāciju potenciālu, saskaņā ar to specifisko sociāli-ekonomisko profilu. Inovāciju izpratnes veicināšana var palīdzēt reģioniem identificēt inovāciju mobilizācijas stratēģijas, zinātnes vai sociālos mērķus (novecošanās, vide, veselība, utt.), kā arī inovācijas sabiedriskajā sektorā. Reģionu inovāciju stratēģiju kontekstā stratēģiskās reģionu prioritātes ietver esošo priekšrocību attīstīšanu un sociālekonomiskās pārveidošanas atbalstīšanu (jaunu speciālistu rekonversija) (OECD, 2011, 28).

Kā ceturtais aspekts tiek uzsvērts, ka reģioniem ir noteikta loma **politikas kvalitātes uzlabošanā**, kā arī monitoringa un kapacitātes attīstīšanā ar mērķi atbalstīt praktiski

pielietojamas politikas. Vērtējumiem jābalstās ne tikai uz investīcijām, bet arī uz **rezultātiem**, kā arī uz firmu uzvedības maiņu un citiem inovācijas sistēmu dalībniekiem. Vienlaikus, reģioni var būt būtiskas politikas laboratorijas. Reģionālo situāciju dažādība un inovācijas procesu neparedzamība rada nepieciešamību pēc kāda veida politikas eksperimentēšanas. Uz rezultātu orientētai, pragmatiskai politikai jāspēj finansēt jaunu pieeju pielietošanu, tādā veidā arī sniedzot informāciju jau nacionālā līmeņa politiku attīstībai (OECD, 2011, 29).

Reģionālās pārvaldības konceptam ir veltīta arī zināma kritika, norādot, ka nav saprātīgi ar pārvaldības formu pilnībā aizstāt tradicionālo pārvaldes modeli. Bohers (Böcher) uzsver, ka „no vienas puses jēdziens „reģionālā pārvaldība” tiek lietots, lai adekvāti analizētu jaunas politikas koordinācijas formas reģionālajā valsts līmenī. No otras puses ar „reģionālo pārvaldību” tiek saprasts zinātniskais un politiskais pieprasījums pēc efektīvas reģionālās politikas veidošanas. Reģionālā politika pat tiek uztverta kā visu nozīmīgo problēmu atrisinājums modernās valsts politikas vadīšanā (globalizācija, pastāvošās demokrātijas nepilnības)” (Böcher, 2005, 1).

Bohers kopumā atbalsta, ka reģionālās pārvaldības koncepts var pastāvēt vismaz reģionālajā politikā, tomēr viņš neatbalsta, ka ir jāizvēlas viens vai otrs koncepts. Viņš uzskata, ka praksē tie viens otru papildina reģionālā politika strādā caur hierarhisko „no augšas uz apakšu” koordināciju un „no apakšas uz augšu” procesiem. Uzsverot, ka “reģionālajai pārvaldībai jāprojām ir nepieciešamas hierarhiskās koordinācijas formas, lai tā tiktu veiksmīgi īstenota” (Böcher, 2005, 2). Tiek izcelta iniciatīvu hierarhiskā vadīšana caur dažādiem instrumentiem un formām. Bohers min, ka “aizvien biežāk reģionālā sadarbība reģionālās pārvaldības nozīmē nenotiek dabiski, bet tai vispirms ir jābūt iniciētai” (Böcher, 2005, 5).

Piedāvājot savu redzējumu par vēlamo balansu, Bohers skaidro, ka „reģionālajā līmenī, reģionālā vadība spēlē izšķirošu lomu sadarbības nodibināšanā un reģionālās pārvaldības attīstīšanā. Reģionālā vadība veido organizācijas un vadības kodolu reģionālās pārvaldības centrā. Reģionālās vadības ietvaros, svarīgākais uzdevums ir organizēt sadarbību un tīklošanās procesus, un identificēt un integrēt nozīmīgākos dalībniekus” (Böcher, 2005, 6-7).

Kritika reģionālās pārvaldības pielietošanai ietver arī norādes uz ietekmes novērtējuma trūkumu. „Var izdalīt divas galvenās tendences reģionālās pārvaldības koncepta pētniecībā: pirmkārt, daudzi autori jauc kopā analītiskos un normatīvos aspektus, nevis tos atdala, un, otrkārt, vēl aizvien nav pietiekoši daudz kritiski empīrisku pētījumu par reģionālās pārvaldības ietekmi reģionālās politikas praksē, īpaši liekot uzsvaru uz attiecībām starp reģionālo pārvaldību un tradicionāli nozīmīgām reģionālās valdības institūcijām” (Böcher,

2005, 8). „Mainoties reģionālās politikas dizainam un valdības līmeņu pienākumiem, priekšplānā izvirzās produktivitātes un atbildības jautājumi. Daudz-līmeņu un horizontālās pārvaldes sistēma, kuru daudzi aģenti izmanto saskaņošanas nolūkā, var radīt politikas „caurskatāmību” un novērtēšanas problēmas” (OECD, 2010, 40).

Tomēr jāsecina, ka pārvaldības pieejas kritika drīzāk norāda uz jautājumiem, kam pievēršama papildus uzmanība, lai mazinātu iespējamās negatīvās ietekmes. Tomēr tā nenorāda uz būtiskiem riskiem, kas būtu nozīmīgāki par koordinētas, iesaistošas un daudzpusīgas sadarbības veidošanu.

“Ekonomiskās attīstības jautājumi un izaicinājumi bieži ir ļoti kompleksi un, neapšaubāmi, prasa holistisku pieeju, lai varētu tikt atrisināti. Tas prasa plašu sadarbību dažādu institūciju un tirgus dalībnieku vidū. Lai arī jau kādu laiku ir ierasts dzirdēt „visus pareizos vārdus” par sadarbības absolūto nepieciešamību, ļoti reti kādā no ES, vai pat vēl plašāk – OECD dalībvalstīm tā tiek realizēta optimālajā veidā” (Froy and Giguere, 2010b, 9).

Valdības pieņemtie lēmumi daudzos veidos ietekmē vietējo attīstību, un tikai **reti šīs intervences ir efektīvi savstarpēji koordinētas**. Diemžēl pārāk bieži ir sastopama šī politiskā „mulķība”, kas pastāv pašvaldībās un reģionos – ka nodarbinātības aģentūras, attīstības pārvaldes, izglītības (augstākās, profesionālās, mūžizglītības, pārkvalifikācijas) iestādes strādā katra par sevi un seko atšķirīgiem politikas uzstādījumiem un mērķiem, vai strādā atšķirīgās laika skalās vai „apkalpes” teritorijās. Bieži kā iemesls tiek minēts vēsturiskais faktors un attiecības. Tomēr šāds sadalījums un ciešākas koordinācijas trūkums rada noteiktas „izmaksas” (Froy and Giguere, 2010b, 9).

OECD LEED pētījums par decentralizāciju un partnerību skaidri norāda uz secinājumiem, ka **koordinācijas grūtības starp darba tirgus politiku un ekonomiskās attīstības stratēģijām vietējā un reģionālā līmenī** ir bijis galvenais kavēklis vietējo attīstības iniciatīvu veiksmi. Tāpat arī secināts, ka gan lokālās partnerības, gan citām eksistējošās pārvaldības formām ir limitētas iespējas mazināt šīs kļūdas. Kā vēl viens ļoti būtisks aspekts ir jāmin iespējamais **darbaspēka aktivitātes un motivācijas trūkums**. Tas ir viens no negatīvākajiem mikrolīmeņa faktoriem, ar ko jārēķinās attīstības plānotājiem un pārmaiņu īstenotājiem.

Reģionu pārvaldības modeļu analīze vairāku valstu salīdzinājumā

2010.gadā tika izdots līdz šim apjomīgākais pētījums par reģionu politiku īstenošanu, aptverot ne tikai ES, bet daudz plašāku - OECD valstu kopumu. Balstoties uz valstu ziņojumiem, pētnieku novērojumiem un veikto salīdzinošo analīzi, sniegts aptverošs ieskats galvenajos, un visnozīmīgāk - aktuālākajos reģionālās pārvaldības aspektos. Pētījuma

aktualitāti vēl vairāk nosaka pēckrīzes periodā pieaugošā reģionu loma vietējo ekonomiku attīstībā un stimulēšanā. Reģionu attīstības politiku analīzes rezultātā ir identificēti un aprakstīti sekojošie reģionālās attīstības/pārvaldības modeļi:

- 1) Horizontālā sadarbība un pārvaldība;
- 2) Vertikālā pārvaldība: daudzlīmeņu pārvaldība nacionālajos un sub-nacionālajos līmeņos;
- 3) Horizontālā pārvalde reģionālā līmenī: reģionālā līmeņa stratēģiskā plānošana;
- 4) Dekoncentrētās varas palielināšana reģionālā līmenī (OECD, 2010).

Viens no papildus apsvērumiem šāda ieskata konkrētā pētījuma secinājumos iekļaušanai saistīts ar autora līdzšinējiem centieniem piedāvāt un skaidrot reģionālā pārvaldības klastera modeļa un daudzlīmeņu sadarbības priekšrocības tieši Latvijas kontekstā kopš 2007.gada (Kalniņa-Lukaševica, 2007). Līdz ar to šajā 2010.gada pētījumā iekļautās atziņas ļoti cieši korelē ar autora sākotnējo piedāvājumu, kas atspoguļots šī pētījuma 3.nodaļā, un sniedz papildus argumentus tā īstenošanai.

2.3. tabula. Reģionālās pārvaldības modeļi

Modelis	Pārvaldības formas/instrumenti	Valstis
Horizontālā sadarbība un pārvaldība;	starp-ministriju komitejas; pilnvērtīgi attīstītas ministrijas; stratēģiska plānošana; īpašas vienības politiku saskaņošanai; noteikti teritoriāli standarti; valstīs darbojas reģionālie ministri.	Čīle, Čehijas Republika, Dānija, Japāna, Francija, Kanāda, Koreja, Lielbritānija, Nīderlande, Norvēģija, Polija, Slovākija, Slovēnija,
Vertikālā pārvaldība: daudzlīmeņu pārvaldība nacionālajos un sub-nacionālajos līmeņos;	Līgumi, vienošanās; Stratēģiskā plānošana, Dekoncentrēta reģionālā vara; apvienotā dalība saskaņotības komitejā; Reģionālie ministri; mērķorientētie un fiskālie stimuli.	Austrālija, Itālija, Japāna, Francija, Polija, Kanāda, Spānija, Somija, Vācija,
Horizontālā pārvalde reģionālā līmenī: reģionālā līmeņa stratēģiskā plānošana;	decentralizēta un dekoncentrēta ir valsts; ļoti svarīgāka ir sadarbība	Kanāda, Čīle, Japāna, Koreja, Lielbritānija, Luksemburga, Meksika, Norvēģija, Polija, Portugāle, Somija, Zviedrija.

2.3. tabula. Turpinājums

Dekonzentrētās varas palielināšana reģionālā līmenī un starpmunicipalitāšu/starpreģionu pārvaldība	Reģionālo/metropolītisko valdību izveide; Municipālītāšu apvienošanās; inter-municipālo varu izveide; Platformas, padomes; Fiskālās vienošanās esošās administratīvās vienības ir mazāk piemērotas. Vietējo teritoriālo robežu pārdefinēšanas nepieciešamību	ASV, Dānija, Čehijas Republika, Japāna, Francija, Lielbritānija, Nīderlande, Norvēģija, Somija, Spānija, Šveice, Vācija,
--	--	--

Avots: Autora veidots pārskats, pēc OECD 2010

(1) Horizontālā sadarbība un pārvaldība

„Tradicionālie reģionālās attīstības modeļi attiecas uz konkrētām nozarēm konkrētās teritorijās. Tas nozīmē, ka valdības līmeņi funkcionē samērā atšķirīgā veidā. Tomēr reģionālās politikas teritoriālā izplešanās visos reģionos ir veicinājusi jaunas sadarbības pieejas, kas sevī ietver plašu sociālekonomisko kontekstu. Reģionālās attīstības problēmas ir plašākas par nozaru un pārvaldes jautājumu robežām” (OECD, 2010, 23).

Pētījumi, kas balstīti uz dažādu valstu reģionālo pārvaldību salīdzināšanu norāda, ka, pieaugot sub-nacionālo valdību nozīmei, notiek centrālās pārvaldes lomas izmaiņas nevis samazināšanās. Centrālā pārvalde joprojām ir nozīmīgākais finanšu un varas resurss, tomēr neizbēgami palielinoties politikā iesaistīto dalībnieku lokam, tās loma ir mainījies un vairākās jomās ir mazinājusies, tomēr dažās jomās tā ir arī palielinājusies (OECD, 2010).

Reģionālo politiku pārklājuma paplašināšanās prasa plašāku ministriju un valdības institūciju saskaņotību. Pieaugot dažādu politikas jomu savstarpējās atkarības un savstarpējās mijiedarbības atzīšanai, arvien vairāk tiek izcelta „Horizontālās pārvaldes” vērtība. Nozaru politikas galvenie trūkumi ir to sadrumstalotība un šaurais skatījums. Tās savās darbībās var būt šauru mērķu vadītas, un neņemt vērā plašāku politisko kontekstu, kas ir tik nozīmīgi reģionālo politiku izstrādē. „Horizontālā pārvalde” var novērst šos trūkumus un veicināt daudz saskaņotākas pieejas politikas pārvaldei, un palielināt līdzekļu piešķiršanu un pakalpojumu sniegšanas apjomu (OECD, 2010, 24).

Kā norādīts 2010.gadā izdotajā grāmatā “Reģionālās attīstības politikas” ir parādījušās vairākas jaunas centrālās valdības “lomas”, tās ietvertas sekojošajā tabulā. Šis lomu uzskaitījums atbilst arī šī pētījuma autora izpratnei par reģionālās pārvaldības jēgpilnu īstenošanu.

2.4. tabula. Identificētās jaunās centrālās valdības “lomas”

	Identificētās jaunās centrālās valdības “lomas”
1	Veicināt vienprātību un saskaņotību starp nozarēm un reģioniem, iekļaujot mērķu definēšanu, laika posmus un telpiskos apvārsņus;
2	Apkopot un analizēt piemērotos datus un informāciju, kā arī koordinēt diskusijas un datubāzes un veicināt dialogu starp politiķiem;
3	Attīstīt tieslietu, fiskālās un pārvaldes struktūras: nosakot „pamatlikumus”, kuri nosaka sadarbības veidu sarežģītības, daudzveidības un hierarhijas raksturojumu;
4	Nozaru un reģionu strīdu gadījumos veikt „apelācijas tiesas” funkcijas: tajā skaitā atbildības uzņemšanos par gala lēmumiem, it īpaši gadījumos, kad parādās valdības nepilnības;
5	Līdzsvarot spēku samēru attiecības starp nozarēm, reģioniem un valdības līmeņiem, ar mērķi nodrošināt atbilstošu pārvaldes sistēmas funkcionēšanu: nacionālā valdība var un tai vajadzētu palīdzēt vājākiem objektiem izveidot kapacitātes veicināšanas stratēģijas (iekļaujot apmācības, kuras nodrošina valdības līmeņi);
6	Novērtēt un pārbaudīt politikas rezultātus: novēršot informācijas trūkumu un uzlabojot valdības līmeņu pieņemto lēmumu kvalitāti.”

Avots: Autora veidota tabula balstoties uz OECD, 2010, 24.

(2) Vertikālā pārvaldība: daudzlīmeņu pārvaldība nacionālajos un subnacionālajos līmeņos

Attiecības starp valdības līmeņiem (daudz-līmeņu pārvaldība) raksturo savstarpējā saistība un kopīgi uzdevumi. Funkcionālajam nacionālo, reģionālo un vietējo valdību sakopojumam nepieciešama daudz-līmeņu pārvaldības kārtība, kura tiecas uz pienākumu, varas, prasmju un resursu sadali. Tas vienlaicīgi tiek attēlots vertikāli (starp dažādiem valdības līmeņiem) un horizontāli (starp vienādiem valdības līmeņiem) kā saskarsmes līnijas un politiku saskaņotība, ņemot vērā daudzus dalībniekus, ieinteresētās puses, kā arī privāto sektoru un pilsonību (OECD, 2009).

Karmihails (Carmichael) uzsver, ka „valdība” vairāku līmeņu ietvaros ir kļuvusi daudzveidīgāka un ģeogrāfiski dažādāka. Tādēļ daudz-līmeņu pārvaldība pievērš uzmanību politikas sarežģītībai, īstenošanai un pienākumiem starp dažādiem valdības un sabiedrības locekļiem to daudz nacionālajās, nacionālajās, reģionālajās, un gan vietējās, gan kvazi-valdības institūciju aktivitātēs. Valdības aktivitātes virzās uz regulāro publisko aktivitāšu virzienu, bet mazākā mērogā uz naudas līdzekļu otrreizēju lokalizāciju. Daudz-līmeņu pārvalde ir mainījusi attiecības starp politikām un pakalpojumu sniegšanu, kas sarežģī

politisku lēmumu pieņemšanu. Rezultātā daudzu funkcionālu apvidu un valdības līmeņu pakalpojumu saskaņotība ir daudzu problēmu temats. Saspīlējums starp statisku teritoriālo telpu un dinamisko funkcionālo telpu, pieaug, radot pārvaldības problēmas. (Giguere, 2007, 74)

Hūgs (Hooghe) un Marks (2003) izvirza teoriju, ka pārvaldības izkļiedēšana pa dažādām jurisdikcijām patiesībā stimulē to pārmaiņu iespējamību. Viņi arī uzsver to, ka centralizēta valdība nevar apmierināt visas sabiedrības vajadzības, turpretī multi-līmeņa pārvaldība sekmē to, lai lēmumu pieņēmēji pielāgotos valdības līmeņiem un labāk apmierinātu prasības, kas rodas no nevienlīdzības. (Giguere, 2007, 74)

„Daudzas valstis attīsta un lieto plašu mehānismu klāstu ražīguma, fiskālās, pārvaldes un politisko atšķirību savienošanai, ar nolūku uzlabot saskaņotību daudz-līmeņu politikas veidošanā un samazināt atšķirības, kas rodas līdzekļu piešķiršanas rezultātā. Veiksmīga politikas īstenošana ir atkarīga un arī vienlaicīgi veicina komunikāciju un dialogu starp valdību līmeņiem, kā arī veicina interešu saskaņošanu, laika koordināciju, „caurspīdīgumu” un atbildību” (OECD, 2010, 28). OECD dalībvalstis ir attīstījušas daudzus pārvaldes instrumentus, lai pārvaldību izveidotu atbilstoši funkcionālajiem reģioniem.

(3) Horizontālā pārvalde reģionālā līmenī: reģionālā līmeņa stratēģiskā plānošana

Pētījumā par reģionālās attīstības politikām norādīts, ka arvien vairāk valstu ir ieviesušas reģionālā līmeņa attīstības mērķu, plānošanas iniciatīvu vai līdzekļu piešķiršanas koordinēšanas mehānismus. Reģionālā līmeņa stratēģiskā plānošana kļūst arvien populārāka. Tiek akcentēts, ka Eiropas Savienībā Kohēzijas Politikas ietekme uz Eiropas valstīm nav tikai finansiāla, tā ir devusi iespēju vietējiem un reģionālajiem dalībniekiem stiprināt to kapacitāti veicinot un īstenojot reģionālās problēmas, kā arī attīstīt privāto sektoru sadarbību. Attiecīgi secināts, ka daudzas reģionālās stratēģijas attīstījās ar decentralizēto vai dekoncentrēto reģionu palīdzību (OECD, 2010).

(4) Starp-municipalitāšu/starp-reģionu pārvaldība un dekoncentrētās varas palielināšana reģionālā līmenī

Pieaugot mobilitātei un ekonomisko aktivitāšu savstarpējai atkarībai, valdības nereti uzskata, ka esošās administratīvās vienības ir mazāk piemērotas. Vietējo teritoriālo robežu pārdefinēšanas nepieciešamību nosaka centieni izveidot apjoma ekonomikas un kritiskās masas sasniegšanas, kura radītu attīstības izplatīšanās (spillovers) efektu, pastiprinot reģionālās attīstības procesu. Teritoriju robežas tiek pārdefinētas balstoties uz tādiem faktoriem kā kopējas ekonomikas iezīmes, dabas resursi un kopējā identitāte. Šīs kopējās sadarbības rezultātā tiks nodrošināti diferencētāki vai augstākas kvalitātes pakalpojumi, ne tik daudz tiks nodrošināta izmaksu ietaupīšana (OECD, 2010, 37).

„Pretrunas starp pārvaldes reģioniem un funkcionālajiem reģioniem parasti rada lielākus izaicinājumus metropolītiskajās teritorijās nevis lauku teritorijās. Funkcionālais metropolītiskās pārvaldes modelis ir ticis veicināts daudzu OECD dalībvalstu vidū. Dažas lēmējvaras reģionālā līmenī ir nošķirtas un autonomas no centrālās - lielākas reģionālās un vietējās valdības. Tās cenšas sasniegt apjoma ekonomikas (economies of scale), ko radījušas gan lielas, apvienotas, pakalpojumu sniegšanas teritorijas, labāka cenu vienlīdzība un mazāka sociālā segregācija visā metropolītiskajā reģionā, gan arī daudz efektīvākā stratēģiskā plānošana un nozaru politiku apvienošana. Metropolītisma modelis ietver solījumus palielināt politisko varu starptautiskā līmenī un attiecībā pret centrālo valdību. No otras puses, pieaugot metropoļu lielumam, lauku teritorijas saskaras ar iedzīvotāju skaita samazināšanos un no tā izrietošajiem fiskālajiem ierobežojumiem, tāpēc ir nepieciešams nodrošināt tām vismaz minimālo sabiedrisko pakalpojumu klāstu” (OECD, 2010, 37-38).

„Vairākas valstis uzsver reģiona attīstības aģentūru (LDA) lomu nacionālo politiku īstenošanas procesā. Lai arī RDAs aktivitātes pārsvarā ir līdzīgas (biznesa atbalstīšana, uzsvars uz inovācijām un kopienu attīstīšana) to programmas atšķiras reģionu starpā, ņemot vērā vietējos apstākļus un īpašās teritorijas iezīmes. Tām ir jāstrādā ar nacionālajām, provinciālajām un vietējām aģentūrām, lai optimizētu nacionālās ekonomikas politikas ietekmi un saskaņotu programmas” (OECD, 2010, 36).

Analizējot pētījumus par pašvaldību ekonomisko attīstību, kā īpaši spilgts piemērs jeb instruments, kas Latvijā līdz šim nav pilnvērtīgi izmantots, izceļas fenomēns, kura apzīmēšanai OECD izmanto terminu – Local Development Agency (turpmāk - LDA) jeb reģiona (vietējā) attīstības aģentūra¹. Eiropas teritorijā vietējās vai reģionālās attīstības aģentūras ir kļuvušas par centrālo reģionālās ekonomiskās politikas iezīmi gan novatoriskās politikas piekritējiem, gan programmu un spēcīgu reģionālas ekonomikas attīstības iniciatīvu īstenošanai. To darbība atkarīga no pilsētu un reģionu specifiskās situācijas, tādēļ tās iespējams iedalīt vairākās kategorijās. LDA galvenā atšķirība no atsevišķa biznesa inkubatora vai tehnoloģiskā parka izveides ir tās kompleksais skatījums uz attīstības izaicinājumiem.

Reģionu attīstības aģentūras kā pārvaldes instruments ekonomikas stimulēšanai

Pētījumos par reģionālo ekonomisko attīstību liela uzmanība tika pievērsta reģionālās attīstības aģentūru konceptam, un tas divdesmit pirmā gadsimta sākumā piedzīvoja savu lielāko

¹ Pētījumā koncepts reģiona (vietējā) attīstības aģentūra lietots kā starptautiski pieņemts apzīmējums reģiona līmeņa institūcijai, kam deleģētas funkcijas ekonomiskās attīstības stimulēšanai. Šajā izpratnē “aģentūra” nav saistīta ar Latvijas publiskā pārvaldē un likumos stingri noteikto publisko aģentūru regulējumu, funkcijām un statusu.

uzplaukumu (Bellini, et al., 2012, 1). Halkiers (Halkier) un Dansons (Danson) definējot reģionālās attīstības aģentūru liek uzsvāru uz trīs aspektiem:

- 1) „Darbojoties un atrodoties noteiktā reģionā, un ieņemot pusautonomu stāvokli attiecībā pret saviem politiskajiem finansētājiem reģionālā politika tiek atvirzīta tālāk no centrālās valdības un tiek daudz ciešāk tuvināta vietējiem uzņēmumiem un organizācijām;
- 2) Stratēģiski tiek atbalstītas galvenokārt vietējās firmas, izmantojot „maigās” politikas instrumentus, tādas kā konsultācijas, sadarbības tīklu veidošana un klasteru atbalstīšana;
- 3) Integrēta pieeja, t.i. kompleksa noteiktam reģionam raksturīgu problēmu risināšana” (Bellini, et al., 2012, 1).

LDA pozicionētas kā valsti un tirgu savienošs elements ar mērķi risināt nevienlīdzīgo ekonomisko attīstību, radot privātajiem uzņēmumiem jaunas iespējas, īpaši mazāk attīstītos reģionos. OECD pētījumi par LDA lomu un nozīmi reģionu attīstībā atspoguļoti 2009.gadā izdotā grāmatā, kas analizē sešpadsmit aģentūru darbu, vienlaikus identificējot dažādus aģentūru tipus, raksturīgākās funkcijas, stiprās un vājās puses, atšķirīgo ietekmi uz reģionu ekonomikas attīstību (Clark G. et al., 2010, 209-479).

OECD izdala sekojošus sešus LDA tipus: attīstības un atveseļošanas aģentūras, produktivitātes un ekonomiskās izaugsmes aģentūras, integrēta attīstības aģentūras, starptautiskās sadarbības veicināšanas aģentūras, uzraudzības un partnerības aģentūras (Clark G. et al., 2010, 16).

Kā tipiskākās LDA funkcijas identificētas: reģiona starptautiskā izaugsme, investīciju piesaiste un saglabāšana, biznesa uzsākšana un izaugsme, cilvēkkapitāla attīstība, nekustamā īpašuma apsaimniekošana un attīstība, sociālās vai zaļās attīstības stimuli, sadarbības veicināšana un plānošana, publisko pakalpojumu un attīstības vadības nodrošināšana. Aģentūras atkarībā no to mandāta, izvēlētās tipoloģijas un vietējās pārvaldes sistēmas īsteno vienu vai vairākas no šīm funkcijām (Clark G. et al., 2010, 15).

Pētījuma izstrādes gaitā autors izstrādāja padziļinātu vienas attīstības aģentūras analīzi, sekojot OECD praksei vietējo attīstības aģentūru izpētē un salīdzinot to ar līdzīgām citu reģionu attīstības aģentūrām. Autora mērķis bija padziļināti iepazīt efektīva uzņēmējdarbības attīstības modeļa darbību, lai, salīdzinot ar līdzīgiem piemēriem citviet pasaulē, izstrādātu rekomendācijas Latvijas reģionu ekonomikas stimulēšanai. Pētījuma autors, izmantojot OECD izstrādāto metodoloģiju (Clark G. et al., 2010), 2010. gadā analizēja Ziemeļitālijas Trentino reģiona attīstības aģentūras „Trentino Sviluppo” ieguldījumu augstas pievienotās vērtības uzņēmējdarbības attīstībai reģionā un tās piedāvātos pakalpojumus uzņēmējiem.

„Trentino Sviluppo” (TS) ir akciju sabiedrība, ko dibinājusi autonomā Trento province ar mērķi veicināt Trentino sistēmas ilgtspējīgu attīstību, veicot aktivitātes un nodrošinot pakalpojumus, kas atbalsta biznesa iemaņu attīstīšanu un inovāciju produktivitāti” (Kalniņa-Lukaševica, 2010, 1). „TS mērķis ir “veicināt ilgtspējīgu Trentino attīstību, aktīvi rīkoties un nodrošināt tādu pakalpojumu sniegšanu, kas atbalsta biznesa prasmju attīstību un inovāciju produktivitāti provincē, sekmējot to konkurētspējas iezīmes. Tās darbības pamatā ir tīklu sistēma un saskaņā biznesa iemaņu principiem, inovācijām, sociālo kohēziju, dzīves kvalitāti, darbu un vidi tiek veidota nākotnes Trentino.” (Trentino Sviluppo) TS darbībām ir divi galvenie mērķi: (1) izplatīt labāk attīstītu biznesa un inovāciju kultūru; (2) sniegt uzņēmumiem tiešo atbalstu gan ar specifiskiem līdzekļiem, gan radot pareizos biznesa vides apstākļus” (Kalniņa-Lukaševica, 2010, 1).

„Trentino Sviluppo” sniedz vispusīgu pakalpojumu klāstu, kas iedalāms 5 lielās grupās: (1) Nekustamo īpašumu attīstība; (2) Industriālo sektoru attīstība; (3) Taisnīguma veicināšana; – vietējie uzņēmumi tiek iedrošināti paplašināt to kooperāciju un meklēt jaunus sadarbības partnerus ar noteiktām inovācijām un biznesa kultūras iemaņām, paļaujoties uz TS atbalstu. Ar riska kapitāla līdzdalību TS atbalsta inovatīvas un progresīvu tehnoloģiju uzņēmējdarbības uzsākšanu, stiprina stratēģiski svarīgo nozaru attīstību, kā arī atbalsta uzņēmumu nodarbinātības ietekmi. Pirms uzņēmuma dibināšanas tiek veikta detalizēta tehniska, ekonomiska un finansiāla novērtēšana ar nolūku nodrošināt uzņēmuma ilgtspēju un tā biznesa plānu. (4) Biznesa uzsākšana un attīstība (biznesa inkubatori); (5) Konsultāciju un atbalsta pakalpojumi uzņēmējiem – lai atbalstītu uzņēmumus no pašiem pirmsākumiem līdz inovācijām, produktivitātes vairošanai un ražošanas uzlabošanai (Kalniņa-Lukaševica, 2010, 3-4).

Konsultāciju un atbalsta pakalpojumi, ko sniedz TS ietver integrētu pilna cikla pakalpojumu klāstu: (1) Atbalstīt jaunu inovatīvu uzņēmumu izveidi – informācija & pre-inkubācija; inkubācija – gada Start-up Competition un Seed Money Tender. (2) Gatavība ieguldījumiem – palīdz uzņēmumiem atrast investoru, kā arī izstrādāt biznesa plānu, sākumposmā attēlojot potenciālos investorus. (3) Biznesa konsultācijas uzņēmējdarbības uzsākšanas iniciatīvai sešu mēnešu periodam, lai sagatavotu biznesa idejas prezentāciju konkrētam potenciālajam investoram. (4) Konsultācijas un uzņēmēju apmācība. Iespēja vadīt uzņēmuma ražošanas procesu, saskaņā ar Kaizena metodoloģiju, kas veicina ražošanu. (5) Novērtēšana, pārbaude un uzņēmumu revīzija. (6) Informācija un semināri uzņēmējiem par aktuālām tēmām (t.i. Kā aizsargāt savu identitāti internetā? utt.). TS organizē regulāras tikšanās ar biznesa cilvēkiem un citiem interesentiem ar mērķi veicināt atbilstošas biznesa kultūras un inovāciju izplatību reģionā. (7) Konsultācijas par tehnoloģisko transfertu, t.i.

autortiesības. Pētījums uzņēmumam un uzņēmums no pētījuma ir divi ceļi, pa kuriem TS atbalsta uzņēmējus un pētniekus gan inovējot to ražošanas metodes, gan pārvedot to akadēmisko garu reālā biznesa uzņēmumā. (8) Reaģējot uz esošo ekonomisko krīzi, TS palīdz veidot sadarbību uzņēmumiem ar līdzīgām specializācijām. Izveidojot attīstības klasterus vai papildinošas sadarbības ķēdes, var palielināt konkurētspēju un biznesa ilgtspēju. (9) Tiek nodrošināti arī pakalpojumi, kas veicina pašnodarbinātības uzsākšanu, ietverot galveno apmācību, kas nepieciešama mazas uzņēmējdarbības uzsākšanai (Kalniņa-Lukaševica, 2010, 4-5).

TS ir galvenais uzņēmējdarbības, inovāciju, darba vietu radīšanas un industriālo sektoru attīstības virzītājspēks Trentino provincē. Trentino province ir viena no divām provincēm, kas veido Itālijas Trentino-Alto Adige/Südtirol reģionu. Province iedalās 223 pašvaldībās. Tās galvaspilsēta ir Trento pilsēta. Provincas platība ir 6,207 km², un kopējais iedzīvotāju skaits ir 519 800 (2009. gadā). Administratīvi province bauda samērā lielu autonomiju sekojošās jomās: veselība, izglītība, labklājība un transporta infrastruktūra. Tūrisms ir galvenais provinces ekonomikas balsts. Galvenās industrijas, galvenokārt, mazās un vidējās atrodas Valsugana, Vallagarina un Adige ielejās. Sektors ietver tekstilrūpniecības, mehānikas, koka un papīra ražojumus. Būtiska ir arī hidroelektroenerģija. Neskatoties uz kalnaino teritorijas reljefu, reģionā arī lauksaimniecība nezaudē savu nozīmi. Saimniecības bieži apvienojas, veidojot kooperatīvās organizācijas. Provincas Ekonomikas likums nodrošina strukturētu stimulu sistēmu pētniecības un attīstības veicināšanai. Ikviens, kas plāno ieguldīt pētniecībā un attīstībā, var iegūt subsīdijas līdz 75% no kopējās ieguldījumu summas (Kalniņa-Lukaševica, 2010, 7-8).

Katru gadu vairāk nekā 300 uzņēmumiem tiek sniegta palīdzība biznesa attīstības, inovāciju un produktivitātes attīstībā, kas kopumā sastāda vairāk nekā 100 miljonus eiro apgrozījumu attiecīgajos uzņēmumos. Mērķi un sadarbības jomas regulē Trentino Provincas speciālais likums (Kalniņa-Lukaševica, 2010, 2).

Balstoties uz veikto analīzi, izriet sekojoši galvenie secinājumi. Pirmkārt, TS strādā kā integrēta attīstības aģentūra, kas sekmīgi īsteno tai doto uzdevumu – nodrošināt reģiona ilgtspējīgu attīstību un sekmēt uzņēmējdarbību. LDA galvenie veiksmes faktori ir: (1) ļoti skaidri definētais mandāts (reģionālais likums); (2) efektīvā un elastīga organizatoriskā forma (privāta akciju sabiedrība ar tiesībām pirkt un pārdot īpašumus, citu kompāniju daļas un akcijas, sniegt aizdevumus u.c.); (3) stabils liela apjoma finansējums un nekustamie īpašumi; (4) ekspertīze un augsti kvalitātes standarti; (5) sadarbība ar reģiona universitāti.

Otrkārt, TS gadījuma analīze atspoguļo publiskā sektora politikas lomu uzņēmējdarbības veicināšanai un politikas ietvaros īstenoto aktivitāšu efektivitāti. Nozīmīga ir

profesionāla un integrēta rīcība un nozīmīgu finanšu resursu un nekustamo īpašumu pieejamība. Reģionu salīdzinoši mazāk ietekmēja 2009. gada globālās ekonomiskās krīzes sekas, jo tika īstenoti mērķtiecīgi pasākumi, tieši reaģējot uz konkrēto situāciju. Piemēram, lai sniegtu reģionam nozīmīgiem uzņēmumiem pieeju apgrozāmiem līdzekļiem, TS ekonomiskās krīzes laikā (2008.-2010. un sekojošie gadi) iegādājās uzņēmumu akcijas un īpašumus.

Treškārt, lai varētu attīstīt tehnoloģiskos parkus, industriālās teritorijas, biznesa inkubatorus tika izmantoti reģionam piederošie zemes un nekustamie īpašumi. Īpašumu trūkums būtu ierobežojis LDA iespējas. Līdz ar to tieši zemes un nekustamie īpašumi ir minami kā nozīmīgs priekšnoteikums šādas uzņēmējdarbībai labvēlīgas vides izveidei. Otrs vienlīdz nozīmīgs priekšnosacījums LDA veiksmei ir bijis finanšu resursu pieejamība. Trešais, bet ne mazāk svarīgais priekšnoteikums ir profesionālā ekspertu un vadītāju komanda, kas ir gan pārvaldījusi aģentūras īpašumus, gan konsultējusi jaunus un jau strādājošos uzņēmumus.

Kā argumentēts jau iepriekš, būtiski ir reģionālā līmenī sekmēt uzņēmējdarbības attīstību. Ir zināms, ka pašvaldību un reģionu kompetenci var iedalīt 2 lielās grupās: (1) publisko pakalpojumu un servisu nodrošināšana; un (2) uzņēmējdarbības vides un teritorijas ekonomiskās izaugsmes attīstība. Ikdienā Baltijas valstīs pašvaldības tradicionāli vairāk koncentrējas uz pirmo no tām – publisko pakalpojumu, servisu sniegšanu – no ielu uzturēšanas līdz skolu tīkla attīstībai, sociālās palīdzības sniegšanai, pašdarbības kolektīvu atbalstīšanai vai attīstības programmas izstrādei. Savukārt krietni mazāka uzmanība un resursi ir veltīti jautājumam par pašvaldību kompetenci un iespējām attīstīt uzņēmējdarbību, radīt jaunas darbavietas, piesaistīt investorus. Tas novērojams gan pašvaldību darbā, gan iedzīvotāju izpratnē un no tā izrietošā uzstādījumā pašvaldību vadītājiem. Lai risinātu Baltijas valstu reģioniem raksturīgās sociālekonomiskās atpalicības problēmas, pirmā grupa veicamo aktivitāšu koncentrējama uz uzņēmējdarbības attīstības veicināšanu jeb pārvaldes uzdevumu sekmēt teritorijas ekonomisko attīstību. Savukārt otrs nepieciešamais pīlārs reģionu sociālekonomiskās attīstības nodrošināšanai ir mūsdienīgas pārvaldes un integrētas plānošanas prakses īstenošana.

Veiktā analīze liecina, ka reģionu attīstības aģentūras, kas sniedz integrētu un plaša spektra atbalstu (pakalpojumi, konsultācijas, finansējums) uzņēmējdarbības attīstībai var būtiski sekmēt reģionu izaugsmi. Izmantojot attīstības aģentūras kā instrumentu uzņēmējdarbības stimulēšanai, ir iespēja būtiski uzlabot uzņēmējdarbības aktivitātes rādītājus reģionā. Vienlaikus koncentrējot resursus tieši uz inovatīvu un augstas pievienotās vērtības produktu un pakalpojumu attīstību, pieaugs arī kopējie reģiona produktivitātes rādītāji.

Ievērojot pētījuma ietvaros identificētos reģionu attīstību nosakošos faktorus, aģentūra var kalpot kā tieša atbilde nepieciešamībai rast risinājumus, kā papildināt nacionālā līmeņa politikas, kas vērstas uz bezdarba samazināšanu, atbalstu uzņēmējdarbības uzsākšanai, uzņēmējdarbības vides uzlabošanu un augstākās izglītības un zinātnes konkurētspējas paaugstināšanu. Reģiona attīstības aģentūra kā integrētas attīstības pieejas aģents spēj sekmēt ārvalstu tiešo investīciju piesaisti, stimulēt inovatīvu uzņēmumu izveidi un attīstību un ietekmēt ciešākas un efektīvākas saiknes izveidi starp uzņēmējiem un zinātnes institūcijām. Sub-nacionāla pieeja (reģionālais līmenis) un politikas veidošana, lai risinātu sociāli ekonomiskās problēmas un sekmētu izaugsmi, var būt būtisks papildinājums vietējā un nacionālā līmeņa aktivitātēm, uzsverot nepieciešamību veidot mērķtiecīgu ekonomisko attīstību virzošu politiku.

Lai sniegtu pilnīgāku ieskatu LDA attīstībā, nepieciešams minēt arī atsevišķu pētnieku viedokli par LDA nozīmes mazināšanos, to pamatojot ar viedokli, ka divdesmit pirmā gadsimta globalizētajā pasaulē LDA sākotnējā izskatā vairs nav izsmeļošs risinājums reģionālās attīstības veicināšanai (Bellini, et al., 2012, 2). Belini (Bellini), Halkiers un Dansons izdala sekojošas pārmaiņas, kas raksturo reģionālo attīstības aģentūru koncepta nozīmīguma izmaiņas:

- 1) „Globalizācijas procesi un jaunā zināšanu ekonomika reģionu attīstības priekšplānā izvirza starptautiskos sakarus un informācijas avotu pieejamību;
- 2) Jauna daudzlīmeņu pārvaldības pieejas rašanās, ko no augšas ietekmējusi pastiprināta ES strukturālo fondu izmantošana reģionālās politikas veidošanā Eiropā un no apakšas pastiprināta pilsētu un vietējo pašvaldību iesaiste ekonomiskās attīstības problēmu risināšanā;
- 3) Jaunās attīstības stratēģijas, kas reģionālās attīstības aģentūras vairāk uzlūko kā reģiona privātā sektora institūcijas (lielākoties finanšu krīzes ietekmē), tādējādi palielinot privātā sektora līdzfinansējuma nepieciešamību. Tas savukārt samazina aģentūru neatkarību un spēju pieņemt objektīvas ilgtermiņa attīstības iniciatīvas;
- 4) Jaunu reģionālās attīstības politikas programmu rašanās, kas lielāku uzsvaru liek uz politisko atbildību, vides ilgtspēju un sociālo iekļautību, tādējādi potenciāli sašaurinot reģionālo attīstības aģentūru iespējas noteikt reģiona attīstības stratēģiskos jautājumus” (Bellini, et al., 2012, 2-3).

Pētnieki atzīst, ka kopumā reģionālās attīstības aģentūrām ir bijusi pozitīva ietekme reģionālās attīstības veicināšanā, tomēr „deviņdesmitajos gados radītais LDA modelis, kura pamatā ir daudzfunkcionāla un integrēta organizācija ar pusautonomu stāvokli un mērķi, izmantojot „maigās” politikas instrumentus, atbalstīt vietējos uzņēmumus, vairs nav derīgs (pietiekošs)”

(Bellini, et al., 2012, 307-308). „LDA nākotnē var tikt uzlūkotas tikai kā daļa no plašāka konteksta, kurā tās ir jāaplūko galvenokārt kā instrumenti, kas ir labi vai slikti atkarībā no to pielietojamības attīstības stratēģijās un kopējā valsts politikas virziena, kā arī no aģentūru spējas pielāgoties globālajiem izaicinājumiem” (Bellini, et al., 2012, 307).

„LDA ir jākoncentrējas nevis tikai uz reģionālo inovāciju sistēmu radīšanu, bet gan uz „atvērtu inovāciju” platformām un konkurences priekšrocībām. LDA ir jāpalīdz nodibināt un uzturēt starptautiskās attiecības, lai uztvertu un nostiprinātu zināšanas no ārpuses.” „No LDA tiek sagaidīts, ka tās būs mazāk vērstas uz iekšieni, bet vairāk būs reģionālo ekonomiku kontrolējošas, LDA ir jāspēj līdzsvarot priekšrocības un draudus, ko sniedz starptautiskā sadarbība” (Bellini, et al., 2012, 308). Šis viedoklis saskan ar secinājumiem, ka salīdzinot dažādos LDA tipus, tieši integrēta LDA spēj sniegt lielāko pienesumu reģiona ekonomikas attīstībai, savukārt uz kādu vienu jaiutājumu šauri specializēta aģentūra sniedz attiecīgi arī šaurāku un nepilnīgāku pienesumu reģiona ekonomiskās izaugsmes nodrošināšanai.

Jebkuras pārvaldības funkcijas tiek īstenotas kādā noteiktā un līdz ar to specifiskā teritorijā, ko raksturo tās telpiskais izvietojums (aglomerāciju aspekti), ekonomikas rādītāji, kā arī sociāli-demogrāfiskie rādītāji un cilvēkkapitāls, publisko investīciju apjomi un politika, tiešās ārvalstu investīcijas un arī virkne citi saistītie aspekti. Līdz ar to optimālo pārvaldības modeli nav iespējams definēt, neņemot vērā šo plašāko kontekstu un situāciju, kādā tas būtu pielietojams.

LDA raksturīgāko priekšrocību un trūkumu analīze norāda uz Latvijas publiskās pārvaldes institūciju vājajiem aspektiem. Esošo vidi raksturo tikai dažas no nepieciešamajām priekšrocībām, vienlaikus iespējams prognozēt vairumu kavējošo faktoru klātesamību. Papildus jāņem vērā arī vēsturiskais aspekts, ka Baltijas valstīs līdz neatkarības atjaunošanai 1990. gadā nebija attīstīta privātās uzņēmējdarbības kultūra, un līdz ar to pašvaldību un reģionu līmenī vēsturisku iemeslu dēļ trūkst pieredzes un zināšanas par uzņēmējdarbības attīstības iespējām. Tāpat arī Latvijas ekonomiskajā un demogrāfiskajā situācijā tuvākajos gados būs pieejami ļoti ierobežoti finanšu resursi, ko pašvaldības un reģioni spētu ieguldīt uzņēmējdarbības atbalsta un stimulēšanas aktivitātēs. Tas norāda uz nepieciešamību meklēt alternatīvas, kas ir vienlīdz efektīvas, bet mazāk atkarīgas no viena konkrēta publiskā finansējuma avota.

Vispārējās tendences un secinājumi norāda uz daudzlīmeņa pārvaldības un horizontālās sadarbības priekšrocībām, iepretim tradicionālām vertikālām, hierarhiski pakārtotām pārvaldes formām. Secinājumi par pārvaldības un sadarbības formu priekšrocībām tiks izmantoti darba 3.nodaļā „Pilsētu loma un sadarbības modeļi reģiona ekonomikas

stimulēšanai”. Tajā tiks sniegta analīze par Latvijas pilsētu sadarbības potenciālu un tā ietekmi uz reģionu ekonomisko attīstību, un no tā izrietošo efektīvāko pārvaldības modeli.

Ievērojot pārskatā par pārvaldības formām iezīmēto attīstības plānošanas un sabiedrības līdzdalības nozīmi, pētījuma 2.2.apakšnodaļā tiks padziļināti analizēts plānošanas process un pieejas publiskajā pārvaldē. Savukārt 2.3.apakšnodaļā tiks padziļināti analizēta sabiedrības līdzdalības nozīme publiskās pārvaldes vadītajos procesos, it īpaši līdzdalības ietekme uz reģionu ekonomisko attīstību, kā arī aktuālās līdzdalības formas, kuru pielietojums būtu piemērots Latvijā.

2.2. Stratēģiskā plānošana un integrētas attīstības plānošanas pieeja

Stratēģiskā plānošana

Stratēģiskā jeb attīstības plānošana ir viena no nozīmīgākajām publiskās pārvaldes funkcijām, kas tieši saistīta ar reģionu ekonomiskās attīstības mērķtiecīgu virzīšanu. Publiskā pārvalde plānošanas principus pārņēma no militārās aizsardzības un biznesa vides, kur tā attīstījās jau ilgstošākā laika posmā.

Stratēģiskā plānošana mūsdienu izpratnē radās 1950-tajos gados un bija ļoti populāra un plaši izplatīta starp 1960-to gadu vidusposmu un 1970-to gadu vidusposmu. Šai laikā cilvēki ticēja, ka stratēģiskā plānošana ir visu problēmu atrisinājums. Tika uzsvērts, ka plānošana atšķir stratēģijas izmantošanu organizācijas funkcionalitātes uzlabošanai no stratēģiskās analīzes. Plānošana ietver sevī plašu vadības funkciju spektru un ir vērsta uz sistemātisku mērķu sasniegšanas un uzdevumu izpildes nodrošināšanu. Stratēģijas (latīņu val. stratēģēma – kara viltība) nozīme ir pareizo lēmumu pieņemšana.

Pēc šī popularitātes laika posma stratēģiskā plānošana tika zināmā mērā aizmirsta vairāk kā desmit gadus. Līdz ar 1980-tajiem gadiem Lielbritānijas un ASV valsts pārvaldē popularitāti sāka gūt privātā sektora vadības modelis. Tā sauktā „Jaunās publiskās pārvaldes” koncepcija paredzēja valsts aparāta pārorientāciju, kā arī dažādu inovāciju instrumentu ieviešanu publiskās administrācijas darbā. Viens no šādiem instrumentiem bija arī stratēģiskā plānošana. Stratēģiskās plānošanas atmodas laiks bija 1990-tie gadi un to dēvēja par “procesu ar noteiktu labumu noteiktā kontekstā” (Joyce, 1999).

Stratēģiskā plānošana ir piedzīvojusi dažādus attīstības posmus. 1950-tajos gados tajā dominēja SVID analīze, 1960-tajos gados attīstījās stratēģiskās plānošanas kvantitatīvie un kvalitatīvie modeļi, bet 1980-to gadu sākumā par standartu kļuva Portera modelis. 1980-to gadu beigās uzsvars tika likts uz stratēģisko kompetenci, mērķu formulēšanu un uz tirgu orientētu

organizāciju izveidi un attīstīšanu. Salīdzinoši jaunāks stratēģiskās plānošanas modelis koncentrējas uz tādiem akcentiem kā piemērošanās spējas izmaiņām, elastība un stratēģiskās domāšanas un mācīšanās nozīmīgums. Arnoldo Heks (Arnoldo C. Hax) un Nikolās Madžlufs (Nicholaas S. Majluf) ir aprakstījuši piecas plānošanas attīstības pakāpes:

- 1) budžeta plānošana un finanšu kontrole;
- 2) perspektīvā plānošana;
- 3) komercdarbības stratēģiskā (operatīvā) plānošana;
- 4) korporatīvā stratēģiskā plānošana;
- 5) stratēģiskais menedžments / vadība (Hughes, 1998, 150).

Šīs piecas pakāpes jau iezīmē zināmu atšķirību starp stratēģisko plānošanu un vadīšanu (menedžmentu). Atšķirīga ir arī tās attīstība privātajā un vēlāk publiskajā sektorā. Budžeta un finanšu plānošana ir salīdzinoši ierobežoti plānošanas veidi. Pirmā stratēģiskās plānošanas forma bija **komercdarbības stratēģiskā plānošana**, kas aizsākās 1960-tajos gados un tajā pirmo reizi parādās pamatuzdevumu jeb misijas noteikšanas un apkārtējās vides novērtēšanas nepieciešamības koncepcija. Misija ietver skaidru tagadējo un nākotnes mērķu aprakstu vairāku gadu periodam. Savukārt apkārtējās vides novērtējums ir saistīts ar detalizētu organizācijas iekšējo stipro un vājo pušu, iespēju un draudu novērtējumu (SVID analīze). Tomēr vēl lielāka vērība tiek pievērsta ārējās vides novērtējumam, t.sk., tirgus struktūrai un tendencēm, tehnoloģiju izmaiņām, līdzīgu produktu vai to aizvietotāju draudiem, konkurentu kapacitātei u.c. Konkrētie mērķi un uzdevumi ir jau precīzi nodomi, kas izriet no misijas un apkārtējās vides novērtējuma (Hughes, 1998, 151).

Nākamā stratēģiskās plānošanas forma ir **korporatīvā stratēģiskā plānošana**. Tā parādījās 1970-tajos gados pieaugošās starptautiskās konkurences, sabiedrības vērtību izmaiņu, militārās un politiskās nedrošības un ekonomiskās izaugsmes palēnināšanās apstākļu ietekmē. Korporatīvā plānošana ir vairāk saistīta ar organizācijas augstākā līmeņa vadību. Svarīgāk par pamatuzdevumu definēšanu šeit drīzāk ir nemainīgs un ilgtermiņa uzņēmuma attīstības redzējums. Stratēģiskais plāns tiek izstrādāts daudz detalizētāks salīdzinoši ar iepriekšējo stratēģiskās plānošanas veidu. Tomēr gan komercdarbības, gan korporatīvajai plānošanai ir savi ierobežojumi. Attiecīgi 1980-tajos gados stratēģisko plānošanu sāka aizstāt ar stratēģisko menedžmentu jeb vadīšanu – pilnveidotu plānošanas formu, kas ietvēra sevī stratēģiskās plānošanas funkcijas, bet attīstīja tās vēl tālāk. Galveno atšķirību veido tas, ka “**stratēģiskā plānošana ir virzīta uz to, lai pieņemtu optimālus stratēģiskos lēmumus, bet stratēģiskais menedžments koncentrējas uz stratēģisko rezultātu radišanu**: jauni tirgi, jauni produkti un / vai tehnoloģijas” (Hughes, 1998, 152). Stratēģiskā menedžmentā joprojām eksistē plāni un plānošana, bet lielāka uzmanība šoreiz pievēršama to īstenošanai, ņemot vērā personāla un vadības faktoru organizācijas iekšienē (Hughes, 1998, 153).

Budžeta un finanšu kontrole publiskajā sektorā ir veikta jau ļoti sen. Tieši budžeta un finanšu plānošana zināmā mērā veidoja tradicionālās publiskās pārvaldes būtību. Galvenais plānošanas uzdevums bija paredzēt visu budžeta asignējumu savlaicīgu apgūšanu, kā arī ilgtermiņa plānošana tika izmantota līdzīgi kā iepriekš aprakstīts attiecībā uz privāto sektoru, saskaroties arī ar līdzīgām problēmām. Atšķirībā no privātā sektora nav tik precīzi un detalizēti noteikts, ko nepieciešams iekļaut publiskā sektora stratēģijā. Atsevišķi pētnieki, piemēram, uzskata, ka stratēģija ir saistīta ar ārējo vidi un organizācijas vispārējā mērķa un uzdevumu noteikšanu, attiecīgi minot **trīs galvenās stratēģiskās pieejas iezīmes** – mērķu un uzdevumu definēšana, darbības plāna izstrāde, kas saskaņota ar organizācijas apkārtējo vidi un efektīvu ieviešanas metožu noteikšana (Hughes, 1998, 154).

Stratēģiskai plānošanai publiskajā pārvaldē sākotnēji bija tieši tādi paši ierobežojumi un problēmas, kā tas jau aprakstīts attiecībā par plānošanu privātajā sektorā. Bieži vienīgais šī procesa produkts, stratēģiskās plānošanas sākumposmā publiskajā pārvaldē, bija vienīgi formāls dokuments un izstrādātie dokumenti bieži bija ļoti līdzīgi. 1990-to gadu otrā pusē arī publiskajā pārvaldē notika virzība no stratēģiskās plānošanas uz stratēģisko vadīšanu kā vispusīgāku pieeju, kas arī ir atvasināta no privātā sektorā izmatota plānošanas un vadības modeļa (Hughes, 1998, 159).

Pauls Džoiss (Paul Joyce) izdala četru veidu problēmas, kas saistītas ar stratēģiju izstrādes gaitu. Pirmkārt, izmaiņu koeficients publiskajā pārvaldē ir tik augsts, ka bieži ir nepieciešamas būtiskas izmaiņas līdzšinējās stratēģijās. Tomēr būtiskas izmaiņas ir ne tikai vajadzīgas, bet arī zināmā mērā bīstamas, ja netiek precīzi definēts, ko nepieciešams sasniegt un kāds ir turpmākais mērķis. Otra veida pieņēmums nosaka, ka stratēģijas izstrādes procesā nepieciešams iesaistīt sabiedrību, institūcijas darbiniekus, ekspertus. Lēmumu pieņemšanai, atbilstoši šim pieņēmumam, jānotiek iespējami plašākā lokā. Teorijas pamatā ir apsvērums, ka jaunu stratēģiju vieglāk ir pieņemt personām, kas ir bijušas iesaistītas tās izstrādē. Trešā veida apgalvojums uzsver, ka publiskā pārvalde vairs nevar sevi uzskatīt par pašpietiekamu organismu un tai ir jāstrādā sadarbībā ar citiem (publiskās aģentūras, privātās un nevalstiskās organizācijas, brīvprātīgie, interešu grupas un sabiedrības locekļi), lai saskaņotu veicamās aktivitātes un resursu izlietojumu ar sabiedrībai aktuālām problēmām. Ceturtais pieņēmums ir saistīts ar apgalvojumu, ka lēmumu pieņemšanu nepieciešams veikt radoši, t.i., izmantojot radošas lēmumu pieņemšanas metodes (Joyce, 1999, 41).

Lai arī stratēģiskā menedžmenta ieviešana publiskajā sektorā nav absolūti viennozīmīgi vērtēta parādība, tomēr nav saskatāmi tik būtiski iebildumi, kas padarītu tā ieviešanu publiskajā pārvaldē veltīgu. Tomēr nevajag, acīm redzot, arī cerēt uz tūlītējiem un ļoti ievērojamiem

ieguvumiem. Tā vietā sākotnēji nepieciešams pievērst lielu uzmanību rūpīgai plānu realizācijai kopā ar ieinteresētajām pusēm.

Sniegtais teorētiskais pārskats par plānošanas attīstību publiskajā pārvaldē veido pamatu arī integrētas plānošanas pieejai. Šeit saskatāms, ka tradicionālā plānošana publiskajā pārvaldē jeb stratēģiskā plānošana ir dažviet nepamatoti neelastīgs process un tā galvenais trūkums, kas visticamāk izriet no saistības ar biznesa attīstības plānošanu, ir horizontālu aspektu nepilnīga novērtēšana un pašvaldību un reģionu līmenī absolūti iztrūkstošā nepieciešamība saskaņot savas darbības un plānus ar apkārtējām teritorijām. Līdz ar to jāsecina, ka izmantojot pamatprincipus no plānošanas teorijas, lai nodrošinātu konkurētspējīgu un ilgtspējīgu reģionu un pašvaldību attīstību, to attīstības plānošanas pieejā nepieciešami būtiski uzlabojumi un vairāku jaunu dimensiju (piem., telpiskā aspekta, citu pārvaldes līmeņu izvērtējums) klātbūtne.

Integrēta attīstības plānošanas pieeja

Analizējot stratēģiskās plānošanas pieejas publiskajā pārvaldē tika secināts, ka neraugoties uz neapšaubāmi pielietojamiem pamatprincipiem un procesiem, klasiskai stratēģiskās plānošanas pieejai ir nozīmīgi trūkumi to pielietojumā reģionu un pašvaldību attīstības definēšanai. Turpinājumā tiks pievienota papildus dimensija tradicionālās stratēģiskās plānošanas pieejai, uzsverot integrētas plānošanas jeb savstarpējās sadarbības, sakarības un telpiskā aspekta nozīmi.

Lai reģionu pārvaldes spētu izvairīties no negatīvajām tendencēm un pārvarētu jaunos 21. gs. izaicinājumus, bieži tiek norādīts uz nepieciešamību mācīties no pēdējo gadu laikā pieļautajām kļūdām. Turklāt, ņemot vērā, ka mūsdienu apstākļos politikas plānošana ir daudz sarežģītāka - ir jāspēj maksimāli realizēt integrētas plānošanas pieejas potenciālu.

Ir svarīgi nepārspīlēt impulsīvu pieeju izmantošanu politikas plānošanā, t.i., uzmanība ne tik daudz jāpievērš tēla veidošanai, bet gan jāīsteno pasākumi, kas balstīti uz vietējo vērtību identificēšanu, veidošanu un nostabilizēšanu. Tādā veidā tiktu radīti unikāli, konkrētajai pilsētai vai reģionam raksturīgi aktīvi, kas veicinātu to konkurētspēju. Pretējā gadījumā pilsētas vai reģiona tēla popularizēšana nesniegs cerēto pozitīvo ietekmi uz teritorijas ekonomisko izaugsmi (Kalniņa-Lukaševica, 2009, 7).

Otrkārt, politikas plānošanas procesā ir jāizvairās no īstermiņa stratēģiju īstenošanas un pārlietu lielu risku uzņemšanās. Ir nepieciešams īstenot tādus politikas plānošanas pasākumus, kas skaidrotu īstermiņa un ilgtermiņa ieguvumus, kā arī analizētu to ietekmi uz pilsētas ekonomisko izaugsmi. Īstermiņa domāšana, kas izriet no uzņēmējdarbības pieejai raksturīgā maksimālas peļņas gūšanas motīva, rada draudus ilgtermiņa attīstības

perspektīvām, kas, atšķirībā no īstermiņa plānošanas, spētu stabili un ilglaicīgi panākt reģionu un pilsētu konkurētspēju.

Viens no risinājumiem sekmīgai teritoriju attīstībai ir integrēta attīstības plānošana un plānu īstenošana. Latvijas publiskajā pārvaldē, t.sk., reģionālā un vietējā līmenī laika periodā no 1990. gada dominēja nozaru intereses, kā arī plānošana un ieviešana notika pēc nozaru principiem. Pārsvarā trūka sasaistes starp izglītības, nodarbinātības un infrastruktūras attīstības programmām.

Nelielu izmaiņu uzsākšanos ierosināja ES Leipcigas hartas par integrētu pilsētu attīstību izstrāde un apstiprināšana ministru līmenī 2007. gadā. Leipcigas harta uzsvēra pilsētu lomu ekonomikas attīstībā un integrētas attīstības plānošanas prakses nepieciešamību.²

Analizējot iespējamus atbalsta instrumentus, lai sekmētu spēcīgu attīstības centru veidošanos reģionos, interesanti ir izvērtēt citu valstu pieredzi un ES līmeņa diskusijās definētos risinājumus. Attiecīgi secināms, ka šobrīd Eiropas Savienības dienaskārtībā pilsētvides attīstība ir viena no prioritārajām problēmām.

Pilsētu attīstības nozīmi zināšanu ekonomikā un reģionu attīstībā 2004. gada otrajā pusē ES dienaskārtības priekšplānā izvirzīja Nīderlandes prezidentūra, izstrādājot „Urban Acquis” (pilsētu attīstības darba kārtību). Saskaņā ar piedāvāto darba kārtību pilsētu attīstība ir jāvirza ar mērķi panākt līdzsvaru starp ekonomiskās darbības, sociālās drošības un vides kvalitātes aspektiem, kas ir būtiski pilsētu pievilcības un iedzīvotāju dzīves kvalitātes faktori. Papildus tam „Urban Acquis” izcēla labas pārvaldības un sadarbības nozīmi ilgtspējīgā pilsētu attīstībā. Kopš tā brīža divu gadu laikā pēc ilgstoša un mērķtiecīga diskusiju procesa ir izstrādāta ES Teritoriālā darba kārtība (Territorial Agenda of the European Union) un Leipcigas harta par ilgtspējīgām Eiropas pilsētām (Leipzig Charter on Sustainable European Cities). Minētā Leipcigas harta iezīmē būtiskākos pilsētu attīstības priekšnosacījumus un uzsver integrētu pilsētas attīstības stratēģiju un programmu izstrādes nepieciešamību.

Integrēta pilsētas attīstības politika ir pilsētas attīstību skarošo jautājumu kompleksa izvērtēšana un integrētas pilsētas attīstības politikas sagatavošana reprezentē procesu, kurā attēlo galveno pilsētas politikas jautājumu koordināciju, sektorus, ieinteresētās puses un lēmumus par turpmāku pilsētas attīstību noteiktos termiņos, kā arī visu stratēģijā aprakstīto procesu atrašanos saistībā vienam ar otru. Ar integrētām attīstības stratēģijām un programmām tiek saprasta teritoriālā un starpnozaru integritāte. Saskaņā ar minēto integrēta pilsētas attīstība programma:

(1) apraksta pilsētas stiprās un vājās puses, balstoties uz esošās situācijas analīzi;

² Leipcigas harta tika izstrādāta ES dalībvalstu par reģionālo attīstību atbildīgo amatpersonu darba grupā, piedaloties šī pētījuma autoram.

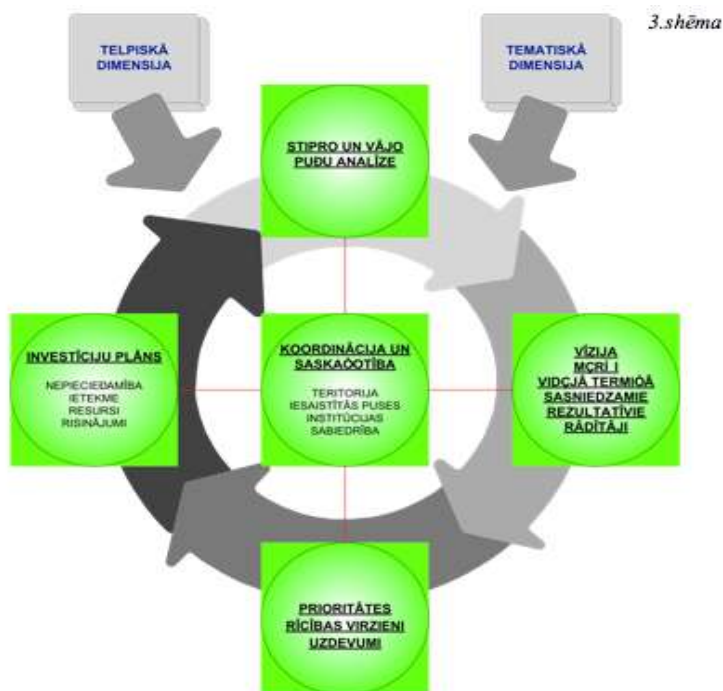
- (2) definē pilsētas teritorijas attīstības mērķus, uzdevumus un rada pilsētas attīstības vīziju;
- (3) savstarpēji koordinē dažādu pilsētas daļu, nozaru un telpiskos plānus un politikas un nodrošina, ka plānotās investīcijas veicinās līdzsvarotu pilsētreģiona attīstību;
- (4) fokusē un koordinē fondu izmantošanu teritoriālā nozīmē publiskajam un privātajam sektoram.

Integrēta attīstības plānošana nozīmē, ka plānošanai jābūt koordinētai lokālā un pilsētas - reģiona līmenī un tajā jāiesaista iedzīvotāji un citi aģenti, kas var veicināt nākotnes ekonomikas formas maiņu, teritorijas sociālo un vides kvalitāti. Tas iekļauj arī pilsētas - reģiona sadarbības stiprināšanu, jo pilsētas attīstības politiku nevar nošķirt no apkārtējās teritorijas attīstības. Kopumā integrēta pieeja nozīmē - faktisko koordināciju laikā un telpā un atšķirīgu politikas nozaru un plānošanas resursu integrāciju, lai sasniegtu noteiktos mērķus, izmantojot pieejamos instrumentus (Integrated Urban Development- a Prerequisite for Urban Sustainability in Europe 2007, 12).

Lai sekmētu pilsētu kā ekonomiskās izaugsmes dzinējspēku attīstību, Eiropas Komisija dalībvalstīm ierosināja kā vienu no nacionālajām prioritātēm ES struktūrfondu izlietojumam noteikt pilsētu un pilsētreģionu attīstību, piešķirot finansējumu tieši balstoties uz pilsētu integrētām attīstības programmām. Latvija ir pieņēmusi lēmumu no 2007. – 2013. gadu periodā kopumā pieejamajiem vairāk kā 4,5 miljardiem EUR struktūrfondu finansējuma šim mērķim paredzēt 263 miljonus EUR, kas pieejami 17 iepriekš izraudzītām pilsētām – nacionālās un reģionālās nozīmes attīstības centriem. Latvijas publiskā pārvalde kā priekšnosacījumu pilsētvides attīstības iniciatīvas finansējuma saņemšanai no ES ERAF programmas izvirzīja nosacījumu, ka pilsētām jāizstrādā un jāaiestā starpnozaru padomē Integrētas pilsētu attīstības programmas un investīciju plāni.

Šī pētījuma autora vadībā tika izstrādātas integrētas attīstības plānošanas vadlīnijas. Vadlīnijas definē galvenās dimensijas, izstrādes un saskaņošanas principus un procedūru. Integrēta pieeja attīstības plānošanā (integrēta pieeja) paredz koordinētu telpisko, tematisko un laika dimensiju, nodrošinot interešu saskaņotību starp visiem pārvaldes līmeņiem (valsts, reģiona, vietējais) un ieinteresētajām pusēm (iedzīvotājiem, uzņēmējiem, nevalstiskajām organizācijām u.c.), izmantojot konkrētus (finanšu) instrumentus, lai sasniegtu noteiktos mērķus (Vadlīnijas, 2008). Integētas attīstības plānošanas vizuāls modeli autors izstrādāja 2007.gadā (2.1.attēls).

2.1. attēls. Integrētas attīstības plānošanas pamatsoļi un to sakarība

Avots: Kalniņa-Lukaševica, 2007

Telpiskā dimensija paredz pasākumu īstenošanu, koordinējot tos telpā, uz pašvaldības attīstības problēmām raugoties gan administratīvās teritorijas, gan plašākā mērogā, t.i., kontekstā ar apkārtējo teritoriju izaugsmi. Telpiskā dimensija tiek atspoguļota trīs teritoriālos līmeņos:

- 1) Vietējā līmenī – pasākumu koordinācija ar mērķi nodrošināt konkrētās pašvaldības atsevišķu daļu līdzsvarotu attīstību (Piem., novirzot atbalstu degradēto teritoriju attīstībai, tiek sekmēta pilsētas teritorijas pievilcība (jaunu ēku būvniecība, teritorijas sakārtošana, parku izveide, infrastruktūras pieejamības nodrošināšana personām ar funkcionāliem traucējumiem u.c. sociālo iekļaušanu veicinoši pasākumi). Līdz ar to tiek uzlabots iedzīvotāju dzīves līmenis ne tikai vienā pilsētas teritorijā, bet pašvaldībā kopumā).
- 2) Reģiona līmenī – pasākumu koordinācija ar mērķi nodrošināt pašvaldības kā reģiona attīstības virzītājspēka izaugsmi, parādot kādā viedā konkrētās pilsētas izaugsme ietekmē apkārtējo teritoriju attīstību un sniedz ieguldījumu reģiona policentriskas struktūras nostiprināšanā. (Piem., uzlabojot sabiedriskā transporta pakalpojumus, infrastruktūru, t.sk., pielāgojot to personām ar funkcionāliem traucējumiem, tiek radīti apstākļi ērtākai teritorijas sasniedzamībai, līdz ar to arī daudzveidīgākām darba sasniedzamības iespējām un pakalpojumu pieejamībai ne tikai pašvaldības robežās, bet arī ārpus pašvaldības dzīvojošiem iedzīvotājiem). Šajā līmenī būtiski ir sekmēt arī partnerības projektus ar apkārtesošajām teritorijām kopīgu jautājumu risināšanai. (Piem., vides kvalitātes, atkritumu apsaimniekošanas, ūdensapgādes u.c. jautājumu risināšanā.)

3) Valsts līmenī – pašvaldības ieguldījums valsts policentriskas un līdzsvarotas attīstības veicināšanā un valsts starptautiskās atpazīstamības sekmēšanā, veicinot esošās un plānotās ekonomiskās/sociālās (funkcionālās) saites un sadarbības projektus ar pašvaldībām ārpus reģiona robežām. (Piem., ja viena pašvaldība plāno attīstīt vai attīsta kādu konkrētu ekonomikas nozari, tad citas pašvaldības var izmantot šīs pašvaldības piedāvātos specifiskos pakalpojumus un, savukārt, piedāvāt savus pakalpojumus citā specifiskā jomā) (Vadlīnijas, 2008).

Tematiskā dimensija paredz nozaru savstarpēju koordināciju, panākot, ka atbalsts vienas nozares problēmu risināšanai labvēlīgi ietekmē un papildina citu nozaru attīstību, tādā veidā nodrošinot kompleksu atbalsta mehānismu. (Piem., ja tiek veikta parku/apzaļumoto teritoriju atjaunošana, tad ir jāparedz arī apkārtējo teritoriju ielu segumu atjaunošana un pielāgošana personām ar funkcionāliem traucējumiem, lai novērstu no neasfaltētā ielu seguma radīto putekļu nokļūšanu uz parkiem/apzaļumotajām teritorijām un samazinātu gaisa piesārņojuma līmeni iedzīvotāju atpūtas vietās.) Laika dimensija paredz projektu īstenošanas pēctecību. (Piem., vispirms rekonstruē ūdensvadu, tad ielas segumu, nevis otrādi) (Vadlīnijas, 2008).

Šobrīd, vadoties pēc šīm vadlīnijām, ir izstrādātas 16 pilsētu attīstības programmas, minētos principus lielā mērā ir pārņēmis arī reģionālais līmenis, izstrādājot reģionu attīstības stratēģijas. Šis sadarbības un pieredzes apmaiņas process bija īpaši nozīmīgs. Šī procesa rezultātā ir izdevies modernizēt attīstības un investīciju plānošanas procesu. Diemžēl daudzos gadījumos ir iztrūkusi sasaiste ar izglītības programmu īstenošanu un uzņēmējdarbības attīstību teritorijā. Tas prasa visaptverošas izmaiņas teritoriju ekonomiskās attīstības vadībā un principā apstiprina M. Pezini (M. Pezzini) tēzi, ka teritoriālo politiku pieprasījums bieži sliecas uz tradicionālu stratēģiju izmaiņām, pievēršoties jaunām īstenošanās problēmām. Tomēr ieguvumi neapšaubāmi atsver iespējamās grūtības, ar ko jāsaskaras piepilsētām un reģioniem, integrētu attīstības programmu izstrādes un īstenošanas laikā (Pezzini, 2009, 1).

Šo integrētās attīstības plānošanas praksi ar plašu sabiedrības, uzņēmēju un dažādu pārvaldes institūciju iesaisti neapšaubāmi ir vēlams izmantot arī turpmāk, to attīstot un papildinot. Integrētas plānošanas prakse sekmē teritorijas attīstības plānu saskaņotību ar uzņēmējdarbības vides attīstības prioritāti. Šāda prakse arī caurskatāmības un vides prognozējamības plānu īstenošanas laikā sniedz pozitīvus signālus uzņēmējiem un potenciālajiem investoriem.

Integrēta pieeja palīdz nodrošināt sasaisti starp dažādām politikas jomām un iniciatīvām, palīdz veidot pašvaldības attīstības ilgtermiņa skatījumu, vienlaicīgi nodrošinot līdzsvaru starp ekonomisko, sociālo un vides attīstību, kā arī sekmējot apkārtējo teritoriju izaugsmi. (Eiropas

Komisija, 2006) Integrētas pieejas izmantošana plānošanas dokumentu izstrādē veicina finanšu instrumentu koordinētu ieviešanu.

Pašvaldības attīstības vīzija, stratēģiskie mērķi un vidējā termiņā sasniedzamie rezultātīvie rādītāji – tiek noteikti balstoties uz esošās situācijas analīzi un tajā konstatētajām attīstības iezīmēm un izaugsmes potenciālu. Šo sadaļu formulē, koncentrējoties uz integrētās pieejas telpisko un tematisko dimensiju (skatīt sadaļu „Integrētās attīstības pieeja”), aprakstot: (1) pašvaldības (pilsētas) profilu jeb specializāciju salīdzinājumā ar citām pašvaldībām, izvērtējot nepieciešamību un riskus, kas var rasties īstenojot līdzīgus pasākumus vairākās pašvaldībās (pilsētās), kā arī ņemot vērā attiecīgā plānošanas reģiona prioritātes; (2) plānotās funkcionālās saites ar citām pašvaldībām (Vadlīnijas, 2008).

Integrētas attīstības plānošanas metode paredz, ka pašvaldības attīstības prioritātes tiek noteiktas, balstoties uz izvirzītajiem pašvaldības izaugsmes mērķiem, kā arī ņemot vērā integrētās pieejas telpisko un tematisko dimensiju. Uzdevumi tiek izvirzīti noteiktu mērķu un prioritāšu īstenošanai, ņemot vērā visas integrētās pieejas dimensijas (telpiskā, tematiskā, laika) un nodrošinot savstarpēji papildinošu un kompleksa atbalsta mehānisma izveidi (Vadlīnijas, 2008).

Pieeja arī nosaka, ka investīciju plāns ir pašvaldības integrētās attīstības programmas stratēģiskās daļas realizācijas pamats, ko izstrādā kā vienu no pašvaldības attīstības programmas sastāvdaļām, un tā ietvaros plāno pašvaldības investīcijas vismaz 3 gadiem, un kuru apstiprina pašvaldības dome. Autora izstrādātā integrētas plānošanas metode sekmē teritorijas attīstības plānu saskaņotību ar uzņēmējdarbības vides attīstības prioritāti. Integrētas plānošanas pieejas īstenošanas rezultātā Latvijā ir izdevies modernizēt attīstības un investīciju plānošanas procesu. Diemžēl daudzos gadījumos ir iztrūkusi sasaiste ar izglītības programmu īstenošanu un uzņēmējdarbības attīstību teritorijā.

Autora skatījumā šāda integrēta, dinamiska mijiedarbība un sadarbība ar teritorijas attīstībā iesaistītajiem aģentiem var nodrošināt kvalitatīvu un horizontālos aspektus ietverošu attīstības plānošanu. Horizontālais aspekts palīdz novērst šauri nozarisku plānošanu un rīcību, nereti nesaskaņojot divu nozaru rīcības virzienus un mērķus pat nelielas teritorijas ietvaros. Otrs, un iespējams vēl nozīmīgāks aspekts, ir mudinājums apspriest un saskaņot teritorijas attīstības plānus ar apkārtējām pašvaldībām un ar reģiona pārvaldi. Tas jau ir solis virzienā uz iespēju veidot savstarpēji papildinošu, nevis konkurējošu attīstības procesu. Attiecīgi šāds solis ir absolūti nepieciešams priekšnoteikums jeb pirmais ieguldījums ceļā uz sadarbībā balstītas reģionālās pārvaldības pieeju, nodrošinot arī efektīvāku resursu izmantošanu un papildus stimulus reģiona ekonomiskajai attīstībai.

Tieši plānošana var iniciēt daudzus nozīmīgus procesus, ļaut ieraudzīt papildinošas aktivitātes un novērst resursu izšķērdēšanu konkurējošās vai dublējošās investīcijās. Līdz ar to

arvien kvalitatīvāka integrētas plānošanas pieejas izmantošana var būtiski sekmēt pašvaldību un reģionu ekonomisko attīstību. Šo procesu koordināciju var uzņemties arī šī pētījuma 2.1.nodaļā piedāvātais attīstības aģents - LDA, tā nodrošinot plānošanas ciešu sasaiti ne vien publisko pakalpojumu līmenī, bet arī atbilstoši uzņēmējdarbības interesēm un iespējamo nozaru klasteru izveides dinamikai.

2.3. Sociālā partnerība un aktīva līdzdalība kā attīstības priekšnoteikums

Aktīva iedzīvotāju līdzdalība pašvaldību un reģionu darbā spēj būtiski ietekmēt reģiona attīstību. Viena no sākotnējām un līdz ar to izplatītākajām līdzdalības formām daudzās ES un OECD valstīs ir Sociālā partnerība. Sociālā partnerība arvien vairāk ES un OECD dalībvalstīs tiek atzīta kā būtisks priekšnoteikums efektīvas publiskās pārvaldes nodrošināšanai un publiskā finansējuma izlietojuma leģitimitātei. Sociālās partnerības rezultātā formulēti sociālie pakti, vienošanās jeb līgumi veido pamatu stabilai valsts un reģiona makroekonomiskai un sociālai attīstībai. Šādas vienošanās visbiežāk ietver gan nodokļu politikas ietvaru, gan atalgojuma pieauguma plānu turpmākajiem gadiem, tāpat arī definējot, kādus pakalpojumus un investīcijas valdība nodrošinās par publisko finansējumu, kas tiek iekasēts nodokļu veidā, un tās:

- 1) caur nodokļu politikas stabilitāti un mērķtiecīgiem atbalsta instrumentiem rada stabilu uzņēmējdarbības vidi vietējo uzņēmumu attīstībai;
- 2) caur mērķtiecīgām izglītības un pārkvalifikācijas programmām sekmē optimālu cilvēkresursu attīstību un kvalitātes pieaugumu;
- 3) caur vienošanos par sociālā nodrošinājuma apmēru un veidu pensijas vecuma iedzīvotājiem, ģimenēm ar bērniem un cilvēkiem ar īpašām vajadzībām sekmē sociālās nevienlīdzības mazināšanos un efektīvāka cilvēkresursu izlietojumu;
- 4) caur uzņēmējdarbības vides attīstību, cilvēkresursu kvalitātes pieaugumu un sociālās stabilitātes pieaugumu rada stabilu un prognozējamu makroekonomikas un darba tirgus vidi ārvalstu investīciju piesaistei;
- 5) caur sadarbības, sabiedrības līdzdalības un pārvaldes caurspīdīgas atskaitīšanās mehānismiem vairo publiskās pārvaldes uzticamību un leģitimitāti, kā rezultātā pozitīvi ietekmējot gan nodokļu iekasējamību un pakalpojumu pieejamību, gan subjektīvo labklājības līmeņa un apmierinātības ar dzīvi vērtējumu (Kalniņa-Lukaševica, 2008).

Sociālās partnerības fenomena aprakstīšanai nav izstrādāta viena, vienota definīcija. Glāzgovas universitātes profesors Ivans Turoks (Ivan Turok) piedāvā sekojošu minimālo

definīciju: „Sociālā partnerība ir vairākas grupas vai organizācijas, kam ir dažas kopējas intereses, kam ir savstarpēja uzticība vai līdz-atkarība, un kas strādā kopā.” To paplašinot iespējams definēt, ka sociālā partnerība ir kopējs darba uzdevums, kura izpildei partneri:

- 1) ir citkārt savstarpēji neatkarīgas institūcijas / spēlētāji;
- 2) vienojas sadarboties, lai sasniegtu kopēju mērķi;
- 3) izveido jaunu organizatorisko struktūru vai procesu, lai sasniegtu mērķi;
- 4) plāno un īsteno kopēju programmu;
- 5) dalās ar saistīto informāciju, riskiem un ieguvumiem;
- 6) tā visbiežāk ir multisektorāla un iesaista vairākus dalībniekus;
- 7) tā ir orientēta nacionālā līmenī uz visu valsti kopumā, bet reģionālā un vietējā līmenī uz konkrētu teritoriju (Turok I., 2008).

Sociālā partnerības termins plašāk pazīstams kopš lietots Īrijā, apzīmējot trīspusējo, nacionālā līmeņa vienošanos trīs gadu periodam, kas pirmo reizi tika izstrādāta 1987.gadā. Šīs vienošanās tika izstrādātas starp valdību, lielākajām darba devēju grupām un arodbiedrībām. Kopš 1997.gada tajās iesaistījās arī nevalstiskās organizācijas. Šajā kontekstā tiek uzsvērts, ka „sociālā partnerība ir process, kura laikā vienojas par sociālās politikas jautājumiem starp valdību un sociālajiem partneriem (arodbiedrībām, darba devējiem, lauksaimnieku organizācijām, vides aizsardzības organizācijām, kopienas pārstāvjiem un brīvprātīgo (nevalstisko) sektoru). Valdība iesaista sociālos partnerus sarunu procesā par sociālās politikas jautājumiem un parasti tiek noslēgta sociālās partnerības vienošanās” (www.citizensinformation.ie).

Latvijā Sociālās partnerības formas līdz pat 2008.gadam bija salīdzinoši maz attīstītas. Ir pastāvējuši vairāki formāli sadarbības mehānismi (piemēram, Nacionālā trīspusējās sadarbības padome) starp valdību un darba devēju un darba ņēmēju organizācijām, bet tiem bieži bijusi ierobežota ietekme uz lēmumu pieņemšanas un ieviešanas procesiem. Saskaņoties ar finanšu krīzi 2008.-2010.gadā Latvijas valdība daudz ciešāk lēmumu formulēšanā iesaistīja sociālos partnerus. Tas bija saistīts gan ar nepieciešamo sabiedrības akceptu budžeta konsolidācijas pasākumiem, gan nepieciešamību ļoti īsā laikā izstrādāt un ieviest būtiskas izmaiņas valsts politikās, kas skāra ļoti plašas iedzīvotāju un uzņēmēju grupas.

Ņemot vērā jautājuma par sociālo partneru devuma valsts attīstībā aktualitāti, 2009.gadā pēc Latvijas Darba devēju konfederācijas (LDDK) pasūtījuma tika izstrādāts un izdots pārskats par sociālās partnerības priekšrocībām, riskiem un iespējamo pielietojumu reģionālā līmenī. Minēto pārskatu izstrādāja Zanda Ozola un tajā lielā mērā izmantoja šī promocijas darba autora izstrādātās tēzes un priekšlikumus (to avots - Z.Kalniņa-Lukaševica, 2008), kā arī sniegtās konsultācijas pārskata izstrādes gaitā.

LDDK izdevumā norādīts, ka partnerības tiek realizētas dažādos līmeņos, apjomos, formās un jomās. To specifika ir atkarīga no konkrētā gadījuma un konteksta. „Privātā sektora un pilsoniskās sabiedrības iesaiste un iesaistīšanās publiskās pārvaldes vadītos procesos iespējama dažādā veidā un intensitātes pakāpē. Kā sākotnējais un minimālais modelis tiek izmantota sabiedrības informēšana par pārvaldes darbu un iesaistīšana formālā konsultāciju procesā. Savukārt vistiešāk to iespējams realizēt ar dažādiem tiešās demokrātijas instrumentiem, kā, piemēram, referendumi nacionālā un vietējā līmenī, pilsoņu žūrijas, līdzdalības budžetēšanas prakses īstenošana u.tml. (Ozola, 2010, 18)”

Sociālās partnerības loma ES un OECD

OECD LEED komitejas veiktie pētījumi apstiprina, ka **partnerība ir labs instruments, lai uzlabotu pārvaldību**. Partnerības ļauj izmantot integrētu vai "visaptverošu" pieeju politikas attīstībā, lai panāktu sociālo kohēziju un ilgtspējīgu attīstību (OECD, 2001b). Partnerības uzlabo sabiedrisko pakalpojumu efektivitāti un veicina tādus pasākumus, kas atbilst kopējām prioritātēm un interesēm; tās palīdz pielāgot programmas vietējām vajadzībām un apstākļiem, izmantojot dažādu partneru zināšanas par vietējām problēmām un mērķa grupām; tās nosaka un izstrādā sinerģijas starp valdības programmām un vietējām iniciatīvām, kas var uzlabot to savstarpējo ietekmi. Partnerības nerada izmaksas: tās ir tāds darba veids vai instruments, ko dažādi partneri var izmantot, lai uzlabotu efektivitāti un to darbību (OECD, 2001a). Partnerības veicina modernas sabiedriskās pārvaldes metodes, kas balstās uz līgumslēdzēju attiecībām un pilnvaro vietējās ieinteresētās personas īstenot ilgtspējīgus risinājumus (OECD, 2001b).

Eiropas Komisijas paziņojumā par sociālā dialoga attīstību uzsvērts, ka sociālais dialogs vienlaikus ir gan atslēga ceļā uz labāku pārvaldību ES, nacionālā un reģionālā līmenī, gan arī sociālo un ekonomisko reformu virzītājspēks. Lisabonas stratēģijā ir uzsvērtā sociālā dialoga loma paaugstinot prasmes un kvalifikāciju, modernizējot darba apstākļus, nodrošinot vienādas iespējas un daudzveidību, kā arī attīstot aktīvās novecošanas politikas (Eiropas Komisija, 2002).

Sociālā partnerība vietējā un reģionālā līmenī

Kā viena no izteiktām tendencēm minama izteiktā un plaši atzītā sociālās partnerības loma un **pozitīvā ietekme vietējo un reģionālo attīstības plānu un projektu izstrādē un ieviešanā**. Šī fenomena apzīmēšanai tiek izmantots jēdziens „Vietējā partnerība” (ang.val. - Local partnership), kas tiešā veidā ir saistīts un atvasinājies no sociālās partnerības prakses.

Ņemot vērā partnerību pieaugošo lomu un valstu ieinteresētību labās prakses pārņemšanā, OECD LEED programmas ietvaros 1999.gadā tika uzsākts pētījums par sociālo partnerību reģionos un vietējā līmenī, to balstot uz 7 valstu gadījumu analīzi un salīdzinājumu. Šis pētījums tika pabeigts un publicēts 2001.gadā un joprojām ir apjomīgākais starptautiskas organizācijas ziņojums par sociālo partnerību reģionos un tās dažādiem aspektiem. Pētījums identificē 3 galvenās sociālās partnerības funkcijas: (1) sadarbības veicināšana; (2) stratēģiskās plānošanas uzdevumu veikšana; (3) stratēģiju īstenošana (OECD, 2001a). Plašu pētījumu un diskusiju rezultātā ir definētas vairāki priekšnoteikumi, no kā ir atkarīga partnerības efektivitāte, t.sk.: elastīgs vadības ietvars; institucionālā uzticēšanās un saistība; sociālo partneru izpratne par vietējo atbildību; mobilizācija; leģitimitāte; administratīvā efektivitāte.

„Viens no galvenajiem secinājumiem, ES dalībvalstīs analizējot sociālās partnerības attīstību un praksi reģionālā līmenī, ir to ļoti konkrētā mērķorientācija un projektu vadības principu piemērošana. Ja nacionālā līmenī sociālā partnerība vairākos gadījumos tiek veidota kā visaptverošs un plašs process, tad vietējās partnerības visprecīzāk raksturo to izveide un darbs kāda konkrēta mērķa sasniegšanai. Tas arī nozīmē, ka ja nacionālā līmenī tas pārsvarā ir konsultāciju process, kura rezultātā tiek izstrādāta sociālā vienošanās jeb pieņemti kādi lēmumi, tad partnerības reģionos nozīmē praktisku sadarbību un katra partnera ieguldījumu uzdevumu izpildē. (Ozola, 2010, 28)”

OECD 1999.gada pētījuma ietvaros izstrādātas rekomendācijas partnerību pozitīvā efekta palielināšanai. Tajās uzsvērts, ka „lai maksimizētu partnerības radīto ietekmi uz publiskās pārvaldes darba kvalitāti un efektivitāti var tikt īstenota mērķtiecīga stratēģija. Šādas stratēģijas pieņemšana ietekmē ne tikai partnerības darba procesu un rezultātu, bet tiešā veidā arī tās dalībniekus: valdību un tās institūcijas; vietējā un reģionālā līmeņa pārvaldes; arodbiedrības, darba devēju organizācijas, NVO un vietējās kopienas organizācijas. Lai ar partnerības palīdzību uzlabotu publiskās pārvaldes efektivitāti ir jāīsteno 4 uzdevumi:

- 1) „nodrošināt politikas mērķu sakrītību ar nacionālā līmeņa partneru redzējumu / saskaņot politikas mērķus valstiskā līmenī;
- 2) piemērot partnerības stratēģisko ietvaru to dalībnieku vajadzībām / pielāgot pamata stratēģiju partnerības un partneru vajadzībām;
- 3) nostiprināt atskaitīšanās ietvaru partnerībā / stiprināt partnerības atbildības sistēmu;
- 4) nodrošināt publisko programmu vadības elastību / nodrošināt elastību sabiedrisko programmu vadībai (OECD, 2001a).”

Iedzīvotāju līdzdalība publiskās pārvaldes darbā sekmē reģionu attīstību un stabilas sociālās vides izveidi. Secināms, ka Latvijā ir nepieciešams kāpināt valsts pārvaldes lēmumu

leģitimitāti ar plašas iedzīvotāju līdzdalības palīdzību, aktīvi izmantojot jaunas līdzdalības formas. Nepieciešams pāriet uz postbirokrātisku, proaktīvu un iespējas veicinošu pārvaldi, kontroles un uzraudzības funkcijas visos līmeņos lielā mērā nododot organizētas sabiedrības un indivīdu pārziņā. Aktīva sabiedrības līdzdalība reģiona pārvaldības procesos ir nozīmīgs priekšnoteikums un stimuls tā veiksmīgai attīstībai. Patiesībā līdzdalības pieaugums var palielināt reģiona konkurētspēju un izaugsmes tempus, jo sniedz pozitīvu signālu uzņēmējiem, nevalstiskajām organizācijām un iedzīvotājiem par atklātu, uz sadarbību vērstu un līdz ar to uzticamu pārvaldības procesu. Ievērojot Latvijā aktuālās problēmas un izaicinājumus, autors iesaka apsvērt iespējas pielietot sekojošas aktīvās līdzdalības formas.

Pirmkārt, aktīva līdzdalība pašvaldību un reģionu attīstības plānošanas procesā, saskaņā ar šī pētījuma 2.2. sadaļā aprakstīto integrētas attīstības plānošanas pieeju.

Otrkārt, pašvaldību iedzīvotāju iesaiste lēmumu pieņemšanā par pašvaldības budžetu. Vietējās pašvaldībās veidot iedzīvotāju budžeta un funkciju izpildes komisijas, kas seko līdzī budžeta tēriņiem priekšvēlēšanu periodā, novēršot izdevumus, kas tiek veikti uz nākošā perioda finansējuma rēķina.

Visbeidzot, sociālā līguma kā sabiedrības un pārvaldes vienošanās instrumenta ieviešana Latvijā. Vienoties par nepieciešamību izstrādāt sociālo līgumu jeb paktu, izstrādāt tā pamatnostādnes un piedāvāt plašai sabiedriskai diskusijai. Vairāku valstu - Īrijas, Īslandes, Austrālijas u.c., - līdzšinējā veiksmīgā pieredze apliecina, ka sociālie līgumi var kļūt par būtisku valsts pārvaldes un sabiedrības rīcības plānošanas un saskaņošanas priekšnoteikumu, jo īpaši ekonomiskās un politiskās krīzes apstākļos. Šādos līgumos parasti tiek ietverta nodokļu, nodarbinātības, izglītības un investīciju politika, valsts sociālās garantijas un citi jautājumi, kas kopā veido noteiktā laika posmā pārskatāmu un stabilu attīstības pamatu. Valdībai, sociālajiem partneriem un nevalstiskajām organizācijām, vienojoties par būtiskākajiem sociālajiem un ekonomiskajiem jautājumiem, tiek radīts ilgtspējīgas valsts attīstības, sociālās stabilitātes un efektīvas pārvaldes plāns, kā arī kontroles mehānismi šī plāna realizācijas pārraudzībai un rezultātu kvalitātes izvērtēšanai.

Aktīva sabiedrības līdzdalība reģiona pārvaldības procesos ir nozīmīgs priekšnoteikums un stimuls tā veiksmīgai attīstībai. Līdzdalības pieaugums var palielināt reģiona konkurētspēju un izaugsmes tempus, jo sniedz pozitīvu signālu uzņēmējiem, nevalstiskajām organizācijām un iedzīvotājiem par atklātu, uz sadarbību vērstu un līdz ar to uzticamu pārvaldības procesu.

Šīs nodaļas ietvaros tika apskatīti vairāki secīgi autora veiktie pētījumu posmi, lai identificētu Latvijas reģioniem nozīmīgus un perspektīvus rīcības modeļus ilgtspējīgas

reģionu attīstības nodrošināšanai. Nodaļas pirmajā sadaļā tika sniegts pārskats par reģionu pārvaldības pamataspekti, dažādiem modeļiem un to ietekmi uz reģionu ekonomisko attīstību. Sadaļas ietvaros analizēta reģiona attīstības aģentūras nozīme reģiona attīstības veicināšanā un šādas pieejas iespējamā izmantošana Latvijā. Otrajā sadaļā tika analizēta stratēģiskās plānošanas attīstība publiskajā pārvaldē un pamatota integrētas teritorijas attīstības plānošanas pieeja un sniegti priekšlikumi plānošanas procesam pašvaldībās un reģionos. Nodaļas trešajā sadaļā tika analizēta sociālā partnerība un aktīva līdzdalība kā attīstības priekšnoteikums.

3. NODAĻA

PILSĒTU LOMA UN SADARBĪBAS MODEĻI REĢIONA EKONOMIKAS STIMULĒŠANAI

Pētījuma trešā posma ietvaros, analizējot pilsētu lomu un sadarbības modeļus reģiona ekonomikas stimulēšanai, vispirms tiks vērtēti pilsētu attīstības un sadarbības modeļi un policentrisma attīstība Eiropā, tam sekos analīze par pilsētu lomu Latvijas ekonomikā un noslēgumā tiks analizēta pilsētu attīstības politika Latvijā un pilsētu sadarbības perspektīvas reģionu ekonomiskās attīstības kontekstā.

3.1. Pilsētu attīstības un sadarbības modeļi un policentrisma attīstība Eiropā

Reģioniem attīstoties, ar vien lielāka loma tiek piešķirta atsevišķu pilsētu un lielpilsētu attīstībai, tāpēc reģionu ekonomisko attīstību nevar skatīt atrauti no pilsētu attīstības jautājumiem. Pilsētu iedzīvotāju skaits 2008.gadā pirmo reizi pārsniedza 50% no visiem planētas iedzīvotājiem. Latvijā pilsētās dzīvo aptuveni 70% iedzīvotāju, bet Centrāleiropā aptuveni 85%. Kopumā pilsētas ir kļuvušas par attīstības un izaugsmes virzītājām, un pilsētu loma kā attīstības dzinējspēkam ir vispārpieņemts fakts. Tomēr ļoti atšķirīgi tiek traktēta pilsētu attīstības politika un redzējums, kā vislabāk multiplicēt to potenciālu reģionu attīstības mērķiem.

Vieni no bieži lietotajiem jēdzieniem pilsētu attīstības kontekstā ir “policentrisms” un tam pretējais modelis - “monocentrisms”. Policentrisma jēdziena definīcija un tā izpratne nav viennozīmīgi vērtējama. Tajā pašā laikā “policentrisma pilsētu attīstība” nav jauns jēdziens.

Ar dažiem izņēmumiem šis jēdziens tradicionāli attiecināts uz vidēja līmeņa (*meso-level*) pilsētu aglomerāciju, kas koncentrējas uz cilvēku un ekonomisko darbību grupēšanos pilsētu iekšējās sistēmās. Pēdējā laikā jēdziens ir izmantots arī makro līmenī (*macro-level*), lai norādītu uz vairākiem centriem vienā reģionā. Trešo jeb policentrisma augstāko līmeni (*mega-level*) apspriešanai pievienojusi Eiropas telpiskās attīstības perspektīva (ETAP). Tā izmanto Eiropas iekšējā līmeņa jēdzienu un veicina policentrisma kā „centrs-perifērija” jēdziena alternatīvu izplatību Eiropas teritorijā (Kragt, 2006,12). Pastāv arī tendence policentrismu pretstatīt hierarhiskām pilsētu sistēmām.

Maiers (Maier) savukārt piedāvā sekojošo definīciju: “policentrisms, būdams pretējs monocentrismam, ir telpiskas attīstības modelis, kas balstīts uz pilsētu tīklu, kuras tiecas

uzlabot teritoriālo kohēziju un, pārdomājot attīstību un ražīgumu veicinošo resursu sadali, vērsas pret teritoriālām atšķirībām. To mērķis ir samazināt jebkura mēroga pārapdzīvotības negatīvo ietekmi, vienlaikus mazinot centra-perifērijas atšķirības” (Maier, 2006, 16).

Policentrisma kontekstā būtiski uzsvērt papildus šādus aspektus: (1) Policentrism ir fenomēns, kas parādās dažādos līmeņos un par kuru būtu jārunā galvenokārt trīs līmeņos – Eiropas, starpnacionālā – nacionālā un reģionālā; (2) Pastiprinoties globalizācijai, policentrism jāskata arī starpkontinentālā kontekstā; (3) Aktīva attīstība un sadarbība, jo īpaši pārrobežu policentrisma sistēmās, rada pievienoto vērtību, kuras izpēti vajadzētu veicināt (ESPON 2006 Programme, 11).

Valsts reģionālās attīstības aģentūras (VRAA) 2008. gada pētījumā „Latvijas pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības tendences” uzsvērts, ka, aplūkojot akadēmiskos rakstus, kā arī analizējot Eiropas valstu pieredzi, iespējams identificēt (it īpaši to attiecinot uz nacionālo līmeni) divus policentriskuma modeļus: vairāku attīstības centru modelis un pilsētu sadarbības tīklu modelis (VRAA, 2008).

Vairāku attīstības centru modelis

Vairāku attīstības centru modelis iezīmē telpisko izaugsmi, kuru raksturo ideja, ka savstarpēji neatkarīgi attīstības centri ir reģionu izaugsmes un attīstības veicinātāji. Šo attīstību raksturo centra – perifērijas attiecības, t.i., attīstoties centram – spēcīgai pilsētai, attīstās arī tās tuvumā esošās pilsētas un citas teritorijas.

„Lai sasniegtu attīstības centra radīšanai un izaugsmei nepieciešamo kritisko resursu masu, nepieciešama resursu koncentrācija (Henderson, et al., 2001). Piemēram, pieaugot iedzīvotāju skaitam, rodas lielāks pilsētas tirgus potenciāls. Tas piesaista arvien jaunus uzņēmumus, radot jaunus uzņēmumu pudurus un paplašinot pilsētas darba tirgus iespējas (Fujita and Thisse, 1996). ASV veiktais pētījums liecina, ka tikai tad, ja pilsētas iedzīvotāju skaits ir lielāks par vienu miljonu, radošuma koncentrācija pilsētā rada ievērojamu papildus efektu zināšanu radīšanā un izplatīšanā (Knudsen, et al., 2005)” (VRAA, 2008, 19). VRAA 2008. gada pētījumā secināts, ka maz ticams, ka kritiskās masas apjomi būtiski atšķiras starp dažādām valstīm, pilsētām un kultūrām. Drīzāk tā attiecināma uz kādu noteiktu, bet pilsētas attīstībai svarīgu resursu apjomu. Jo mazāka ir pilsēta, jo lielākai jābūt tās specializācijai, lai spētu koncentrēt attīstībai svarīgo resursu kritisko masu.

Vairāku attīstības centru modelī, būtiskākā loma ir atsevišķu pašvaldību **pārvaldības kapacitātei**. Pilsētas sacenšas savā starpā, lai kļūtu gan par attīstības centriem, gan par augošām perifērijas pilsētām. **Dominē sacensība**, kurā atsevišķas pilsētu pašvaldības cenšas iegūt labākus apstākļus savas pilsētas sociāli ekonomiskajai attīstībai (VRAA, 2008, 18-20).

Pilsētu sadarbības tīklu modelis

Pilsētu sadarbības tīklu modeļatelpiskās izaugsmes pamatā ir princips, ka pilsētas sadarbojas un funkcionāli papildina viena otru, lai veicinātu kopējo izaugsmi un attīstību. Šo attīstību raksturo sadarbībā radītā konkurētspēja, t.i. pilsētām sadarbojoties, tiek veidota izaugsmei nepieciešamā kritiskā masa un radīta apjoma ekonomika. Pilsētu sadarbības iespējas paplašinās, uzlabojoties cilvēku mobilitātei, kā arī transporta un informācijas tehnoloģiju infrastruktūrai. Pateicoties sadarbībai un funkcionāli papildinošai sinerģijai, **tīkla pilsētas veido lielāku ekonomiku, nekā atsevišķu pilsētu summa** (Meijers, etal., 2005, 97-102). **Sadarbībā balstīta attīstības stratēģija ļauj savienot resursus, lai kopīgi izmantotu infrastruktūru**, telpas, pakalpojumus un sasniegtu kritisko masu. Pilsētu sadarbība ir veids, kā mazām un vidējām pilsētām veicināt liela mēroga finanšu piesaisti.

Pastāv uzskats, ka sadarbība, nevis konkurence veicina attīstību. Svarīgs attīstības priekšnoteikums ir arī pakalpojumu funkciju nedublēšana, kas ļauj ietaupīt resursus. (Batten, 1995). Makro jeb reģionālā līmenī sadarbība ļauj pilsētām papildināt vienu otru un labāk saskatīt to salīdzinošās priekšrocības un nepieciešamību specializēties, gan runājot par precēm, gan pakalpojumiem. Pilsētu specializēšanās tīkla ietvaros tiek parādīta divējādi - tā ir gan kā funkciju pārdale, gan pozicionēšana attiecībā pret tīkla partneriem. Pilsētu tīkla papildināšanu un sinerģiju rada vienīgi pilsētu specializācija un klasificēšana atkarībā no funkcijām (orientēšanās uz līdzīgām funkcijām), nevis nozarēm (Meijers, etal., 2005, 97-102).

„Pilsētu tīkli veidojas, ja divas vai vairāk pilsētas sāk sadarboties, veidojot nozīmīgu kopējās ekonomikas apjomu, kas savukārt veicina izaugsmi gan pašās pilsētās, gan to tuvumā esošajās teritorijās (Batten, 1995, 313-327)” (VRAA, 2008, 21). Pilsētas gūst papildus labumu tad, ja tās **funkcionāli papildina viena otru**, kā arī spēj radīt un izmantot dinamiskas sinerģijas, kas rodas kopīgā izaugsmē, mijiedarbībā, zināšanu apmaiņā un radošumā. **Pilsētu tīkls ļauj mazināt pilsētu savstarpējo sacensību par ierobežotiem, iekšējiem un ārējiem resursiem un investīcijām**. Līdzīgi kā attīstības centra un perifērijas izaugsmes modelī, tīklā iesaistīto pilsētu attīstība veicina arī apkārtējās teritorijas un neiesaistīto pilsētu attīstību, tāpēc pilsētu tīkls tiek uzskatīts arī par teritoriālās attīstības veicinātāju.

„Bieži pilsētu tīklos iesaistās pilsētas, kas atrodas relatīvi tuvu viena otrai, jo cilvēku un preču plūsmas veido šo mijiedarbību” (BaileyandTurok, 2001). Tomēr pilsētu tīkli var veidoties arī starp attālākām pilsētām (pat ārpus kāda reģiona robežām), ja pilsētas funkcionāli būtiski viena otru papildina (VRAA, 2008, 20-22).

„Šis modelis paredz pašvaldību savstarpējās konkurences mazināšanos un veicina pašvaldību izpratni par pilsētu tīkla stratēģisko ietvaru, kopējām interesēm un ciešāku sadarbību telpiskās attīstības jomā (BaileyandTurok, 2001). Tā veido izpratni par kopīgām

interesēm un konkurētspēju, mazinot pašvaldību vadītāju identificēšanos tikai ar savu pilsētu un tās individuālajām attīstības iespējām (Meijers and Romein, 2003)” (VRAA, 2008, 22), kā arī „veicina dialogu starp nozīmīgākiem ekonomikas spēlētājiem un pilsētu sadarbību izglītības un sabiedriskā transporta infrastruktūras veidošanā, (Kloosterman and Lambregts, 2001)” (VRAA, 2008, 22).

Policentrismā attīstība Eiropā

Globālā mērogā telpiskais policentriskums pasaules pilsētu vidū attīstījās, pilsētām vairojot savu ietekmi pasaules ekonomikā. Policentrismā jēdziens Eiropas līmeņa politikas dokumentos parādījās un tika nostiprināts 1999. gadā, uzsverot to, kā pretstatu ekonomikas koncentrācijai atsevišķās megapolēs un akcentējot policentriskas apdzīvošanas struktūras salīdzinoši ilgspējīgāko ietekmi uz vidi. „Policentriskas pilsētu sistēmas” (*“polycentric urban system”*) jēdziens tika iestrādāts Eiropas telpiskās attīstības perspektīvā (ETAP) (Eiropas Komisija 1999. gads), lai veicinātu ekonomisko un sociālo kohēziju visā Eiropas Savienībā un ārpus tās. Tā argumentē par policentrisku attīstību, lai ierobežotu pārmērīgu iedzīvotāju, ekonomiskās, politiskās un finansiālās varas koncentrāciju. Jāuzsver, ka sākotnēji policentrismā jēdziens netika saistīts ar ekonomiskiem ieguvumiem. Mērķis tā iekļaušanai ES politikas dienaskārtībā bija ilgspējīgas (*sustainable*) attīstības īstenošana – pretstatā, galvenokārt, uz ekonomiskiem ieguvumiem vērstai izaugsmei.

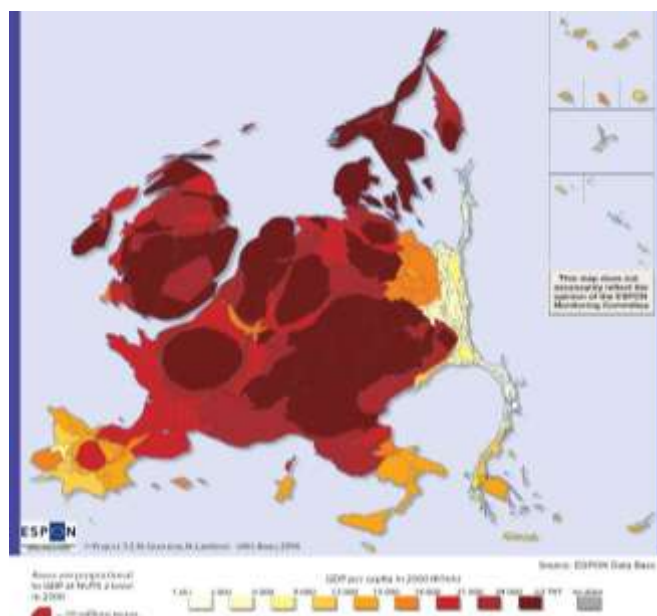
ETAP norādīts, ka Eiropa (teritoriāli) nav līdzsvarota, tā ir monocentriska, un par tās centrālo teritoriju tiek uzskatīta Londona, Parīze, Milāna, Minhene un Hamburga. Šajās pilsētās dzīvo ap 40 procentiem iedzīvotāju, un tās saražo 50 procentus no Eiropas Savienības IKP. ETAP tiecas uz telpiski līdzsvarotu un ilgspējīgu attīstības modeli, izmantojot „augstākā līmeņa policentrismu” (*“mega-level polycentrism”*), daļēji, lai palielinātu konkurētspējas kritisko masu, kas atbilstu ASV un citām valstīm globālajā ekonomikā (Maier, 2006, 16).

Eiropas apdzīvojuma struktūru raksturo unikāla policentriska sistēma, ko veido liela, vidēja un maza mēroga pilsētas. Mūsdienās vairāk kā 75% Eiropas iedzīvotāju dzīvo pilsētās: (EEA annual report 2006, 21). Pilsētas arvien vairāk tiek atzītas par attīstības un inovāciju virzītājspēkiem un ekonomiskās izaugsmes avotiem. Tajās koncentrējas izaugsmes un inovāciju potenciāls, kas nepieciešams, lai attīstītu to salīdzinošās priekšrocības un kalpotu par reģionu attīstības centriem, kuri saliedē un stiprina apkārtējās lauku teritorijas. Līdz ar to, pilsētas ir svarīgs reģionālās konkurētspējas un līdzsvarotas attīstības virzītājspēks.

Vieni no apjomīgākajiem pētījumiem par Eiropas telpisko attīstību, ekonomikas koncentrēšanos un policentrismā aspektiem ir veikti ESPON programmas ietvaros (ESPON, 2009). Ja apskata Eiropu no IKP viedokļa un pārrēķinām reģionu izmērus atbilstoši to IKP

pienesumam ekonomikā, tad kartē (Skat. 3.1. attēlu) redzams, ka visa dinamiska koncentrējas Centrāleiropā – Londona, Parīze, Milāna. Turpretī, kas attiecas uz Latviju, tad Latvija Eiropas kontekstā sniedz ļoti nelielu IKP pienesumu. Izteikti lielākā daļa IKP tiek radīts Centrāleiropā, un tas norāda uz Eiropas ekonomikas koncentrēšanos.

3.1. attēls. ES kartogramma pēc reģionu IKP apjomiem

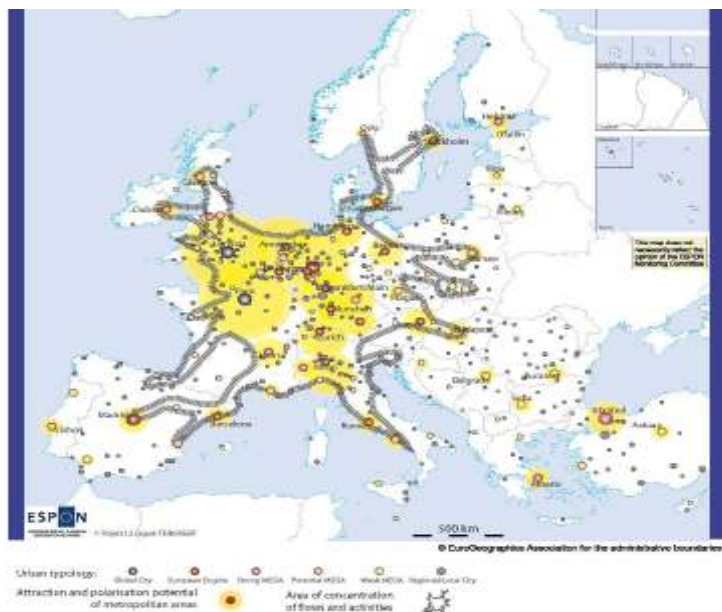
Avots: ESPON, 2009

Pētījuma ietvaros analizēts arī ekonomisko aktivitāšu koncentrēšanās pilsētās un to izplatības areāls. Secināts, ka arī pilsētu ekonomiskās aktivitātes koncentrējas Eiropas centrā. ESPON izstrādāja trīs nākotnes scenārijus - bāzes, kohēzijas un konkurētspējas. Dažādos ES attīstības scenārijos eksperti ir dažādi vērtējuši iespējamo ES ekonomiskā centra ietekmes areālu, tomēr pat uz kohēziju vērstā scenārijā (ja turpmākos 20 gadus tiek īstenota mērķtiecīga kohēzijas politika attālāko reģionu integrācijai un ekonomikas attīstībai) ES ekonomiski dinamiskā teritorija nesniedz līdz Latvijai. Savukārt pilsētu salīdzinājumā tikai Rīga tiek iezīmēta kā (neliels) reģionālās nozīmes centrs, kam ir loma Baltijas jūras reģiona kontekstā, Liepājai un Daugavpilij saglabājot tikai lokālo centru statusu. Pārējās Latvijas pilsētas kā atsevišķi ES līmeņa attīstības centri ES kartē neiezīmējas (skat. ESPON ziņojumus par ES telpiskās attīstības scenārijiem).

Pat uz kohēziju vērstā scenārijā aprēķināts, ka ekonomiskās aktivitātes dinamika sniedz līdz Varšavai un Helsinkiem, bet Latviju, Lietuvu un Igauniju nerasniedz, respektīvi, arī šādā scenārijā Baltijas valstis paliek kā nosacīta perifērija, nevis ekonomiski dominējošs reģions. Otra dimensija, kurai pievēršama uzmanība, ir pilsētas, kuras var uzskatīt par ekonomikas dzinējspēkiem. Lielākie punkti kartē (Skat. 3.2. attēlu) ir pilsētas, kuras virza

attīstību, un mazākie punkti ir reģionālas nozīmes pilsētas, kurām ir sava loma konkrētajā reģionā. Redzams, ka Baltijas valstu kontekstā Rīgai ir izdevies sevi parādīt kā vāju metropoli, bet arī no pārējām lielajām pilsētām Latvijā tikai Liepāja un Daugavpils vēl šeit parādās kā reģionāli centri. Baltijas valstu kontekstā ir nepieciešams pievērst uzmanību arī uz Baltijas jūras reģionu un analizēt Latvijas pilsētu attīstību un lomu Baltijas jūras reģiona kontekstā.

3.2. attēls. ES2030 – Telpiskās attīstības bāzes scenārijs

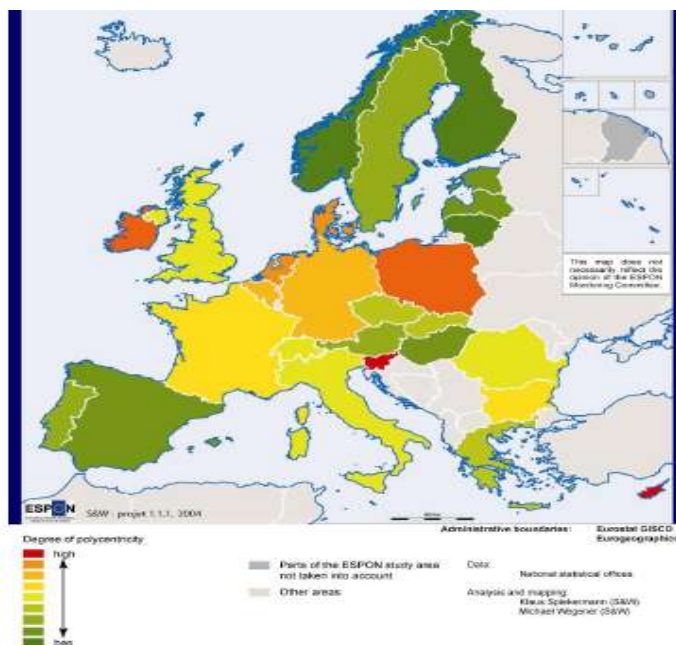
Avots: ESPON, 2009

Eiropas telpiskās attīstības perspektīvā tiek apskatīti arī pilsētu tīklošanās un sadarbības ieguvumi. Līdzās vispāratzītai pilsētu sadarbības sekmēšanas nozīmei, pilsētas tiek aicinātas sadarboties ne tikai, lai vairotu ekonomiskos ieguvumus, bet arī paplašināt sadarbības jomas, tās attiecinot arī uz vispārējām pilsētu funkcijām, t.sk.kultūra, izglītība, zināšanas un sociālā infrastruktūra. Kopējai rīcībai būtu jāsekmē pilsētu efektīva sadarbība, kas balstīta uz kopējām interesēm. Priekšnosacījums tam ir sadarbības brīvprātīgums un dalībnieku (pilsētu sadarbības tīkla) vienādās tiesības. Kā iespējamās sadarbības jomas ETAP tiek minēti transports, atkritumu apsaimniekošana, kopēju dzīvojamo vai industriālo teritoriju veidošana.

Eiropas Savienībā ir aprēķināts policentrisma indekss. Vērtējot policentriskas attīstības indeksu, tiek salīdzinātas valstis, analizējot, vai tajās dominē viena vai nedaudzas metropoles, vai arī ir attīstīta policentriskā apdzīvotuma struktūra. Šajā indeksā tiek izmantoti sekojoši 3 indikatori: pilsētu lielums un to sadalījums, telpiskā struktūra un sasniedzamība. No tā izriet, ka policentrisms dominē Slovēnijā, Īrijā, Polijā, Dānijā un Nīderlandē. Savukārt,

vismonocentriskākā struktūra ir tieši Baltijas reģionā (Atlantic spatial development perspective, 2005). Latvija šādā vērtējumā ir izteikti monocentriska, jo, lai arī to raksturo spēcīgi attīstīts pilsētu tīkls, tās ir salīdzinoši nelielas, un to sasniedzamība ir ļoti zema.

3.3. attēls. Policentrisma indekss ES dalībvalstīs

Avots: ESPON, 2009

Arī ESPON pētījumā secināts, ka arī Latvija ir zemas pakāpes policentrisma kategorijā, un to parāda arī skaitļi, jo septiņās pilsētās koncentrējas aptuveni 72% no IKP, pēdējo desmit gadu laikā, tas ir būtiski pieaudzis, savukārt, Rīga sevī koncentrē 53% no IKP, kas desmit gadu laikā arī ir pieaudzis (ESPON, 2009). Jāatzīmē, ka šāds Rīgas pārsvars nav raksturīgs citām Eiropas valstīm. Latvijā ir ļoti izteikta koncentrācija gandrīz visas Eiropas kontekstā, jo ne Parīze, ne Londona nekoncentrē sevī tik lielu IKP apjomu no savas valsts ekonomikas. Līdz ar to ir saprotams, ka šobrīd reāli Latvija ir monocentriska valsts. Valsis, kas ir iezīmētas ar dzelteni un oranžo, ir policentriskākas, bet tās, kuras ir iezīmētas ar zaļo un tumši zaļo, ir salīdzinoši monocentriskas. Latvija tajā ir definēta kā izteikti monocentriska valsts (Skat. 3.3. attēlu). Lai Latvija kļūtu policentriska ir nepieciešamas lielas izmaksas un investīcijas šī procesa vadīšanai – gan investīcijas infrastruktūrā, gan investīcijas plānošanā. Pētījumi arī norāda, ka mākslīga policentrisma veidošanai Latvijā būtu nepieciešami ļoti lieli ieguldījumi un spēcīgas politikas īstenošana.

Policentriskas Eiropas jēdziens bieži tiek minēts kā ilgtspējīgāka alternatīva esošajai dihotomijai centra - perifērijas modelī. Eiropas Kontinenta Ilgtspējīgas telpiskās attīstības vadlīnijas, kuras izstrādāja Eiropas telpiskās/reģionālās plānošanas ministru konference

(CEMAT), pasludina nepieciešamību veidot policentrisku modeli attiecībā uz teritoriālo kohēziju un līdzsvarotu ilgtspējīgu attīstību.

Pēdējā desmitgadē gandrīz visas Eiropas valstis apsprieda policentriskumu pieeju, galvenokārt, savu teritoriju reģionālās attīstības kontekstā, lai gan īpaši to nedefinēja savos attīstības plānošanas dokumentos. Iepriekšējos gados gandrīz viss, kas tika darīts, lai popularizētu pilsētu un reģionālo attīstību, tika nosaukts par policentriskumu.

Dažas valstis koncentrē savas policentriskās politikas uz to, lai **sasniegtu labāku kohēziju** vai **kohēzijas un konkurētspējas mērķu kombināciju**. Šo valstu vidū īpašu vietu ieņem Nīderlande, jo tās policentrisma mērķis ir orientēts vienīgi uz konkurētspējas palielināšanu. Jāatzīmē, ka dažās valstīs iekšējā konkurence starp reģioniem novērš uzmanību no ārējās (starptautiskās) konkurences. Iespējama arī situācija, kad policentrisma mērķi var pretēji ietekmēt viens otru, piemēram, koncentrēšanās uz nozīmīgu centru attīstību var palielināt atšķirības attīstībā starp centru un citām valsts pilsētām.

Konkurētspējas kontekstā daudzas valstis izveido pilsētu hierarhiju, izceļot lielos centrus (megapoles), kas sacenšas starptautiskā un valsts līmenī, tāpat izceļot arī reģionālos centrus, kas sacenšas valsts un reģionālajā līmenī, kā arī vietējas nozīmes centrus. Šāda veida pilsētu klasifikācija izveidota Austrijā, Beļģijā, Dānijā, Igaunijā, Vācijā, Lietuvā, Luksemburgā, Nīderlandē, Polijā un Šveicē. Tomēr jāatzīmē, ka šāda pilsētu klasifikācija bieži vien nav balstīta uz reālo situāciju, bet gan atspoguļo vēlamo nākotnes vīziju. Šāda pieeja ir apspriesta arī Latvijā, tomēr līdz šim nav guvusi vispārēju atbalstu, jo pastāv grūtības vienoties par konkrētu sadalījumu, par pilsētu piesaisti konkrētam līmenim.

3.1. tabula. Pilsētu politikas galvenie uzstādījumi ES - 1999 un 2009

VAI ES LĪMEŅA PARADIGMAS MAIŅA?..	
Policentrisms (1999)	Sadarbība, papildinātība, tīklošanās (2009)
<ul style="list-style-type: none"> · Policentrisms/monocentrisms · Ilgtspēja · Teritoriāla kohēzija · Koncentrācijas mazināšana · Līdzsvarota attīstība · Pilsētu izaugsme 	<ul style="list-style-type: none"> · Jaunā pēc-krīzes stratēģija · Radošā ekonomika · Personalizēti pakalpojumi · Vides kvalitāte · Abpusēji ieguvumi · Radikāli citādākas pilsētu ekonomikas stratēģijas

Avots: Autora veidots salīdzinājums, 2010

2009.gads iezīmēja noteiktas izmaiņas ES līmeņa diskusijās par pilsētu un reģionu attīstības jautājumiem, uzsverot nepieciešamību radīt jaunas, radikāli citādākas pēc-krīzes attīstības stratēģijas, akcentēt radošās ekonomikas augsto potenciālu un inovatīvu risinājumu nepieciešamību publisko pakalpojumu nodrošināšanai. Šīs jaunās pilsētu attīstības tendences raksturo atslēgvārdi – sadarbība, papildinātība un tīklošanās. Tas nozīmē, ka policentrismam netiek pretstatīts monocentrismam, netiek akcentēts kāds viens noteikts telpiskās attīstības modelis valsts vai reģiona kontekstā, bet gan spējas sadarboties (reģionā, ar kaimiņvalstīm vai partnerpilsētām daudz attālākās teritorijās) un radīt jaunus, radošus piedāvājumus investoru un iedzīvotāju piesaistīšanai. (Skat. 3.1. tabulu)

Pilsētu sadarbības modeļiem un izvēlētās reģionu ekonomikas politikām ir cieša saistība ar reģionu pārvaldes formu un sadarbību starp visiem pārvaldes līmeņiem. Izvērtējot optimālo pilsētu attīstības stratēģiju, vienlaikus jālūkojas uz optimālo un situācijai atbilstošāko reģionu pārvaldības modeli. Šajā sadaļā tika apskatīta policentrisma jēdziens un iespējamie pilsētu attiecību modeļi, kā arī policentrisma koncepta attīstība Eiropas politikās. Secināts, ka policentrisma koncepts kā sākotnēji ilgtspējīgas telpiskās attīstības piedāvājums tiek nereti nepamatoti saistīts ar reģionu ekonomisko attīstību un arī, tā vietā, pēdējos gados kā arvien aktuāls un efektīvāks tiek piedāvāts dažādu attīstības centru sadarbības modelis.

3.2. Pilsētu loma Latvijas ekonomikā

Pilsētas koncentrē sevī izglītības resursus un pieejamību. Ar izglītības un pētniecības kvalitāti cieši saistīts ir inovāciju potenciāls, kas ir nozīmīgākais izaugsmes resurss uz zināšanām balstītā ekonomikā. Inovācijās balstīta ekonomika ir galvenais Latvijas attīstības potenciāls, gan, ņemot vērā ekonomikas globalizāciju, gan ES Lisabonas stratēģiju, gan objektīvos apstākļus, ka Latvijā nav būtisku resursu tradicionālajai rūpniecībai un ražošanai. To definē arī 2006.gadā apstiprinātais Nacionālās attīstības plāns un 2010.gadā apstiprinātā Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija „Latvija 2030”.

Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2007. – 2013.gadam paredz policentriskas attīstības modeļa ieviešanu Latvijā, plānojot attīstīt pilsētu tīklu, stimulējot pilsētas kļūt par katra reģiona virzītājspēku. Tāpat ir noteikts, ka policentriska attīstība, veidojot pilsētu tīklu, rada priekšnosacījumus līdzsvarotas valsts attīstībai. To potenciālu un perspektīvo attīstības virzienu nosaka veiksmīga sadarbība starp valsts institūcijām, pašvaldībām, nevalstiskajām organizācijām un sabiedrību. Pilsētu tīklu radīšana un nostiprināšana palielina pilsētu savstarpējas papildināšanas spēju un ir efektīvs instruments līdzsvarotai attīstībai

nepieciešamo sinerģiju izmantošanai (Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2007. - 2013. gadam).

Latvijas Nacionālais attīstības plāns, iezīmē gan policentriskas attīstības politiku, gan lauku teritoriju attīstības nepieciešamību. Tādēļ būtiski ir atrast instrumentus, kas spētu nodrošināt interešu sabalansētību, vienlaikus sekmējot ekonomikas attīstību un dzīves kvalitātes paaugstināšanos.

Savukārt Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030. gadam ir noteikts, ka telpiskās perspektīvas ietvaros kā prioritārais ilgtermiņa rīcības virziens ir policentriska attīstība, jo pilsētas ir nozīmīgs valsts attīstības virzītājspēks, policentriska apdzīvojuma struktūra ir svarīgs priekšnoteikums līdzsvarotai un ilgtspējīgai valsts attīstībai. Policentrisku un līdzsvarotu pilsētu attīstību Latvijā var sekmēt, stiprinot katras pilsētas unikālās priekšrocības un kompetences, veicinot savstarpēji papildinošu sadarbības un partnerības tīklu izveidi, paaugstinot cilvēkresursu, institucionālo un infrastruktūras kapacitāti, kā arī nodrošinot pievilcīgu un kvalitatīvu dzīves vidi.

Nodarbinātība ir būtisks aspekts, kas var sekmēt, vai tieši pretēji mazināt, migrācijas tendences. Iedzīvotāji izvēlas dzīvesvietu kā vienu no galvenajiem aspektiem, izvērtējot tieši nodarbinātības iespējas un to atbilstību savai izglītībai un kvalifikācijai. 2005.gadā 69,6% no nodarbinātajiem darba vietas bija atraduši 7 republikas pilsētās. Bezdarba līmenis 2006.gadā veidoja tikai 4,6% visās pilsētās un 5,1% republikas pilsētās salīdzinoši ar 14,2% rajonos vidēji (Latvijas statistikas gadagrāmata 2006, 86). Salīdzinoši reģistrētais bezdarba līmenis 2012. gadā Rīgā bija 7,5%, vidējais bezdarbs 9 Republikas nozīmes pilsētās bija 11,8, bet Latvijā vidēji tas bija 13,82 (www.nva.lv). ES dalībvalstu praksē nereti novērojama atšķirīga tendence – dzīves vietas izvēle balstoties uz dzīves vides kvalitātes izvērtējumu un darba vietu „sekošana” iedzīvotāju izvēlētajai dzīvesvietai. Šī tendence pastiprinās it īpaši radošajās industrijas un nozarēs, kas saistītas ar IT un telekomunikāciju izmantošanu.

Pilsētas piedāvā attīstītu dzīves vidi, kur būtiski ir ne tikai pieejamie publiskie pakalpojumi, izglītības un veselības aprūpes iespējas, bet arī sociālie pakalpojumi, kultūras un izklaides iespējas, iepirkšanās centri un pārējie pilsētām raksturīgie elementi. Vienlaikus lauku teritorijas var piedāvāt lieliskas rekreācijas iespējas un kvalitatīvu dzīves vidi. Tomēr bez nodarbinātības, izglītības un citām iespējām lauki nespēj konkurēt ar pilsētu sniegtajām priekšrocībām. Pilsētās ir attīstīta un daudzveidīga infrastruktūra, kas ir ļoti būtisks aspekts investīciju piesaistei un uzņēmējdarbības attīstībai.

Pilsētu ekonomiskā attīstība būtiski ietekmē arī tās apkārtnē esošo lauku teritoriju straujāku izaugsmi. Pilsētas atrodas tuvumā nozīmīgiem transporta koridoriem. Būtiska ir pilsētu un lauku mijiedarbība. Vērtējot iedzīvotāju ienākuma nodokļa lielumu rajonā kopumā

un rajona centra vai republikas pilsētā, vērojama cieša sakarība. Lielākā daļa darba vietu atrodas pilsētās, kur ienākumus līdz ar to gūst arī apkārtējo teritoriju iedzīvotāji. 7 republikas pilsētās 2005.gadā vidēji bija 34 uzņēmumi uz 1000 iedzīvotājiem, savukārt Latvijā kopumā bija 47 uzņēmumi uz 1000 iedzīvotājiem, bet laukos tikai 12.8 ekonomiski aktīvie uzņēmumi. 2010. gadā 9 republikas nozīmes pilsētās uz 1000 iedzīvotājiem vidēji bija 50,2 uzņēmumi, bet Latvijā kopumā 61 uzņēmums uz 1000 iedzīvotājiem, bet laukos šis rādītājs ir tikai 15,9 (www.csb.gov.lv, c).

Saskaņā ar iepriekš minēto var secināt, ka pilsētas arī Latvijā ir izaugsmes un attīstības virzītājspēks, bet ļoti svarīgi ir atrast optimālu līdzsvaru starp: (1) pilsētu kā administratīvo teritoriju interesēm, (2) valsts ekonomiskās izaugsmes interesēm, (3) lauku iedzīvotāju, kas tradicionāli veido būtisku īpatsvaru Latvijā, interesēm, nodrošinot līdzvērtīgu dzīves kvalitāti, (4) globālās ekonomikas radīto ietekmi un tendencēm, ja tās rada pretrunu starp pieejamās dzīves vides kvalitāti un ekonomikas izaugsmes tempiem, (5) valsts investīciju efektivitāti un līdzsvarotas teritoriālās attīstības prioritāti.

Lai gan Latvijā ir attīstīts pilsētu tīkls, tikai 22 pilsētās iedzīvotāju skaits pārsniedza 10 000 (www.csb.gov.lv, d), līdz ar to lielākā daļa pilsētu pamatā veic vietējā līmeņa attīstības centra funkcijas, un to ietekmes areāls ir salīdzinoši neliels. Iedzīvotāju skaits pilsētā ir viens no rādītājiem, kas liecina par pašvaldības spēju un resursiem veicināt uzņēmējdarbību un ekonomisko izaugsmi pilsētā un tās apkārtējā teritorijā jeb pilsētreģionā. Savukārt pēc 2009.gadā noslēgtās vietējo pašvaldību administratīvi teritoriālās reformas tikai 9 republikas nozīmes pilsētas funkcionē kā atsevišķas administratīvas vienības. Pārējās pilsētas ir novadu teritoriālās vienības. Lūkojoties uz to iedzīvotāju skaitu, blīvumu un ekonomisko nozīmi, šāds sadalījums arī jau tuvojas OECD klasifikācijai par urbānajām un lauku teritorijām, pēdējās iekļaujot arī lauku novadus ar salīdzinoši nelielu pilsētu to centrā.

Vērtējot atsevišķu pilsētu nozīmi Eiropas ekonomikā, tradicionāli tiek analizēti un salīdzināti tādi rādītāji kā iedzīvotāju skaits, transports un sasniedzamība, izglītība, rūpniecība, valsts un pašvaldību pārvaldes administrācijas koncentrācija pilsētā. Šādā vērtējumā tikai Rīga iekļaujas Eiropas līmeņa metropoļu tīklojumā.

Vērtējot atsevišķu pilsētu lomu Latvijas ekonomikā, skaidri redzams ir Rīgas pārsvars. Rīga un Rīgas aglomerācija koncentrē sevī būtiskāko Latvijas ekonomikas apjomu, piesaistot arvien jaunas investīcijas un uzņēmumus. Pētījumā par integrētu pilsētu attīstību Eiropā ir veikta salīdzinošā analīze par atsevišķu metropoļu lomu valstu ekonomikā, salīdzinot IKP pilsētā pret kopējo valsts IKP. Lai arī jau ilgstoši tiek runāts par Rīgas neproporcionāli lielo nozīmi Latvijas tautsaimniecībā, šī analīze rāda, ka Rīga salīdzinoši ar citām Eiropas pilsētām saražo vislielāko IKP īpatsvaru no valsts kopējā IKP (IntegratedUrbanDevelopment – a

Prerequisite for Urban Sustainability in Europe 2007). 2004. gadā Rīga tika saražots 58,1% no valsts kopējā IKP, bet 2008. gadā Rīgā tika saražots 54% no valsts kopējā IKP (Latvijas statistikas gadagrāmata 2011, 45). 2010. gadā Rīgā (jeb Rīgas statistiskajā reģionā, kas sakrīt ar galvaspilsētas administratīvo teritoriju) tika saražots 53,2% no Latvijas IKP³(www.csb.gov.lv, e)

Ņemot vērā augstākminētos aspektus, autors piekrīt ESPON koordinācijas vienības direktora Petera Melbija (Peter Mehlbye) tēzei, ka Eiropas līmeņa policentrisms rada nacionāla līmeņa monocentrismu.

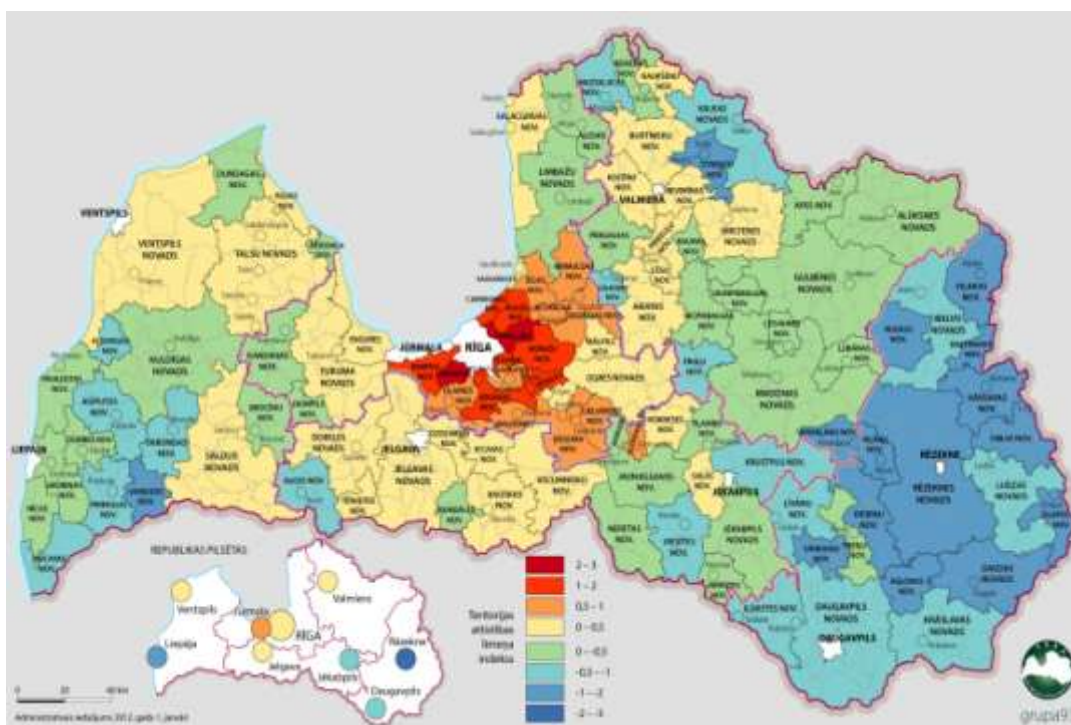
Lai Latvija nekļūtu par Eiropas perifēriju, nepieciešams attīstīt Rīgu kā Eiropas līmeņa metropoli. Vēl vairāk, ņemot vērā, ka Rīga nespēs viena konkurēt ar Centrāleiropas metropoļu tīklojumu, nepieciešams veidot efektīvāku Baltijas jūras reģiona metropoļu sadarbību, tādā veidā radot konkurenci ar Centrāleiropā koncentrēto ekonomiskās izaugsmes, inovāciju un zināšanu potenciālu. Analizējot ekonomiskās attīstības rādītājus, redzams, ka Eiropas attīstību šobrīd virza tā dēvētais “pentagons” – teritorijas starp un ap 5 lielākajām metropolēm – Londonu, Parīzi, Hamburgu, Milānu un Mīnheni (Šī teritorija pārstāv 14% no ES25 platības, 32% tās iedzīvotāju un 43% IKP).

Otrs izaicinājums, kas izriet no minētās tēzes, ir spēja rast līdzsvaru starp Rīgas starptautiskās konkurētspējas veicināšanu un iekšēji līdzsvarotas attīstības nodrošināšanu. Latvijā ir izteiktas sociāli ekonomiskās attīstības līmeņa atšķirības starp Rīgu un pārējām valsts teritorijām. Ņemot vērā to, ka lielākā daļa ekonomisko un sociālo aktivitāšu koncentrējas galvaspilsētā Rīgā un ap to, Latvija tiek raksturota kā monocentrisks valsts. Lai arī vienmērīgi izvietotais pilsētu tīkls varētu būt labvēlīgs policentriskai un līdzsvarotai valsts attīstībai, tomēr jāņem vērā nelielais iedzīvotāju skaits, pilsētu nelielais ekonomikas apjoms un vājā saikne ar apkārtējām teritorijām.

Pēc attīstības indeksa Rīgas reģions jau kopš 1999. gada ir bijis neapstrīdams līderis, pārliecinoši apsteidzot pārējos reģionus – attīstības indekss pēc 2004. gada datiem bija pozitīvs (1,556), bet pārējiem reģioniem – dažāda lieluma negatīvas vērtības (MK noteikumi, www.likumi.lv). Pēc 2011. gada datiem arī tikai Rīgas reģionā attīstības indekss bija pozitīvs (0,839), bet pārējiem reģioniem joprojām – dažāda lieluma negatīvas vērtības (Skat. 3.4. attēlu) (Teritoriju attīstības līmeņa novērtējums, 2012, 8). Pozitīvi vērtējams, ka vēl četrās pilsētās ir bijusi pozitīva attīstības indeksa dinamika, salīdzinot ar iepriekšējo gadu. Savukārt citās četrās tā bijusi negatīva. (Skat. 3.2. tabulu)

³ Latvijas Centrālā statistikas pārvalde datus par IKP Latvijas reģionos publicē gada beigās ar divu gadu nobīdi, attiecīgi 2011. gada dati būs pieejami 2013. gada nogalē, bet 2012. gada dati būs pieejami 2014. gada nogalē, tāpēc autors izmantojis jaunākos pieejamos 2010. gada datus.

3.4.attēls. Novadu un republikas pilsētu teritorijas attīstības līmeņa indekss atbilstoši 2011. gada datiem

Avots: VRAA, 2012, www.vraa.gov.lv/petijumi

Zemākie attīstības indeksa rādītāji un to negatīva dinamika koncentrējas galvenokārt Latgales reģionā. Izņēmums ir tikai Liepājas pilsēta Kurzemes reģionā, kurā jau ilgstoši ir specifiska ekonomiskā un it īpaši nodarbinātības situācija. Tas saistīts ar ļoti augsto rūpnieciskā sektora darba vietu koncentrāciju Liepājas pilsētā līdz 1990.gadam un pēdējo 20 gadu laikā novērojama sistemātiska produktivitātes un tehnoloģiju uzlabošanās, kas nereti tajās pašās ražotnēs prasa arvien mazāk darbaspēka. Kā arī vairāku specifisku ražotņu slēgšanu. Pēdējos gados Liepājā ir viens no zemākajiem pašvaldību budžeta ieņēmumiem uz vienu iedzīvotāju. Savukārt Latgales reģiona ekonomiskā stagnācija ir spilgts fenomens Latvijas ekonomikā un tiks analizēts atsevišķā pētījumā nodaļā.

3.2.tabula. Republikas pilsētu teritorijas attīstības līmeņa indekss un attīstības pamatrādītāji pēc 2011. gada datiem (izcelti pamatkomponenti, kuriem ir vislielākā ietekme uz indeksa vērtības veidošanu. Sarkanā krāsā parādīta pozitīva ietekme, zilā – negatīva ietekme)

Republikas pilsētas	Teritorijas attīstības līmeņa indekss pēc 2011.g. datiem Vērtība	Rangs	Bezdarba līmenis, % (2012.g. sāk.)	Iedz. Ienākuma nodokļa ieņēmumi uz vienu iedz. pašv. budž., (2011.g.)	Demogrāfiskā slodze (2012.g. sāk.)	Iedz. Skaita izmaiņas, % (no 2007.g. sāk. līdz 2012.g. sāk.)
Jūrmala	0,736	1	8,0	368,5	541,6	1,3

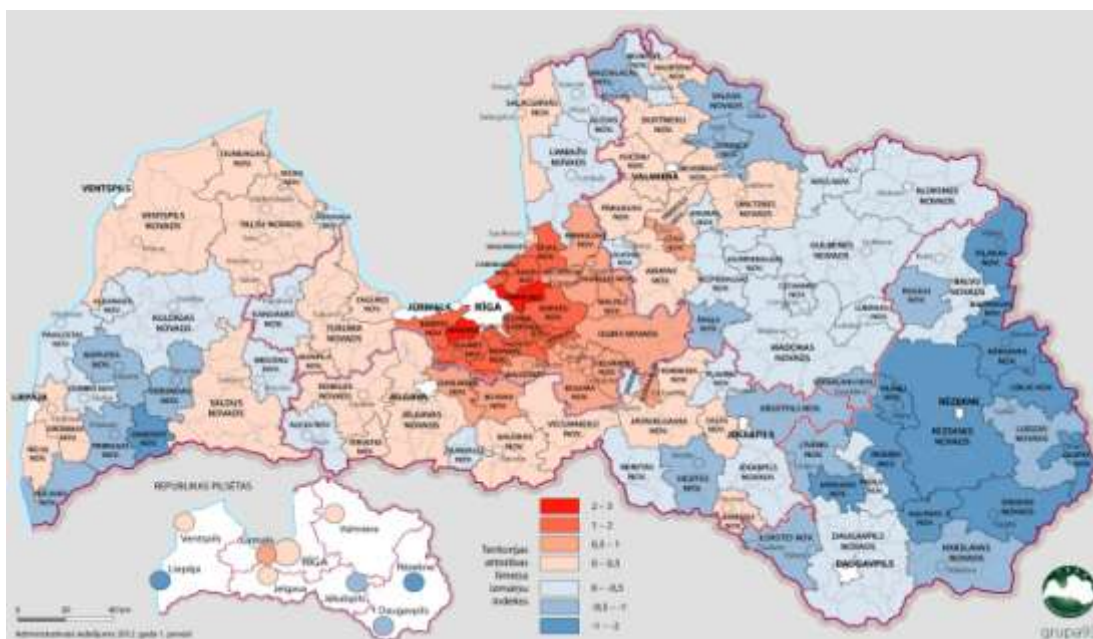
3.2.tabula. Turpinājums

Ventspils	0,359	2	7,1	394,4	534,5	-3,9
Rīga	0,281	3	6,6	377,3	544,8	-3,4
Valmiera	0,126	4	6,8	340,3	543,5	-3,0
Jelgava	0,030	5	8,0	318,7	519,8	-3,8
Daugavpils	-0,680	6	8,2	220,0	511,5	-5,6
Jēkabpils	-0,829	7	10,6	243,8	524,2	-3,5
Liepāja	-1,222	8	9,3	250,8	568,1	-3,6
Rēzekne	-1,931	9	15,1	247,0	516,4	-6,2
Vidēji rep. pilsētās			7,4	341,3	540,1	-3,5

Avots: VRAA, 2012, www.vraa.gov.lv/petijumi

Latgales reģiona pilsētās ir bijis straujākais iedzīvotāju skaita sarukums ne tikai pēdējā gada laikā, bet ilgstošākā laika periodā. Tāpat kā Latgales reģions piedzīvo straujāko depopulāciju, salīdzinoši ar pārējiem Latvijas reģioniem, vienlaikus tajā saglabājas nedaudz mazāks demogrāfiskās slodzes līmenis.

3.5. attēls. Novadu un republikas pilsētu teritorijas attīstības līmeņa izmaiņu indekss atbilstoši 2011. gada datiem, salīdzinot ar 2010. gada vidējiem rādītājiem.

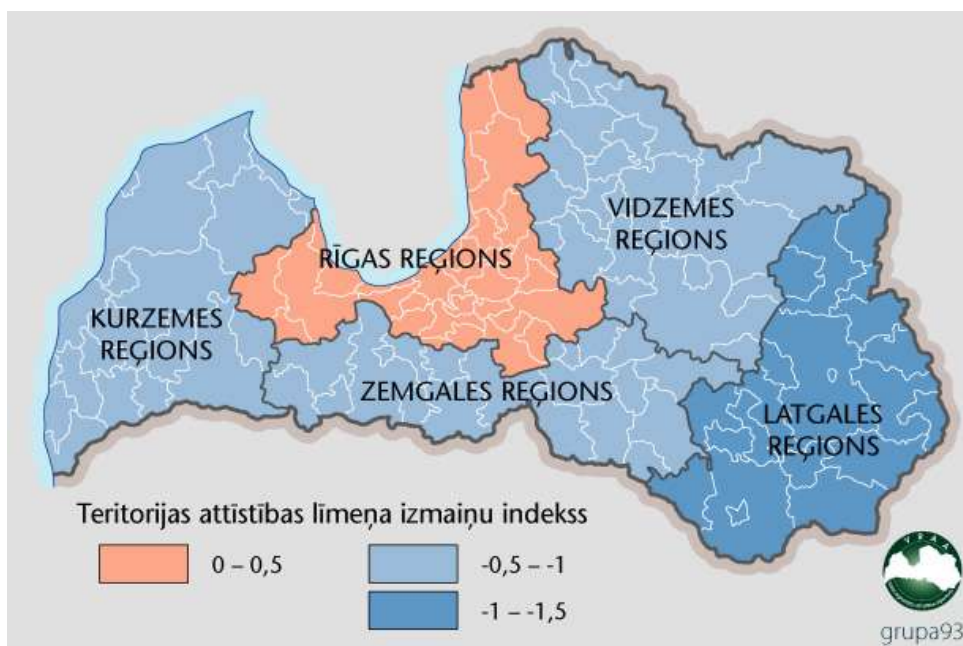
Avots: VRAA, 2012, www.vraa.gov.lv/petijumi

Rīgas plānošanas reģions pēc izaugsmes rādītājiem vienmēr ir ievērojami apsteidzis pārējos plānošanas reģionus, kas liecina par augstu ekonomisko aktivitāti reģionā. Turpmāk būtiski ir sekmēt izaugsmi un darba vietu pieaugumu pilsētās - attīstības centros, sekmējot reģionu ekonomisko konkurētspēju un dzīves kvalitātes celšanos. Sevišķi spilgti tas iezīmējas

salīdzinot teritorijas attīstības līmeņa izmaiņu indeksus, kur arī 2011.gadā tikai Rīgas plānošanas reģionā tas ir bijis pozitīvs. Savukārt pārējos reģionos joprojām saglabājis negatīvu dinamiku, neskatoties uz kopējiem IKP pieauguma rādītājiem Latvijā kopumā. (Skat. 3.6. attēlu)

Lai nodrošinātu līdzsvarotu teritoriju attīstību, viens no galvenajiem priekšnosacījumiem ir pilsētu un lauku partnerības un sadarbības veidošana. Pilsētas ir izaugsmes un attīstības virzītājspēks. Spēcīga pilsēta sekmē apkārtējās teritorijas attīstību. Tā skaidrošanai tiek izmantoti tādi termini kā pilsētu funkcionālās ietekmes areāls un pilsētreģions, ar to saprotot, no vienas puses, teritoriju, kuras ekonomisko attīstību sekmē pilsētā pieejamie resursi un priekšrocības un, no otras puses, teritoriju, kuras iedzīvotāji dodas uz konkrēto pilsētu kā pakalpojumu (izglītība, veselības aprūpe, sociālā aprūpe, pārējie publiskās pārvaldes pakalpojumi) sniegšanas centru. Pilsētā pieejamo publisko pakalpojumu apjoms ir būtisks tās attīstību nosakošs faktors.

3.6. attēls. Plānošanas reģionu teritorijas attīstības līmeņa Izmaiņu indekss atbilstoši 2011. gada datiem, salīdzinot ar 2010. gada vidējiem rādītājiem

Avots: VRAA, 2012, www.vraa.gov.lv/petijumi

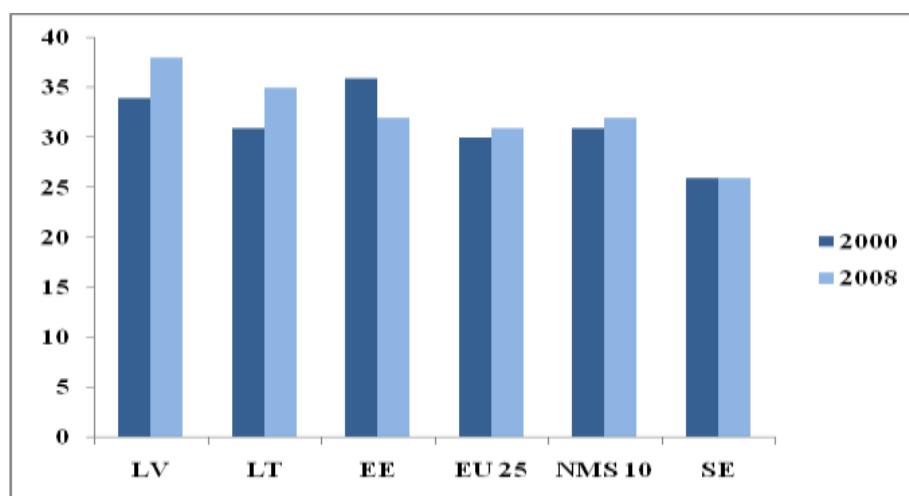
Efektīvu pilsētas attīstības plānošanu spēj nodrošināt kompleks skatījums, izvērtējot gan dažādu nozaru, gan pilsētas un lauku teritoriju mijiedarbību. Latvijas statistikas datu analīze rāda, ka spēcīgu pilsētu tuvumā esošās lauku pašvaldībās ir pozitīvāks attīstības indekss, salīdzinoši lielāki ienākumi uz vienu iedzīvotāju un veidojas salīdzinoši vairāk jaunu uzņēmumu. Vērtējot pilsētu attīstību raksturojošos faktoros, ir redzama sakarība starp

uzņēmumu skaitu tās teritorijā, iedzīvotāju ienākuma nodokļa apjomu, saražoto IKP, migrācijas tendencēm un kopējo iedzīvotāju skaitu. Spēcīgs attīstības centrs piesaista arvien jaunus izaugsmes resursus, investīcijas, pakalpojumu sniedzējus un saņēmējus, tādā veidā sekmējot visa reģiona attīstību.

Sociālās nevienlīdzības atšķirības valstīs raksturo Džini (*Gini*) koeficienta rādītāji, kas Latvijā pēdējos gados ir būtiski pieauguši, liecinot par sabiedrības arvien lielāku sociālo noslāņošanos, nevienlīdzību un atšķirīgākām iespējām sociālā kapitāla attīstībai. Sociālās nevienlīdzības pieaugums un ekonomiskās krīzes radītās sekas negatīvi ietekmē Latvijas cilvēkresursu kvalitāti. Ir zināms, ka vienlīdzīgāka sabiedrība sabiedrības locekļiem nodrošina vienlīdzīgāku pieeju zināšanām, līdz ar to arī labāku cilvēkresursu attīstību un izmantošanu. Attiecīgi, ja Džini indekss ir mazāks, un sabiedrība ir vienlīdzīgāka valstī, tad tiek labāk attīstīti talanti, tiek sniegta iespēja vienlīdzīgāk iegūt izglītību, kas dod pienesumu no radošās ekonomikas viedokļa, kā arī tas veido vienlīdzīgāku, stabilāku vidi investīcijām. Vienlīdzīgāka sabiedrība nodrošina lielāku sociālo un fizisko aizsargātību, kas rada stabilāku vidi arī ārvalstu investīciju piesaistīšanai.

Nevienlīdzības pieaugums, savukārt, pastiprina emigrāciju un talantu aizplūšanu. Arī statistikas dati un socioloģiskās aptaujas liecina, ka nozīmīga daļa Latvijas iedzīvotāju jau ir devušies darba meklējumos uz citām valstīm vai apsver iespēju to darīt, pasliktinoties viņu ģimenes materiālajam stāvoklim. Vienlaikus sarūk to iedzīvotāju īpatsvars, kas būtu gatavi veidot savu uzņēmumu vai sākt pašnodarbinātības praksi. Kopumā Latvijā paliek arvien mazāk darbaspēka, it īpaši kvalificētu speciālistu. Bet darbaspēka resursi ir viens no būtiskākajiem faktoriem, ko izvērtē potenciālie investori.

3.7. attēls. Džini Koeficients, 2000-2008

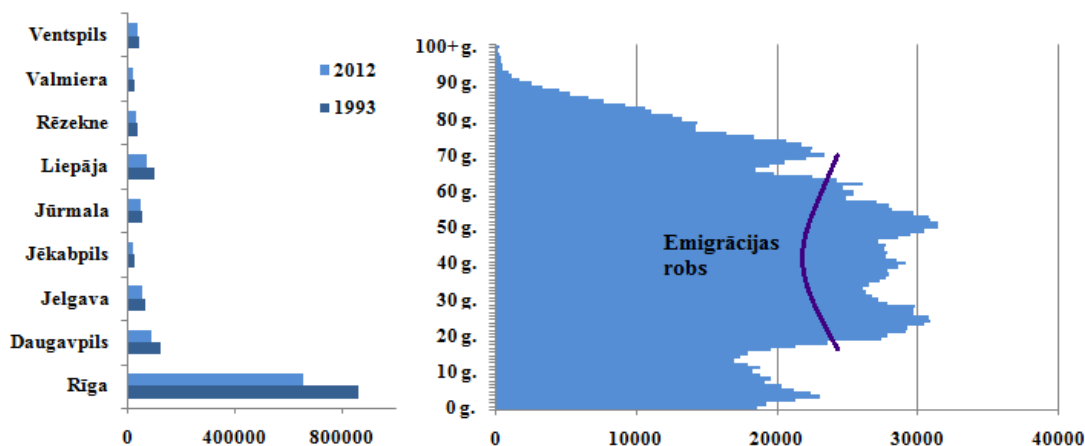

Avots: Eurostat, 2012 (dati pieejami par laika periodu līdz 2008. gadam)

Latvijā pēdējos gados nevienlīdzība būtiski palielinājusies. Visu straujās izaugsmes gadu laikā pārtikušie ir kļuvuši pārtikušāki, bet mazāk pārtikušo iedzīvotāju dzīves kvalitātes līmenis nav uzlabojies. Savukārt, salīdzinoši Latvijas kaimiņiem igauņiem ir izdevies šo nevienlīdzību samazināt. Krīzes gados dzīves koeficients Latvijā 2010. gadā ir nedaudz samazinājās un bija 35,2 %, tomēr tas vairāk saistāms ar sabiedrības dzīves līmeņa kopējo kritumu, salīdzinot ar 2008. gadu, nevis pieaugumu (www.csb.gov.lv).

Latvijā iedzīvotāju skaita izmaiņas ir ietekmējis gan negatīvais dzimstības/mirstības radītāju balanss, gan negatīvie ārējās migrācijas rādītāji. 2011.gada tautas skaitīšanas dati norāda, ka iedzīvotāju skaits pēdējos desmit gados ir sarucis par 273 922, bet kopš 1990.gada par 626 377 iedzīvotāju. (www.csb.gov.lv, f)Iedzīvotāju vecuma struktūras analīze nākotnē iezīmē nosacītu „demogrāfisko robu” (darba spējīgo iedzīvotāju skaita būtisks samazinājums) sabiedrības novecošanās rezultātā, ko vēl vairāk palielina emigrācijas vilnis. Valsts un pašvaldību budžetos, samazinoties ienākumiem un proporcionāli pieaugot nepieciešamajiem izdevumiem nestrādājošo iedzīvotāju (bērni, pensionāri, bezdarbnieki u.c.) izglītības, sociālās un veselības aprūpes nodrošināšanai, prognozējams arī sociālā spiediena pieaugums tuvākajos gados. Sarūkot budžeta iespējām, turpinās pieaugt sociālā nevienlīdzība.

3.8. attēls. Iedzīvotāju vecuma struktūra (2012), cilvēku skaits

Avots: CSP, 2012

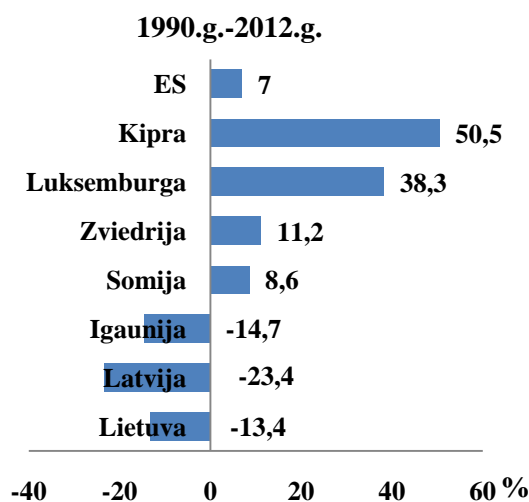
Latvijas demogrāfiskās struktūras grafikā ir redzams, ka salīdzinoši lielākā vecuma grupa ir ap 50 gadiem, jo sabiedrībā ir daudz cilvēku šādā vecumā, bet salīdzinoši mazāk 30 un 40 gadus veci cilvēki. (Skat. 3.8. attēlu) Tas nozīmē, ka desmit-divdesmit gadu perspektīvā būs izteikti mazāks ekonomiski aktīvo, darba tirgū esošo iedzīvotāju skaits, un līdz ar to Latvijā būs mazāk ienākumu budžetā, bet būs lielāks slogs uz valsts un pašvaldību sociālajiem budžetiem. Demogrāfisko situāciju pasliktina arī darbaspējīgā vecumā esošo iedzīvotāju

emigrācija darba meklējumos ārpus Latvijas. Turklāt, lai arī urbanizācijas tendence ir pieaugusi, ir redzams, ka, pēdējo piecpadsmit gadu laikā iedzīvotāju skaits pilsētās ir sarucis.

Eiropas līmenī ir redzams, ka ir daļa teritoriju, kurās ir pozitīva migrācijas bilance un pozitīva dabiskā pieauguma bilance, bet daļā teritoriju ir negatīva migrācijas bilance un negatīva dabiskā pieauguma bilance. Ziemeļeiropa un Baltija, t.sk. Latvija salīdzinoši zaudē savus iedzīvotājus, kuri emigrē uz Centrāleiropu vai Dienvideiropas reģioniem. Pēdējo divdesmit gadu laikā Latvijā ir augstākais rādītājs visā Eiropas Savienībā pēc iedzīvotāju skaita samazinājuma salīdzinoši ar 1990. gadu. Latvijā iedzīvotāju skaits ir sarucis par 23,4%. Eiropā vidēji iedzīvotāju skaits ir pieaudzis par 7% un Somijā un Zviedrijā pieaudzis aptuveni par 8,6% un 11,2%.

Vēl viens aspekts, ar ko jāērēķinās, ir tā dēvētā reģionu un pilsētu saraušanās, jo iedzīvotāji izplūst un to skaits samazinās. Piemērs ir Austrumvācija, kur depopulācijas rezultātā valdība mērķtiecīgi iegulda investīcijas pilsētās liekās infrastruktūras likvidēšanai – māju un veco rūpnīcu nojaukšanai, lai pilsētas ir mazākas, bet pievilcīgākas. Tas ir arī vēl viens apsvēruma, kas jāņem vērā, domājot par desmit gadu perspektīvu - vai būs iespēja Latvijā saglabāt līdzšinējo apdzīvotības līmeni un struktūru.

3.9. attēls. Iedzīvotāju skaita izmaiņas

Avots: Autora veidots pārskats, CSP un Eurostat dati

2009.gada jūnijā un jūlijā tika aptaujāti 500 lielākie Eiropas uzņēmumi, jautājot, kur viņi plāno turpmākajos gados lokalizēt savas investīcijas. Rīga šajā pētījumā iezīmēta ar simboliskiem 9 uzņēmumiem, kas Rīgu ir pieminējuši. Rīga ir vienīgā pilsēta triju Baltijas valstu mērogā, kas šeit ir minēta. Lielā mērā apstiprināms tas, ka tiešajiem ārvalstu kapitālieguldījumiem ir būtiska loma dažu valstu ekonomiskajā attīstībā, bet valstu mērogā

tiem piemīt nevienmērīga lokalizācija. Šajā pētījumā kā galvenie 4 faktori biznesa attīstībai akcentēti: (1) pieeja globālajam tirgum; (2) kvalificēts darbaspēks; (3) telekomunikāciju kvalitāte; (4) transporta saites (CityMonitoring, 2009).

Statistikas datu un globālo tendenču analīzes rezultātā iespējams secināt, ka Latvijas sabiedrība noveco, iedzīvotāju skaits paliek mazāks, turpmākajos gados budžeta situācija joprojām būs saspringta un finansējumu būtiskām investīcijām būs ļoti grūti novirzīt, tādēļ, būtu vērts apsvērt investīciju koncentrācijas iespējas.

3.3. Pilsētu attīstības politika Latvijā un pilsētu sadarbības perspektīva reģionu ekonomiskās attīstības kontekstā

Policentriska jēdziens un tā dažādās iezīmes jau ilgāku laiku ir Eiropas pilsētu un reģionu attīstības plānotāju, ekspertu un politiķu uzmanības centrā. To, lielākoties, atbalsta gan lielpilsētu, gan nelielu reģionālu centru pārstāvji, gan nacionālās valdības un uzņēmēju asociācijas. Šis fenomens, visticamāk, ir saistīts ar jēdziena atšķirīgo izpratni, ļoti dažādajām tā izpausmēm un dažādo ietekmi uz valstu, reģionu, vietējo pašvaldību ekonomisko un sociālo attīstību. Lai arī Latvijā visbiežāk tiek pausts atbalsts policentriskam attīstības modelim, bieži vienlaikus tiek runāts par vairākiem vēlamajiem risinājumiem. Tomēr jāatzīmē, ka vairāki ekonomikas eksperti norāda uz policentriska negatīvo ietekmi uz Latvijas konkurētspēju.

Par policentriskas attīstības modeli iespējams runāt ES, makroreģiona vai nacionālo valstu kontekstā. ES politikas dokumenti visbiežāk uzsver ES mēroga policentriska konceptu (t.i. vairāki nozīmīgi attīstības centri ES teritorijā, pretstatā izteiktai ekonomikas koncentrācijai dažās megapolēs Centrāleiropas teritorijā). Savukārt Latvijā galvenokārt tiek diskutēts par nepieciešamību veidot valstī iekšēju policentriskas attīstības modeli (t.i. vairāki attīstības centri katrā Latvijas reģionā), balstoties uz esošo apdzīvojuma struktūru. Salīdzinoši maz šādā kontekstā tiek izvērtēts Latvijas pilsētu iespējamais piensums un pozicionējums globālās ekonomikas kontekstā. **Tādēļ ir vērts pievērst uzmanību vairākiem būtiskiem aspektiem, kas var likt pārvērtēt, vai un kādu policentriska modeli vēlamams attīstīt Latvijā.**

Latvijas pilsētu sadarbības potenciāls ES kontekstā. ESPON pētnieki kā risinājumu ES telpiskās integritātes nodrošināšanai ierosina **veidot mērķtiecīgu pilsētu sadarbību**. Pilsētām sadarbojoties mikroreģionu ietvaros, iespējams radīt nosacītus pulksteņa mehānismam līdzīgus „zobratus”, kas pakāpeniski savienojas ar ekonomiski visspēcīgāko un dinamiskāko ES teritoriju – tā dēvēto Centrāleiropas „pentagonu” piecu lielāko pilsētu

(Londona, Milāna, Parīze u.c.) ekonomiskās ietekmes zonu (ESPON, 2009). Latvijas kontekstā tas nozīmē reģionālās nozīmes pilsētu sadarbību un saliedēšanos (nosacītu koncentrēšanos) ap Rīgu, kas, savukārt, ar šādu „pievienotu” ekonomikas potenciālu spēj palielināt savu konkurētspēju un iekļauties Baltijas jūras reģiona pilsētu sadarbības tīklā, tādā veidā iekļaujot Latviju ES un globālajā ekonomiskās plūsmā. Arī Latvijas ģeogrāfiskā novietojuma potenciālu iespējams izmantot sadarbības modelī, nevis cenšoties individuāli konkurēt starptautiskajā ekonomikā. Pilsētu politikas kontekstā iespējams saskatīt vairākas līdzības ar industriālo politikas piemēriem, un līdz ar to izdarīt paralēlus secinājumus no industriālās politikas teorijas un prakses: Iejaukšanās nozīmē augstu “government failure” (valdības nepilnību) risku. Tas nes līdzīgu “rentseeking” (individuālo labumu gūšanas) tendenci (Dombrovskis, 2009).

Pilsētu sadarbība. Aktuālie diskusijas jautājumi 2009. un 2010.gadā Latvijā bija - vai primāri Latvija koncentrējas uz konkurētspēju Baltijas jūras reģionā vai skatījumu Latvijas robežās. Izšķiršanās ir starp pilsētu konkurenci vai sadarbību funkciju izpildei. Ir vērts apsvērt, ka uz lielo pilsētu sadarbības bāzes, šāda sadarbība funkciju izpildes kontekstā, iespējams, var aizstāt reģionālo līmeni tik mazā valstī kā Latvija. Kopumā ir jāveicina pilsētu sadarbība, kurām veidojas tautsaimnieciskas partnerības attiecības valsts iekšienē un kuras stiprina pilsētu starptautiskās pozīcijas. Analizējot pilsētu attīstību, izteikti novērojams, ka pilsētu sadarbībā radīta sinerģijas summa ir lielāka, nekā atsevišķo pilsētu ekonomikas rādītāji. Līdz ar to tā ir iespēja arī Latvijā veidot vienu šādu „zobratu”, kur darbotos lielās pilsētas un, piesaistot pat Dienvidigauņas un Ziemeļlietuvas pilsētas, neaizmirstot Klaipēdas un Tartu faktoros, kopā sadarbojoties palielinātu Rīgas potenciālu. Ko tas nozīmē, runājot par salīdzinoši monocentrisku ekonomiku? Tas nekādā gadījumā nenozīmē monocentrisku apdzīvojuma struktūru, pilsētu loma nemainās, tikai tās tiek uzlūkotas nevis kā konkurējošas ar Rīgu vai konkurējošas savā starpā, bet gan mēģina atrast veidus, kā sadarboties, kā papildināt un kā specializēties, tādā veidā izveidojot vēl vienu „zobratu” Latvijā, kas var iekļauties Baltijas jūras reģionā un tālāk Eiropā.

Pilsētu izvietojums kā teritoriālās konkurētspējas priekšrocības. Latvijas situācijā kā iespēja un spēcīgs resurss ir saskatāms vienmērīgi izvietotais pilsētu tīkls, kas var kalpot par pamatu pilsētu sadarbības klasteru jeb grupu izveidei gan pārvaldes, gan uzņēmējdarbības jomā. Klasteru izveides teorija un prakse līdz šim pārsvarā tikusi apskatīta no ekonomikas un industriālās politikas aspektiem. Analizējot šos piemērus, saskatāma iespēja grupu principu pielietošanai pārvaldes un publisko pakalpojumu jomā. Šāda prakse, līdzīgi kā uzņēmējdarbībā, var sniegt vairākas priekšrocības un ieguvumus, t.sk. pakalpojumu diversifikācija, izmaksu samazināšanās, dzīves vides pievilcības pieaugums un ekonomisko

aktivitāšu piesaiste. Starptautiskie piemēri liecina, ka pilsētu sadarbība nodrošina iespēju veidot konkurētspējīgus pilsētvides tīklus, tādējādi ieguldot ekonomikas attīstībā un nodrošinot plaša spektra pakalpojumu pieejamību apkārtējo reģionu iedzīvotājiem, radot atšķirības pilsētu specializācijā un profilā. Šāds priekšlikums ir balstīts datu analīzē, kas parāda, ka Rīga ir vienīgā pilsēta, kur tirgus potenciāls ir pietiekams, lai tā sacenstos par Baltijas jūras reģiona metropoles titulu. Pārējo spēcīgāko pilsētu, tostarp Liepājas un Daugavpils, tirgus potenciāls pēdējo gadu laikā ir krities (Valsts reģionālās attīstības aģentūra, 2008).

Sadarbības tradīciju trūkums. Pilsētām sadarbojoties rodas iespēja papildināt vienu otru un nedublēt funkcijas. Tādēļ, ņemot vērā mēroga jautājumus un ekonomiskos apsvērumus, iepretim sadarbības tradīciju iztrūkumam, priekšroka Latvijas situācijā dodama pilsētu sadarbības tīklu jeb klasteru izveidei. Risinājums ir pilsētu sadarbības tīklu izveide, izmantojot dažādu Latvijas pilsētu resursus un kapacitāti, lai radītu kopīgu, uz attīstību vērstu sinerģiju. Šāda modeļa izvēlē jāņem vērā aspekts, ka Latvijā publiskās pārvaldes līmenī ļoti iztrūkst cituviet pašsaprotamā (horizontālas) sadarbības un kooperācijas prakse. Tā vietā dominē nozaru (vertikāls) un administratīvs skatījums uz teritorijām. Tādēļ mērķtiecīga kooperācijas prakses veidošana dažādu publiskās pārvaldes institūciju un dažādu pārvaldes līmeņu starpā, iespējams, sekmētu labās prakses izplatību un demonstrētu sadarbības priekšrocības arī privātajam sektoram vai mazākām pašvaldībām.

Rīga. Tā kā Rīgas attīstība starptautiskā perspektīvā nozīmē attīstības priekšnoteikumus visai Latvijai, reālu argumentu par pilsētu tīkla izveidi, neiekļaujot tajā Rīgu, vai pilsētu tīkla izveidi kā jaunu alternatīvu Rīgai, nav (VRAA, 2008). VRAA 2008. gada pētījumā secināts, ka Rīgai kā Eiropas policentriskuma mēroga pilsētai nepieciešams profilēties kā Eiropas līmeņa pilsētai. Tai būtu jāsadarbojas ar kādu no Eiropas „pentagona” pilsētām (Londonu – Parīzi – Milānu – Minheni – Hamburgu), kā arī jāveido sadarbības tīkli ar Stokholmu, Helsinkiem, Viļņu, Tallinu, Varšavu utt. Izmantojot savu ģeogrāfisko stāvokli un iedzīvotāju sociālos tīklus, iespējams sadarboties ar bijušajām Padomju Savienības valstu pilsētām, piemēram, Minsku, Maskavu, Kijevu utt. Rīgu, un citas lielās pilsētas ir jāintegrē Eiropas, Krievijas, Baltkrievijas un Baltijas jūras reģiona transporta tīklos.

Rīgai joprojām trūkst radošo cilvēku un starptautisko investīciju kritiskās masas, lai radītu Eiropas nozīmes centru. Savukārt, citām pilsētām pietrūkst attīstībai nepieciešama kritiskās masas, lai tās sniegtu uzņēmumiem pieaugošas resursu atdeves iespējas, radītu būtiskus pozitīvus ārējos zināšanu efektus. Pilsētu attīstībai nepieciešamā kritisko masu iespējams radīt nevis koncentrējot to resursus, bet gan savienojot dažādu pilsētu resursus ar transporta un informācijas tehnoloģijas infrastruktūru. Eiropas kontekstā Rīga ieņem zināmu

ekonomisko lomu Baltijas jūras reģionā. ES programmu finansētie pētījumi piedāvā veidot „pulksteņa zobratu” sistēmu, kur pilsētas, reģionālā līmenī sadarbojoties, pieslēdzas Eiropas ekonomikas dinamiskajam centram. Tulkojot to uz Latvijas piemēra, tas nozīmē, ka Baltijas jūras reģionā tiek veidota sadarbība, un šis Baltijas jūras reģions kā vidējais „zobrats” pieslēdzas jau tālāk Centrāleiropai. Latvijas gadījumā Rīga varētu būt tas punkts, kurš spēj sadarboties ar lielajām pilsētām un spēlēt noteiktu lomu ekonomikā. Tādēļ ir nepieciešams veicināt Rīgas potenciālu.

Atšķirības starp Rīgu un pārējām valsts teritorijām. Latvijā ir izteiktas sociāli ekonomiskās attīstības līmeņa atšķirības starp Rīgu un pārējām valsts teritorijām. Iepriekš jau aplūkots, ka lielākā daļa ekonomisko un sociālo aktivitāšu koncentrējas galvaspilsētā Rīgā un ap to, tāpēc Latvijas attīstība tiek raksturota kā monocentriska. Lai arī vienmērīgi izvietotais pilsētu tīkls no telpiskā izvietojuma perspektīvas ir labvēlīgs policentriskai un līdzsvarotai valsts attīstībai, virzību uz policentrisku attīstību kavē nepietiekama attīstība pilsētas un vājā saikne ar apkārtējām teritorijām. Statistikas datu analīze uzrāda tendenci, ka vēl vairāk palielinās sociāli ekonomiskās attīstības atšķirības starp Rīgu un pārējo Latvijas teritoriju, tādējādi saglabājoties iedalījumam - centrs un perifērija.

Dilemma, ko līdz šim Latvijas valsts pārvaldē nav izdevies līdz galam atrisināt, ir Rīgas un pārējo Latvijas pilsētu attiecības. NAP definē divas prioritātes – Rīgas starptautiskā konkurētspēja un valsts policentriska attīstība. Līdz šim, lemjot par investīcijām viena vai otra mērķa realizēšanai, neizbēgami tie tika pretnostatīti. Sevišķi šis jautājums saasinājās diskusijās par attiecināmajām teritorijām 2007.- 2014. gada Eiropas Savienības struktūrfondu programmēšanas periodā atbalsta saņemšanai no tā dēvētās pilsētvides prioritātes. To gaitā 7-9 Latvijas lielo pilsētu intereses tika pretnostatītas pārējo 70 Latvijas pilsētu interesēm, kā arī sevišķi tika izcelts un analizēts struktūrfondu finansējuma apjoms, kas tiks ieguldīts Rīgas teritorijā. Kaut arī lēmums par šī konkrētā finansējuma sadalījumu ir pieņemts, lai izvairītos no tik subjektīvām diskusijām arī turpmāk, ir nepieciešams, balstoties uz rūpīgu datu analīzi, atrast pieeju šādu jautājumu risināšanai. Vienlaikus šis investīciju sadalījums norāda uz līdz šim Latvijas pilsētu attīstības politikā dominējušo Infrastruktūras kopu attīstības potenciāla teoriju (Skat. pētījuma 1.nodaļu), kas īpašu popularitāti cituviet Eiropā bija iemantojusi 20.g. 80-tos gados.

Pilsētu sadarbība un reģionu pārvaldības pieejas ekonomikas attīstības sekmēšanai. Analizējot pilsētu attīstību iespējas un izredzes nacionālā un reģionālā līmenī, secināms, ka pilsētu attīstība Latvijā ir iespējama nevis savstarpējā sāncensībā, bet gan partnerībā. Sadarbība dod iespēju rast potenciālu nostiprināt konkurētspējīgus pilsētu sadarbības tīklus, tādā veidā veicinot gan ekonomisko attīstību, gan nodrošinot plašu

pakalpojumu klāstu apkārtējo rajonu iedzīvotājiem, atšķirot tos no lielpilsētām pēc profila un specialitātes (VRAA, 2008). Šī sadarbība dod iespēju pilsētām papildināt vienu otru, nedublējot to funkcijas. Vairāki nozīmīgi pētījumi un starptautisko organizāciju ziņojumi reģionālās attīstības jomā norāda uz pārvaldes paradigmas izmaiņām kā būtisku izaugsmes un konkurētspējas nosacījumu un aģentu. Ar šo reģionālo attīstību aizvien lielāka loma tiek piešķirta atsevišķu pilsētu un metropoļu attīstībai, kā arī pilsētas un lauku sadarbības modeļu izveidei un funkcionēšanai. Pilsētu attīstības jautājumi ir ārpus reģiona un valstu jēdziena nozīmes un robežām.

Izvērtējot pilsētu attīstības tendences, ir nepieciešams meklēt un rast jaunus veidus pilsētu konkurētspējas veicināšanai. Kā risinājums tiek minēts, pilsētu tīkla nodibināšana, izmantojot dažādu lielpilsētu reģionu resursus un ražīgumu, lai izveidotu vispārēju attīstības sinerģiju. Sadarbība dod iespēju rast potenciālu nostiprināt konkurētspējīgas pilsētu sadarbības tīklus jeb klasterus, tādā veidā veicinot gan ekonomisko attīstību, gan nodrošinot plašu pakalpojumu klāstu apkārtējo rajonu iedzīvotājiem, atšķirot tos no lielpilsētām pēc profila un specialitātes.

Integrētu attīstības stratēģiju loma un pilsētu sadarbība ekonomiski un sociāli sabalansētas attīstības veidošanai. Nav efektīvi pilsētām savstarpēji konkurēt – jāveido pilsētu tīklojums, tām sadarbojoties un profilējoties. Integrētas attīstības stratēģijas un pieejami resursi to īstenošanai var kļūt par efektīvu instrumentu pilsētu un lauku interešu sabalansētībai un valsts līdzsvarotas ekonomiskās attīstības sekmēšanai. Kvalitatīvu pilsētas integrētas attīstības stratēģijas esamība var sekmēt investoru un uzņēmējdarbības piesaisti, jo tā sniedz stabilu un prognozējamu informāciju par teritorijas attīstību, kas ir būtiski investīciju un uzņēmējdarbības plānošanai.

Nacionālā līmeņa valdībai ir jāspēj nodrošināt uz rezultativitāti vērsta pieeja, lemjot par investīciju ieguldīšanu valsts teritorijās, maksimāli izvairoties no integrēto attīstības stratēģiju instrumenta formalizācijas. Tam jākalpo kā attīstības plānošanas instrumentam un efektivitātes garantam, nekļūstot par lieku apgrūtinājumu un šķērslī. Izaicinājums ir arī spēja izvairīties no varas centralizācijas un pašvaldību atbildības samazināšanas izvirzīto prasību un priekšnoteikumu rezultātā. Būtiska ir sabiedrības un visu līmeņu pārvaldes iesaistīšanās politikas plānošanas procesā. Izaicinājums ir vienošanās par saskaņotu pilsētu un lauku attīstības politiku no konflikta pārejot uz kompromisu un efektivitātē balstītu pieeju. Nepietiek ar skaidri definētiem rādītājiem un rezultātiem. Ir nepieciešama to skaidrošana un vienošanās par efektīvāko izaugsmes scenāriju.

Pilsētu politika 2.0. Analizējot līdzšinējo Latvijas pilsētu / reģionu attīstības politiku, saskatāmas izteiktas līdzības ar industriālās politikas attīstības posmiem (Dombrovskis,

2010). Līdzšinējā politika skaidri demonstrē vēlmi iegūt labumus (investīcijas, pakalpojumus, pārvaldes atbalstu) atsevišķu pilsētu attīstībai, neskatot jautājumu valsts ekonomikas konkurētspējas kontekstā. Tā vietā, lūkojoties uz analogijām Industriālās politikas attīstības gaitā, piedāvājama Pilsētu politika 2.0: (1) Stimuli sadarbībai; (2) Mehānismi “rentseeking” mazināšanai; (3) Sociālās partnerības prakse ilgtermiņa lēmumu pieņemšanai.

Demogrāfiskie, sociālie un ekonomikas rādītāji ļoti skaidri iezīmē, ka Latvijai turpmākajos gados valsts un pašvaldību budžetos nebūs pieejami ievērojami resursi investīcijām, lai valsts politikas rezultātā spētu attīstīt (t.i. izveidot) izteikti policentrisku valsts ekonomisko struktūru. Līdz ar to aktuāls ir jautājums par pārvaldes spēju veidot jaunu skatījumu un dalībnieku (valdības, pašvaldību, uzņēmēju, iedzīvotāju) spēju sadarboties starptautiskās konkurētspējas palielināšanai, vai arī izvēli saglabāt neracionālu paļaušanos uz pasaules ekonomikas tendenču atgriešanos pirmskrīzes situācijā un piedāvātajos risinājumos.

Integrēts reģionālās pārvaldības klastera modelis.

Nepieciešams atzīmēt to, ka ekonomiskās un sociālās krīzes radītās sekas rosina pārskatīt līdz šim pieņemtos un pašsaprotami akceptētos konceptus un pārvaldes principus. Straujās pārmaiņas pasaules ekonomikā liek izvērtēt līdz šim pieņemto lēmumu aktualitāti un atbilstību šodienas un nākotnes ekonomiskajai, sociālajai un demogrāfiskajai situācijai, ņemot vērā IKP, nodarbinātības un iedzīvotāju skaita samazināšanos un tam sekojošo demogrāfiskās slodzes, budžeta ierobežojumu un investīciju deficīta pieaugumu.

Autors Latvijas pilsētu un reģionu attīstības kontekstā redz iespējas īstenot integrētu reģionālās pārvaldības klastera modeli. Tiek piedāvāts piemērot klastera principu administrācijā un publisko pakalpojumu sfērā. Tas nozīmē, ka ar pārvaldības klastera jēdzienu precīzāk var definēt kā reģionu, kuram piemīt vienoti pakalpojumi, funkcijas un īstenošanas sistēma (angļu valodā – „regional governance cluster”). Vienlaikus tas var daudz efektīvāk pārvaldīt reģiona iekšējos resursus. Autors šādu pārvaldības klastera modeli saredz kā efektīvāku alternatīvu ilgstoši apspriestai iespējai veidot tieši vēlētas reģionālās pašvaldības. Šajā modelī pilsētām nepieciešams apzināti izpildīt vai neizpildīt to funkcijas, ņemot vērā specializāciju un citu pilsētu piedāvātos pakalpojumus, kas iespējami to teritoriālajā grupā. Pārvaldības klastera modelis var paaugstināt reģionālās pārvaldes efektivitāti un sekmēt dažādu publisko pakalpojumu pieejamību, piesaistīt privātās investīcijas un stimulēt biznesa attīstību.

Reģionālās pārvaldības klastera modeļa izveidē jāņem vērā aspekts, ka Latvijai raksturīgs horizontālās sadarbības trūkums, un sadarbība Latvijā tiek veidota publiski administratīvā kontekstā. Tā vietā dominē, nozaru (vertikālā) un administratīvo teritoriju

pieeja. Mērķtiecīgas sadarbības izveides prakse starp publiskās pārvaldes institūcijām un dažādiem vadības līmeņiem var sekmēt pozitīvās pieredzes izplatību, kā arī demonstrēt sadarbības labumus arī privātajā sektorā vai mazākās municipalitātēs. Pamatā šī sadarbība jāveicina starp pilsētām valsts mērogā, kas stiprinātu pilsētu starptautiskās pozīcijas. Ņemot vērā globālo ekonomisko ietekmi, autors uzskata, ka Latvijai vispiemērotākajam modelim jābūt starptautiskiem pilsētu sadarbības tīkliem ar mērķi nostiprināt pilsētas kā efektīvas ekonomiskās attīstības klasterus.

Tas nozīmē, ka, piemēram, kaut arī kāda atsevišķai pilsētai nav pietiekamu resursu un potenciāla, lai kļūtu par attīstības centru Baltijas valstu kontekstā, nepieciešams lūkoties, kāda ir alternatīva. Viens skatījums - Vidzeme, īstenojot mērķtiecīgu pilsētu sadarbības politiku, iespējams, var kļūt par nelielu Baltijas jūras baseina reģionu, kurā ir pieejami gan salīdzinoši kvalitatīvi veselības aprūpes pakalpojumi, gan pievilcīga vide, gan noteikts ekonomikas apjoms. Tomēr ekonomiskās un demogrāfiskās prognozes skaidri norāda uz publiskā finansējuma, investīciju un ekonomikai nepieciešamās kritiskās masas nepietiekamību. Otrs skatījums – atkāpties no Latvijai tik tradicionālajiem mērogiem un risinājumiem un paskatīties uz iespējam plašāk. Piemēram, potenciāla pilsētu attīstības grupa var tikt veidota, balstoties uz Latvijas lielo pilsētu sadarbības pieredzi un tradīcijām. Par pašmērķi nevar būt nelielu reģionālo grupu veidošana, bet esošās deviņas Latvijas lielās pilsētas var veidot mezgla punktus Latvijas pilsētu grupām. Un tad papildus ir vērtējama potenciālā sadarbība gan reģionālā līmenī ar mazākām pilsētām un apkārtējām teritorijām, gan pārrobežu sadarbības iespējas, piemēram, ar Kauņu, Valgu, Tartu.

Šādā modelī veidotos divu pakāpju mijiedarbība. (1) Mērķtiecīgi sadarbība lielo pilsētu starpā ap Rīgu un ar nozīmīgākajiem pārrobežu partneriem; un lokāla sadarbība ar apkārtējām reģionālas nozīmes pilsētām. (2) Lokālā sadarbība ietvertu nevis līdzšinējo, vairāk formālo sadarbību reģionālajā līmenī, kas tiek īstenota plānošanas reģionos, bet gan ļoti konkrētu, mērķtiecīgu pilsētu un novadu pašvaldību, valsts pārvaldes iestāžu un privātā sektora sadarbību, kas skar ļoti tieši un konkrēti katras šī grupas dalībnieka intereses, konkurētspēju un iespējas.

Paralēli tam Rīgas potenciāla izmantošanai un vienlaikus problēmu risināšanai lietderīgi ir līdzīgi kā citās valstīs gūt pieredzi par tā dēvēto „Metropolitan Government” izveidi, jo teritoriju attīstības jautājumi nav risināmi tikai administratīvā veidā un tikai vienas pašvaldības ietvaros. Tieši tādēļ daudzi un pat vairums veiksmes stāsti jeb piemēri par pilsētu un apkārtējo teritoriju attīstību sevī ietver sadarbību gan starp pašvaldībām, gan pašvaldībām, privāto un nevalstisko sektoru.

Reģionālās pārvaldības klasteru pieeja (balstīta uz pilsētu sadarbību) veicina pārvaldību reģionālā mērogā un atvieglo publisko pakalpojumu pieejamību, piesaista privātos kapitālieguldījumus un stimulē biznesa attīstību. Ieteikumi šī procesa īstenošanai ir sekojoši: (1) pilsētu vadītājiem – izmantot mērķtiecīgu sadarbības un papildinātības potenciālu; (2) pārcelties no ieinteresētās konkurences pozīcijas un individuālās konkurences uz labumiem, kas balstās uz “co-opetition” (sadarbība+sacensība+konkurētspēja) jēdzienu – ar savstarpējās sadarbības palīdzību uzturēt un pilnveidot to konkurētspēju; (3) apsvērt “reģionālās pārvaldības klastera” jēdzienu, kurš varētu norādīt uz mērķtiecīgu publisko pakalpojumu sadarbību un komplimentaritāti, liekot lietā klasteru darbības principu, kas publiskās administrācijas attīstībā aizgūts no biznesa vides; (4) kas attiecas uz klasteru izveidi, svarīga loma tiek piešķirta centrālajai valdībai ar nolūku samazināt striktu nozaru plānošanu un administratīvo funkciju īstenošanu. Tā vietā augstu vērtējama būtu dažādu institūciju nozaru sadarbība un ierosināta daudzlīmeņu sadarbības projektu veidošana.

Tādēļ, lai radītu vispārēju attīstības sinerģiju, ņemot vērā noteiktu apjomu un ekonomiskos aspektus, pretstatā sadarbības tradīciju deficītam, risinājums tiek rasts pilsētu sadarbības tīkla izveidē, ņemot vērā to resursus un dažādu Baltijas jūras pilsētu produktivitāti.

Atskatoties uz iepriekšējā nodaļā analizētajām reģionālās ekonomiskās attīstības teorijām, nepieciešams identificēt, kurā no tām iekļaujas autora rosinātais pilsētu sadarbības modelis. Tādēļ šeit saīsināti iekļauta jau iepriekš aplūkotais dažādo telpas konceptu izklāsts (Skat. 3.3.tabulu).

Pieņēmumi par pilsētām kā attīstības virzītājspēkiem lielā mērā atbilst vietējās izaugsmes teorijai. Tāpat kā analizētā pilsētu spēja piesaistīt lielus starptautiskus uzņēmumus un ārvalstu tiešās investīcijas atbilst diversificēti-stilizētās telpas konceptam. Tieši Krugmana ekonomiskās lokalizācijas teorija īpaši akcentēja uzņēmumu lokalizācijas izvēlu ietekmi uz reģionu ekonomisko attīstību. Savukārt pilsētu sadarbība, savstarpējā mijiedarbība ir aglomerāciju ekonomikas pieeja. Un trešais nozīmīgākais uzsvērtais aspekts - iekšējo resursu, zināšanu, inovāciju un vietas kā resursa pieeja ir kā endogēnās attīstības teorijas pamatos.

3.3. tabula. Izaugsmes un attīstības teorijas un atšķirīgo “telpas” konceptu nozīmīgākās iezīmes

1. Lokalizācijas teorija (Locationtheory)	2. Reģionālās izaugsmes (un attīstības) teorija (Regionalgrowthanddevelopmenttheory)
Analizē ekonomikas mehānismus, kas izvietoj ekonomiskās aktivitātes noteiktā teritorijā Telpa: fiziski-metriska (physical-metric)	Fokusējas uz ekonomiskās izaugsmes telpiskajiem aspektiem, ienākumu sadalījumu Telpa: vienoti/vienādi-abstrakta (uniform-abstract), telpai ir pasīva “konteinera” loma

3.3. tabula. Turpinājums

Mikroekonomisks pamats Uzņēmumu un mājsaimniecību lokalizācijas izvēļu analīze Aktivitāšu telpiskā sadalījuma atšķirību analīze	Makroekonomisks pamats Teritoriālās iezīmes; Subnacionālo sistēmu ekonomiskās kapacitātes analīze Ekonomisko aktivitāšu radīšanas un piesaistīšanas spēju analīze
Lieto ārējo ekonomisko ietekmju (externalities) un aglomerāciju konceptu, tā veido teritoriālo bāzi dinamiskām pieejām	Atšķirīgas vērtējot no attīstības perspektīvām - gan fokusētas uz īstermiņa, gan ilgtermiņa attīstību, nodarbinātības vai individuālās labklājības aspektiem
3. Reģionālās attīstības teorija (Authentic theory of regional development)	
<p>Aglomerāciju ekonomikas pieeja un Endogēnās attīstības teorijas virzieni. Tuvinājās abas “telpas” izpratnes - rezultātā modernajās teorijās telpa var tikt definēta kā “diversificētu attieksmju” (diversified-relational) telpa - tā ir maksimāla abu sākotnējo virzienu mijiedarbība jeb savstarpējā ietekmēšanās, bagātināšanās</p> <p style="text-align: center;">Balstīta uz konkrētās teritorijas raksturīgajām pazīmēm un attiecībām. Iekļauj gan endogēnos, gan eksogēnos faktorus</p> <p style="text-align: center;">Atšķirībā no reģionālās izaugsmes teorijām makro-ekonomiska un makro-teritoriāla pieeja dod ceļu mikroteritoriālai un mikro-attieksmju pieejai. Tas saistīts ar telpas izpratni</p>	
4. Vietējās izaugsmes teorijas (Local growth theories)	
<p>Lokalizācijas, reģionālās izaugsmes un reģionālās attīstības teoriju 3 dažādo telpas konceptu daļēja integrācija “diversificēti (daudzveidīgi)-stilizētā” (diversified-stylized) telpas konceptā</p> <p style="text-align: center;">Pieņēmumi par attīstības centriem. Tiek izmantoti tradicionālie ekonomikas teorijas instrumenti. Tiek sintezētas dažādās telpas koncepcijas.</p>	

Avots: Autora veidota tabula, balstoties uz Capello un Nijkampu (Nijkamp), I daļa, 2009

Līdz ar to piedāvātais reģionālās pārvaldības klastera modelis ietver, jeb sintezē, vietējās ekonomikas teorijas, aglomerāciju ekonomikas un endogēnās attīstības teorijas raksturīgos aspektus. Attiecīgi pilsētu sadarbība no telpiskā aspekta uzsver aglomerāciju ekonomiku, papildinošu sadarbību, nevis konkurenci, pilsētu sadarbību kā reģiona vietas resursu. Lai maksimāli izmatotu telpisko priekšrocību iespējas un sekmētu to pielietojumu - jāpiemēro atbalstošs pārvaldības modelis - attiecīgi reģionālais pārvaldības klasteris.

Autors šādu pārvaldības klastera modeli saredz kā efektīvāku alternatīvu ilgstoši apspriestai iespējai veidot klasisku tieši vēlētas reģionālās pašvaldības. Tas nozīmē, ka ar pārvaldības klastera jēdzienu precīzāk var definēt, ka reģionam piemīt vienoti pakalpojumi, funkcijas un īstenošanas sistēma. Vienlaikus tas var daudz efektīvāk pārvaldīt reģiona iekšējos resursus.

Jāatzīmē, ka šajā kontekstā vienlīdz aktuāli ir nepieciešamie risinājumi (1) uzņēmējdarbību sekmējošas pārvaldes un instrumentu izveidei un (2) plānošanas procesa modernizēšanai, iedzīvotāju un privātā sektora organizāciju iesaistei pārvaldes darba procesos, vienlaikus, mazinot riskus, kas saistīti ar fragmentētu attīstības jautājumu risināšanu, īstermiņa efektu pārvērtēšanu, bet, palielinot uzsvaru uz ilgāka termiņa attīstības mērķu definēšanu un ilgtspējas nodrošināšanu. Plānošanas procesa iespējamā modernizācija un sabiedrības līdzdalības aktuālie jautājumi jau tika aprakstīti iepriekšējā nodaļā.

Šīs nodaļas ietvaros tika apskatīti vairāki secīgi autora veiktie pētījumu posmi, lai analizētu pilsētu lomu un potenciālu reģionu ekonomiskās attīstības veicināšanai. Nodaļas pirmajā sadaļā tika sniegts pārskats par pilsētu attīstības un sadarbības modeļiem un analizēta policentrisma attīstība Eiropā. Otrajā sadaļā tika analizēta pilsētu loma Latvijas ekonomikā. Nodaļu noslēdzošā trešajā sadaļā tika analizēta Pilsētu attīstības politika Latvijā un pilsētu sadarbības perspektīva reģionu ekonomiskās attīstības kontekstā.

4. NODAĻA

REĢIONU ATTĪSTĪBU RAKSTUROJOŠIE MAKROEKONOMIKAS FAKTORI UN IEDZĪVOTĀJU MIKROLĪMEŅA IZVĒLES

Līdz ar iepriekšējās nodaļās aprakstīto reģionālās ekonomiskās attīstības teoriju pārskatu un jau iepriekš īpaši analizēto telpas izpratnes ietekmi uz teoriju un analītisko modeļu attīstību, noteikti vērts ir palūkoties uz dažādu autoru piedāvāto vērtējumu par izšķirošajiem jeb nozīmīgākajiem reģionu attīstības makroekonomikas faktoriem, kas nodrošina un veicina reģionu ekonomisko attīstību. Jāatzīst, ka dažādi autori dažādos laika posmos pārsvarā ir centušies izdalīt vienu nozīmīgāko faktoru. Tikai salīdzinoši nesenāki pētījumi piedāvā kompleksu skatījumu, norādot tieši uz vairāku faktoru savstarpējo mijiedarbību un to kopuma izšķirošo nozīmi.

Pēdējās dekādēs tiek novērotas ievērojamas teritoriālo perspektīvu izmaiņas, vairāk koncentrējoties uz apdzīvotu vietu konkurētspēju, nekā uz tradicionālu atbalsta nodrošināšanu nozarēm vai ienākumu otrreizējai sadalei. Politika tiek virzīta uz ikviena reģionu konkurētspējas attīstību, nevis tikai uz atpalikušo reģionu subsidēšanu, kas ir izrādījusies mazefektīva. Pēdējos gados analizējot reģionu endogēno attīstību, īpaši tiek akcentēta izglītības, inovāciju un cilvēkkapitāla attīstības nozīme. Tieši investīcijas cilvēkkapitālā tiek akcentētas kā izšķirošas reģiona ekonomikas attīstībai.

Diskusijas reģionālajā politikā un attīstībā iepriekšējos gados tika koncentrētas uz to, vai darbības plāniem jābūt uz taisnīgumu vai produktivitāti balstītiem. Attiecīgi vai publiskā investīcijas vairāk novirzāmas atpalikušo reģionu vajadzībām, vai ieguldāmas tur, kur sniegs lielāko ekonomisko atdevi un attiecīgi būs produktīvākas. Viens no neseniem pētījumiem tā vietā uzsver, ka **izaugsmes iespējas piemīt katram reģionam**. Tas rada debates par to, ka valdībai vajadzētu veicināt katra reģiona attīstību. Turpretī reģioniem jāveicina savu izaugsmi, laižot apgrozībā vietējos līdzekļus un resursus, lai gūtu labumu no to konkurētspējīgajām priekšrocībām, nevis jāpaļaujas galvenokārt uz valsts līmeņa dotācijām (OECD, 2009). Tas mudina meklēt un analizēt, kādi reģionālā līmenī ir nozīmīgākie attīstību virzošie faktori, kuri sekmēs vai bremzēs reģionu attīstību. Šis jautājums ir ļoti nozīmīgs gan teorētisko pētījumu ietveros, gan arī politiku plānotājiem un lēmumu pieņēmējiem.

Minētie aspekti akcentē nepieciešamību pēc vispārīgām padziļināti apzināt līdzšinējo pētījumu rezultātus un tos paplašinot un izmantojot nozīmīgākos secinājumus, pētīt un

identificēt Latvijas reģionu attīstību virzošos vai kavējošos makroekonomikas faktoros. Tāpat arī nepieciešams pētīt iedzīvotāju noskaņojumu un gatavību strādāt un attīstīt savu uzņēmējdarbību reģionos. Tādēļ šīs nodaļas ietvaros tiks apskatīti vairāki secīgi autora veiktie pētījumu posmi, lai pētītu Latvijas reģionu nozīmīgākos makroekonomikas attīstības faktoros un rādītājus un iespējamās rīcības modeļus ilgtspējīgas reģionu attīstības nodrošināšanai. Tādēļ pēc citu autoru pētījumu rezultātu pārskata, tiks atspoguļoti sekojošo autora veikto kvantitatīvo pētījumu rezultāti:

- 1) Trīs Baltijas valstu reģionu sociālekonomisko rādītāju analīze, balstoties uz OECD metodoloģiju;
- 2) Latvijas iedzīvotāju aptauja – iedzīvotāju viedokļu ietekme uz attīstības potenciālu.

4.1. Reģionu attīstību nosakošie makroekonomiskie faktori

Dažu desmitgažu laikā pieaugošā reģionālo atšķirību tendence ir bijis viens no galvenajiem pētījumu objektiem reģionālajā attīstībā. Jautājumi par to, kā „savienot attīstības faktoros” un „kas ir vissvarīgākie un efektīvākie attīstības elementi” ilgstoši bijuši vairāku pētnieku uzmanības centrā. Līdz šim vairāk tika analizēti atsevišķi attīstības aspekti, bet mazāk analizēts plašs datu kopums, lai atbildētu uz jautājumu “kas nosaka reģionu attīstību?”.

Reģionu ekonomiskās attīstības teorijas kopš 20.gadsimta sākuma ir centušās izcelt kādu vienu attīstības faktoru kā galveno attīstības priekšnoteikumu. Viens no veidiem, kā klasificēt dažādās reģionu ekonomiskās attīstības teorijas varētu būt tieši vadoties no pētnieku pieņēmumiem par nozīmīgāko attīstības faktoru. Šī pētījuma autors 4.1. tabulā sniedz populārāko teoriju un pieņēmumu par kritiskajiem ražošanas faktoriem pārskatu. Pieci biežāk izvirzītie attīstības jeb ražošanas veicināšanas faktori ir bijuši:

- 1) **Telpiskais faktors**, kas īpaši akcentēts aglomerāciju ekonomikas, un ekonomiskās lokalizācijas teorijās;
- 2) **Infrastruktūras attīstības un pieejamības pakāpe**. Virkne pētnieki uzskatījuši, ka tieši infrastruktūras koncentrācija ietekmēs uzņēmumu izvēli to lokalizācijai un attiecīgi sniegs pozitīvu pienesumu reģionu sociālekonomiskai attīstībai. Šis pieņēmums salīdzinoši ilgu laika posmu dominēja arī ES kopējā politikā un valstu nacionālajās reģionālās attīstības politikās.
- 3) **Teritoriālais kapitāls**, kas ir salīdzinoši jauna pieeja, analizējot daudzpusīgus konkrētā reģiona rādītājus un iespējamās priekšrocības. Tas raksturīgs pētniekiem, kas uzsver reģionu endogēnās attīstības potenciālu;

- 4) **Cilvēkkapitāls**, kas akcentē zināšanu un inovāciju izšķirošo lomu ekonomikas attīstībā, tāpat arī analizē zināšanu un ekspertīzes koncentrēšanās parādības, kā arī migrācijas ietekmi uz reģionu izaugsmes tempiem;
- 5) **Uzņēmējdarbība** un uzņēmējdarbības kultūra kā nosacījums reģiona labklājībai arī ir bijusi vairāku pētījumu centrā. Šī pieeja prezumēja, ka uzņēmējdarbības kultūra, uzņēmējdarbības attīstība ir virzošais spēks reģionu izaugsmē.

4.1.tabula. Attīstības teorijas un dažādie reģionālās attīstības / ražošanas faktori

Attīstības / ražošanas faktors	Aprakstītā faktora nozīme	Autori
Telpiskais faktors - aglomerāciju ekonomikas (Agglomerationeconomies)	Izmaksu samazinājums rodas, jo ekonomiskās aktivitātes ir izvietotas vienā vietā.	Makdonalds (McDonald) un Makmilens (McMillen), 2007 Maršals (Marshall) (1920); Olins (Ohlin) (1933); Roznetāls (Rosenthal) un Strendžs (Strange) (2004); Duratons (Duraton) un Puga (2001); O' Salivans (O'Sullivan) (2007); Koens (Cohen) un Pauls (Paul) (2005); Krugmans (Krugman) (1991); Karltons (Carlton) (1983); Holms (Holmes) (1999) u.c.
Infrastruktūra (Infrastructure)	Investīciju infrastruktūrā pozitīvā ietekme uz produktivitātes pieaugumu reģionā Īpaša uzmanība pievērsta ceļu būvniecībai un ar to saistītajām transportēšanas izmaksu samazinājumam	Ašauers (Aschauer) (1989); Mera (Mera) (1973); Fukuči (Fukuchi) (1978); Blums (Blum) (1982); Kosta (Costa) (1987); Kops (Kopp) (2005) u.c.
Teritoriālais kapitāls (TerritorialCapital)	Teritoriālo kapitālu veido 7 faktori: 1) Privātais kapitāls 2) Sociālais kapitāls 3) Publiskie labumi un resursi 4) Dalītas piederības labumi (piem., sabiedriskais transp.) 5) Attiecību kapitāls, vietējās saiknes 6) Cilvēkkapitāls 7) Aglomerācijas, sasniedzamība 8) Kooperācijas tīklojums 9) Attiecināmie privātie pakalpojumi	Roberto Kamagni (Camagni) (2008) (sintizēti no Poertera (Poerter), Putnema (Putnam), Kamagni (Camagni), Foreja (Foray), Storpera (Storper), Nelsona (Nelson) Vinetra (Winter), Dosi (Dosi), OECD u.c.)

4.1.tabula. Turpinājums

Cilvēkkapitāls (HumanCapital)	Cilvēkkapitāls kā nozīmīgākais attīstības virzītājspēks Zināšanās balstīta ekonomika Endogēns tehnoloģiskais progress Migrācijas ietekme uz cilvēkkapitālu un izaugsmes tempiem Pilsētas kā zināšanu centri	Fagini (Faggini), Makkans (McCann) (2009) Frīdmens (Friedman) un Kuznets (Kuznets) (1954); Šumpēters (Schumpeter) (1934); Mincers (Mincer) (1958, 1974); Bekers (Becker) (1964); OECD; Romers (Romer) (1986, 1990, 1994); Lukas (Lucas) (1988) u.c.
Uzņēmējdarbība (Entrepreneurship)	Nodarbinātības un labklājības pieaugums, produktivitātes kāpums. Uzņēmējdarbības kultūra kā nosacījums reģiona labklājībai	Fišers (Fisher) un Nijkamps (Nijkamp) (2009); Maleckis (Malecki) (1997); Aks (Acs) (1994); Audretčs (Audretsch) (2004); De Grūts (deGroot) (2004); OECD; Šumpēters (Schumpeter) (1934); Naits (Knight) (1921); Porters (Porter) (2000); Capello (Capello) (2007) u.c.

Avots: Autora veidota tabula, balstoties uz Capello un Nijkampu (Nijkamp), II daļa, 2009

Autora skatījumā viena faktora izcelšanai ir nozīmīgi trūkumi un ierobežojumi. Lai arī var identificēt vadošos faktoros, reģionu attīstības virzīšanai nepieciešams holistisks skatījums un vairāku nozīmīgāko faktoru integrēta attīstība.

Tieši pēdējos gados (2009, 2010, 2011) vairāki apjomīgi OECD pētījumi, kā, piemēram, 2010. gadā publicētais „How Regions Grow” un 2011.gada februārī publicētie rezultāti pētījumam „The Policy and Institutional Drivers of Economic Growth Across OECD and Non-OECD economies”, sniedz visumā skaidras norādes, balstoties uz analīzi par 213 OECD TL2 (NUTS2) un pat 855 OECD TL3 (NUTS3) līmeņa reģioniem⁴.

⁴ NUTS (Nomenclature of Territorial Units for Statistics) – Teritoriālu vienību nomenklatūra statistikai - apzīmējums, kas tiek izmantots Eiropas Savienības statistikā, bet TL (Territorial level) – Teritoriālais līmenis - apzīmējums, kas tiek izmantots OECD statistikā. Attiecīgi NUTS 1 un TL1 ir reģioni ar iedzīvotāju skaitu 3 milj.-7.milj., NUTS 2 un TL2 ir reģions ar iedzīvotāju skaitu 800 000 – 3milj. un NUTS 3 un TL3 ir reģions ar iedzīvotāju skaitu 150 000 – 800 000. Tā kā Latvijas iedzīvotāju skaits ir aptuveni 2 miljoni, tad statistikā tā tiek skatīta gan kā NUTS 1 un TL1 un NUTS 2 un TL2 līmenis. NUTS 3 un TL3 līmenī tiek skatīti seši Latvijas statistiskie reģioni.

OECD pārskats attēlo galvenās reģionālās attīstības tendences, kā arī analizē tās galvenos elementus. Tas apskata reģionālā IKP tendences, IKP uz vienu cilvēku, kā arī divu dažādu mērogu reģionu produktivitāti OECD valstīs laika periodā no 1995. līdz 2005.gadam. Pētījumā secināts, ka inovācijām un citiem attīstību noteicošiem faktoriem piemīt ļoti spēcīga ģeogrāfiska vai telpiska dimensija, kas izskaidro, kāpēc daži reģioni attīstās, bet citi ne (OECD, 2009).

OECD pētījumā pētītas kopsakarības starp 6 rādītājiem- IKP izaugsmes tempu, produktivitāti, iedzīvotāju skaita izmaiņām, nodarbinātību, darbaspēka aktivitāti un ekonomiskās līdzdalības līmeni. (Skat. 4.1. attēlu) Galvenais pētījuma atklājums ir tas, ka izaugsmei būtiskākie ir cieši savstarpēji saistītie produktivitātes un inovācijas rādītāji, un tiem seko infrastruktūras pieejamība, iedzīvotāju skaita un nodarbinātības rādītāji (OECD, 2009). Secināms, ka tikai iedzīvotāju skaita samazināšanās pati par sevi nenozīmē automātisku un neizbēgamu ekonomikas saraušanos un stagnāciju. Samazinoties iedzīvotāju skaitam, vēl izšķirošāka nozīme kļūst produktivitātes un inovāciju, kā arī darbaspēka aktivitātes rādītājiem.

Līdzīga pētījuma rezultāti uzsver nozīmīgu un pamatotu cilvēka kapitāla ietekmi uz attīstību, lai gan šī ietekme nav vērojama visās specialitātēs, uzsverot politiku mainīgumu. Tāpat arī daudzas citi faktori un politikas tiek uzskatītas par nozīmīgu ilgtermiņā attīstības saiti, pie tām iespējams minēt arī patenttiesību aizsardzību, tirdzniecības un finansiālo liberalizāciju, kā arī nodokļu politiku (OECD, 2011). Balstoties uz vairāk kā 30 gadus ilgiem pētījumiem, OECD ir arī identificējusi vairākus galvenos aspektus, kas ilgtermiņā noteiks attīstības iespējas un valstu un reģionu veiksmes vai neveiksmes pēckrīzes laikā:

- 1) spēja attīstīt elastīgu un prasmīgu darbaspēku;
- 2) spēja labāk izmantot esošās prasmes vietējā ekonomikā;
- 3) spēja veicināt nodarbinātības attīstību un kvalifikācijas celšanu;
- 4) spēja veidot ciešā sazobē izglītību un profesionālās kvalifikācijas iespējas ar jaunām un perspektīvām ekonomikas nozarēm;
- 5) spēja nodrošināt labu vietējo pārvaldību (FroyandGiguere, 2010a, 3).

Turpinot pētījumus par reģionu attīstību virzošajiem faktoriem, viens no šī brīža vadošajiem reģionālās zinātnes pētniekiem Filips McCanns (PhilpMcCann), atzīmē divus savstarpēji saistītus secinājumus: (1) ekonomiski aug reģioni, kuros ir uzņēmējdarbība; uzņēmējdarbība ir reģionos, kur ir augstas zināšanu līmenis; (2) investīcijas “cilvēkos” dod pozitīvu efektu; investīcijas teritorijās kā tādās, nemērķējot uz cilvēkkapitāla un dzīvas kvalitātes attīstību, dod negatīvu efektu (McCann, 2011).

Tātad, lai nākotnē nodrošinātu šo reģionu izaugsmi, nevis ekonomisku un demogrāfisku stagnāciju, ir nepieciešami jauni, konkurētspējīgi, produktīvi un uz augstu

pievienoto vērtību orientēti uzņēmumi, kvalitatīvs darbaspēks un laba pārvaldība. Jāpiekrīt, ka „uzņēmējdarbības tendences ir būtiskas attīstībai. Svarīgs ir vietējās uzņēmējdarbības apjoms” (S. Giguere, 2007). „Uzņēmējdarbība ir vistiešākais veids, kā radīt darba vietas, palielināt ienākumus, veicinātu pielāgošanos ekonomiskajām izmaiņām un likt pamatus ekonomiskajai konkurencei kādā noteiktā jomā” (S. Giguere, 2007). „Jaunu uzņēmumu izveide ir galvenais inovāciju virzītājspēks” (S. Giguere, 2005).

Šādos apstākļus reģioniem un pašvaldībām intensīvi jāmeklē risinājumi, kā papildināt nacionālā līmeņa politikas, kas vērstas uz bezdarba samazināšanu, atbalstu uzņēmējdarbības uzsākšanai, uzņēmējdarbības vides uzlabošanu un augstākās izglītības un zinātnes konkurētspējas paaugstināšanu. Dažādu pētījumu rezultāti iezīmē 3 rīcības virzienus:

- 1) Zināšanu ekonomikas attīstībai **nepieciešams veikt vienlaicīgas investīcijas infrastruktūrā, zināšanās un prasmēs, zinātnē un inovācijās**, lai paaugstinātu produktivitāti un pielāgotos jauniem tirgiem. Pēc ekonomiskās krīzes tieši investīcijas zināšanās un prasmēs (investment in skills) tiek plaši atzīts kā ekonomikas atjaunošanas optimālais ceļš (FroyandGiguere, 2010b, 9).
- 2) Vairāki līdzšinējie pētījumi ļauj secināt, ka politikas un rīcības, lai atbalstītu vietējo uzņēmumu izveidi un attīstību, var sniegt labākus rezultātus nekā politikas, kas vērstas uz jaunu rezidentu un ārvalstu uzņēmumu piesaisti konkrētajai teritorijai. (Martinez, 2011, 5). Tātad **nepieciešama efektīga politika vietējās uzņēmējdarbības stimulēšanai** un nepieciešami uzņēmējdarbībai gatavi vietējie rezidenti.
- 3) Kopumā ir **nepieciešams pārskatīt esošo nodarbinātības struktūru, kā arī uzlabot darbaspēka prasmju un zināšanu līmeni**, lai nodrošinātu maksimālo produktivitāti, ņemot vērā kopējo darbaspēka samazināšanos demogrāfisko izmaiņu rezultātā (Martinez, 2011, 6).

Ekonomiskās krīzes ietekmē arvien vairāk ir iezīmējusies darbinieku, kuri vairs nav nepieciešami konkrētam ražošanas procesam “zemu” vai “vecu” prasmju dēļ nekonkurētspēja un neaizsargātība. Nākotnē arvien lielāka nozīme vietējo pašvaldību ekonomiskajā attīstībā būs tādu kvalificētu darbinieku pieejamībai, kas ir elastīgāki, spējīgi pielāgoties pārmaiņām, kā arī gatavāki pārvietoties gan konkrētā ekonomikas sektora ietvaros, gan arī starp sektoriem. Šāda pieeja arvien vairāk pieprasīs investīcijas vispārējās prasmēs un mūžizglītībā, kā arī “talantu” piesaistes, integrācijas un attīstības programmās. Saskaņā ar OECD novērtējumu, tieši pašvaldības, kurās ir notikusi zināma ekonomikas specializācija, bet vienlaikus ir kvalificēts un elastīgs darbaspēks, visātrāk atgūstas no krīzes un atjauno izaugsmi. Tas nozīmē, ka nākotnē tieši “fleksiblā specializācija” būs atslēga teritoriju attīstības potenciālam.

Tātad nākotnes attīstību noteiks ne tikai augsts prasmju/darbaspēka pieprasījums, bet vienlīdz lielā mērā arī augsta prasmju un fleksibilitātes pieejamība. Līdz ar to arvien lielāku nozīmi iegūs mūžizglītības programmas, prasmju regulāra paaugstināšana un kvalifikācijas pilnveides programmas. Tam nepieciešama arī atbilstoša sabiedrības, t.i., potenciālo darbinieku iesaiste un attieksme. Investīcijas zināšanās un prasmēs, kas iepriekšējos 20 gados bija vairāk teorētiski vēlamais modelis un šajā periodā sniedza lēnāku atdevi un ietekmi uz ekonomiku, nākošajos 10-20 gados ļoti tieši un daudz ātrākā tempā noteiks reģionu konkurētspēju. No tā izriet secinājums, ka investīcijas cilvēkkapitālā daudz lielākā mērā kā investīcijas pamata infrastruktūrā turpmākajos gados noteiks reģionu attīstības potenciālu. Protams, abas šīs prioritātes nav izslēdzošas, tomēr būtiski ir apzināties prioritātes un savstarpējās ietekmes aspektus. Mēs nevaram sagaidīt ekonomisko attīstību teritorijās, kur ir ļoti pasīvs un samazinošs cilvēka kapitāls.

Apskatīto teoriju un pētījumu par reģionu attīstības faktoriem secinājumi tiks analizēti Latvijas kontekstā darba nākošajā apakšnodaļā, attiecīgi gan analizējot reģionu salīdzinošos izaugsmes rādītājus, gan darbaspēka aktivitātes un motivācijas līmeni, gan līdzšinējo investīciju cilvēkkapitālā, uzņēmējdarbībā un infrastruktūrā atdevi un saistību ar reģionu sociālekonomisko attīstību.

4.2. Baltijas valstu reģionu salīdzinošo izaugsmes tempu analīze

Viens no pirmajiem plaši aptverošiem un akadēmiskiem pētījumiem par ES 27 attīstības scenārijiem un ES 27 attīstības modeļiem ir 2008.gadā publicētais Robertas Capello et al. darbs, kas cita starpā iezīmē arī divas nozīmīgas tendences - (1) ekonomisko izaugsmes tempu samazināšanās, modelī ietverot laiku līdz 2015.gadam un ekonomiskās nevienlīdzības palielināšanos, un (2) Baltijas valstu atpalicības palielināšanos, paliekot kā vienām no vājāk attīstītajām ES 27 kontekstā (Capello et al., 2008).

Apskatot pētījumus, kas analizējuši specifiski tieši trīs Baltijas valstu reģionos, viens no metodoloģiski aptverošākajiem un plašu datu analīzi ietvertajiem ir Basarovas, Titovas un Vanaga pētījums, kurā analizēts lokalizācijas un ekonomisko aktivitāšu koncentrācijas faktors, balstoties uz Overmana (Overman) un Krugmana teorijām un izstrādātajiem modeļiem. Pētījumā secināts, ka reģionos ir salīdzinoši augsta ekonomikas specializācija. Savukārt pilsētās tā ir diversificētāka. Pētījums raksturo Baltijas valstu ekonomiku un reģionu dažādību (Basarova, Titova un Vanags, ERSA, 2006).

Šī ziņojuma autors, sniedzot pienesumu Baltijas valstu reģionu izaugsmes faktoru analīzē, izmantojot OECD izstrādāto pieeju reģionu izaugsmes faktoru analīzei, ir veicis aprēķinus par 3 Baltijas valstu – Igaunijas, Latvijas un Lietuvas – rādītājiem. Tie nav iekļauti un analizēti OECD pētījumā, jo tā veikšanas laikā neviena no 3 Baltijas valstīm vēl nebija kļuvusi par OECD dalībvalsti. Savukārt references pētījuma sniegtā izlase ir ļoti reprezentabla salīdzinājumu bāze. Analīzes pamatā ir izmantoti 6 rādītāji – IKP pieaugums, produktivitāte, nodarbinātība, iedzīvotāju skaita izmaiņas, līdzdalība un aktivitāte. Analizēti reģionu salīdzinošie izaugsmes tempi vairāku gadu periodā.

Minēto rādītāju pieauguma tempi pret valsts, OECD un ES pieauguma tempiem aprēķināti saskaņā ar izmaiņu - īpatsvara analīzes noteiktā ekonomikas sektorā metodi. Šī metode plašāk aprakstīta Barija (Barry) un Hortona (Horton) 1970.gada grāmatā “Geographical Perspectives on Urban Systems”, Holdena (Holden), Sveilsa (Swales) and Nairna (Nairn) 1986.gada grāmatā “The Repeated Application of Shift-Share: a structural Explanation of Regional Growth?”. Tāpat arī šī metode vienkāršotā veidā izskaidrota un attēlota šī pētījuma autora vadītā RAPLM un OECD kopīgā projekta ietvaros izstrādātajā Metodiskajā materiālā teritorijas attīstības plānošanai.

Salīdzinošo izaugsmes tempu analīzes priekšrocības veido nepieciešamība pēc iespējami objektīvas un salīdzināmas informācijas. Lai noskaidrotu, vai notiek reģionu attīstības līmeņu izlīdzināšanās, ir jāspēj novērtēt vai atpalikušie reģioni aug ātrāk kā attīstītākie. Tikai tādā gadījumā notiek virzība uz konverģenci. Savukārt ja attīstītāko reģionu ekonomika aug ātrāk kā atpalikušo reģionu ekonomika, tad attīstības plaisa jeb atšķirības vēl vairāk pieaug. Līdz ar to objektīvs novērtējums ir iespējams tieši salīdzinot izaugsmes tempus, nevis absolūtos izaugsmes rādītājus. Šādā analīzē būtiska loma ir references kopai ar kuru tiek salīdzināti izaugsmes tempi. Jo viens reģions var uzrādīt apsteidzošus rezultātus salīdzinoši ar vienu kopu, bet atpaliekošos rezultātus ar kādu citu kopu, kurā vidējie izaugsmes tempi ir augstāki

Analizējot reģionu salīdzinošos izaugsmes tempus 6 rādītājiem, OECD pētījumā apskatītas divas reģionu grupas - TL2 jeb NUTS 2 līmenis un TL3 jeb NUTS 3 teritoriālās statistikas līmenis. Attiecīgi arī rezultāti un secinājumi izdalīti par katru no šiem teritoriālajiem līmeņiem atšķirīgi. Papildus tam katra no šīm grupām sadalīta 4 kvadrantos - 20 ātrāk augošie reģioni (20 fastestgrowing), 20 vislēnāk augošie (20 slowestgrowing) reģioni, tie, kas kopumā ir auguši (increasing) un tie, kas kopumā ir samazinājuši IKP daļu pret OECD kopapjomu (decreasing). Šis iedalījums veidots pēc IKP datu analīzes. Tālāk analizēts, kādas tendences ir bijušas minētajos pārējos piecos rādītājos. Šeit skaidri redzamas atšķirības starp 4 kvadrantiem, tādēļ arī katram no tiem ir izrietošie secinājumi. Analīzei tika

izmantotas datu laika rindas par 354 reģioniem par 11 gadu laika periodu no 1995.-2005.gadam.

Pēc šīs pašas metodikas analizēti un 4 kvadrantos sadalīti arī TL3 jeb NUTS 3 reģioni. Rezultātus attēlo 4.1.attēls. Analīzei tika izmantotas datu laika rindas par 855 reģioniem par 6 gadu laika periodu no 1999.-2005.gadam. Šāds īsāka laika nogrieznis izmantots, jo ne par visiem TL3 jeb NUTS 3 reģioniem ir uzkrāti dati par laika periodu pirms 1999.gada.

Lai varētu identificēt, kurai no reģionu grupām pieskaitāmi trīs Baltijas valstu reģioni, tika veikts to IKP pieauguma dinamikas aprēķins pēc OECD pētījumā izmantotās metodoloģijas. (Skat. 2.pielikumu) Reģiona “i” daļa no kopējā OECD IKP apjoma pētījumā tiek izteikta kā:

$$\frac{IKP_i}{IKP_{OECD}} = \frac{IKP_j}{IKP_{OECD}} \cdot \frac{IKP_i}{IKP_j}$$

kur “j” nozīmē valsti, kurā ietilpst attiecīgais reģions “i”. Savukārt reģiona “i” daļa no kopējā valsts “j” IKP apjoma ir vienāda ar:

$$\frac{IKP_i}{IKP_j} = \frac{IKP_i/E_i}{IKP_j/E_j} \cdot \frac{E_i/LF_i}{E_j/LF_j} \cdot \frac{LF_i/WA_i}{LF_j/LF_j} \cdot \frac{WA_i/P_i}{WA_j/P_j} \cdot \frac{P_i}{P_j}$$

kur „P” - apzīmē iedzīvotāju skaitu, E – nodarbinātību, LF – darbaspēku, WA – iedzīvotāju daļa darba spējīgā vecumā (15-64 gadi)

Produktivitāte ir definēta kā IKP uz strādājošiem (IKP/E), kur nodarbinātība tiek mērīta darba vietā.

Nodarbinātības līmenis ir definēts kā nodarbinātā darbaspēka procents (E/LF), kur darbaspēks ir nodarbināto skaits + bezdarbnieku skaits.

Līdzdalības līmenis ir darbaspēka un iedzīvotāju daļas darba spējīgā vecumā proporcija (LF/WA), kur darba spējas vecums tiek pieņemts 15-64 gadi.

Aktivitātes līmenis ir iedzīvotāji darba spējas vecumā (15-64 gadi) procents no kopējā iedzīvotāju skaita” (OECD, 2009, 109).

Reģiona IKP daļa pret OECD valstu IKP apjomu tika aprēķināta pēc sekojošas formulas:

$$Nacionālais = \frac{IKP_i}{IKP_{OECD}} \cdot 100$$

Vērtējot reģiona IKP daļas īpatsvaru pret OECD IKP apjomu un aprēķinot vai reģiona īpatsvars attiecīgajā laika posmā ir pieaudzis vai samazinājies, tiek novērtēti salīdzinošie izaugsmes tempi. To aprēķina pēc formulas:

$$Pieaugums = Nacionālais_t - Nacionālais_{tb}$$

4.2. tabula. Baltijas valstu un to reģionu izaugsme pret OECD kopējiem IKP apjomiem, 1997-2007.gads

			Reg/OECD (%)		
LATVIJA			<i>Nacionālais_{tb}</i>	<i>Nacionālais_t</i>	<i>Pieaugums</i>
IKP/GDP	1997	2007	1997	2007	Pieaugums, (procentpunkti) 2007- 1997
OECD	21 188 785,48	29 253 935,24			
Latvija	13 638	31 697	0,06436	0,10835	0,04399
Kurzeme	2 025	3 259	0,00956	0,01114	0,00158
Latgale	1 429	2 619	0,00674	0,00895	0,00221
Rīga	6 726	17 255	0,03174	0,05898	0,02724
Pierīga	1 495	3 904	0,00705	0,01335	0,00630
Vidzeme	935	2 127	0,00441	0,00727	0,00286
Zemgale	1 028	2 534	0,00485	0,00866	0,00381
LIETUVA					
IKP/GDP	1997	2007	1997	2007	Pieaugums, (procentpunkti) 2007- 1997
Lietuva	22 370	49 780	0,10557	0,17017	0,06459
Alytausapskritis	1 024	1 706	0,00483	0,00583	0,00100
Kaunoapskritis	4 503	9 590	0,02125	0,03278	0,01153
Klaipēdasapskritis	2 665	5 714	0,01258	0,01953	0,00696
Marijampoles apskritis	961	1 602	0,00454	0,00548	0,00094
Panevezioapskritis	1 924	2 927	0,00908	0,01001	0,00093
Siauliapskritis	2 102	3 682	0,00992	0,01259	0,00267
Tauragesapskritis	510	842	0,00241	0,00288	0,00047

4.2. tabula. Turpinājums

Telsiapskritis)	964	2 123	0,00455	0,00726	0,00271
Utenosapskritis	1 121	1 996	0,00529	0,00682	0,00153
Vniausapskritis	6 596	19 598	0,03113	0,06699	0,03586
IGAUNIJA					
IKP/GDP	1997	2007	1997	2007	Pieaugums, (procentpunkti) 2007- 1997
Igaunija	9 521	23 163	0,04493	0,07918	0,03424
Põhja-Eesti	5 209	13 829	0,02458	0,04727	0,02269
Lääne-Eesti	922	1 953	0,00435	0,00668	0,00232
Kesk-Eesti	738	1 543	0,00348	0,00527	0,00179
Kirde-Eesti	959	1 776	0,00453	0,00607	0,00154
Lõuna-Eesti	1 694	4 062	0,00799	0,01389	0,00589

Avots: Autora veidota tabula pēc OECD metodoloģijas

Ņemot vērā, ka par visiem Baltijas valstu reģioniem nav pieejami dati par 1995 un 1996 gadu, autors pieņēma lēmumu datu analīzei izmantot datus par periodu no 1997.-2007.gadam, un šo 11 gadu periodu aprēķinos izmantot par abu līmeņu reģioniem. Jaunāki dati nav izmantoti, jo (1) pētījuma laikā vēl nebija pieejami, (2) lai pētījuma rezultāti būtu salīdzināmi ar OECD pētījuma rezultātiem, nepieciešams analizēt salīdzinoši līdzīgu laika posmu un globālās ekonomikas apstākļus. No šāda aspekta globālās ekonomiskās krīzes perioda 2008.-2010.gadam datu iekļaušana veidotu būtiska nobīdes tendencēs, kas līdz šim bija salīdzināmas. Arī OECD pētījums neaptver šādu strauju izmaiņu periodu, tādēļ, lai pētījumu rezultāti būtu pamatojami, vēlāku datu iekļaušana nav atbilstoša pētījuma mērķim.

Salīdzinot ar OECD kopējiem rādītājiem, Baltijas valstu reģioni potenciāli iekļautos tajā reģionu grupā, kas ir spējusi palielināt savu IKP daļu pret kopējo izlasi, un tātad to ekonomiku īpatsvars bijis pieaugošs globālā kontekstā. Atsevišķie rādītāji arī norāda uz līdzīgām tendencēm, kā grupas vidējie rādītāji. IKP un produktivitāte pēdējos gados ir bijusi pieaugoša, tāpat arī nodarbinātības rādītāji. Vienlaikus redzams, ka tieši produktivitātes pieaugums visvairāk atšķiras no 20 spēcīgākajiem reģioniem. (Skat. 4.2. tabulu)

Nedaudz atšķirīga situācija vērojama, ja salīdzina ES dalībvalstis. Šādā šaurākā salīdzinājumā diemžēl Baltijas valstu kopējie rezultāti kopumā ir pat nedaudz augstāki, bet ir vērojamas lielākas atšķirības reģionu starpā. Un pret ES kā salīdzinošo datu kopu ir arī viens negatīvi augošs reģions Lietuvā. Kopumā šeit tieši produktivitātes zemie rādītāji ir noteikuši reģionu lēnāku izaugsmi (Skat. 4.3. tabulu).

Reģiona IKP daļa pret ES valstu IKP apjomu tika aprēķināta pēc sekojošas formulas:

$$Nacionālais = \frac{IKP_i}{IKP_{ES}} \cdot 100$$

Vērtējot reģiona IKP daļas īpatsvaru pret ES IKP apjomu un aprēķinot vai reģiona īpatsvars attiecīgajā laika posmā ir pieaudzis vai samazinājies, tiek novērtēti salīdzinošie izaugsmes tempi. To aprēķina pēc formulas:

$$Pieaugums = Nacionālais_t - Nacionālais_{tb}$$

4.3. tabula. Baltijas valstu un to reģionu izaugsme pret ES kopējiem IKP apjomiem, 1997-2007.gads

			Reg/EU (%)		
LATVIJA			<i>Nacionālais_{tb}</i>	<i>Nacionālais_t</i>	<i>Pieaugums</i>
IKP/GDP	1997	2007	1997	2007	Pieaugums, (procentpunkti) 2007-1997
ES/EU	7 795 748	12 397 992			
Latvija	13 638	31 697	0,17494	0,25566	0,08072
Kurzeme	2 025	3 259	0,02598	0,02629	0,00031
Latgale	1 429	2 619	0,01833	0,02112	0,00279
Rīga	6 726	17 255	0,08628	0,13918	0,05290
Pierīga	1 495	3 904	0,01918	0,03149	0,01231
Vidzeme	935	2 127	0,01199	0,01716	0,00516
Zemgale	1 028	2 534	0,01319	0,02044	0,00725
LIETUVA					
IKP/GDP	1997	2007	1997	2007	Pieaugums, (procentpunkti) 2007-1997
Lietuva	22 37	49 78	0,28695	0,40152	0,11457
Alytausapskritis	1 024	1 706	0,01314	0,01376	0,00062
Kaunoapskritis	4 503	9 59	0,05776	0,07735	0,01959
Klaipēdosapskritis	2 665	5 714	0,03419	0,04609	0,01190
Marijampoles apskritis	961	1 602	0,01233	0,01292	0,00059
Panevežioapskritis	1 924	2 927	0,02468	0,02361	-0,00107

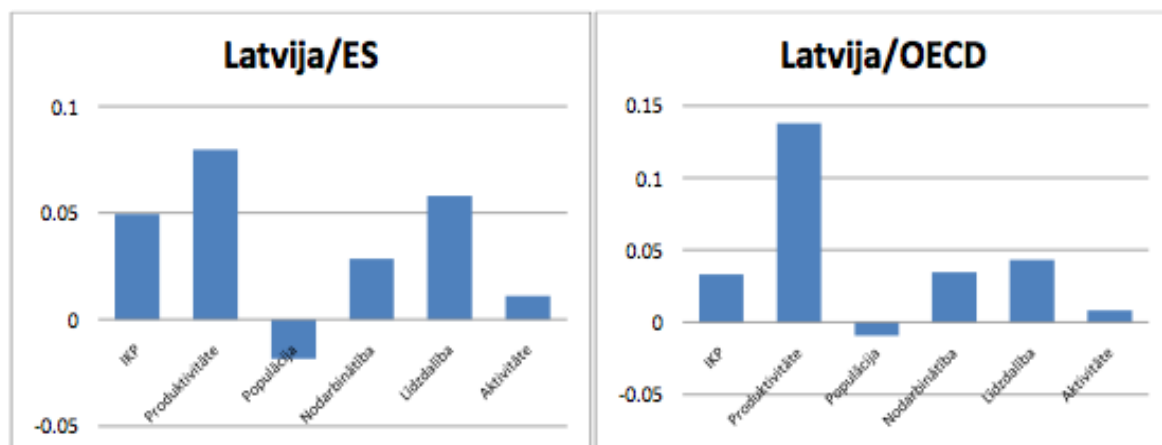
4.3. tabula. Turpinājums

Siauliapskritis	2 102	3 682	0,02696	0,02970	0,00273
Tauragesapskritis	510	842	0,00654	0,00679	0,00025
Telsiapskritis	964	2 123	0,01237	0,01712	0,00476
Utenosapskritis	1 121	1 996	0,01438	0,01610	0,00172
Vilniausapskritis	6 596	19 598	0,08461	0,15807	0,07346
IGAUNIJA					
IKP/GDP	1997	2007	1997	2007	Pieaugums, (procentpunkti) 2007-1997
Igaunija	9 521	23 163	0,12213	0,18683	0,06470
Põhja-Eesti	5 209	13 829	0,06682	0,11154	0,04472
Lääne-Eesti	922	1 953	0,01183	0,01575	0,00393
Kesk-Eesti	738	1 543	0,00947	0,01245	0,00298
Kirde-Eesti	959	1 776	0,01230	0,01432	0,00202
Lõuna-Eesti	1 694	4 062	0,02173	0,03276	0,01103

Avots: Autora veidota tabula pēc OECD metodoloģijas

Pēc analogiskām formulām tika aprēķināti arī produktivitātes, iedzīvotāju skaita, nodarbinātības, līdzdalības un aktivitātes izmaiņu īpatsvari. (Skat. 2. pielikumu).

4.1. attēls. Latvijas ekonomikas pieauguma tempi salīdzinoši ar ES un OECD ekonomikas pieauguma tempiem, 1997-2007.gads

Avots: Autora veidots vizualizēts aprēķinu attēlojums

Latvijas izaugsmes rādītājus salīdzinoši ar ES un OECD izaugsmes rādītājiem laika posmā no 1997.-2007.gadam atspoguļo sekojošie grafiki. (Skat. 4.1.attēlu) Secināt, ka Latvijas izaugsmes tempi ir bijuši nedaudz ātrāki kā daļai no ES un OECD NUTS 2

reģioniem. Latvija ir spējusi gan palielināt tās IKP daļu pret kopējo ES IKP apjomu un salīdzinoši arī pret OECD IKP apjomu (Skat.4.2. attēlu). Lai arī Latvija nav OECD dalībvalsts, aprēķini par salīdzinošajiem izaugsmes tempiem pret OECD veikti, lai precīzāk varētu definēt, kurā no valstu grupām, kas analizētas OECD pētījumā, Latvija salīdzinoši iekļautos. Secinājums šo aprēķinu rezultātā ir, ka Latvijas izaugsmes tempi ir pielīdzināmi tiem 112 OECD reģioniem, kas iekļauti “pieaugošo reģionu grupā”.

Aprēķinu rezultātā ir secināms, ka salīdzinot ar kopējiem rādītājiem, Baltijas valstu reģioni potenciāli iekļautos tajā reģionu grupā, kas pēdējo 10-15 gadu laikā ir spējusi palielināt savu IKP daļu pret kopējo izlasi, un tātad to ekonomiku īpatsvars bijis pieaugošs globālā kontekstā. Atsevišķi rādītāji arī norāda uz līdzīgām tendencēm kā grupas vidējie rādītāji. IKP un produktivitāte pēdējos gados ir bijusi pieaugoša, tāpat arī nodarbinātības rādītāji. Vienlaikus redzams, ka tieši produktivitātes pieaugums visvairāk atšķiras no 20 spēcīgākajiem OECD reģioniem, un tas rada augstu risku ilgtspējīgas izaugsmes veidošanai pēckrīzes periodā (Skat. 2.pielikumu). Tātad izejas rādītāji nav šobrīd labvēlīgi Baltijas valstīm un diemžēl tām nepiemīt priekšrocības, ko spētu nodrošināt augsti inovāciju un produktivitātes sasniegumi.

4.4. tabula. Baltijas valstu un to reģionu izaugsme pret OECD un ES kopējiem IKP apjomiem, 1997-2007.gads

LATVIJA	Reg/OECD (%)	Reg/EU (%)
IKP/GDP	Pieaugums, (procentpunkti) 2007-1997	Pieaugums, (procentpunkti) 2007-1997
ES/EU		
Latvija	0,04399	0,08072
Kurzeme	0,00158	0,00031
Latgale	0,00221	0,00279
Rīga	0,02724	0,05290
Pierīga	0,00629	0,01231
Vidzeme	0,00286	0,00516
Zemgale	0,00381	0,00725
LIETUVA	Reg/OECD (%)	Reg/EU (%)
IKP/GDP	Pieaugums, (procentpunkti) 2007-1997	Pieaugums, (procentpunkti) 2007-1997
Lietuva	0,06459	0,11457
Alytausapskritis	0,00100	0,00062
Kaunoapskritis	0,01153	0,01959
Klaipedosapskritis	0,00696	0,01190
Marijampoles apskritis	0,00094	0,00059
Panevezioapskritis	0,00093	-0,00107

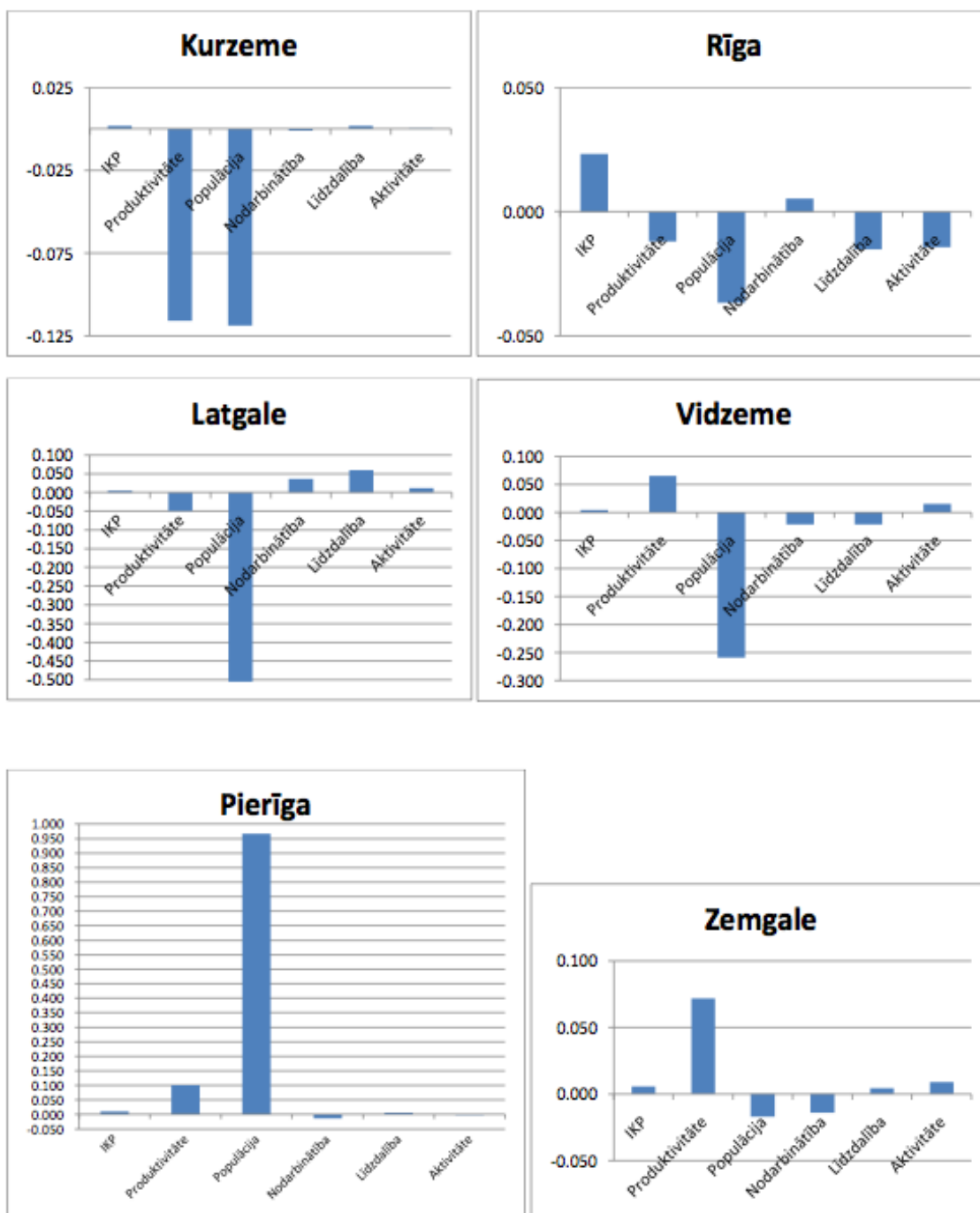
4.4. tabula. Turpinājums

Siauliapskritis	0,00267	0,00273
Tauragesapskritis	0,00047	0,00025
Telsiupskritis	0,00271	0,00476
Utenosapskritis	0,00153	0,00172
Vilniausapskritis	0,03586	0,07346
IGAUNIJA	Reg/OECD (%)	Reg/EU (%)
IKP/GDP	Pieaugums, (procentpunkti) 2007-1997	Pieaugums, (procentpunkti) 2007-1997
Igaunija	0,03424	0,06470
Põhja-Eesti	0,02269	0,04472
Lääne-Eesti	0,00232	0,00393
Kesk-Eesti	0,00179	0,00298
Kirde-Eesti	0,00154	0,00202
Lõuna-Eesti	0,00589	0,01103

Avots: Autora veidota tabula, izmantojot OECD metodoloģiju

Lai atbildētu, kādēļ šie reģioni atpaliek produktivitātes rādītājos, nepieciešams palūkoties uz papildus faktoriem, kas visbiežāk ietekmē produktivitātes pieaugumu. Tie ir inovācijas, ko varam fiksēt kā summāro inovāciju indeksu (summaryinnovationindex) un cilvēkkapitāla rādītāji. Summārais inovācijas indekss ir ietekmīgs rādītājs, kuru bieži izmanto valstu konkurētspējas un pievilcības faktoru sastādīšanā. Latvija, Lietuva un Igaunija atpaliek no ES vidējiem rādītājiem. Vienlaikus Igaunija ir spējusi sasniegt salīdzinoši labākus rezultātus. Un, likumsakarīgi, redzams, ka Igaunijas ekonomika ir spēcīgāka un ilgtspējīgāka par abām pārējām Baltijas valstīm. Analizējot indeksa dimensijas, redzams, ka, piemēram, Latvija un it īpaši, reģioni, kuros neietilpst galvaspilsēta Rīga, būtiski atpaliek inovatoru skaita ziņā, un uzņēmumu un pētniecības saišu rādītājos. Atpalikušajos reģionos ir ne tikai zems uzņēmējdarbības līmenis, bet izteikti zemas privātā sektora investīcijas R&D aktivitātēs.

4.2. attēls. Latvijas NUTS 3 / TL3 līmeņa reģionu izaugsme salīdzinoši pret valsts kopējiem izaugsmes tempiem, 1997-2007.gads

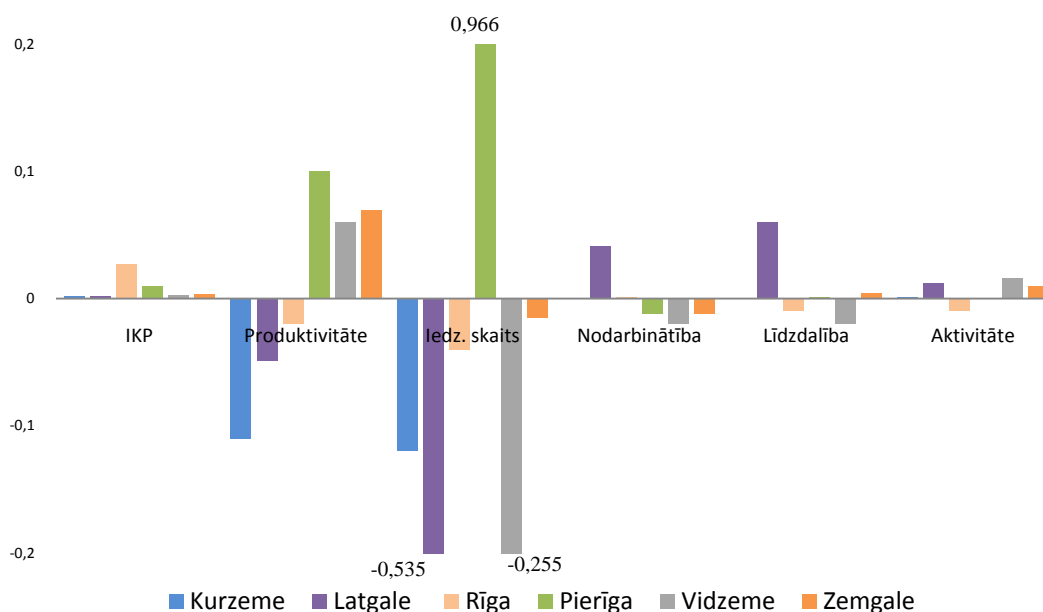

Avots: Autors veidots vizualizēts aprēķinu attēlojums

Produktivitātes pieauguma tempi, salīdzinoši ar valsti vidēji Latvijas reģionu starpā ir variējuši no +0,100 pp līdz -0,11 pp. Savukārt iedzīvotāju skaita izmaiņu dinamika ir bijusi no +0,966 pp līdz -0,535 pp salīdzinoši ar valsts rādītājiem kopumā. Sekmīgākais reģions šajā periodā ir bijis Pierīgas statistikas reģions, kurš ir vienīgais reģions ar pozitīvu iedzīvotāju skaita pieaugumu, kā arī reģions uzrādījis labākos produktivitātes pieauguma rādītājus. Vēl

produktivitāti ir palielinājusi Zemgale un Vidzeme. Visos reģionos ir vērojams neliels IKP pieaugums, bet vislielāko IKP pieaugumu piedzīvojis Rīgas reģions. Savukārt vislēnākā izaugsme bijusi Latgales reģionā. Latvijas reģionu individuālos rādītājus atspoguļo sekojošie grafiki. (Skat. 4.2. attēlu) (Skat. 4.3. attēlu)

4.3. attēls. Latvijas reģionu izaugsme salīdzinoši pret valsts kopējiem izaugsmes tempiem, 1997-2007.gads

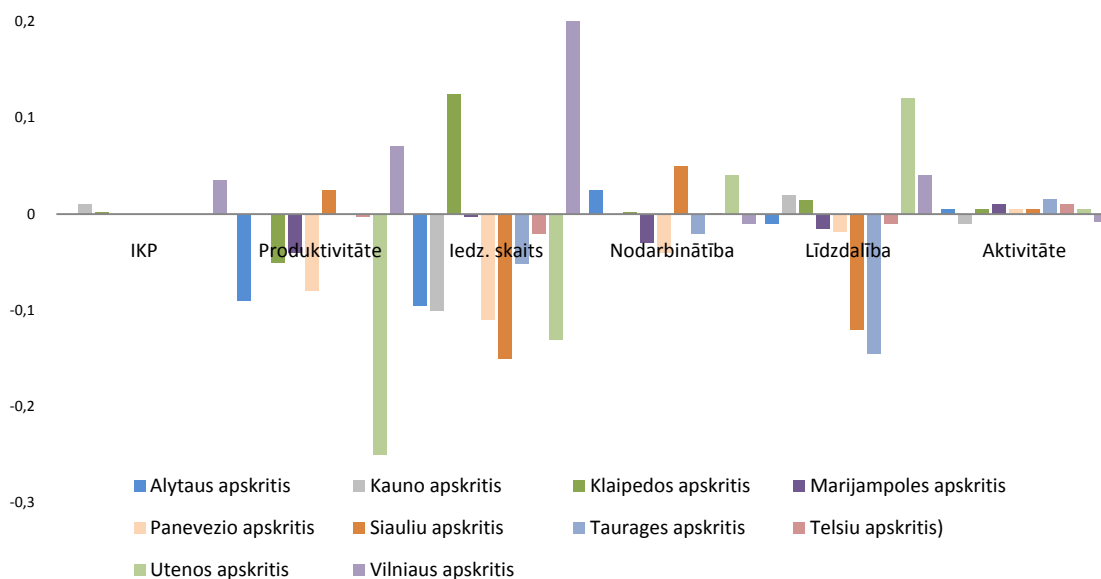

Avots: Autora veidots vizualizēts aprēķinu attēlojums

Autora veiktie aprēķini par Latvijas reģionu salīdzinošajiem izaugsmes tempiem apliecina nozīmīgās atšķirības reģionu starpā. Tomēr vienlaikus tie norāda arī uz līdz šim mazāk analizētām tendencēm. Ja Latgales reģiona ekonomiskā atpalcība daudzu gadu garumā ir bijusi apzināta problēma, tad par Kurzemes ekonomikas ilgtspējas izaicinājumiem ir diskutēts salīdzinoši maz, lai neteiktu, ka nemaz, bet uz to tiešā veidā norāda negatīvie produktivitātes rādītāji, jeb to ievērojami lēnāka izaugsme nekā valstī kopumā.

Arī Lietuvas reģionu attīstība ir bijusi ļoti atšķirīga un vairākos rādītājos to izkliede pat ir ievērojamāka kā Latvijas reģionu starpā. Aprēķini norāda, ka Lietuvā lielāka daļa reģionu sastopas ar grūtībām produktivitātes kāpuma nodrošināšanai, kas tātad liek apšaubīt šo reģionu ekonomisku ilgtspēju (Skat. 4.4. attēlu).

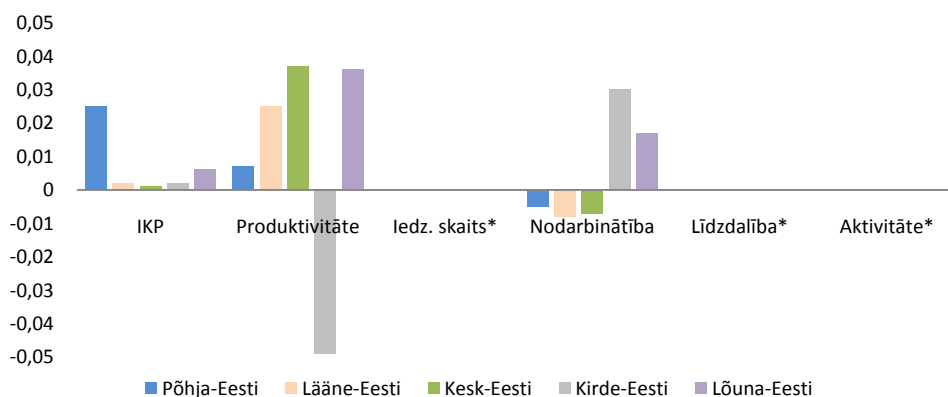
4.4. attēls. Lietuvas reģionu izaugsme salīdzinoši pret valsts kopējiem izaugsmes tempiem, 1997-2007. gads

Avots: Autors veidots vizualizēts aprēķinu attēlojums

Latvijas izaugsme bieži tiek salīdzināta un pat pretnostatīta salīdzinoši veiksmīgākajai Igaunijas attīstībai. Tādēļ šajos aprēķinos tika iekļauti arī dati par Igaunijas reģioniem. Ņemot vērā, ka par Igaunijas NUTS3 līmeņa reģioniem atbilstošajā laika posmā iztrūkst nozīmīga daļa datu, tad to pilnīgs salīdzinājums nav iespējams (Skat 4.5. attēlu). Tomēr, kā noskaidrots darba pirmajā nodaļā - nozīmīgākā attīstību ietekmējošā rādītāja - produktivitātes dati ir pieejami. Un šajā gadījumā aprēķini norāda uz stabilu gandrīz visu Igaunijas reģionu, ar vienu izņēmumu, spēju nodrošināt augstus produktivitātes kāpuma rādītājus.

4.5. attēls. Igaunijas reģionu izaugsme salīdzinoši pret valsts kopējiem izaugsmes tempiem, 1997-2007. gads

Avots: Autors veidots vizualizēts aprēķinu attēlojums

Pilns aprēķinu un datu kopums sniegts 2.pielikumā. Savukārt 2009. un 2010.gadā atšķirības reģionu starpā, vērtējot pēc IKP uz vienu iedzīvotāju (GDP per capita), vēl vairāk ir pieaugušas. Arī bezdarba rādītāji ir ļoti atšķirīgi Latvijas reģionu starpā un, piemēram, 2011. gada februārī variēja no 10,9 % reģistrētā bezdarba līmeņa Rīgas reģionā līdz 22,8% reģistrētā bezdarba līmenim attālākajā Latgales reģionā (www.nva.lv).

Tas uzskatāmi demonstrē gan globālās ekonomiskās krīzes atstāto ietekmi uz reģionu ekonomiku, gan arī izvēlētās un valdības īstenotās reģionālās politikas, kas Latvijā balstīta uz subsīdijām un atbalstu infrastruktūras attīstībai atpalikušajos reģionos, neveiksmi (failure). Tas vēlreiz demonstrē šādas - jau novecojušas reģionālās paradigmas - politikas neefektivitāti.

Kā jau uzsvērts šī pētījuma pirmajā nodaļā, nākotnes attīstību noteiks ne tikai augsts prasmju/darbaspēka pieprasījums, bet vienlīdz lielā mērā arī augsta prasmju un fleksibilitātes pieejamība. Līdz ar to arvien lielāku nozīmi iegūs mūžizglītības programmas, prasmju regulāra paaugstināšana un kvalifikācijas pilnveides programmas. Tam nepieciešama arī atbilstoša sabiedrības, t.i., potenciālo darbinieku iesaiste un attieksme.

Investīcijas zināšanās un prasmēs, kas iepriekšējos 20 gados bija vairāk teorētiski vēlamais modelis un šajā periodā sniedza lēnāku atdevi un ietekmi uz ekonomiku, nākošajos 10-20 gados ļoti tieši un daudz ātrākā tempā noteiks reģionu konkurētspēju. No tā izriet secinājums, ka tieši investīcijas cilvēkkapitālā nevis investīcijas pamata infrastruktūrā turpmākajos gados primāri noteiks Latvijas reģionu attīstības potenciālu. Protams, abas šīs prioritātes nav izslēdzošas, tomēr būtiski ir apzināties prioritātes un savstarpējās ietekmes aspektus. Mēs nevaram sagaidīt ekonomisko attīstību teritorijās, kur ir ļoti pasīvs un samazinošs cilvēka kapitāls.

Izmantojot OECD pētījuma datus, ir ļoti precīzi redzams, ka kādai ekonomikai augot straujāk par vidējiem tempiem, tā palielina savu tirgus daļu globālajā ekonomikā, savukārt ekonomikas, kas aug lēnāk par vidējiem tempiem, neizbēgami zaudē savu tirgus daļu. Nākošās konsekvences ir jau spirālveida - arī populācijas samazināšanās, jo trūkstot labi atalgotiem darbiem, arvien vairāk jauni un talantīgi cilvēki dosies ekonomiskā emigrācijā. Rezultātā vēl palikušajiem uzņēmumiem arvien smagāk būs jākonkurē par atbilstoša un kvalificēta darbaspēka piesaisti.

Augstāk aprakstītās tendences norāda uz konkrētām politikas konsekvencēm. Lai nākotnē nodrošinātu šo reģionu izaugsmi nevis ekonomisku un demogrāfisku stagnāciju, ir nepieciešami jauni, konkurētspējīgi, produktīvi un uz augstu pievienoto vērtību orientēti uzņēmumi. Šie aspekti norāda uz nepieciešamību nacionālā līmenī izveidot inovāciju atbalsta un stimulēšanas sistēmu. Papildus tam ir saskatāmas vairākas iespējamās un nepieciešamās rīcības arī reģionālā un vietējā līmenī. Šādos apstākļus reģioniem un pašvaldībām intensīvi

jāmeklē risinājumi, kā papildināt nacionālā līmeņa politikas, kas vērstas uz bezdarba samazināšanu, atbalstu uzņēmējdarbības uzsākšanai, uzņēmējdarbības vides uzlabošanu un augstākās izglītības un zinātnes konkurētspējas paaugstināšanu.

Analizējot attīstības faktorus, visbiežāk (un pārsvarā tikai) tiek vērtēti makroekonomikas rādītāji. Atšķirībā no šīs vispārējās praksespētījuma gaitā identificēta iedzīvotāju noskaņojuma nozīme attīstības procesos. Tādēļ nozīmīgākie attīstības faktori nākošajā darba sadaļā tiks analizēti mikro izvēļu līmenī jeb balstoties uz reprezentatīvu socioloģisko aptauju rezultātiem.

Produktivitātes pieauguma iespējas mikrolīmenī var tikt analizētas kā iedzīvotāju gatavība mācīties, pilnveidot savu kvalifikāciju. Uzņēmējdarbības attīstības tendences mikrolīmenī var tikt analizētas kā iedzīvotāju gatavība attīstīt un dibināt savus uzņēmumus, kā skatījums uz nākotnes ienākumu nodrošināšanas veidiem un plānoto rīcību. Iedzīvotāju skaita izmaiņas var tikt analizētas un prognozētas izejot no iedzīvotāju attieksmes pret migrāciju un plānotās ienākumu un izglītības ieguves lokalizācijas. Savukārt sociālās saites un sadarbības potenciāls var tikt analizēts, ņemot vērā iedzīvotāju gatavību uzticēties apkārtējiem cilvēkiem un institūcijām. Attiecīgi šiem jautājumiem arī tiks veltīta nākošā pētījuma sadaļa.

4.3. Latvijas iedzīvotāju viedokļu ietekmes uz reģionu attīstības potenciālu izpēte

Atbilstoši pētījumā pirmajā nodaļā analizētajām reģionu ekonomiskās attīstības teorijām, kā arī šīs nodaļas sākumā atspoguļotajam reģionālo attīstību ietekmējošo faktoru izklāstam, ir secināts, ka būtiska nozīme reģionu attīstībā ir tā cilvēkkapitāla un sociālā kapitāla līmenim.

Zināšanām, inovācijām un produktivitātei ieņemot arvien lielāku lomu izaugsmes procesā, nepieciešams pievērst lielāku uzmanību arī reģiona iedzīvotāju gatavībai mācīties, būt aktīviem ekonomikas dalībniekiem, spēt sadarboties. Līdz šim tikai ļoti retos pētījumos līdzās makroekonomisko rādītāju analīzei bijusi pieejama un analizēta arī iedzīvotāju individuālo izvēļu ietekme uz attīstības procesiem. Vienlaikus vairāki autori norādījuši tieši uz to kā vienu no nozīmīgākajiem indikatoriem. Tādēļ šī pētījuma ietvaros autors kā vienu no nozīmīgākajiem datu kopumiem izceļ laika posmā no 2009.-2012. veikto kvalitatīvu un reprezentablu socioloģisko aptauju rezultātus. Par saistītiem jautājumiem neapšaubāmi ir veikti arī citi socioloģiskie pētījumi. Šis atspoguļots izvērsti, jo to izstrādāja, kontekstā ar šī darba izpētes jautājumiem, autors.

Promocijas darba pētījuma ietvaros izmantoti socioloģiskā pētījuma dati, kas iegūti reprezentatīvā iedzīvotāju aptaujā pēc pētījuma autora izstrādātiem jautājumiem. Jautājumi definēti atbilstoši iepriekšējās nodaļās veiktās analīzes secinājumiem un teorētisko modeļu pieņēmumiem. Atbilstoši autora definētiem jautājumiem, 2011.gada martā un 2012.gada februārī tika veiktas socioloģiskās aptaujas, uzdodot jautājumus par iedzīvotāju gatavību mācīties, paaugstināt un atjaunot savas prasmes un kvalifikāciju, veidot savus uzņēmumus, pārcelties uz citu dzīvesvietu un uzticēties citiem cilvēkiem (socioloģiskās aptaujas anketa pievienota 3.pielikumā). Salīdzinājumam izmantoti arī 2009.gadā veiktas aptaujas, kurā uzdoti līdzīga satura jautājumi, rezultāti.

Formulējot pētījuma jautājumus, autors balstījās iepriekšējās nodaļās analizēto reģionu ekonomiskās attīstības teoriju analīzē, autora izstrādātās sintezētā reģionu ekonomiskās attīstības pieejā, kā arī atspoguļotajā ekonomisko faktoru analīzē. Socioloģiskās aptaujas mērķis ir iedzīvotāju izvēļu mikrolīmenī iegūt datus par cilvēkkapitālu un sociālo kapitālu un iedzīvotāju attieksmēm jautājumos, kas motivē vai kavē uzņēmējdarbības attīstību, inovāciju ekonomiku un emigrāciju. Nozīmīgākā novitāte šajā pētījumā ir tā sasaiste ar reģionu ekonomiskās attīstības teorijas sintezēto pieeju un ekonomiskās attīstības faktoru analīzi.

Šāda pieeja sniegs jaunas iespējas makroekonomiskos faktorus analizēt iedzīvotāju izvēļu mikrolīmenī. Tas sniegs iespējas, pirmkārt, aprobēt un nepieciešamības gadījumā precizēt pirmajā nodaļā atspoguļotos secinājumus un reģionu ekonomiskās attīstības analīzes modeli, kā arī sniedz iespējas detalizētā līmenī izstrādāt politikas rekomendācijas reģiona ekonomiskās attīstības stimulēšanai.

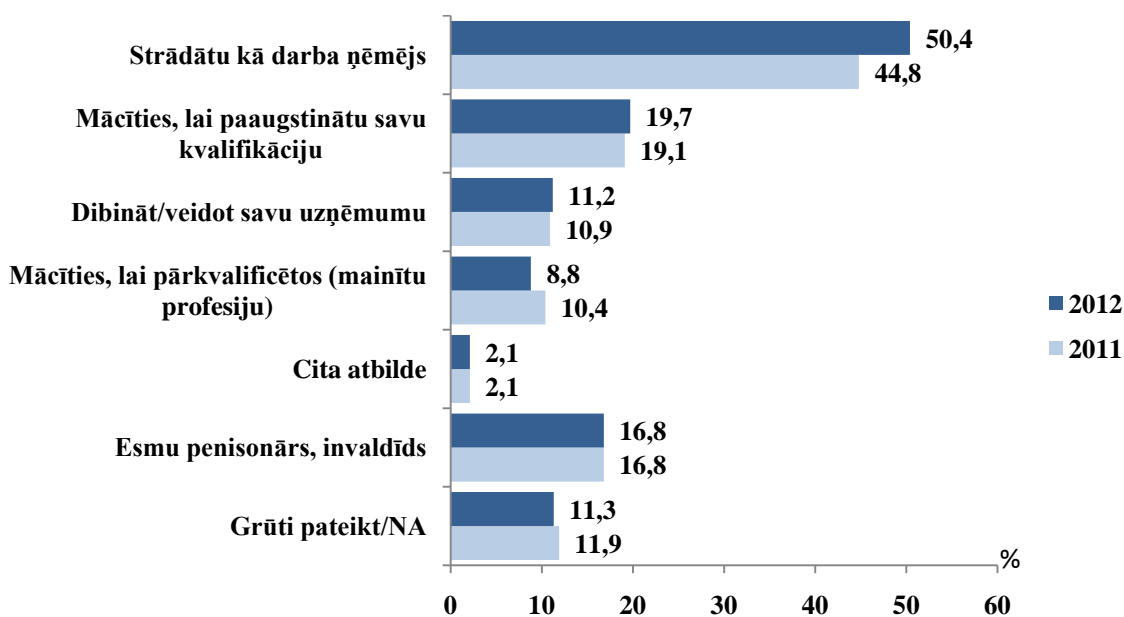
Pētījums norāda uz vairākām ilgtermiņā reģionu ekonomiskai attīstībai negatīvām tendencēm. Pirmkārt, uz augstu gatavību doties labāka darba meklējumos uz citu valsti, otrkārt, uz zemu gatavību investēt savas konkurētspējas paaugstināšanā darba tirgū un, treškārt, ļoti zemu gatavību uzsākt savu uzņēmējdarbību.

Šajā apakšnodaļā tiks analizēti konkrētie socioloģisko aptauju rezultātu, to atšķirības reģionālā griezumā un starp dažādām iedzīvotāju grupām. Savukārt jau nākošajā darba nodaļā tiks analizētas saites starp iedzīvotāju viedokļiem un reģionu attīstību nosakošajiem makroekonomiskajiem faktoriem.

1) Gatavība uzsākt savu uzņēmējdarbību

Atbildot uz jautājumu: "Domājot par nākotni, ko Jūs plānojat darīt, lai nodrošinātu sev darba iespējas un ienākumus ilgtermiņā?" redzams, ka dominē vēlme strādāt kā darba ņēmējam, balstoties uz līdzšinējām prasmēm un zināšanām un neiesaistoties uzņēmējdarbības veidošanā. (Skat. 4.6. attēlu)

4.6. attēls. Atbildes uz jautājumu: "Domājot par nākotni, ko Jūs plānojat darīt, lai nodrošinātu sev darba iespējas un ienākumus ilgtermiņā?"

Avots: SKDS, 2011 n=1014, 2012 n=1022. Autora veidota tabula.

*Tā kā katrs respondents varēja atzīmēt vairāk nekā vienu atbildi, kopējā atbilžu summa pārsniedz 100%.

Pirmais aspekts šajā jautājumā saistīts ar gatavību kļūt par uzņēmēju iepretī vēlmei strādāt kā darba ņēmējam.

Laika posmā no 2009.-2012.gadam vēlme strādāt kā darba ņēmējam ir variējusi. Strādāt kā darba ņēmēji 2011.gadā vēlējās 44,8% iedzīvotāji, bet 2012.gadā to īpatsvars ir pieaudzis līdz 50,4%. Būtiski, ka šāda izvēle dota, domājot par ienākumu nodrošināšanu ilgtermiņā un nākotnē. Tātad respondenti, ne tikai esošajā situācijā izvēlas saglabāt darba ņēmēja statusu, bet arī ilgtermiņā neapsver iespēju aktīvāk iesaistīties ekonomikas procesos. Atbildot uz līdzīgu jautājumu, 2009.gadā vēlmi meklēt labāk apmaksātu darbu (tātad kā darba ņēmējam, nevis uzņēmējam) minēja 42,5%, bet vēlmi meklēt iespējas strādāt papildus darbu minēja 55,1%. (Skat. 4.7. attēlu)

Atbildēs uz šo jautājumu ir saskatāmas būtiskas atšķirības reģionālā griezumā. Latgales reģionā 2011.gadā nozīmīgi lielāka proporcija iedzīvotāju - 54%, salīdzinoši ar 36% Kurzemes reģionā dod priekšroku strādāt kā darba ņēmēji. 2012.gadā saglabājas nozīmīgas atšķirības reģionu starpā, tomēr kā "darba ņēmēju" līderi izvirzījušies citi reģioni un notikušas būtiskas izmaiņas iedzīvotāju attieksmēs. (Rīga - -1pp, Latgale -12pp, Pierīga +10pp, Vidzeme +14pp, Kurzeme +18pp, Zemgale +17pp) (Skat. 4.8. attēlu)

4.7.attēls. Atbildes uz jautājumu: „Gadījumā, ja pasliktinātos Jūsu ģimenes materiālais stāvoklis, kuras trīs darbības no šeit minētajām Jūs darītu pirmām kārtām?”

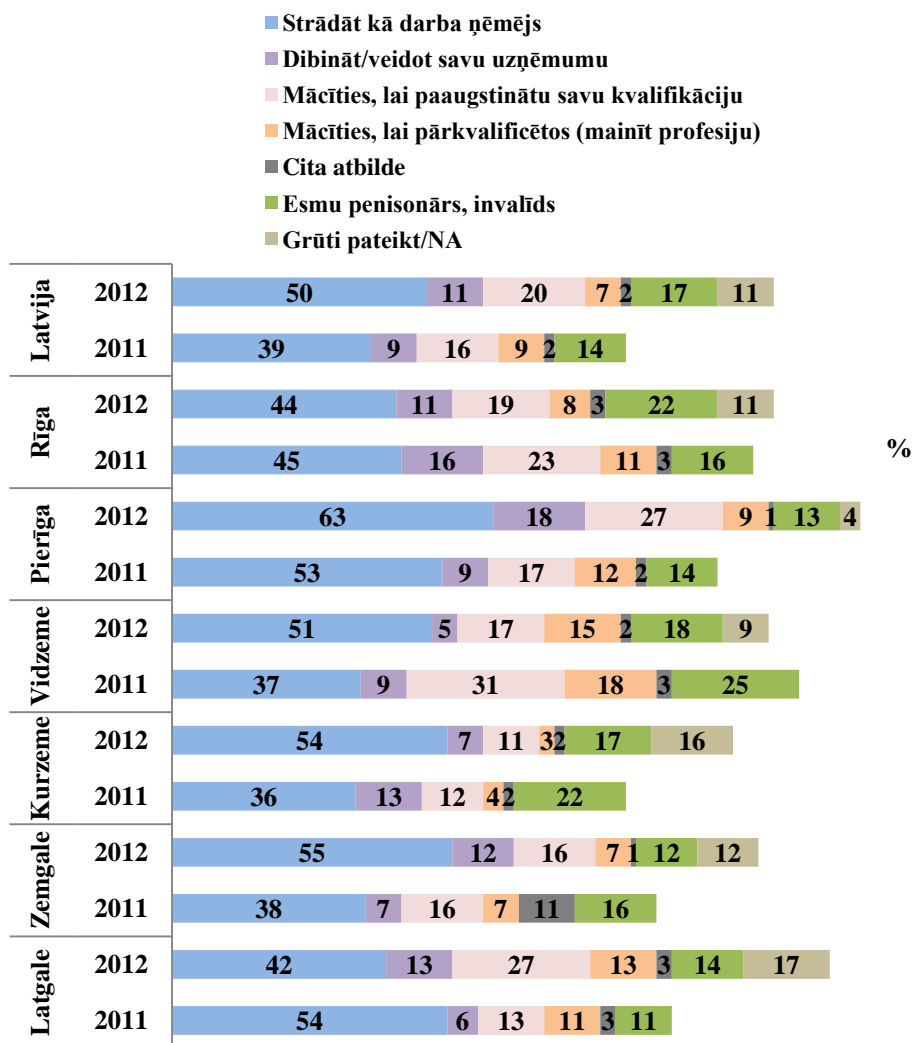
Avots: SKDS 2009, n=1060

* Tā kā katrs respondents varēja atzīmēt vairāk nekā vienu atbildi, kopējā atbilžu summa pārsniedz 100%.

Tikai divos reģionos ir samazinājusies vēlme strādāt kā darba ņēmējiem. Latgalē vēlme strādāt kā darba ņēmējam 2012.gadā, salīdzinoši ar 2011.gadu ir būtiski samazinājusies no 54% uz 42%, jeb par 12pp. Vienlaikus Latgales reģionā ir būtiski pieaugusi gatavība mācīties un dibināt savu uzņēmumu. Otrs reģions, kurā konstatēts samazinājums darba ņēmēju īpatsvarā ir Rīgas reģions, tiesa tajā izmaiņas ir tikai par 1pp, jeb ļoti nenozīmīgas.

Savukārt četros reģionos ir ļoti nozīmīgi pieaugusi vēlme strādāt kā darba ņēmējiem. Kurzemē par 18pp, Zemgalē par 17pp, Vidzemē par 14pp un Pierīgā par 10pp. Visvairāk vēlmi strādāt kā darba ņēmēji 2012.gadā ir pauduši Pierīgas reģiona iedzīvotāji - 63%, salīdzinoši ar 53% gadu iepriekš. Kurzemē, kur vēlmei strādāt kā darba ņēmējiem piepulcējušies gandrīz piektdaļa reģiona iedzīvotāju ir samazinājies to iedzīvotāju īpatsvars, kas gatavi dibināt savu uzņēmumu un mācīties. Visinteresantākā situācija izveidojusies Pierīgas reģionā, kur ne tikai pieaudzis potenciālo darba ņēmēju īpatsvars, bet arī dubultojusies gatavība veidot savu uzņēmumu un par trešdaļu pieaugusi vēlme mācīties.

4.8. attēls. Atbildes uz jautājumu: „Domājot par nākotni ko Jūs plānojat darīt, lai nodrošinātu sev darba iespējas un ienākumus ilgtermiņā?” 2011. un 2012. gads. reģionālā griezumā

Avots: SKDS, 2011 n=1014, 2012 n=1022. Autora veidota tabula.

*Tā kā katrs respondents varēja atzīmēt vairāk nekā vienu atbildi, kopējā atbilžu summa pārsniedz 100%.

Otrs aspekts šajā jautājumā saistīts ar gatavību veidot savu uzņēmumu, būt pašnodarbinātajam. Gatavība kļūt par uzņēmēju pēdējos gados ir svārstījusies starp 10,9% un 13,6%. No 2011.gada līdz 2012.gadam tā ir nenozīmīgi pieaugusi, bet kopumā kopš 2008.gada ir samazinājusies. Dibināt savu uzņēmumu 2012.gadā atbild 11,2%. Uz līdzīgu jautājumu „Gadījumā, ja pasliktinātos Jūsu ģimenes materiālais stāvoklis, kuras trīs darbības no šeit minētajām Jūs darītu vispirms?” 2009.gadā lielākā daļa cilvēku izteica vēlmi meklēt iespējas strādāt citu darbu vai labāk apmaksātu darbu. Uzsākt uzņēmējdarbību vai pašnodarbinātību bija gatavi daudz mazāk – tikai aptuveni 13% iedzīvotāju.

Nozīmīgas atšķirības ir vērojamas reģionālā griezumā. 2011.gadā lielāks īpatsvars uzņēmējdarbību apsverošu iedzīvotāju dzīvoja Rīgā (16%) un Kurzemē (13%). 2012.gadā lielāku gatavību veidot savus uzņēmumus izsaka Pierīgas (18%) un Latgales (13%) iedzīvotāji. Attiecīgi 2012.gada februārī visvairāk uzņēmējdarbības uzsākšanu apsvēra Pierīgas iedzīvotāji (18%), bet vismazāk Vidzemes iedzīvotāji (5%), nokrītot pat zem 2011.gada zemākā rādītāja - 6% Latgales reģionā.

Bet reģionu iekšienē gatavība uzsākt uzņēmējdarbību ir samazinājusies Kurzemē, Rīgā un Vidzemē, attiecīgi par 6pp, 5pp un 4 pp. Bet palielinājusies tā ir Pierīgā, Latgalē un Zemgalē, attiecīgi par 9pp, 7pp un 5pp.

Nozīmīgas atšķirības atbildēs ir arī starp iedzīvotāju vecuma grupām. Jaunāka vecuma iedzīvotāji mazāk vēlas strādāt kā darba ņēmēji, vairāk vēlas dibināt savus uzņēmumus. Tomēr 2012.gadā par 11pp ir pieaudzis to jauniešu īpatsvars, kas vēlas strādāt kā darba ņēmēji - 39% vietā, pieaugot līdz 50%. Vecāka gada gājuma iedzīvotāji vēlas turpināt strādāt kā darba ņēmēji un izteikti retāk izsaka gatavību dibināt savu uzņēmumu.

Lielāku gatavību veidot savu uzņēmumu izsaka iedzīvotāji ar augstāko izglītību, LR pilsoņi un pilsētu iedzīvotāji. Nodarbinātībai privātā vai publiskā sektorā nav būtiska ietekme uz izvēli. Ienākumu līmenis būtiski neatšķir iedzīvotāju izvēles 2011.gadā, bet 2012.gadā iedzīvotāju grupā ar zemu ienākumu līmeni ir par 14pp pieaugusi vēlme strādāt kā darba ņēmējiem - no 49% un 63%.

2) Gatavība mācīties paaugstināt konkurētspēju darba tirgū

Trešais aspekts jautājumā "Domājot par nākotni, ko Jūs plānojat darīt, lai nodrošinātu sev darba iespējas un ienākumus ilgtermiņā?" saistīts ar gatavību mācīties, lai paaugstinātu savu kvalifikāciju, iegūtu jaunas zināšanas, vai mainītu profesiju. Atbildot uz jautājumu: "Domājot par nākotni, ko Jūs plānojat darīt, lai nodrošinātu sev darba iespējas un ienākumus ilgtermiņā?", tikai nedaudz vairāk kā 30% respondentu norādīja, ka plāno mācīties, lai paaugstinātu savu kvalifikāciju vai pārkvalificētos un mainītu savu profesiju. Mainīgos ekonomiskos apstākļos būs arvien problemātiskāk saglabāt nodarbinātību, izpaliekot gatavībai investēt savā kvalifikācijā, jo ekonomikas sektori un tiem nepieciešamās prasmes un zināšanas strauji attīstās un pat mainās. Līdz ar to darbinieki ar "vecām prasmēm" kļūs nekonkurētspējīgi.

Zīmīgi, ka 33% respondentu ar augstāko izglītību apliecināja gatavību mācīties, savukārt, iedzīvotāji ar pamata izglītību tikai 26%. Tas norāda, ka arī izglītības līmenim un kvalitātei ir tieša ietekme uz cilvēku vērtējumu par nepieciešamajām rīcībām savas konkurētspējas nodrošināšanai darba tirgū. Lielāka gatavība mācīties, lai paaugstinātu savu

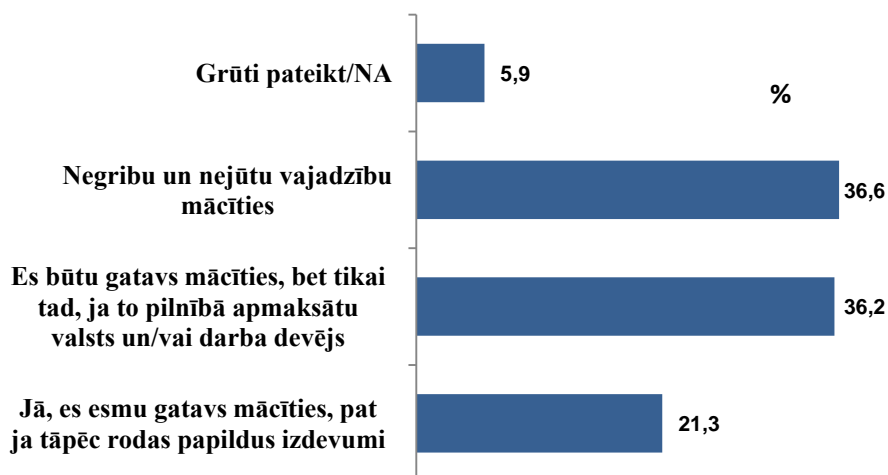
kvalifikāciju vai mainītu profesiju ir iedzīvotājiem ar augstāku izglītību un vidējiem ienākumiem.

Salīdzinot 2011.un 2012.gada rezultātus redzamas nozīmīgas izmaiņas reģionu griezumā. Latvijā kopumā viena gada laikā gatavība mācīties ir palielinājusies par 2pp. Līdzīgas amplitūdas izmaiņas ir vērojamas tikai divos reģionos - Kurzemē uz Zemgalē, attiecīgi samazinoties par 2pp, vai pilnībā nemainoties. Savukārt Vidzemē un Rīgā gatavība mācīties ir būtiski sarukusi - attiecīgi par -17pp un -7 pp. Bet Pierīgā un Latgalē tā ir proporcionāli pieaugusi attiecīgi par +7pp un +17pp.

Īpašu uzmanību pievēršot cilvēkkapitāla nozīmei un tā saiknei ar gatavību mācīties, aptaujās tika iekļauti vairāki papildus jautājumi, kas ļauj noskaidrot iedzīvotāju attieksmi pret nepieciešamību visa mūža garumā papildināt savas zināšanas. Tāpat arī tika pētīta iedzīvotāju vērtējums par mācību, kuršu, kvalifikācijas paaugstināšanas pasākumu saikni ar viņu konkurētspēju darba tirgū un nodarbinātības iespējām.

2011.gadā tika uzdots jautājums, vai būtu gatavs mācīties, lai paaugstinātu savu profesionālo kvalifikāciju vai pārkvalificētos. Ļoti liela daļa - 36,6% respondenti norādīja, ka negrib vai nejūt vajadzību mācīties. Līdzīga daļa respondentu - 36,2% būtu gatavi mācīties tikai tad, ja to pilnībā apmaksātu valsts vai darba devējs. Tas vēl jo vairāk izceļ faktu, ka iepriekš minētie 36,6% respondenti neapsver iespēju uzlabot savu kvalifikāciju, pat ja tas neprasītu nekādus izdevumus un to stimulētu darīt darba devējs. Pilnu gatavību mācīties, pat ja tas prasītu zināmus izdevumus ir pauduši tikai 21,3% respondentu. (Skat. 4.9. attēlu)

4.9. attēls. Atbildes uz jautājumu: „Domājot par sevi, vai Jūs būtu gatavs mācīties, paaugstināt savu profesionālo kvalifikāciju vai pārkvalificēties?”

Avots: SKDS 2011, n=1014

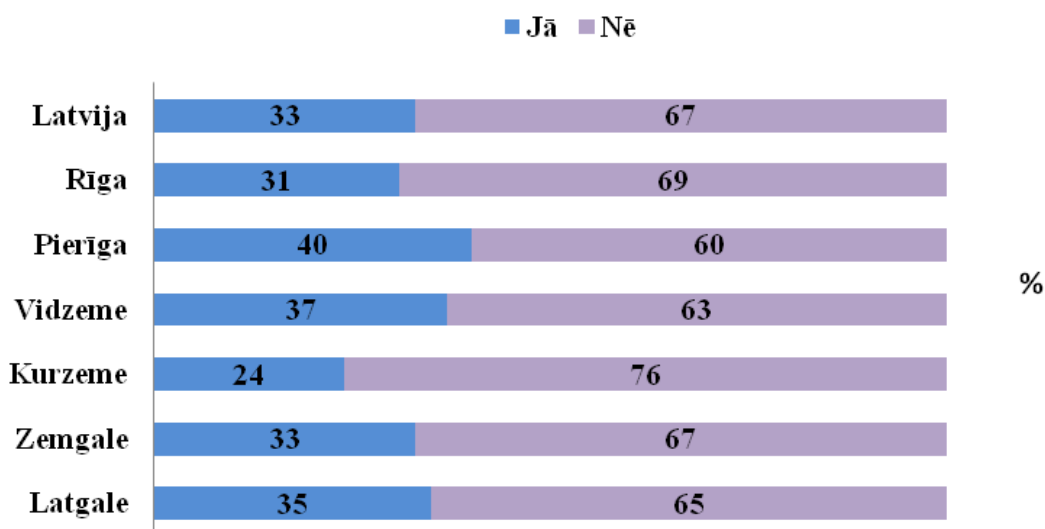
Analizējot reģionos pieejamos apmācību kursus, kā ticams izvirzās pieņēmums par neatbilstoša piedāvājuma ietekmi uz zemo gatavību mācīties. Piemēram, Latgales reģionā 2011.gada nogalē bija pieejama virkne apmācību skaistumkopšanas speciālistiem, frizieriem, manikīra veidotājiem, floristiem, bet nebija pieejama apmācība par biznesa pamatiem, grāmatvedību, uzņēmējdarbības uzsākšanu. Arī universitāšu piedāvājums studijām nepilna laika studijās bija ļoti ierobežots un ekonomista vai uzņēmējdarbības specialitātes studijas pirmā kursa līmenī bija pieejamas tikai pilna laika klātienē.

Tas nozīmē, ka vairāk kā trešdaļa respondentu jau šobrīd ir vai tuvākajos gados būs novecojušas un darba tirgum tikai daļēji atbilstošas prasmes. Šis aspekts visticamāk ierobežos produktivitātes tempu kāpumu, kas savukārt ir nozīmīgākais reģiona ekonomikas izaugsmes faktors. Ņemot vērā, ka aptaujā iekļauti respondenti līdz 74 gadu vecumam, tad no ekonomiski aktīvo iedzīvotāju kopas, aptuveni tikai trešdaļa apzinās jaunu, aktuālu zināšu un prasmju nozīmi. No tā izriet, ka tikai trešdaļa ekonomiski aktīvie iedzīvotāji būs gatavi sniegt vērā ņemamu pienesumu produktivitātes kāpumā. Savukārt reģioni, kuru iedzīvotāji būs gatavāki iesaistīties mūžizglītības pasākumos, iegūs priekšrocības, kas rezultēsies ātrākos reģiona izaugsmes tempos.

2012.gada aptaujā tika noskaidrots, cik iedzīvotāji pēdējo divu gadu laikā ir apmeklējuši kādus kursus, seminārus. Latvijā kopā tikai 33% jeb viena trešdaļa iedzīvotāji pēdējo divu gadu laikā ir apmeklējuši kādus kursus, bet divas trešdaļas iedzīvotāji ēdējos divos gados nebija piedalījušies nevienosursos, semināros vai citos apmācību pasākumos. šis sadalījums variē arī starp reģioniem, kur vismazāk - 24% apmācībās bija piedalījušies Kurzemes reģiona iedzīvotāji, bet visvairāk - 40% Pierīgas reģiona iedzīvotāji. Pārējos reģionos šis īpatsvars variē starp 31% un 37%. Jāatzīmē, ka liela daļa šo iedzīvotāju ir piedalījušies Nodarbinātības valsts aģentūras organizētajās apmācībās bez darba esošajiem iedzīvotājiem. Savukārt šo kursu atdeve ir bijusi salīdzinoši zema, un kā liecina Nodarbinātības valsts aģentūras sniegtā informācija mazāk kā pusei palīdzējusi atrast jaunu darba vietu. (Skat. 4.10. attēlu)

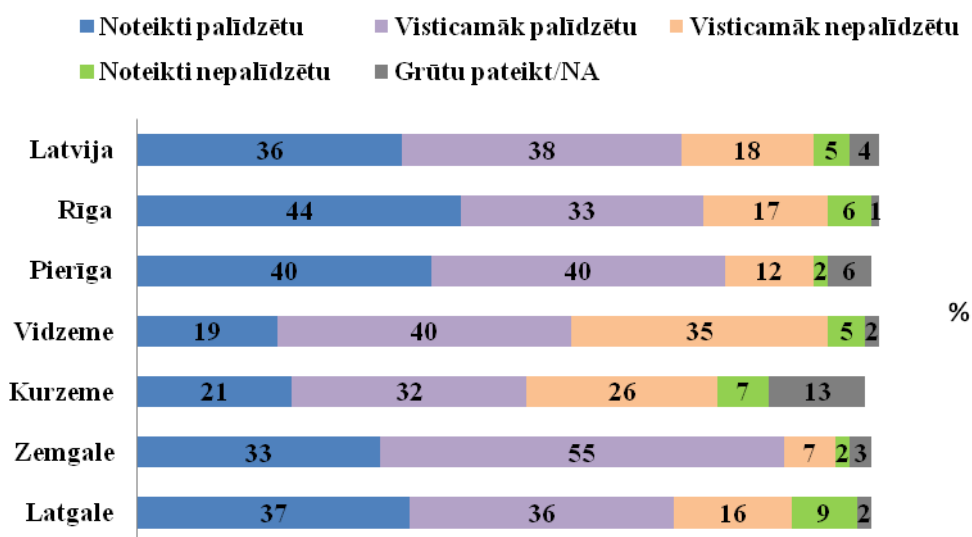
Aptaujā tika arī noskaidrots respondentu vērtējums vai apmeklētie kursi palīdzētu atrast jaunu darba vietu. 74% respondentu uzskata, ka noteikti vai visticamāk palīdzētu, bet 23% uzskata, ka visticamāk vai noteikti nepalīdzētu, bet 4% bija grūti atbildēt uz šo jautājumu. Visskeptiskākie par mācību atdevi bija Vidzemes un Kurzemes iedzīvotāji, bet vispozitīvāk apmācības vērtēja Zemgales un Rīgas iedzīvotāji. Savukārt 13% kurzemnieku bija grūti sniegt vērtējumu. (Skat. 4.11. attēlu)

4.10. attēls. Atbildes uz jautājumu: „Vai pēdējo 2 gadu laikā Jūs esat apmeklējis kādus kursus, seminārus u.tml.?”

Avots: SKDS 2012, n=1022

4.11. attēls. Atbildes uz jautājumu: „Ja Jūs meklētu jaunu darba vietu, vai šie kursi semināri Jums palīdzētu to atrast?”

Avots: SKDS 2012, Bāze: respondenti, kuri pēdējo 2 gadu laikā IR apmeklējuši kādus kursus, seminārus u.tml., n=338

Vērtējot, kādi ir galvenie iemesli, kādēļ pēdējos divos gados nav apmeklēti kursi, kā galvenais iemesls jeb 45,1% gadījumu tiek minēts, ka tādi nav nepieciešami. Mazliet vairāk kā puse norāda, ka kursi nav bijuši pieejami dārdzības, attāluma, darba pienākumu dēļ. Savukārt tikai 12,9% respondentu norāda uz piemērotu vai interesējošu kursu trūkumu. (Skat. 4.12. attēlu)

Ja apmācību pasākumus pēdējos divos gados nav apmeklējuši 67% respondenti, tad tikai 44% uzskata, ka viņu zināšanas, iemaņas un izglītības līmenis ir pietiekams, lai vajadzības gadījumā atrastu jaunu darba vietu. Attiecīgi veidojas 23pp starpība, jeb respondentu īpatsvars, kam apmācību trūkums ir nozīmīgi samazinājis konkurētspēju darba tirgū. Reģionālā griezumā starpība starp kursus neapmeklējušo respondentu īpatsvaru un tiem, kuru zināšanas ir pietiekamas jaunas darba vietas iegūšanai starpība variē no 7pp Pierīgas reģionā līdz 32pp Kurzemes reģionā, Zemgales reģionā tas ir 22pp, savukārt Rīgas, Vidzemes un Latgales reģionos 21-23pp. (Skat. 4.13. attēlu)

4.12. attēls. Atbildes uz jautājumu: "Kādi ir galvenie iemesli, kādēļ Jūs pēdējo 2 gadu laikā neesat apmeklējis kursus, seminārus?"

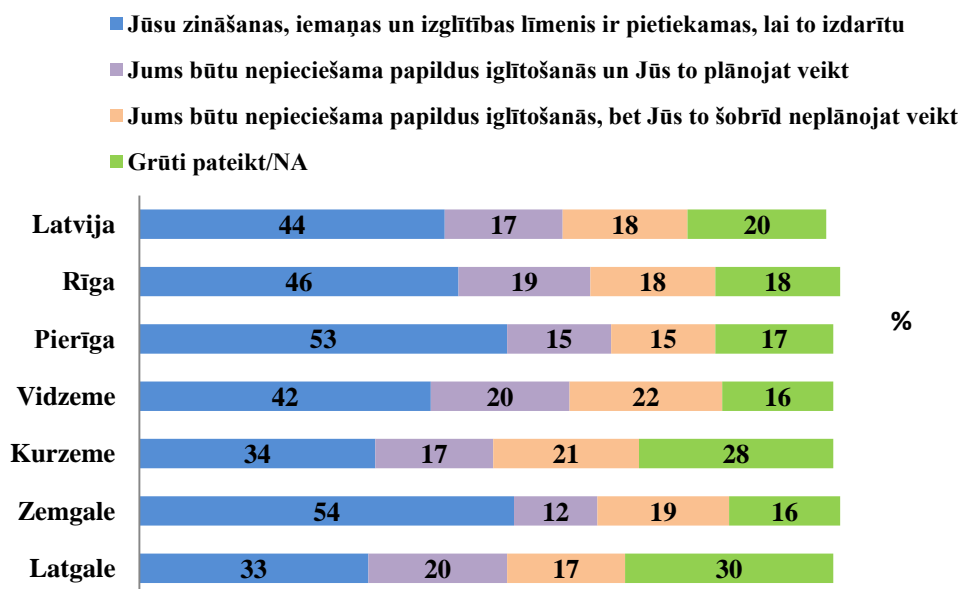
Avots: SKDS 2012, Bāze: respondenti, kuri pēdējo 2 gadu laikā NAV apmeklējuši kādus kursus, seminārus u.tml., n=684

Tomēr pieņemot, ka atbilstošas prasmes visticamāk ir respondentiem, kas apmeklējuši kursus, tad prasmju un zināšanu deficīts ir daudz lielāks. Ja Latvijā kopā kursus apmeklēja 33%, bet uzskata, ka atbilstošas prasmes ir 44%, tad tas veido nosacītu 11pp starpību. Šo starpību salīdzinot ar 67%, kas kursus neapmeklēja, secināms, ka nozīmīgs prasmju deficīts piemīt 56 pp respondentu. Attiecīgi mazākais prasmju deficīts novērojams Zemgales un Pierīgas reģionos - 46pp un 47pp apmērā. Rīgas un Vidzemes reģionos tas sasniedz 54 un

58pp. Bet Latgales un Kurzemes reģionos tas ir 63pp un 66pp apmērā. Tātad Kurzemes un Latgales reģionos darbaspēkam ir visneatbilstošākās prasmes un cilvēkkapitāla līmenis ir salīdzinoši zemākais ar pārējiem Latvijas reģioniem.

Tieši Latgales uz Kurzemes reģioni arī iepriekšējā apakšnodaļā analizētajā reģionu izaugsmes tempu analīzē tika identificēti kā divi vislētāk augošie, jeb atpaliekoši Latvijas reģioni. Tika identificēts, ka abos šajos reģionos produktivitātes pieauguma tempi nozīmīgi atpaliek no vidējiem Latvijas produktivitātes tempiem. Šeit redzama cieša saikne starp iedzīvotāju mikrolīmeņa izvēlēm savas kvalifikācijas paaugstināšanā un reģionu izaugsmes potenciālu un tempiem. Tieši Kurzemes reģionā pēdējos gados bijuši salīdzinoši ar valsts kopējiem attīstības tempiem vislētāk augošie produktivitātes rādītāji.

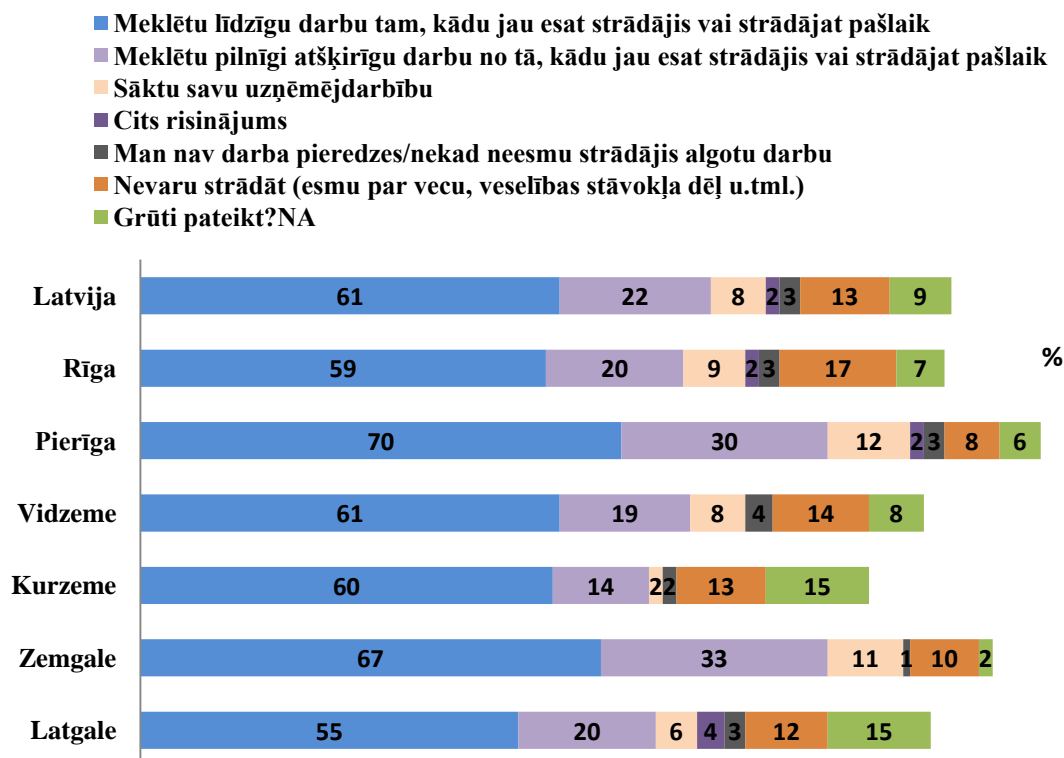
4.13. attēls. Atbildes uz jautājumu: „Un, ja Jums drīzumā būs jāmeklē jauna darba vieta, vai Jūs domājat, ka..”

Avots: SKDS 2012 n=1022. Autora veidota tabula

Novērojams, ka kopumā Latvijas sabiedrība ir konservatīva, jeb vērsta uz līdzšinējās pieredzes izmantošanu un prasmju saglabāšanu. Atbildot uz jautājumu „Un, ja Jums būtu jāmeklē jauna darba vieta Jūs..?”, vislielākā daļa - 61% iedzīvotāju meklētu līdzīgu darbu kādu ir jau strādājis vai strādā pašlaik. Tikai 22% meklētu atšķirīgu darbu no tā, ko ir strādājis vai strādā. Un arī šādā skatījumā tikai 8% izsaka gatavību uzsākt savu uzņēmējdarbību. Šādā aspektā, kad respondents tiek konfrontēts ar izvēli turpināt ierastu darbību, uzņēmējdarbības gatavība ir samazinājusies no 11,2% (kur to apsvēra ilgtermiņa ienākumu nodrošināšanai) līdz 8%. (Skat. 4.14.attēlu)

4.14. attēls. Atbildes uz jautājumu: „Un, ja Jums būtu jāmeklē jauna darba vieta Jūs..?”

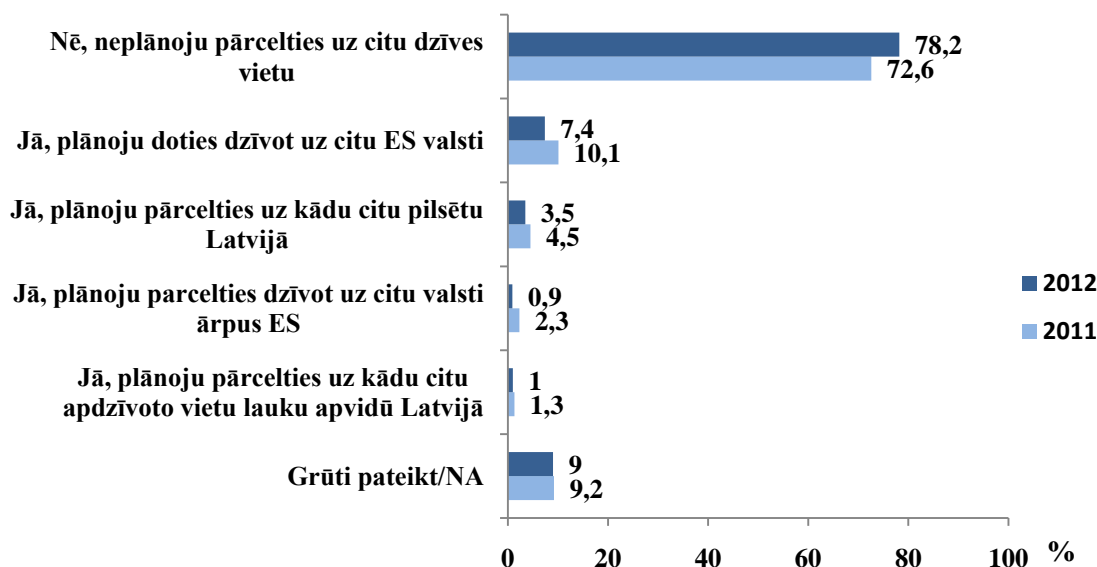
Avots: SKDS 2012, n=1022. Autora veidota tabula

3) Gatavība pārcelties uz citu dzīvesvietu

Analizējot respondentu atbildes uz jautājumu „Domājot par nākotni, vai Jūs plānoja mainīt dzīvesvietu (pārcelties uz citu padzīvoto vietu Latvijā vai ārzemēs)?”, 2011.gada martā un 2012.gada februārī veiktajās Latvijas iedzīvotāju socioloģiskā aptaujā noskaidrots, ka 2011.gadā 18,2% respondenti plānoja pārcelties uz citu dzīvesvietu, t.sk., 12,4% uz citu valsti un tikai 5,8% uz citu apdzīvotu vietu Latvijā, bet 2012. gadā 12,8% plāno mainīt dzīvesvietu, t.sk., 8,3% uz citu valsti un 4,5% uz citu apdzīvotu vietu Latvijā. Gatavība pārcelties uz citu dzīvesvietu ir samazinājusies 2012.gadā salīdzinoši ar 2011.gadu ir samazinājusies uz 12,8% no 18,2%. Būtiskāk ir samazinājusies gatavība emigrēt uz citu valsti - attiecīgi no 12,4% līdz 8,3%. (Skat. 4.15. attēlu)

Analizējot 2011.gada tautas skaitīšanas datu rezultātus, ticams ir apsvērums, ka gatavība emigrēt it ne tik daudz dēļ nozīmīgām izmaiņām darba tirgū Latvijā, kā vairāk dēļ tā, ka aktīvie un emigrēt gatavie iedzīvotāji ir devušies darba meklējumos ārpus Latvijas iepriekšējos gados. Un attiecīgi samazinās mobilitātei gatavo iedzīvotāju īpatsvars.

4.15. attēls. Atbildes uz jautājumu: „Domājot par nākotni, vai Jūs plānoja mainīt dzīvesvietu (pārcelties uz citu padzīvoto vietu Latvijā vai ārzemēs)?”

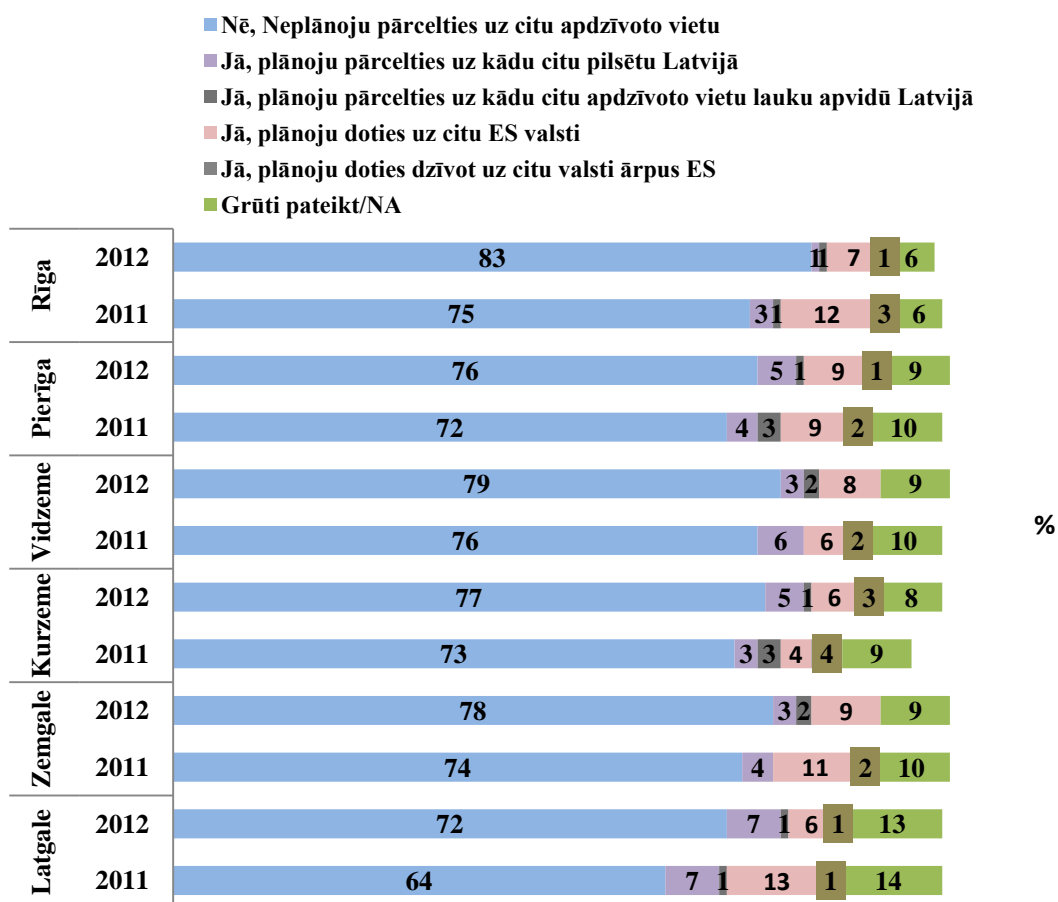
Avots: SKDS, 2011 n=1014, 2012 n=1022. Autora veidota tabula.

* Tā kā katrs respondents varēja atzīmēt vairāk nekā vienu atbildi, kopējā atbilžu summa pārsniedz 100%.

Analizējot atšķirības starp dažādām respondentu grupām 2011.gadā, redzams, ka jo lielāks vecums un jo augstāka izglītība, jo retāk plāno pārcelties uz citu apdzīvoto vietu. Ienākumu lielums ļoti neietekmē pārcelšanās gatavību, tomēr redzama iezīme, ka, jo zemāki ienākumi, jo augstāka ir pārcelšanās gatavības, kas var būt skaidrojams ar darba trūkumu. Arī dzīvesvietas reģions visbiežāk to neietekmē, izņemot, ja dzīvo Latgalē, kur pārcelšanās gatavība ir lielāka. 2012.gadā šie rādītāji vēl vairāk izlīdzinās un dzīvesvietas reģions arī Latgalē būtiski neietekmē gatavību pārcelties. Tā attiecīgi variē no 16% Pierīgas reģionā līdz 10% Rīgā. (Skat. 4.16. attēlu)

Analizējot potenciālās migrācijas iemeslus iedzīvotājiem tika uzdots jautājums, kāpēc cilvēki maina dzīvesvietas (pārceļas uz citu pilsētu vai pagastu) un kas Jūs varētu pamudināt pārcelties uz dzīvi citur? 2011.gadā 55,9% respondenti kā migrācijas iemeslu ir norādījuši vēlmi atrast interesantāku vai labāk apmaksātu darbu. Tātad tieši darba vietu trūkums rada vislielāko motivāciju iedzīvotāju emigrācijai un vienlaikus vislielākos draudus reģiona ilgtermiņa attīstībai. (Skat. 4.17. attēlu)

4.16. attēls. Atbildes uz jautājumu: „Domājot par nākotni, vai Jūs plānoja mainīt dzīvesvietu (pārcelties uz citu padzīvoto vietu Latvijā vai ārzemēs)?” reģionālā griezumā

Avots: SKDS, 2011 n=1014, 2012 n=1022. Autora veidota tabula.

* Tā kā katrs respondents varēja atzīmēt vairāk nekā vienu atbildi, kopējā atbilžu summa pārsniedz 100%.

Kopumā tas norāda uz pieaugošu tendenci kā risinājumu mājsaimniecību ekonomiskajām grūtībām izvēlēties emigrāciju, nevis pašnodarbinātību vai uzņēmējdarbības uzsākšanu. Tas rada lielus izaicinājumus valsts un pašvaldību finanšu ilgtspējai, jo augsta bezdarba un pieaugošas emigrācijas apstākļos būtiski palielinās slodze uz to sociālajiem budžetiem.

Gatavība migrēt dēļ labākām izglītības iespējām sev un/vai kādam citam pieaugušam ģimenes loceklim, vai bērniem tiek minēta tikai attiecīgi 17,5% un 23,6% gadījumu. 26% respondenti ir norādījuši, ka nekas nevarētu piespiest mainīt dzīves vietu.

4.17. attēls. Atbildes uz jautājumu: „Pēdējā laikā tiek runāts par iemesliem, kāpēc cilvēki maina dzīvesvietas (pārceļas uz citu pilsētu vai pagastu). Kas Jūs varētu pamudināt pārcelties uz dzīvi citur?”

Avots: SKDS 2011, n=1014

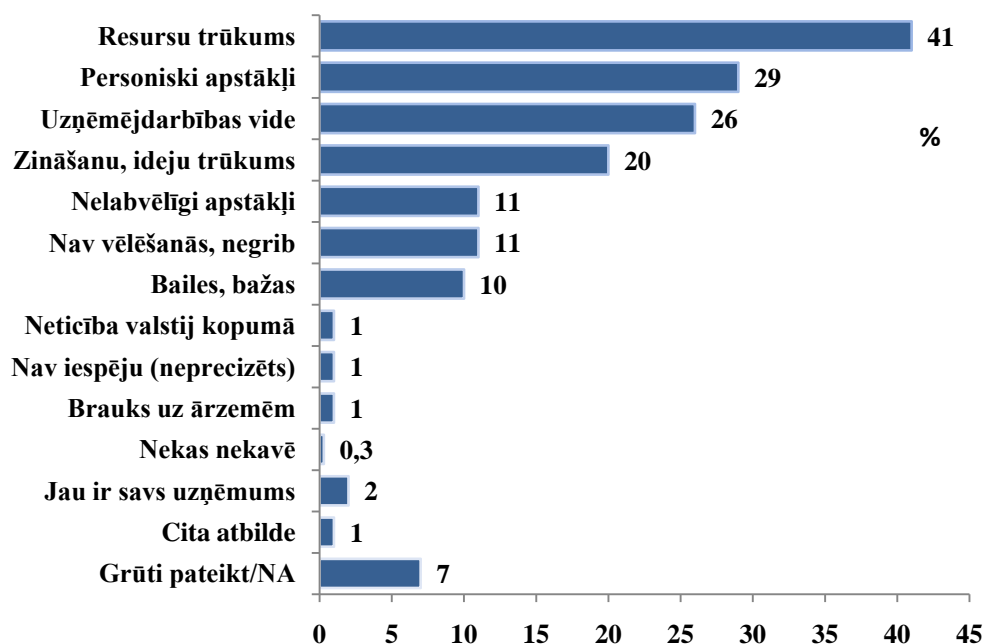
4) Kavēkli uzņēmējdarbības uzsākšanai

Šajā pašā pētījumā, uzdodot atvērto jautājumu, tika noskaidrots, kas ir galvenie kavēkli uzņēmējdarbības uzsākšanai. (Skat. 4.18. attēlu) Šajā jomā ļoti lielā mērā dominē zināšanu, pieredzes, prasmju, informācijas un atbalsta trūkums, nevis infrastruktūras vai tehnisko resursu ierobežojums. Nozīmīga daļa jeb vairāk kā 20% respondenti kā iemeslu uzņēmējdarbības neuzsākšanai minēja ar prasmēm, zināšanām un personīgo uzņēmību jeb iniciatīvu saistītus iemeslus. Tam pievienojot vairāk kā 10% respondentu minētās bailes un bažas, kas nereti ir saistītas tieši ar prasmju, zināšanu un precīzas informācijas trūkumu, secināms, ka šādi faktori kavē uzsākt uzņēmējdarbību aptuveni trešdaļu iedzīvotāju.

Lai arī aptuveni 40% kā iemeslu minējusi resursu jeb finanšu trūkumu, analizējot pieejamos uzņēmējdarbības atbalsta instrumentus, jāsecina, ka daļai respondentu šādu atbildi izvēlēties licis tieši zināšanu un informācijas trūkums.

Uzņēmējdarbības vides trūkumus kā iemeslu minējuši aptuveni 25% respondenti. Tāpat arī kā kavēklis bieži minēti personiskie apstākļi - vecums, veselības, uzņēmības trūkums, nevēlēšanās.

4.18. attēls. Atbildes uz jautājumu: "Pēdējā laikā bieži tiek runāts par to, ka būtu vēlams, lai vairāk cilvēku sāktu savu uzņēmējdarbību. Kā tas ir ar Jums? Lūdzu, nosauciet apsvērumus un/ vai šķēršļus, kas Jūs kavē sākt savu uzņēmējdarbību!"

Avots: SKDS, 2011, n=1014

*Tā kā katrs respondents varēja sniegt vairākas atbildes, kopējā atbilžu summa pārsniedz 100%.

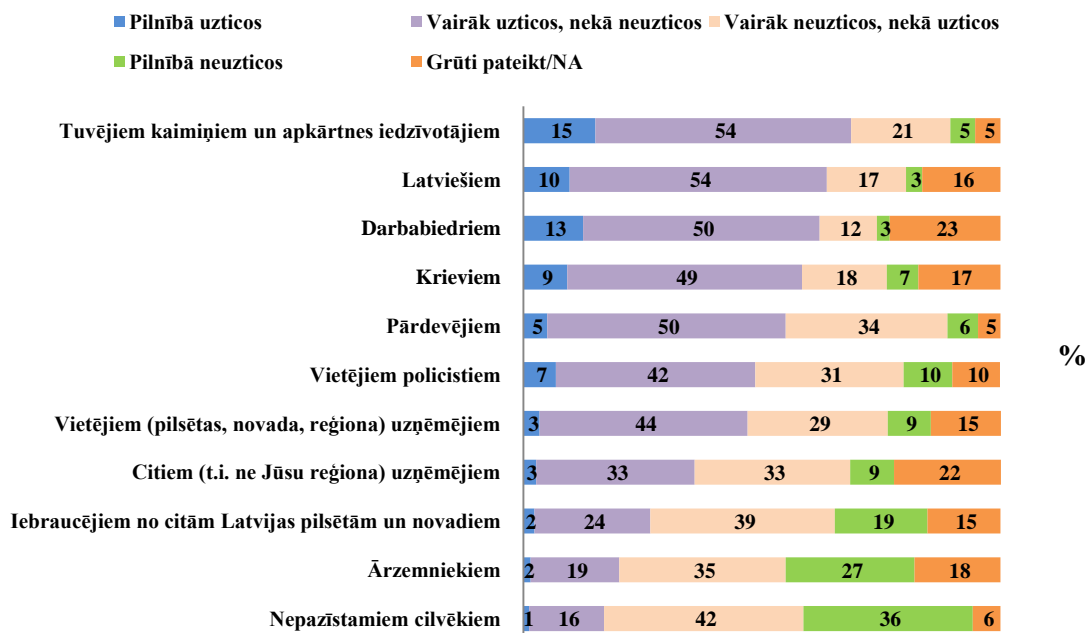
Analizējot socioloģiskās aptaujas rezultātus zināšanas un prasmes iezīmējas kā prioritāte iespējamā politikas intervencē, jeb kā joma, kurā publiskie ieguldījumi gan viegli pieejamu un piemērotu mūžizglītības programmu formā, gan praktiskā un viegli pieejamā informācijas veidā, spētu sniegt visātrāko atdevi.

Uzņēmējdarbībā viens no nozīmīgākajiem priekšnoteikumiem ir spējai veidot kontaktus, sadarboties ar citiem cilvēkiem un uzņēmējiem. Šo spēju lielā mērā ietekmē spēja uzticēties apkārtējiem. Latvijas iedzīvotāju vidū vērojama izteikti augsta neuzticība gan vietējiem uzņēmējiem, gan pārdevējiem, gan policistiem. Savukārt neuzticība pret svešiniekiem no citām pilsētām, valstīm vai vienkārši nepazīstamiem cilvēkiem pārsniedz pat 60-70%. (Skat. 4.19. attēlu)

Pie šāda līmeņa neuzticības nepašaubāmi būtiski ierobežotas ir arī cilvēku sadarbības spējas, jeb sociālais kapitāls, kas līdzās uzņēmējdarbībai un cilvēkkapitāla līmenim būtiski ietekmē reģionu ekonomiskās attīstības potenciālu. Pētījuma rezultāti norāda, ka sadarbības spējas un sociālais kapitāls visticamāk būs ierobežots un kavēs reģionu ekonomisko attīstību. Pie augstākās savstarpējās uzticēšanās un sadarbošanās daudz veiksmīgāk spētu attīstīties arī

dažāda līmeņa sadarbība un tīklojumi starp uzņēmējiem un pārvaldes iestādēm, kas pēdējās desmitgadēs kļūst par vienu no noteicošajiem attīstības faktoriem.

4.19. attēls. Atbildes uz jautājumu: „Cik lielā mērā Jūs uzticaties..”

Avots: SKDS 2012, n=1022

Analizējot socioloģisko aptauju rezultātus, tika identificētas būtiskas atšķirības reģionu griezumā gan attiecībā uz gatavību mācīties un darba tirgus vajadzībām atbilstošu prasmju esamību, gan attiecībā uz gatavību veidot savus uzņēmumus, gan arī pārcelties uz citu dzīves vietu Latvijā vai ārzemēs. Tāpat identificētas nozīmīgas izmaiņas vairākos jautājumos, salīdzinot 2 gadu rādītājus. Nozīmīgākais secinājums saistīts ar identificēto saistību starp iedzīvotāju pašnovērtējumu par prasmju atbilstību darba tirgus prasībām un gatavību mācīties un reģionu produktivitātes pieauguma tempiem. Reģionos, kur iedzīvotāji izsaka augstāku gatavību mācīties un augstāk vērtē savu prasmju atbilstību darba tirgus prasībām, ir identificēts arī salīdzinoši augstāki produktivitātes pieauguma salīdzinošie tempi.

5) Iedzīvotāju noskaņojuma un attieksmju rādītāju saistība ar veiktajiem publisko investīciju apjomiem

Aprakstītie dati un secinājumi izmantoti, arī analizējot iedzīvotāju noskaņojuma sasaiti ar veiktajām publiskajām investīcijām. Pētījuma ietvaros autors veica analīzi par ES struktūrfondu veiktajiem ieguldījumiem reģionālā griezumā trīs galvenajās jomās - investīcijas cilvēkkapitālā, investīcijas uzņēmējdarbībā un investīcijas infrastruktūrā. Pēc

šādām pazīmēm tika apkopoti dati par ieguldītu ES struktūrfondu finansējumu laika periodā no 2004.-2012.gadam, apkopojot datus gan par 2004.-2007.gada ES finansēšanas periodu, gan par līdz šim veiktajām investīcijām 2007.-2013.gada ES fondu plānošanas periodā. (Skat. 4. pielikumu)

Investīciju apjoms cilvēkpitālā, uzņēmējdarbības attīstībā un infrastruktūrā aprēķināts balstoties uz FM datiem par investīcijām dažādās mērķprogrammās divos finansēšanas periodos 2004.-2006.gada finansēšanas periods, kur ievērojot N+3 principu, pēdējās investīcijas veiktas vēl 2009.gadā un 2007.-2013.gada finansēšanas periods, kur dati pieejami par veiktajām investīcijām laika posmā no 2007.-2012.gadam. Būtiski ir atzīmēt, ka daļa no īstenotajiem projektiem ir ar ietekmi uz visu Latvijas teritoriju. Tā kā tās vienlīdz attiecināmās uz visu Latvijas teritoriju, tad to apjoms nav iekļauts kāda atsevišķa reģiona investīciju apjoma analīzē. Izvērtējot to specifiku un apjomu, secināts, ka tās nerada būtiskas atšķirības un nobīdes no vispārējām tendencēm.

Pētījuma ietvaros tika vērtētas sakarības starp publiskajām investīcijām un iedzīvotāju gatavību mainīt dzīvesvietu un gatavību dibināt uzņēmumus, kā arī sakarības starp publiskajām investīcijām un vēlmi mācīties un pārkvalificēties. Kopumā statistiski nozīmīga un korekta korelācija, analizējot investīciju ietekmi, veidojas vienā gadījumā no apskatītajiem - jo vairāk naudas iegulda uzņēmējdarbības attīstībā, jo vairāk cilvēki ir gatavi dibināt uzņēmumus. Korelācija te ir ļoti izteikta (0,87), kā arī aprēķini rāda, ka ieguldītais finansējums izskaidro 76% no gatavības dibināt uzņēmumus faktora. Visas citas korelācijas, lai arī pastāv, tomēr ir vājas un izskaidrojuma procents ir neliels (mazāk kā 50%).

Lai papildus pārbaudītu hipotēzi par investīciju cilvēkpitālā atdevi, būtu nepieciešams analizēt ne tikai ES struktūrfondu investīciju apjomus, bet arī valsts, pašvaldību un privātā sektora veiktās investīcijas. Diemžēl šādi dati nav pieejami, jo salīdzinoši precīzi un regulāri tiek uzkrāti un apkopoti tikai par ES struktūrfondu finansējumu, savukārt citu avotu investīcijas tiek mazāk mērķtiecīgi un pēc vienotas metodikas uzkrāti. Ticams ir pieņēmums, ka līdzšinējās ES struktūrfondu investīcijas cilvēkpitālā nav nesušas sagaidāmo atdevi dēļ investīciju neprecīzajiem mērķiem, programmu izlietojuma efektivitātes un izvēlētajām konkrētajām rīcībām.

Korelāciju aprēķini norāda uz būtisku secinājumu. Vienam attīstības faktoram jeb investīcijām vienā jomā ir ļoti ierobežota ietekme uz būtiskākajiem reģiona sociālekonomiskās attīstības rādītājiem un iedzīvotāju noskaņojuma jeb attieksmes rādītājiem. Investīcijas kādā vienā jomā tikai par nelielu daļu izskaidro izmaiņas iedzīvotāju rīcībās, noskaņojumos un ekonomikas rādītājos. Tas apliecina iepriekšējās nodaļās izvirzīto secinājumu, ka tikai integrēta un holistiska attīstības pieeja var sniegt pietiekošu atdevi.

Pētījuma ietvaros veiktā analīze par investīciju saistību ar reģiona makroekonomikas attīstības rādītājiem un iedzīvotāju mikrolīmeņa noskaņojumiem un izvēlēm, iezīmē turpmāko pētījumu virzienu. Lai varētu padziļināti vērtēt saistību starp investīcijām un reģiona sociālekonomisko attīstību, nepieciešams izstrādāt izvērstu un aptverošu metodoloģiju publisko investīciju ietekmes uz reģionu sociālekonomisko attīstību novērtēšanai, tai skaitā, definējot nepieciešamos datus, veicamos aprēķinus un aprakstot dažādu tendenču ietekmi uz reģionu attīstību. Pētījuma ietvaros identificēt, kāda veida investīcijām ir ciešāka un kādām vājāka saikne ar mikrolīmeņa izvēlēm un, kas ietekmē reģionu attīstības iespējas un iedzīvotāju viedokli par sociālekonomiskajiem jautājumiem reģionā.

Pētījuma 4.nodaļā tika analizēti nozīmīgāki reģionu ekonomisko attīstību raksturojošie faktori, analizēti socioloģisko aptauju, kurās pētīts iedzīvotāju noskaņojuma tendences ar reģionu ekonomisko attīstību saistītos jautājumos, rezultāti, kā arī vērtēta saistība starp veiktajām publiskajām investīcijām infrastruktūrā, uzņēmējdarbībā, cilvēkkapitālā un makroekonomikas rādītājiem, un iedzīvotāju un uzņēmēju noskaņojuma tendencēm. Veikto pētījumu un analītiskā darba rezultātā ir identificēti nozīmīgākie Latvijas reģionu attīstību sekmējošie un bremsējošie makroekonomikas faktori un iedzīvotāju attieksmes rādītāji. Kā viens no nozīmīgākajiem secinājumiem minams identificētā saikne starp iedzīvotāju noskaņojuma rādītājiem reģionu līmenī un reģionu izaugsmes tempiem.

5. NODAĻA

REĢIONU EKONOMISKĀS ATTĪSTĪBAS SINTEZĒTAIS MODELIS

Šīs nodaļas uzdevums ir izstrādāt reģionu ekonomiskās attīstības Sintezēto modeli, to aprobēt un identificēt optimālās politikas intervences jomas, kuras izriet no iepriekš aplūkoto reģionu attīstību nosakošajiem faktoriem un pārvaldības modeļiem.

Nodaļa sniegs pārskatu par Sintezētā modeļa izstrādes metodiku, izstrādes gaitu, rezultātiem un secinājumiem. Pēc tam uz viena reģiona piemēra tiks parādītas iepriekš analizēto jautājumu kopsakarības. Tādēļ iesākumā tiks analizēti reģiona sociālekonomiskie dati, tam sekos mikrolīmeņa faktoru analīze, balstoties uz socioloģisko aptauju rezultātiem, turpinājumā tiks identificēti kritiskie intervences punkti. Nodaļas noslēguma daļā tiks vērtēta līdz šim Latgalē faktiski realizētās reģionu attīstības politikas atbilstība reģionu ekonomiskās attīstības Sintezētajam modelim.

5.1. Reģionu ekonomiskās attīstības Sintezētais modelis

Pētījuma pirmajā posmā, kas aprakstīts 1.nodaļā tika analizētas dažādās reģionu ekonomiskās attīstības teorijas, kas veidojušās vairāk kā gadsimta laikā. Pēc tam pētījuma otrajā posmā ar satura analīzes un salīdzināšanas metodēm tika identificēti būtiskākie reģionu ekonomiskās attīstības teorijās minētie faktori. Šī pētījuma posma rezultātā tika identificēti deviņpadsmit būtiskākie reģionu ekonomiskās attīstības faktori. Nodaļas noslēgumā izveidots pārskats par reģionu ekonomisko attīstību virzošajiem un nosakošajiem faktoriem un attīstības izvēlēm.

Pētījuma trešajā posmā, kas aprakstīts 2., 3. un 4. nodaļā tika atspoguļota padziļināta reģionu ekonomiskās attīstības faktoru un tendenču analīze Latvijas kontekstā. Balstoties uz pētījuma gaitā veikto analīzi (t.sk. teorētiskās literatūras analīze; empīrisko pētījumu analīze; analīze par Latvijas reģionu telpiskās attīstības iespējām un priekšrocībām; analīze par iedzīvotāju mikro līmeņa izvēļu saistību ar reģionu ekonomiskās attīstības rādītājiem; reģionu makroekonomiskās attīstības rādītāju izmaiņu dinamikas un salīdzinošo izaugsmes tempu

analīze), izmantojot ar meta-analīzes pieeju, izstrādāti secinājumi, kas sniedz pamatu vērtējumam par dažādās reģionu ekonomiskās attīstības teorijās definēto faktoru nozīmi Latvijas reģionu attīstībā. Šāda vērtējuma mērķis ir identificēt mazāk svarīgos, nozīmīgākos un izšķirošos reģionu attīstības faktorus, lai, balstoties uz šo novērtējumu, izstrādātu reģionu ekonomiskās attīstības Sintezēto modeli.

Lai novērtētu atlasīto faktoru ietekmi uz līdzšinējo realizēto reģionālās attīstības politiku Latvijā un izstrādātu reģionālās attīstības Sintezēto modeli, tika identificēta virkne pamatdatu un informācijas kopas, kas sniedz informāciju par attīstības faktorus raksturojošām norisēm. Balstoties uz šo aptverošo informācijas kopu, paredzēts izstrādāt pētījuma 1.nodaļā identificēto deviņpadsmit nozīmīgāko attīstības faktoru (5.1.tabula) novērtējumu.

5.1. tabula. Nozīmīgākie reģionu ekonomiskās attīstības faktori.

	Dimensija/izvēles/attīstības faktori
1	Aktīva vietas loma attīstībā (teritorija kā resurss)
2	Pasīva vietas loma attīstībā
3	Makro ekonomikas faktori
4	Mikro teritoriāls skatījums
5	Pieprasījuma virzīta attīstība
6	Piedāvājuma virzīta attīstība
7	Nacionālās izaugsmes dominance
8	Reģionālās izaugsmes virzīta attīstība
9	Materiālo aktīvu virzīta attīstība
10	Nemateriālo aktīvu virzīta attīstība
11	Produktivitātes pieaugums; Individuālā labklājība, ienākumi
12	Eksports
13	Lielas kompānijas, izaugsmes centri, tiešās ārvalstu investīcijas
14	Sasniedzamība, attālums no centra
15	Infrastruktūra
16	Industriālie rajoni, aglomerācijas, funkcionālās ekonomiskās teritorijas, ekonomiskās un sociālās saites
17	Inovāciju uztverspēja, tehnoloģiju izplatība uz ekonomiskās ietekmes teritorijām, tīklošanās, sadarbība. Inovācijas, zināšanas, cilvēkkapitāls, mācīšanās process
18	Uzņēmumu lokalizācijas izvēle, transporta izdevumi, zemākas ražošanas izmaksas, migrācijas plūsmas
19	Vietējās ražošanas sistēmas spēja reaģēt uz ārējiem stimuliem, pielāgoties īstermiņa un ilgtermiņa tendencēm valsts un pasaules ekonomikā, (tās izmantot) balstoties uz endogēniem faktoriem.

Avots: Autora izstrādāta tabula, balstoties uz 1.3. tabulu

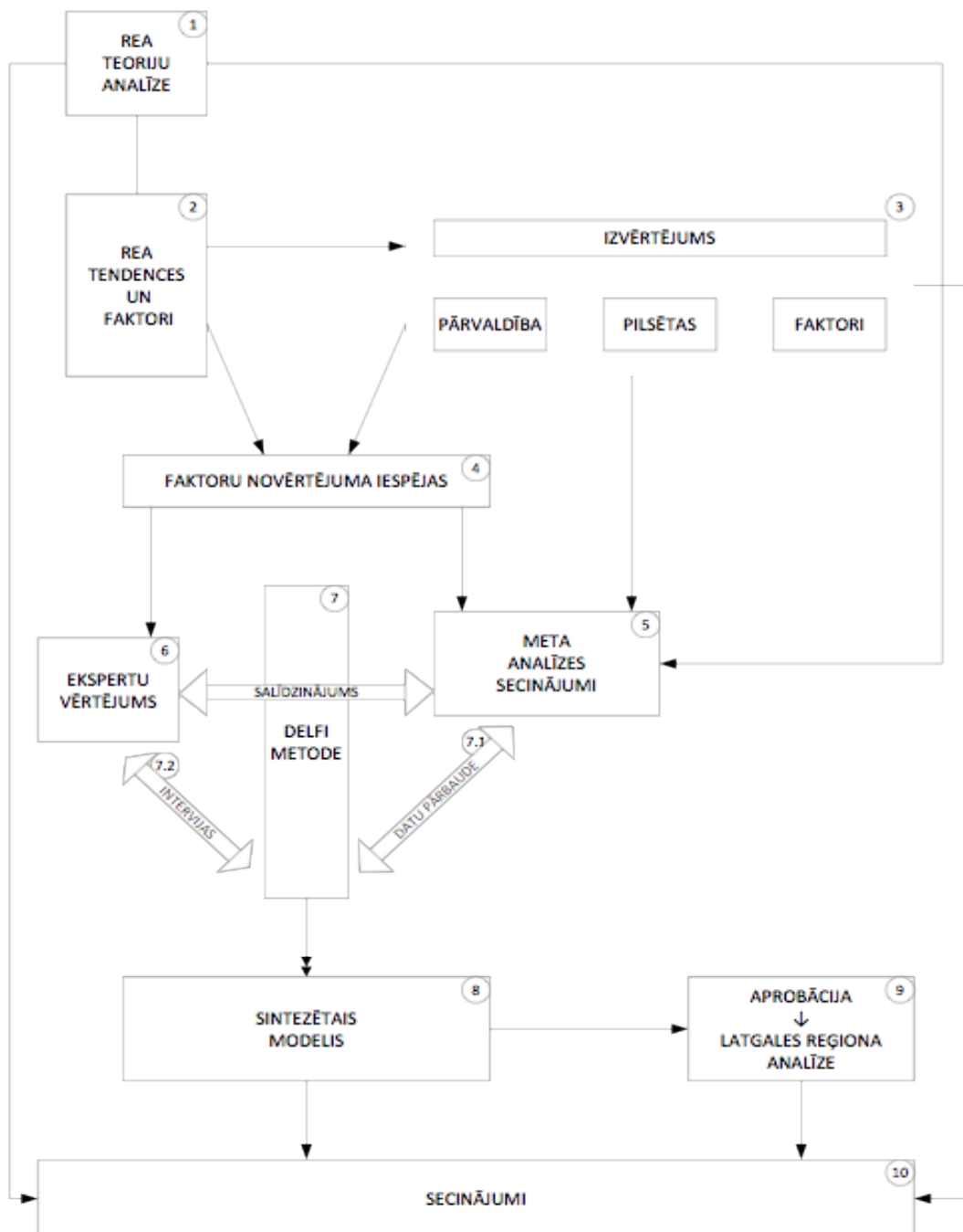
Pētījuma ceturtajā posmā, balstoties uz secinājumiem, ka dažādiem reģionu ekonomiskās attīstības faktoriem ir atšķirīgs svars reģionu izaugsmes virzīšanā, izstrādāta faktoru novērtējuma pieeja. Ņemot vērā, ka dažādiem faktoriem reģionu ekonomiskajā attīstībā ir dažāds ‘svars’ jeb potenciālā ietekme, pētījuma ietvaros bija nepieciešams izstrādāt pieeju, kā noteikt pētījuma otrajā īstenošanas posmā identificēto deviņpadsmit faktoru ‘svaru’. Šī pamatuzdevuma izpildei tika izmantota salīdzināšanas metode, veicot dažādu iespējamo pieeju priekšrocību un trūkumu salīdzinājumu. Šī pētījuma posma īstenošanas rezultātā tika izstrādāta skalu vērtējuma pieeja, kur visi iepriekš identificētie faktori tika vērtēti skalā no 1 līdz 4. Ar 1 novērtēti mazāk svarīgie, bet 4 – ļoti nozīmīgie reģionu attīstības faktori.

Pētījuma piektā posma uzdevums ir veikt autora novērtējumu par reģionu ekonomiskās attīstības faktoru svarīgumu. Autora novērtējuma iegūšanai tika izmantota meta-analīzes metode, kas paredz sistēmisku dažādu pētījumu sekundāro analīzi, lai salīdzinātu un kombinētu to rezultātus un secinājumus. Meta-analīzes metode ļauj, no vienas puses, apzināt un integrēt analīzē un vērtējumos plašu iepriekš veiktu pētījumu un pārskatu rezultātus, un, no otras puses, novērst vērtējumu subjektivitāti, ietekmējoties no viena vai tikai dažiem vienusējīgiem datu un informācijas avotiem. Dotā pētījuma kontekstā meta-analīze ļāva identificēt reģionu ekonomiskās attīstības faktoru savstarpējās ietekmes, kombinētās efektivitātes kopas, statistiskos ietekmes rādītājus u.c. būtiskus faktoru svarīguma rādītājus.

Šī posma ietvaros arī sagatavota kontekstuāla informācija un dati autora novērtējuma objektivitātes nodrošināšanai. Lai pēc iespējas novērstu autora subjektīvo vērtējumu ietekmi un autora vērtējumu balstītu statistiskos, ekonometriskos, socioloģiskos u.c. veida pierādījumu faktoros, šī pētījuma posma īstenošanas ietvaros bija būtiski apkopot un sagatavot kontekstuālu kvantitatīvu un kvalitatīvu informāciju un datus. Tie ļauj reģionu ekonomiskās attīstības vērtējamās faktorus izvērtēt pēc iespējas dažādos aspektos. Kontekstuālas informācijas sagatavošanai tika izmantotas kabineta pētījuma, salīdzināšanas, satura analīzes un statistiskās analīzes metodes, kas katra nodrošināja informāciju faktoru novērtējumam kvalitatīvos un kvantitatīvos aspektos. Iegūto autora novērtējumu datu vizuālai attēlošanai tika izmantota grafiskā metode - tabulas.

Šī nodaļas ietvaros secīgi tiks aprakstīti arī pētījuma sestā, septītā, astotā un devītā posma izstrādes gaita, rezultāti un secinājumi. Lai uzskatāmāk attēlotu šo pētījuma posmu savstarpējo mijiedarbību, izveidots pētījuma metodoloģijas grafisks attēls. Pētījuma metodoloģijas pilns apraksts sniegts 1.pielikumā.

5.1. attēls. Pētījuma izstrādes metodikas 10 posmi

Avots: Autora izveidots attēls

Pētījuma piektajā posmā, balstoties uz meta-analīzes metodes principiem, tiek analizēta dažādo faktoru salīdzinošā nozīme reģionu ekonomiskā attīstībā. Lai atspoguļotu pētījumu rezultātā izstrādātos secinājumus savstarpēji salīdzināmā formā, katram no sākotnējās analīzes ietvaros identificētajiem nozīmīgākajiem faktoriem tiek piešķirts vērtējums jeb svars skalā no 1 (mazāk svarīgais) līdz 4 (ļoti nozīmīgs). Faktoru vērtējumu meta-analīzes rezultātā atspoguļo 5.2. tabula.

5.2. tabula. REA teorijās definēto attīstības faktoru novērtējums

	Dimensija/izvēles/attīstības faktori	1	2	3	4
1	Vietas aktīva loma (resurss)			x	
2	Vietas pasīva loma	x			
3	Makro ekonomikas faktori		x		
4	Mikro teritoriāls skatījums				x
5	Pieprasījuma virzīta attīstība	v	v		
6	Piedāvājuma virzīta attīstība			v	v
7	Nacionālās izaugsmes dominance		x		
8	Reģionālās izaugsmes virzīta attīstība			x	
9	Materiālo aktīvu virzīta attīstība		x		
10	Nemateriālo aktīvu virzīta attīstība				x
11	Produktivitātes pieaugums; Individuālā labklājība, ienākumi			x	
12	Eksports				x
13	Lielas kompānijas, izaugsmes centri, tiešās ārvalstu investīcijas		x		
14	Sasniedzamība, attālums no centra			x	
15	Infrastruktūra			x	
16	Industriālie rajoni, aglomerācijas, funkcionālās ekonomiskās teritorijas, ekonomiskās un sociālās saites			x	
17	Inovāciju uztverspēja, tehnoloģiju izplatība uz ekonomiskās ietekmes teritorijām, tīklošanās, sadarbība. Inovācijas, zināšanas, cilvēkkapitāls, mācīšanās				x
18	Uzņēmumu lokalizācijas izvēle, transporta izdevumi, zemākas ražošanas izmaksas, migrācijas plūsmas		v	v	
19	Vietējās ražošanas sistēmas spēja reaģēt uz ārējiem stimuliem, pielāgoties īstermiņa un ilgtermiņa tendencēm valsts un pasaules ekonomikā, (tās izmantot) balstoties uz endogēniem faktoriem.				x

Avots: Autora izstrādātā novērtējuma grafisks attēlojums

Kā papildu pieeja reģionu ekonomiskās attīstības faktoru svarīguma vērtējumu objektivitātes nodrošināšanai, pētījumā tika iekļauta nepieciešamība autora novērtējumu papildināt ar reģionālās attīstības ekspertu novērtējumiem. Lai nodrošinātu faktoru novērtējuma pārbaudi un iespējamo precizēšanu, papildus autora veiktajam novērtējumam, kas balstījās uz meta-analīzes metodes principiem, tika veikts neatkarīgs vērtējums pēc ekspertu metodes.

Šī pētījuma posma īstenošanai tika izmantoti ekspertu novērtējumi pēc Delfi metodes. Tās procedūra paredz katra eksperta neatkarīgu vērtējuma iegūšanu, t.i. - eksperti sniedz savus vērtējumus neatkarīgi no citiem ekspertiem (starp ekspertiem nenotiek savstarpēja komunikācija). Lai iegūtu ekspertu novērtējumus, bija nepieciešams izstrādāt ērtu un resursu efektīvu ekspertu apzināšanas metodi. Kā tāda tika izvēlēta socioloģiska aptauja, to īstenojot ar ekspertu aptaujas anketas palīdzību. Tika sagatavota aptaujas anketa, ko eksperti tika lūgti aizpildīt un iesniegt pētījuma autorei. Anketu kopumā aizpildīja septiņi reģionālās attīstības eksperti, kuri tika izvēlēti tādā veidā, lai nodrošinātu dažādu reģionālās attīstības aspektu (ekonomika, biznesa vadība, politoloģija, socioloģija, pārvaldība u.c.) pārstāvniecību. Attiecīgi virknei kvalificētu reģionālās attīstības un ekonomikas jomas ekspertu tika lūgts sniegt savu vērtējumu par katru no 19 faktoru nozīmi skalā no 1 līdz 4. Iegūtie ekspertu novērtējumi tika apstrādāti, izmantojot statistiskās analīzes metodi, veicot dažādus datu aprēķinus – vidējos rādītājus, summāros rādītājus, modu un mediānu rādītājus u.c.. Papildus tika izmantota arī grafiskā metode, sagatavojot iegūto novērtējumu datu tabulas. Ekspertu vērtējuma rezultāti, kas atspoguļoti kā katra faktora vidējā vērtība, atspoguļoti 5.3. tabulā. (Ekspertu vērtējumus skatīt arī 4. pielikumā)

Lai izvērtētu autora un ekspertu novērtējumus un sagatavotu sintezētu novērtējumu rezultātu, tika izmantotas salīdzināšanas un statistisko analīžu metodes, kā arī Delfi metode. Autora un ekspertu vērtējumu aprēķini tika veikti, izmantojot salīdzināšanas un statistisko analīžu metodes, nosakot mediānas un kvartiles, kā arī starpkvartiļu diapazonu katram anketas jautājumam. Delfi metodes vajadzībām tika noteiktas arī ekstrēmās atbildes - tie ekspertu novērtējumi, kas atradās ārpus starpkvartiļu diapazona. Pirmajā izvērtējuma sagatavošanas solī tika izmantota Delfi metode, kas definē nepieciešamību īpaši izvērtēt un analizēt ekstremālos ekspertu novērtējumus.

5.3. tabula. REA teorijās definēto attīstības faktoru ekspertu novērtējums. Atbildes uz jautājumu: “Lūdzu, novērtējiet sekojošo attīstības faktoru un attīstības izvēļu **nozīmi** reģiona ekonomikas izaugsmes virzīšanā un citus reģionus apsteidzošas izaugsmes veidošanā. Lūdzu, sniedziet vērtējumu skalā no 1 līdz 4, kur 1 - vismazākā nozīme un 4 - ļoti liela (izšķiroša) nozīme. (Ekspertu novērtējuma rezultāti tiks izmantoti agregētā veidā, rezultātus atspoguļojot kā katra faktora vidējo vērtību. Lūdzu, sniedziet savu kā eksperta personīgu vērtējumu.)”

	Dimensija/izvēles/ attīstības faktori	A	B	C	D	E	F	G	H	Vidējais	Autora vērtējums	Vidējais ar Autoru	Vidējais ar Autoru, bez ekstrēm iem	Gala vērtējums
1	Aktīva vietas loma attīstībā (teritorija kā resurss)	3	3	4	3	3	4	3	3	3,3	3	3,3	3,3	3
2	Pasīva vietas loma attīstībā	2	2	2	2	1	1	1	2	1,6	1	1,5	1,5	1
3	Makro ekonomikas faktori	2	2	3	4	2	2	2	2	2,4	2	2,4	2,1	2
4	Mikro teritoriāls skatījums	4	3	2	3	4	4	4	2	3,3	4	3,4	3,7	4
5	Pieprasījuma virzīta attīstība	3	1	3	1	2	2	2	2	2,0	1/2	1,9	2,3	2
6	Piedāvājuma virzīta attīstība	2	3	2	3	3	4	3	4	3,0	3/4	2,9	2,8	3
7	Nacionālās izaugsmes dominance	3	3	3	1	2	1	2	1	2,0	2	2,1	2,5	-
8	Reģionālās izaugsmes virzīta attīstība	3	3	4	4	1	3	3	3	3,0	3	3	3,3	-
9	Materiālo aktīvu virzīta attīstība	2	2	3	3	2	2	2	2	2,3	2	2,3	2,3	2
10	Nemateriālo aktīvu virzīta attīstība	1	3	3	4	4	4	4	3	3,3	4	3,4	3,7	4

	Dimensija/izvēles/ attīstības faktori	A	B	C	D	E	F	G	H	Vidējais	Autora vērtējums	Vidējais ar Autoru	Vidējais ar Autoru, bez ekstrēm iem	Gala vērtējums
11	Produktivitātes pieaugums; Individuālā labklājība, ienākumi	4	4	2	3	2	4	3	2	3,0	3	3,1	3,1	3
12	Eksports	3	2	4	4	4	4	3	4	3,5	4	3,6	3,75	4
13	Lielas kompānijas, izaugsmes centri, tiešās ārvalstu investīcijas	4	2	3	2	3	3	2	3	2,8	3	2,8	2,6	3
14	Sasniedzamība, attālums no centra	3	2	4	2	3	3	3	3	2,9	3	2,8	2,7	3
15	Infrastruktūra	3	3	4	4	3	2	3	4	3,3	3	3,1	3,3	3
16	Industriālie rajoni, aglomerācijas, funkcionālās ekonomiskās teritorijas, ekonomiskās un sociālās saites	2	3	4	4	3	4	3	3	3,3	3	3,3	3,3	3
17	Inovāciju uztverspēja, tehnoloģiju izplatība uz ekonomiskās ietekmes teritorijām, tīklošanās, sadarbība. Inovācijas, zināšanas, cilvēkkapitāls, mācīšanās process	2	3	4	4	4	4	4	4	3,6	4	3,6	3,9	4
18	Uzņēmumu lokalizācijas izvēle, transporta izdevumi, zemākas ražošanas izmaksas, migrācijas plūsmas	1	3	3	2	3	2	2	3	2,4	2/3	2,3	2,5	3
19	Vietējās ražošanas sistēmas spēja reaģēt uz ārējiem stimuliem, pielāgoties īstermiņa un ilgtermiņa tendencēm valsts un pasaules ekonomikā, (tās izmantot) balstoties uz endogēniem faktoriem.	2	4	4	4	3	4	4	4	3,6	4	3,6	3,9	4

Avots: Autora izstrādāta tabula

Gadījumos, kad eksperta vērtējums ietilpa vienā no ekstrēmajām kvartilēm, tika paredzēts veikt interviju ar ekspertu, lūdzot pamatot izvēlēto faktora vērtējumu. Tā kā dotajā pētījumā šādi rezultāti bija, eksperti tika lūgti pamatot savus novērtējumus, un, saskaņā ar Delfi metodes prasībām, pēc pamatojumu saņemšanas, vēlreiz veikt visu faktoru novērtējumus. Gadījumos, kad autora vērtējums ietilpa vienā no ekstrēmajām kvartilēm, tika paredzēts veikt atkārtotu datu un vērtējumu pārbaudi. Pamatojoties uz to, attiecīgajam faktoram bija piešķirts noteiktais novērtējums un tika izvērtēta nepieciešamība koriģēt vērtējumu.

Kopumā no 133 vērtējumiem (7 eksperti x 19 faktoru novērtējumi) tika konstatēti 16 vērtējumi (jeb 12% gadījumu), kas atzīstami par ekstrēmiem un par kuriem veicamas atkārtotas intervijas ar ekspertiem, lūdzot skaidrot sniegtā vērtējuma pamatojumu. Šāda proporcija norāda uz stabiliem un ticamiem ekspertu vērtējumu rezultātiem. Jāatzīmē, ka 6 no 16 ekstrēmajiem vērtējumiem attiecināmi uz vienu ekspertu, kas vairāk norāda uz viena eksperta ievērojami atšķirīgo situācijas vērtējumu. Pārējo ekspertu vērtējumos ekstrēmas izvēles bijušas tikai 8% (10 no 114) gadījumu. Gadījumos, kad visi eksperti bija snieguši vērtējumu 3 vai 4, kā arī 1 vai 2, vērtējumi 4 un 1 netika iekļauti ekstrēmo vērtību kopā.

Ekspertu sniegtās argumentācijas rezultātā tika pieņemts lēmums no turpmākās vērtēšanas izslēgt vienu no iekļautajiem izvēļu pāriem - nacionālās vai reģionālās izaugsmes dominance, ņemot vērā, ka šī dimensija gandrīz pilnībā sakrīt ar definēto izvēļu pāri - makroekonomiska vai mikro teritoriāla attīstība, bet šos divus atšķirīgo pāru iekļaušana novērtējumā rada neskaidrības un iespējamās pretrunas vērtēšanas procesā. Šis lēmums par viena izvēļu pāra izslēgšanu no turpmākās analīzes ir būtiskākā veiktā korekcija Delfi metodes ietvaros. Tieši Delfi metodes ietvaros veiktās intervijas ar ekspertiem un sniegto papildus argumentu izvērtējums sniedz iespēju pieņemt arī lēmumu par šo divu faktoru jeb izvēļu pāra izslēgšanu, lai novērstu vērtējamo jautājumu dublēšanos un līdz ar to iespējamās neprecizitātes vērtējumos.

Otrs no izvēļu pāriem, kas tika padziļināti analizēti, ir makroekonomisko faktoru un mikro teritoriāla skatījuma nozīme reģionu attīstībā. Šajā pāri 1 no 14 ekspertu vērtējumiem tika iekļauts ekstrēmo vērtējumu kopā. Intervijas ietvaros, iepazīstoties ar pārējo ekspertu vērtējumiem, 4. eksperts atbalstīja vērtības 3 piešķiršanu šim faktoram. Autora vērtējums attiecībā pret ekspertu vērtējumu būtiski neatšķiras. Attiecīgi interviju un datu pārbaudes rezultātā secināts, ka faktoram "makro ekonomikas faktori" piešķirama vērtība "3" un faktoram "mikro teritoriāls skatījums" piešķirama vērtība "2".

Trešais izvēļu pāris, kas tika padziļināti analizēts, ir pieprasījuma virzītas attīstības un piedāvājuma virzītas attīstības nozīme reģionu attīstībā. Šajā pāri ekstrēmo vērtējumu kopā tika ieļauti 3 no 14 ekspertu vērtējumiem. Autors šiem faktoriem bija piešķīris vērtējumu 1-2 un 3-4. Salīdzinot vērtējumus, novērojama tendence, ka ekspertu vērtējumam par faktora nozīmi reģiona attīstībā ir saistība ar vērtējumu, cik lielā mērā pārspīlēti vai nepietiekami tā ir realizēta līdzšinējā politikā. Izvērtējot pieejamos datus un ekspertu intervijās paustos viedokļus, secināts, ka faktoram “pieprasījuma virzīta attīstība” piešķirama vērtība “2” un faktoram “piedāvājuma virzīta attīstība” piešķirama vērtība “3”.

Izvēļu pāri, kas vērtē materiālo un nemateriālo aktīvu nozīmi reģionu attīstībā, ekstrēmo vērtējumu grupā iekļaujams 1 vērtējums. Savukārt pārējo ekspertu vērtējumi ir izlīdzināti un nav būtiski atšķirīgi no autora sniegtā vērtējuma. Attiecīgi faktoram “materiālo aktīvu nozīme” piešķirama vērtība 2 un faktoram “nemateriālo aktīvu nozīme” piešķirama vērtība 4.

Nevienā no pārējo 9 faktoru vērtējumiem nav identificēts vairāk kā viens ekstrēmā grupā iekļaujams vērtējums. Kā arī ekspertu paustais intervijās nenorādīja uz kādām iespējamām būtiskām kļūdām autora veikto vērtējumu gaitā. Arī ekspertu grupas vērtējumi nebija krasā pretstatā autora veiktajam vērtējumam.

Autora veiktā novērtējuma rezultāti indicēja nepieciešamību papildus izvērtēt trīs reģionālās attīstības faktoros: infrastruktūra; sasniedzamība, attālums no centra; uzņēmumu lokalizācijas izvēle, transporta izdevumi, zemākas ražošanas izmaksas, migrācijas plūsmas. Papildus vērtējuma mērķis bija precizēt šo trīs faktoru vērtību skalā no 2 līdz 3. Attiecīgi, ņemot vērā ekspertu grupas sniegtos vērtējumus un interviju ietvaros ekspertu sniegtos argumentus, diviem no trim minētajiem faktoriem piešķirta vērtība 3, bet vienam faktoram - “sasniedzamība, attālums no centra” - saglabāts vērtējums 2-3. Interviju gaitā tika konstatēts, ka nepieciešamo investīciju apjoms šī faktora ietvaros definētajos mērķos ir būtiski atkarīgs no esošās situācijas reģionā. Konstatēts, ka, esot apmierinošam sasniedzamības līmenim, faktora nozīme ir vērtējama kā “2”, bet atsevišķos gadījumos, kad sasniedzamības līmenis būtiski atpaliek no apkārtējo reģionu rādītājiem un reģiona sasniedzamība ir ļoti ierobežota, faktora vērtība vērtējama kā “3”.

Šī pētījuma posma veikto aktivitāšu rezultātā tika sagatavots reģionu ekonomiskās attīstības faktoru būtiskuma ranžējums, balstoties uz sintezētiem autora un ekspertu novērtējumiem. Iegūto autora un ekspertu novērtējumu salīdzinājumu vizuālai attēlošanai tika izmantota grafiskā metode, sagatavojot iegūto novērtējumu datu tabulas.

Pētījuma nākošā posma uzdevums bija izstrādāt reģionu ekonomiskās attīstības Sintezēto modeli. Tas izstrādāts, izmantojot salīdzinošo un statistisko analīžu metodi. Attiecīgi Sintezēto modeli veido attīstības faktori, kas sakārtoti, tos ranžējot atbilstoši katram piešķirtajam novērtējumam - no izšķirošiem līdz mazāk svarīgiem.

5.4. tabula. REA nozīmīgāko attīstības faktoru novērtējums - REA Sintezētais modelis

	Dimensija/izvēles/attīstības faktori	1	2	3	4
4	Mikro teritoriāls skatījums				x
8	Nemateriālo aktīvu virzīta attīstība				x
15	Inovāciju uztverespēja, tehnoloģiju izplatība uz ekonomiskās ietekmes teritorijām, tīklošanās, sadarbība. Inovācijas, zināšanas, cilvēkkapitāls, mācīšanās				x
17	Vietējās ražošanas sistēmas spēja reaģēt uz ārējiem stimuliem, pielāgoties īstermiņa un ilgtermiņa tendencēm valsts un pasaules ekonomikā, (tās izmantot) balstoties uz endogēniem faktoriem.				x
10	Eksports				x
1	Vietas aktīva loma (resurss)			x	
6	Piedāvājuma virzīta attīstība			x	
9	Produktivitātes pieaugums; Individuālā labklājība, ienākumi			x	
14	Industriālie rajoni, aglomerācijas, funkcionālās ekonomiskās teritorijas, ekonomiskās un sociālās saites			x	
13	Infrastruktūra			x	
11	Lielas kompānijas, izaugsmes centri, tiešās ārvalstu investīcijas			x	
16	Uzņēmumu lokalizācijas izvēle, transporta izdevumi, zemākas ražošanas izmaksas, migrācijas plūsmas			x	
12	Sasniedzamība, attālums no centra			x	
3	Makro ekonomikas faktori		x		
5	Pieprasījuma virzīta attīstība		x		
7	Materiālo aktīvu virzīta attīstība		x		
2	Vietas pasīva loma	x			

Avots: Autora veidota tabula

Jau tālākas statistiskās analīzes tika veiktas, lai identificētu dažādus iespējamus reģionu ekonomiskās attīstības modeļus, kuru kompleksus veido pētījumā novērtēto reģionālās attīstības faktoru dažādas novērtējumu kombinācijas. Savukārt salīdzināšanas metode tika izmantota, lai identificētu būtiski atšķirīgos modeļu veidus, tādējādi identificējot četru veidu reģionu ekonomiskās attīstības modeļus. Par patstāvīgu modeli tika uzskatīts tikai tāds, kurš ir statistiski nozīmīgi atšķirīgs no pārējiem iespējamajiem attīstības modeļiem. Iegūto novērtējumu aprēķinu un izstrādāto reģionu ekonomiskās attīstības modeļu vizuālai attēlošanai tika izmantota grafiskā metode, sagatavojot iegūto novērtējumu datu tabulas un grafiskus attēlus.

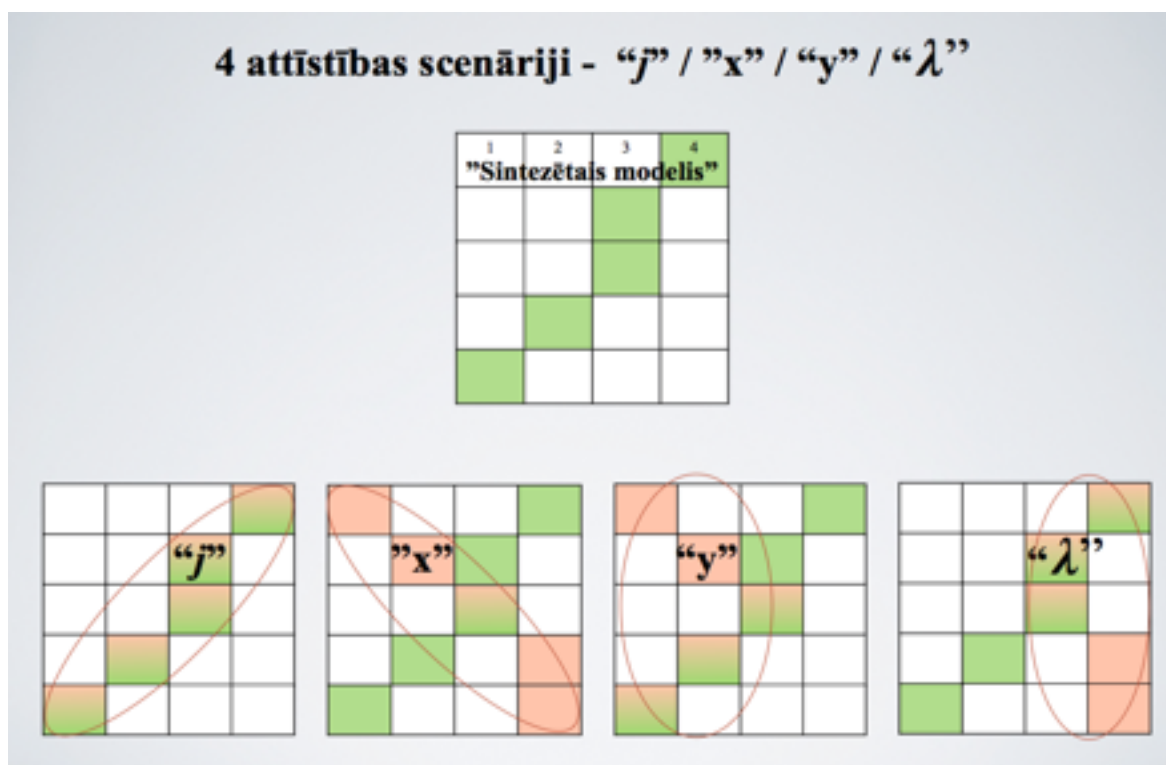
Reģionu ekonomiskās attīstības Sintezētais modelis sniedz iespēju identificēt prioritārās politikas un intervences jomas apsteidzošas ekonomiskās attīstības stimulēšanai. Izmantojot reģionu ekonomiskās attīstības Sintezēto modeli, iespējams identificēt reģionu attīstības tendenču cēloņsakarības un novērtēt attīstības potenciālu īstenotās politikas kontekstā. Sintezētais modelis pielietojams arī izstrādājot rekomendācijas reģionu ekonomiskās attīstības politikām.

Balstoties uz Sintezēto modeli, iespējams identificēt četru veidu politikas un attīstības modeļus (Skat 5.2.attēlu):

1. “*j*” modelis jeb politika, kas maksimāli atbilst matricā ietvertajam novērtējumam par intervenču prioritārajām jomām, tā (kopā ar Sintezētā modeļa attēlojumu) matricā veidojot nosacītu “*j*” formas figūru. Šāds attīstības modelis liecina par efektīvu attīstības vadību un nodrošina citus reģionus apsteidzošus attīstības tempus.
2. “*x*” modelis jeb politika, kas ir pretēja Sintezētā modeļa definētajām vērtībām, tā (kopā ar Sintezētā modeļa attēlojumu) veidojot nosacītu “*x*” formas figūru. Šāds attīstības modelis liecina par neefektīvu attīstību un investīcijām, kā rezultātā reģiona ekonomika stagnē un atpaliek no labāk pārvaldītiem reģioniem.
3. “*y*” modelis jeb politika, kas vienā daļā (faktoriem ar mazāko nozīmi) sakrīt ar Sintezētā modeļa vērtībām, tā (kopā ar Sintezētā modeļa attēlojumu) veidojot nosacītu “*y*” formas figūru. Lielākajai daļai attīstības faktoru ir piešķirta pārāk zema prioritārā vērtība. Šāds attīstības modelis liecina par pasīvu reģiona ekonomiskās attīstības vadību un reģiona endogēnās attīstības iespēju neizmantošanu.

4. “λ” modelis jeb politika, kas vien daļā (faktoriem ar lielāku nozīmi) sakrīt ar Sintezētā modeļa vērtībām, tā (kopā ar Sintezētā modeļa attēlojumu) veidojot nosacītu “λ” formas figūru. Tam raksturīga prioritāšu pārpilnība jeb pieeja “visām prioritātēm no visa mazliet”, kā rezultātā veidojas atbalsta un investīciju kritiskās masas trūkums, kas bremzē attīstību. Faktiski šis modelis ir “x” un “y” modeļu kopsumma, ko raksturo neefektīva vadība un resursu pielietojums.

5.2.attēls. 4 attīstības scenāriju vizuālais attēlojums

Avots: Autora veidots attēls

Atbilstoši šiem modeļiem novērtējot reģionu ekonomiskās attīstības pieejas, iespējams noteikt to potenciālu un prognozēt attīstības sekmes vai neveiksmes. Tāpat arī iespējams identificēt atsevišķas neatbilstošās vērtības, kuras koriģējot iespējams panākt ātrāku, veiksmīgāku jeb ilgtspējīgāku reģiona ekonomisko attīstību.

Pētījuma turpinājumā reģionu ekonomiskās attīstības Sintezētā modeļa aprobācija veikta, izstrādājot padziļinātu analīzi par Latgales reģiona attīstības tendencēm, iespējām un izaicinājumiem.

5.2. Latgales reģiona attīstības tendences un izaicinājumi

Ekonomiskās un demogrāfiskās situācijas izmaiņu rezultātā notiek vairāku reģionu depopulācija. Latvijā un Lietuvā ir vērojama izteikta ekonomiskā migrācija pēc labākām zināšanām un labākām darba iespējām. Viens no raksturīgākajiem reģioniem, kas sastopas ar šādiem izaicinājumiem ir Latgales reģions Latvijā.⁵ Tādēļ reģionu ekonomiskās attīstības sintezētā modeļa aprobācija veikta, izstrādājot padziļinātu analīzi par Latgales reģiona attīstības tendencēm, iespējām un izaicinājumiem.

Pētījuma devītajā posmā - reģionu ekonomiskās attīstības Sintezētā modeļa aprobācija - Latgales reģiona attīstības analīze - tika izmantota vairāku metožu kombinācija, t.sk. gadījuma izpēte, sekundārā datu un informācijas analīze, statistiskās analīzes, socioloģiskās aptaujas, salīdzināšanas metode. Pēc Latgales reģiona attīstību raksturojošās informācijas (kvalitatīvā analīze) un datu (kvantitatīvā analīze) apkopošanas, tika veikta visas iegūtās datu un informācijas kopas sekundārā analīze gadījuma izpētes metodē (analizējot tikai konkrētā reģiona specifiku). Statistiskās analīzes tika izmantotas, lai identificētu kvantitatīvus Latgales reģiona attīstības rādītājus, veicot arī to laikrindu analīzi, t.i., analizējot reģiona attīstību arī vēsturiskā griezumā. Socioloģisko aptauju metode tika izmantota, lai iegūtu Latgales reģiona iedzīvotāju vērtējumus un attieksmes par konkrētiem reģionālās attīstības jautājumiem. Savukārt salīdzināšanas metode tika izmantota, lai identificētu Latgales reģiona līdzšinējās attīstības atbilstības vai pretrunas izstrādātajam sintezētajam reģionu attīstības modelim.

Lai apkopotu Latgales reģiona attīstību raksturojošus datus un informāciju tika izmantots kabineta pētījums, veicot līdz šim veikto socioloģisko, ekonomisko, ekonometrisko u.c. veida pētījumu apkopošanu. Papildus kabineta pētījuma ietvaros tika apzināti arī citi informācijas avoti – reģionālās attīstības pārskati, statistikas datu krājumi, starptautiski salīdzinoši pētījumi, zinātniskie raksti, pašvaldību un valsts iestāžu un institūciju informācija. Informācijas vieglākai un pārskatāmākai uztverei, daļa datu un informācijas tika iestrādāti datu tabulās, grafikos un attēlos.

Analizējot Latgales reģiona ekonomisko attīstību, identificēti turpmākai attīstībai nozīmīgākie izaicinājumi, padziļināti pētīti rādītāji, kuri visvairāk atšķir Latgales reģionu no

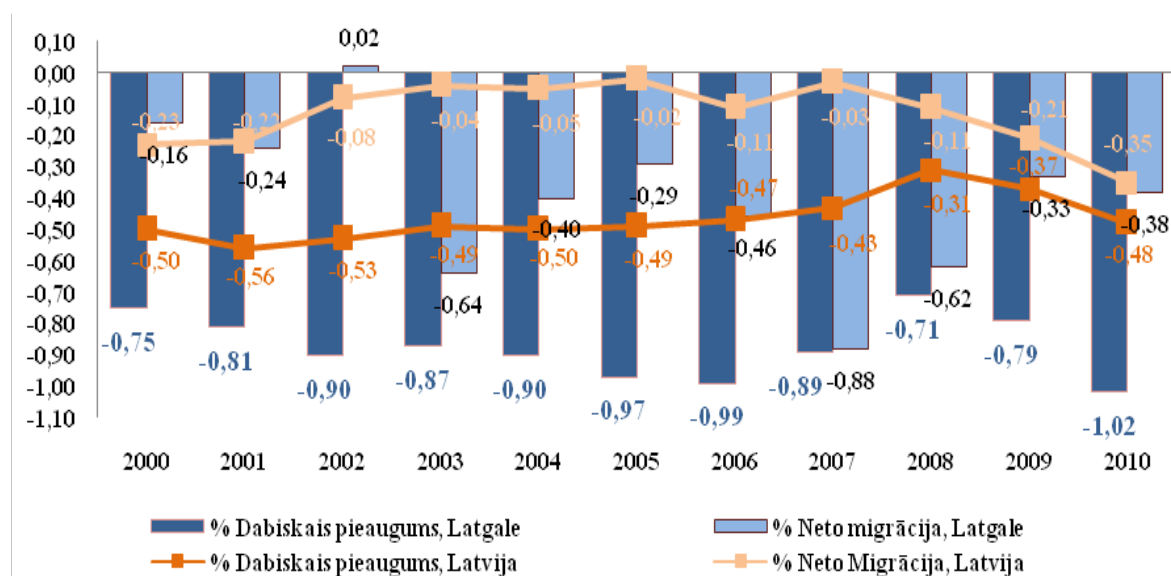
⁵ Pētījuma izstrādes gaitā autors piedalījās Latgales reģiona attīstības plāna “Iespēju Latgale” izstrādē, kas notika LR Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas vadībā. Šī projekta izstrādes gaitā autors gan vairākās prezentācijās atspoguļoja virkni šī pētījuma secinājumus, gan arī izstrādes gaitā iepazīstināja ekspertu grupu ar šīs nodaļas ietvaros izstrādāto analīzi, argumentiem un secinājumiem. Līdz ar to nodaļas satura nozīmīga daļa ir tikusi aprobēta minētā projekta gaitā, kā arī tieši iekļauta plānā “Iespēju Latgale”, kas šeit norādīts kā “VARAM, 2012”.

citiem Baltijas valstu reģioniem izaugsmes tempu vai sasniegumu apjomā, kā arī īpaši analizēts reģiona ekonomiskās attīstības politikas atspoguļojums mikrolīmeņa rādītājos. Turpmāk sniegts veiktās analīzes nozīmīgāko datu un secinājumu apraksts, kas kalpos par pamatu Latgales reģionā realizētās attīstības politikas novērtējumam, izmantojot Sintezētā modeļa matricveida pieeju.

(1) Iedzīvotāju skaita izmaiņas

Desmit gadu laikā no 2000.-2010.gada Latgales reģionā iedzīvotāju skaits ir samazinājies par gandrīz 14%, savukārt Latvijā kopumā par aptuveni 6,5%. Tāpat arī vērojamas lielas atšķirības dabiskā pieauguma rādītājos - Latgalē 2010.gadā tas bijis -1.02% un laika periodā no 2000.gada, kad dabiskais pieaugums bija -0,75% līmenī, tas stabili attīstījies negatīvā virzienā. Savukārt Latvijā kopumā dabiskā pieauguma rādītāji pēdējos gados svārstījušies starp -0,31 un -0,56.

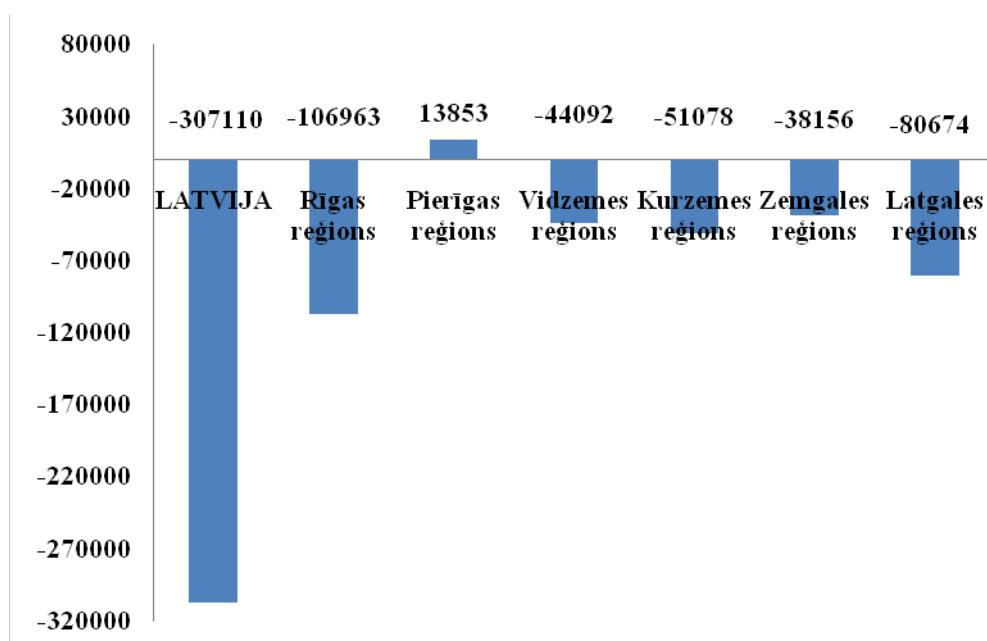
5.3. attēls. Iedzīvotāju skaita izmaiņas 2000 – 2010, %

Avots: autora veidots grafiskais attēlojums, balstoties uz CSP datiem.

CSP 2012.gada sākumā publiskoja 2011.gada tautas skaitīšanas provizoriskos datus. Iedzīvotāju skaita izmaiņas būtiski ir ietekmējušas gan iedzīvotāju dabiskā pieauguma, gan starptautiskās migrācijas tendences. Kopš 2000.gada tautas skaitīšanas iedzīvotāju skaits valstī ir samazinājies par 309 tūkst. jeb par 13% - Latgales reģionu kopējā iedzīvotāju skaita samazināšanās ir skārusi visvairāk un iedzīvotāju skaits samazinājies par 21%.

5.4. attēls. Iedzīvotāju skaita izmaiņas 2011/2000

Avots: CSP 2012

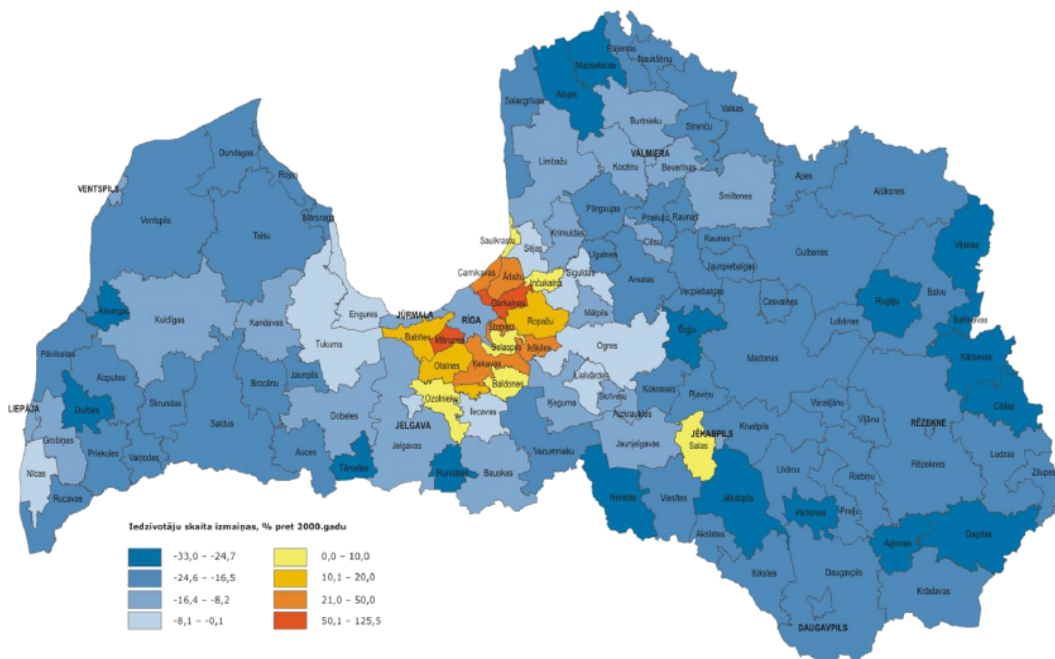
Lielākā daļa iedzīvotāju koncentrējušies Daugavpilī un Rēzeknē, kur dzīvo 139 tūkst. jeb 41% no visiem Latgales reģiona iedzīvotājiem. Pilsētās dzīvo 59% iedzīvotāju, bet salīdzinoši liels iedzīvotāju blīvums ir arī Preiļu, Līvānu, Balvu, Krāslavas, Ludzas un Viļānu novados. Darbspējas vecuma iedzīvotāji veido 66,4%, bet līdz darbspējas vecumam ir 12,9% iedzīvotāji. Ekonomiski aktīvo cilvēku skaits veido 238 tūkstošus jeb gandrīz 70% no iedzīvotāju kopskaita. No visiem reģiona iedzīvotājiem 66% ir vidusskolas vai vidējā profesionālā izglītība un 18% - augstākā izglītība. Analīze rāda, ka atsevišķos novados iedzīvotāju skaita zaudējums ir līdz (-30%).

(2) Iekšzemes kopprodukts (IKP)

2011.gada decembra beigās CSP publicēja aktuālos IKP datus reģionu iedalījumā. IKP tiek plaši izmantots kā pamata rādītājs ekonomiskās attīstības un labklājības raksturošanai. Lai gan dati ir ar 2 gadu nobīdi, tie joprojām parāda, ka Latgales reģions pēc attīstības līmeņa savā attīstībā ievērojami atpaliek no pārējiem reģioniem un pēdējo 10 gadu laikā situācija nav uzlabojusies. Ekonomikas recesija 2009.gadā visvairāk skāra tieši Rīgas un Pierīgas reģionus (lielāks IKP kritums), kas saistīts izaugsmes gados koncentrēto ekonomisko aktivitāti Rīgā un Pierīgā. Neskatoties uz to ir saglabājušās būtiskas atšķirības starp reģioniem – 2009.gadā

Latgalē IKP uz 1 iedzīvotāju bija tikai 55% līmenī no Latvijas vidējā rādītāja un tikai 33% no IKP uz 1 iedzīvotāju Rīgas reģionā. (Skat. 5.5. tabulu) (VARAM, 2012, 6)

5.5. attēls: Iedzīvotāju skaits un tā izmaiņas.

Avots: VARAM, 2012

Latgales reģiona salīdzinošais IKP izaugsmes temps ir bijis otrs lēnākais, aiz sevis atstājot tikai Kurzemes reģionu. Kā padziļināti tika analizēts pētījuma 4.2.nodaļā, Latgales reģiona IKP izaugsmes tempus negatīvi ietekmēja zemie produktivitātes pieauguma rādītāji un salīdzinoši ļoti augstie iedzīvotāju skaita samazināšanās jeb negatīvie migrācijas rādītāji.

5.5. tabula. IKP uz 1 iedz. faktiskās cenās, Ls.

	2007	2008	2009	Izmaiņas 2009.g.salīdzinājumā ar 2008.g., %
Rīgas reģions	11 271	12 361	9 762	-21,0
Pierīgas reģions	4 839	5 463	4 395	-19,5
Vidzemes reģions	3 886	4 164	3 833	-7,9
Kurzemes reģions	5 091	5 520	4 615	-16,4
Zemgales reģions	4 063	4 234	3 686	-12,9
Latgales reģions	3 216	3 664	3 197	-12,7
LATVIJA	6 467	7 098	5 797	-18,3

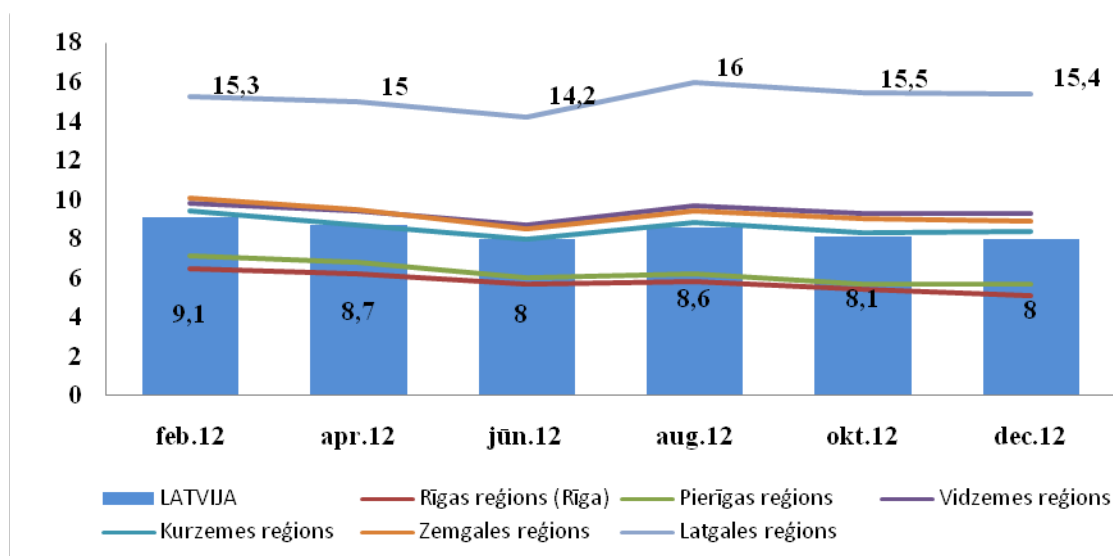
Avots: CSP, (VARAM, 2012, 6)

(3) Nodarbinātība

Negatīvās demogrāfiskās un ekonomiskās tendences atspoguļojas arī reģionus raksturojošos rādītājos. Latgalē allaž ir bijis ievērojami augstāks bezdarba rādītājs nekā vidēji Latvijā. Arī 2011.gada pirmajos mēnešos, kad, jau samazinoties 2009.gada ekonomiskās krīzes sekām, Latvijā, piemēram, galvaspilsētā Rīgā reģistrētā bezdarba rādītāji bija sarukuši zem 10% līmeņa, Latgalē tas joprojām bija ārkārtīgi augstajā - 22,8% līmenī. Bez tam, pēc neliela samazinājuma 2010. gada otrajā pusē, nokrītoties līdz 22% atzīmei, tas pretēji pārējās Latvijas teritorijas attīstības tendencēm, atkal ir pieaudzis. (Skat. 5.6. attēlu)

Latgales reģionā arī 2012.gadā saglabājusies iepriekšējos gados novērojamā tendence, ka Latgales reģionā ir izteikti lielāks reģistrētā bezdarba līmenis nekā pārējos reģionos, kas liecina ne tikai par darba vietu trūkumu, bet arī par nevēlamu sociālo situāciju. Tas savukārt palielina slogu uz reģiona pašvaldību budžetiem gan izmaksājot sociālos pabalstus, gan arī ieņēmumu neesamība nodokļu veidā no strādājošiem, tādējādi kavējot reģiona attīstību.

5.6. attēls. Reģistrētā bezdarba rādītāji reģionos 2012

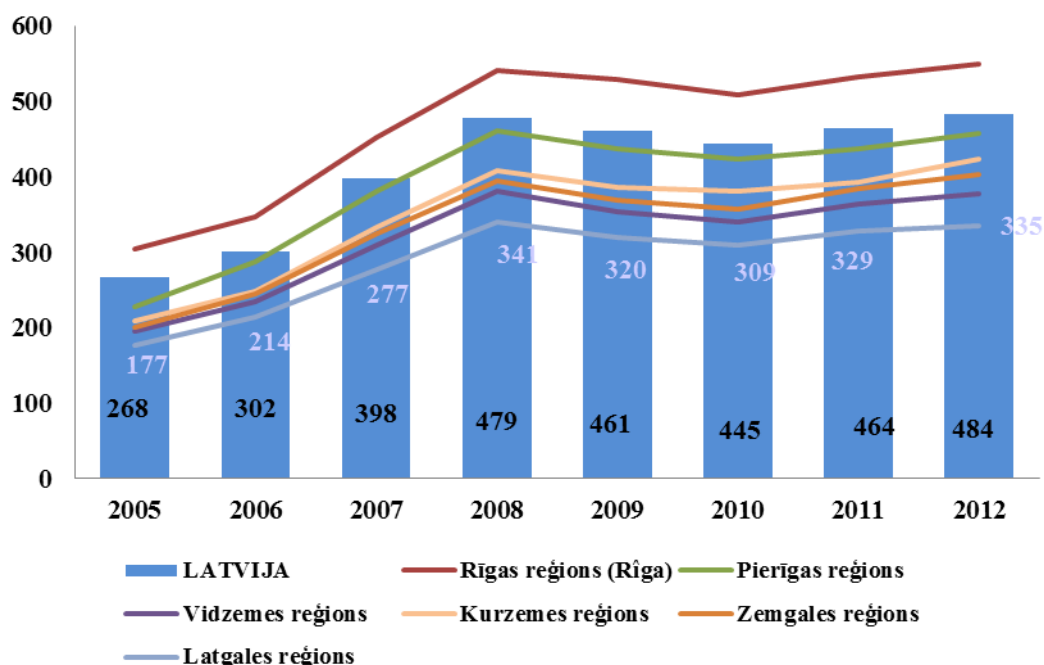
Avots: NVA

(4) Ienākumu un dzīves līmeņa atšķirības

„Iedzīvotāju dzīves līmenis pēc aktuālākās datu analīzes ievērojami atšķiras. Latgales reģiona strādājošo mēneša ienākumi no Rīgas reģiona strādājošo ienākumiem atšķiras 1,5 reizes un vidēji par 100 LVL mazāk kā vidēji Latvijā. (Skat. 5.7. attēlu) Tai pat laikā -

nelegālā nodarbinātība, kontrabanda un ēnu ekonomika tiek uzverta kā norma.” (VARAM, 2012, 7)

5.7. attēls. Strādājošo mēneša vidējā darba samaksa Ls (bruto)

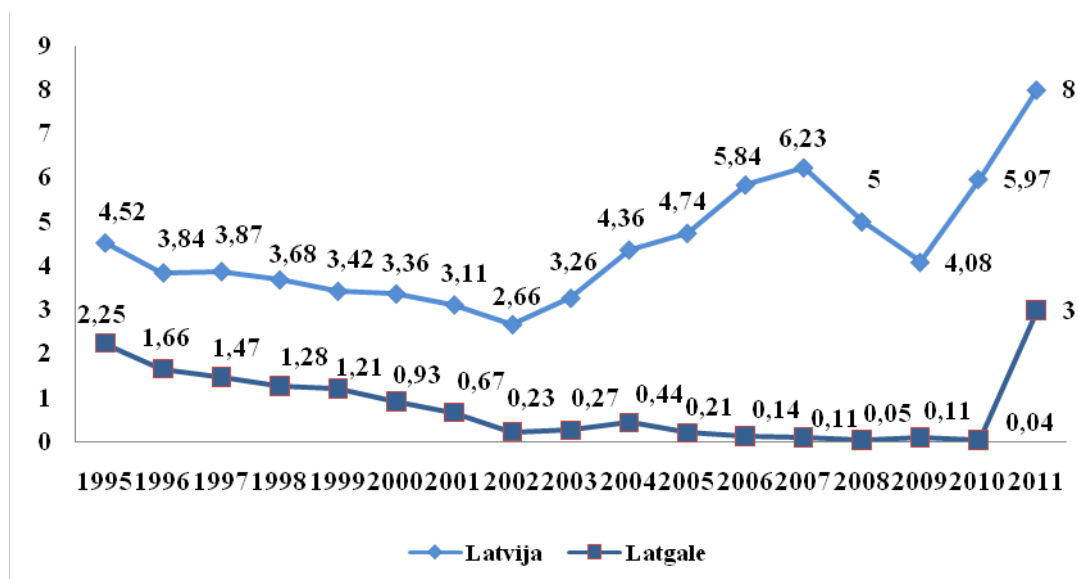
Avots: CSP, 2012

(5) Uzņēmējdarbības aktivitāte

Viens no faktoriem, kas ir cieši saistīts ar bezdarba līmeni, ir uzņēmējdarbības aktivitāte un no tā izrietošā jaunu darba vietu radīšana. Salīdzinot uzņēmumu skaitu, Latgales reģionā ir 2. mazākais uzņēmumu skaits (Latgalē 48 ekonomiski aktīvās vienības uz 1000 iedz., salīdzinājumam - Rīgas reģionā 62 (2009.gads)) un vismazākais jaundibināto uzņēmumu skaits.

Ja 2010. gadā Latvijā vidēji ir reģistrēti aptuveni 6 jauni uzņēmumi uz 1000 iedzīvotājiem, bet Latgalē tikai 0,04 jauni uzņēmumi uz 1000 iedzīvotājiem. 2011.gadā Latgalē reģistrēti 3 jauni uzņēmumi uz 1000 iedzīvotājiem, salīdzinājumam - Rīgas reģionā 12, kamēr Latvijā vidēji tie bija 8 jauni uzņēmumi uz 1000 iedzīvotājiem.

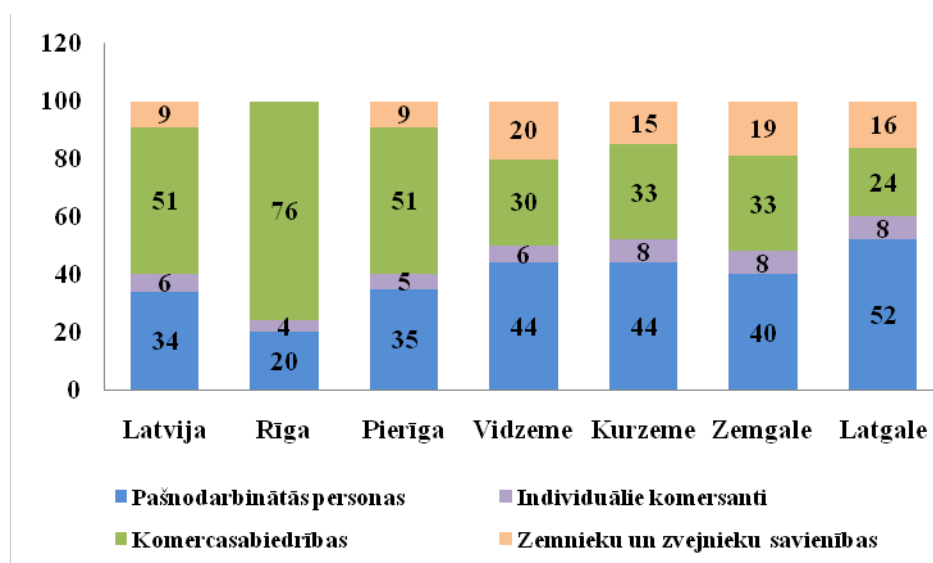
5.8. attēls. Jauni reģistrēti uzņēmumi uz 1000 iedzīvotājiem, 1995 - 2010

Avots: Autora veidots grafiskais attēlojums, balstoties uz CSP datiem

„Izteikti augsts Latgalē ir pašnodarbināto personu īpatsvars, savukārt zems komercsabiedrību īpatsvars. Pie tam reģiona iedzīvotājiem raksturīgs plānveida ekonomikas sentiments un viedoklis par publisko pārvaldi kā darba vietu radītāju.” (VARAM, 2012, 8) Tas atspoguļo, ka Latgalē iedzīvotāji ir kūrāki lielāka biznesa uzsākšanai, bet, ja uzsāk savu uzņēmējdarbību, tad dara to mazos apmēros, kas ļoti minimāli ietekmē reģiona kopējo attīstību un izaugsmi.

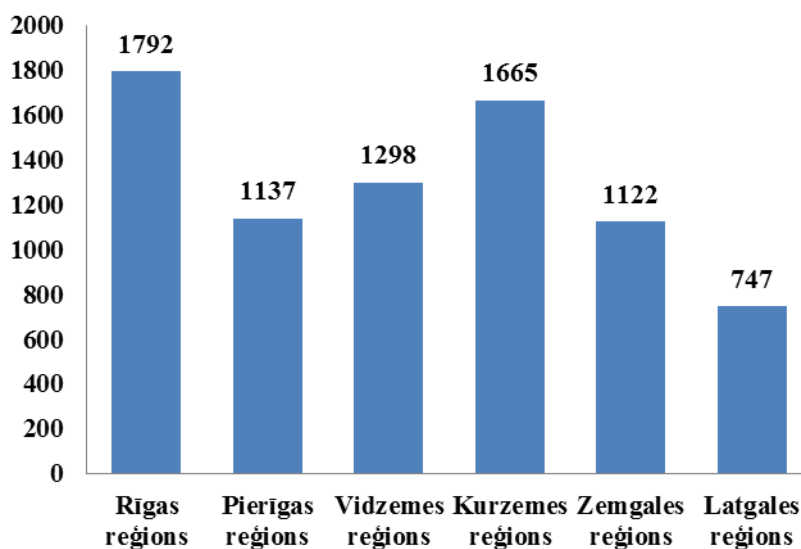
5.9. attēls. Ekonomiski aktīvās tirgus sektora statistikas vienības %, 2011

Avots: CSP dati

Latgales reģionam ir zemākie rādītāji nefinanšu investīciju piesaistē. Latgales reģionam nepiesaistot vairāk investīcijas savai izaugsmei, palielināsies reģionālās attīstības atšķirības.

5.10. attēls. Nefinanšu investīcijas uz 1 iedz., LVL, 2011.g.

Avots: CSP

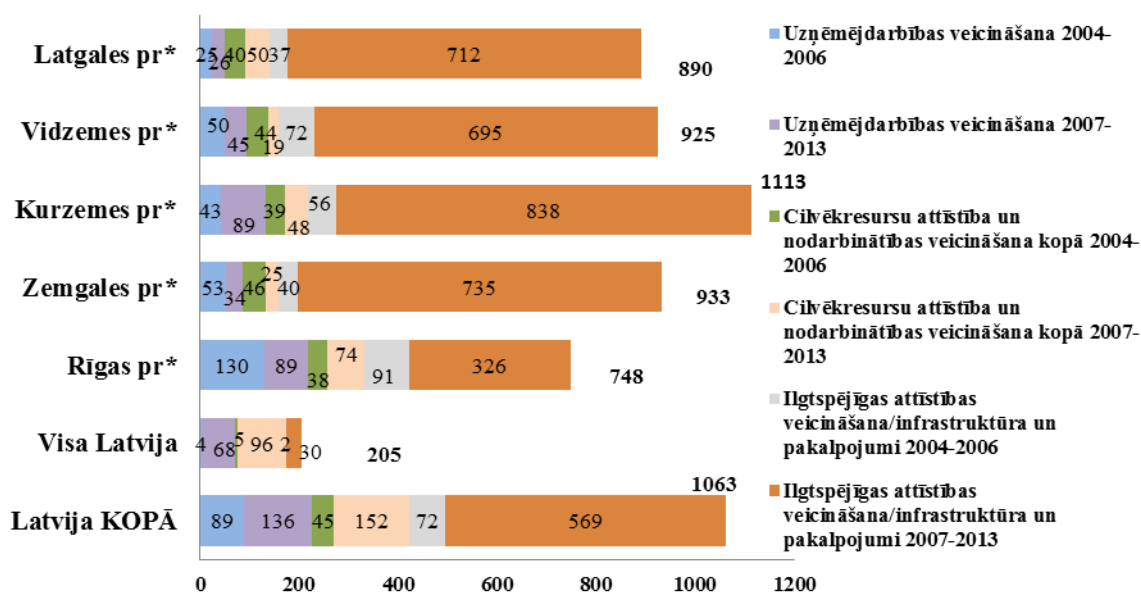
(6) Publiskās investīcijas reģiona attīstībā salīdzinoši ar citiem reģioniem

Latvijas reģionu attīstības atšķirības un augstāk aprakstītās gan demogrāfisko un ekonomisko tendenču iezīmes, gan individuālās izvēles un motivācija norāda uz iespējamām konsekvencēm no iepriekšējos gados īstenotas reģionālās attīstības politikas. Zināms, ka Latgales reģions ir bijis ekonomiski vājāk attīstīts jau vairākas desmitgades, kā arī, ka tajā bijusi vājāk pieejama kvalitatīva profesionālā izglītība. Tomēr radikālās atšķirības pēdējo gadu periodā un īpaši izteiktā ekonomiskās krīzes ietekme un tai sekojošā lēnākā ekonomikas atjaunošanās liek domāt par salīdzinoši mazākām investīcijām cilvēkkapitāla attīstībā arī pēdējo 5-10 gadu laikā un izvirzīt pieņēmumu par iespējamām iztrūkušām investīcijām cilvēka kapitāla un uzņēmējdarbības attīstībā Latgales reģionā.

Latvijā kopumā visu investīciju sadalījums starp reģioniem rēķinot uz 1 iedzīvotāju, pateicoties pēdējo gadu investīcijām ir salīdzinoši izlīdzinājies un variē robežās no 750 Ls uz vienu iedzīvotāju Rīgas reģionā un otru zemāko rādītāju - 890 Ls Latgales reģionā līdz 1113 Ls Kurzemes reģionā (investīcijas no 2004.-2012.gadam, dati par investīcijām līdz 31.12.2012.) Savukārt situācija uz 31.12.2010. bija mazāk izlīdzināta un investīciju apjoms atšķīrās aptuveni trīs reizes. Ja, piemēram, Kurzemes reģionā tās bija 321 lats uz 1

iedzīvotāju, tad Latgales reģionā investīcijas bijušas trīs reizes mazākas - jeb 110 Ls uz vienu iedzīvotāju (dati uz 31.12.2010).

5.11. attēls. ESF finansējums, uz vienu iedz. LVL 2004-2013. gadu fondu plānošanas periodā

Avots: Autora veidots vizualizēts pārskats, izmantojot Finanšu ministrijas un CSB datus

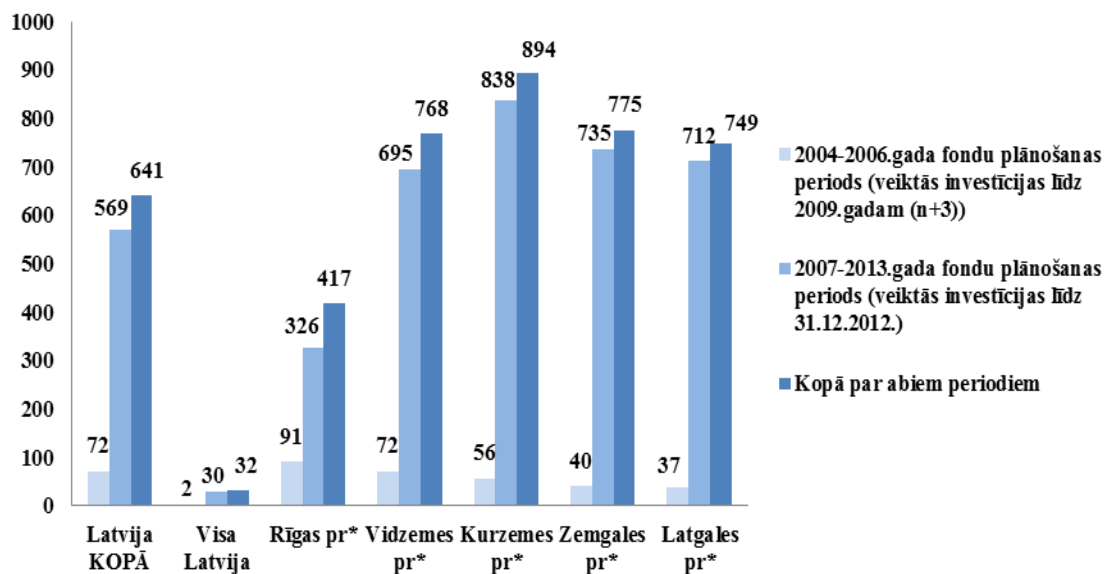
* Dati plānošanas reģionu griezumā

Analizējot veikto investīciju apjomus par ES struktūrfondu 2004.-2006. gada plānošanas perioda izlietojumu trīs investīciju virzienos - infrastruktūras, uzņēmējdarbības un cilvēkkapitāla attīstība un salīdzinot rādītājus starp reģioniem, redzams sekojošais: Latvijā kopumā **infrastruktūras** attīstībai iepriekšējā finansēšanas periodā investēts aptuveni septiņas reizes vairāk līdzekļu kā cilvēkkapitāla attīstībā.

Vērtējot investīcijām infrastruktūrā izlietos līdzekļus, atšķirības starp reģioniem atšķiras līdz divām reizēm un variē no 417 Ls uz 1 iedzīvotāju Rīgas reģionā un otru zemāko rādītu Ls 749 uz 1 iedzīvotāju Latgales reģionā līdz 894 Ls uz 1 iedzīvotāju Kurzemes reģionā. Savukārt situācija uz 31.03.2009. bija mazāk izlīdzināta un investīciju apjoms atšķīrās aptuveni divarpus reizes - Latgales reģionā bija investēti 63 Ls uz vienu iedzīvotāju jeb 2 reizes mazāk kā Latvijā vidēji, pārējos reģionos svārstoties no 88 Ls Zemgalē līdz 162 Ls Pierīgas reģionā uz vienu iedzīvotāju (situācija uz 31.03.2009.).

5.12. attēls. Ilgtspējīgas attīstības veicināšana/infrastruktūra un pakalpojumi, uz vienu iedz.

LVL

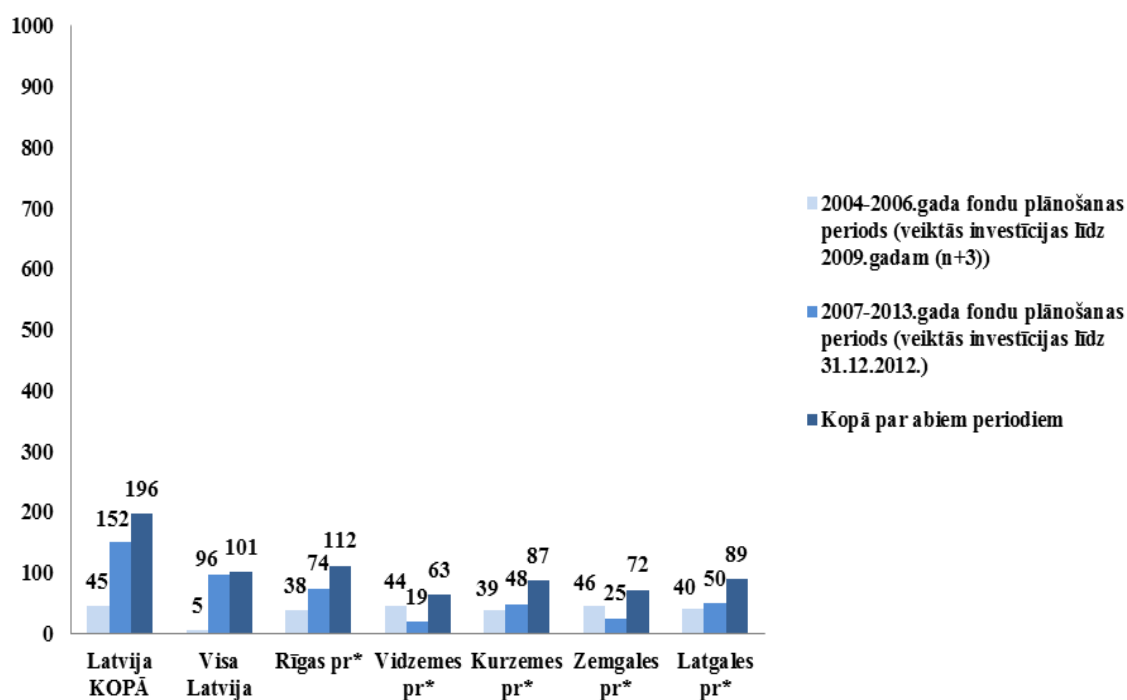
Avots: Autora veidots vizualizēts pārskats, izmantojot Finanšu ministrijas un CSB datus

* Dati plānošanas reģionu griezumā

Analizējot investīcijām **cilvēkkapitāla** attīstībai izlietos līdzekļus, atšķirības starp reģioniem atšķiras līdz divām reizēm un variē no 63 Ls Vidzemes reģionā uz 1 iedzīvotāju un Ls 89 uz 1 iedzīvotāju Latgales reģionā līdz 113 Ls uz 1 iedzīvotāju Rīgas reģionā (investīcijas līdz 31.12.2012.). Savukārt, analizējot cilvēkkapitālam atvēlētā finansējuma izlietojumu reģionu starpā laikā līdz 31.03.2009., redzamas dramatiskas atšķirības, kas sasniedz vairāk kā 10 reizes. Ja Kurzemē no ESF finansējuma ir investēti 140 Ls uz 1 iedzīvotāju, tad Zemgalē un Kurzemē 20 Ls, bet Vidzemē tie sasniedz tikai 12 Ls.

Jāatzīmē, ka daļa no investīcijām infrastruktūrā ir attiecināma uz izglītības, zinātnes un pētniecības materiāltehniskās bāzes attīstību, līdz ar to daļēji būtu attiecināmas uz cilvēkkapitāla attīstībai novirzītām investīcijām. Lai padziļinātāk analizētu šī aspekta ietekmi uz investīciju proporciju sadalījumu, pētījuma īstenošanas laikā vēl nebija pieejami detalizēti dati par ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda veiktajām investīcijām reģionālā griezumā atsevišķi pa investīciju mērķiem un aktivitātēm. Tomēr jāatzīmē, ka plānošanas dokumentos, kas sniedz ieskatu par investīciju mērķiem un proporcijām, ievērojami nozīmīgāka investīciju infrastruktūrā daļa nav saistīta ar cilvēkkapitāla attīstības investīciju prioritātēm.

5.13. attēls. Cilvēkresursu attīstība un nodarbinātības veicināšana, uz vienu iedz. LVL

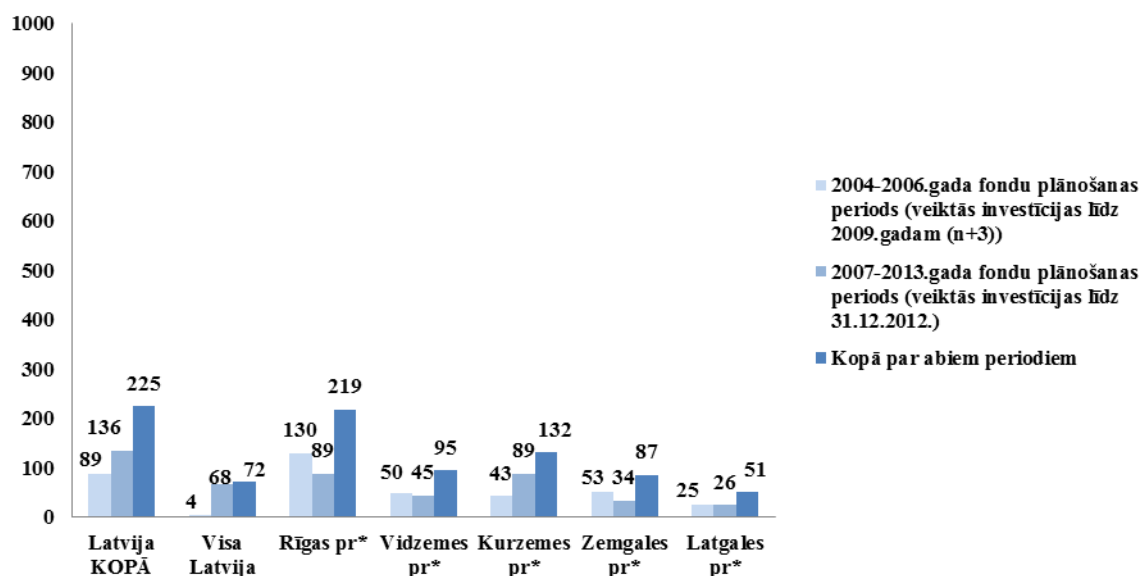
Avots: Autora veidots vizualizēts pārskats, izmantojot Finanšu ministrijas un CSB datus

* Dati plānošanas reģionu griezumā

Analizējot investīcijām **uzņēmējdarbības** attīstībai izlietos līdzekļus, atšķirības starp reģioniem atšķiras līdz četrām reizēm un variē no 51 Ls Latgales reģionā uz 1 iedzīvotāju līdz 220 Ls uz 1 iedzīvotāju Rīgas reģionā (investīcijas līdz 31.12.2012.).

Vērtējot atbalsta apjomu uz vienu aktīvo uzņēmumu, Latgales esošie uzņēmumi ir spējuši piesaistīt finansējuma apjomu līdzīgi citiem reģioniem (līdzīgi vidējam Latvijā), kas liecina par to potenciālu izaugsmei. Vienlaikus ES fondu zemā piesaiste darbības programmā „Uzņēmējdarbībā un inovācijās” ir saistīta ar uzņēmumu trūkumu Latgalē (mazo skaitu), kas spētu veidot pietiekoši lielu kritisko masu kopējā investīciju apgūvē. (VARAM, 2012, 11) Rezultātā esošie ieguldījumi nav būtiski palielinājuši Latgales spēju piesaistīt privātās investīcijas (nefinansu investīciju un ārvalstu tiešo investīciju piesaistē Latgalei ir zemākie rādītāji). Latgales reģiona nelabvēlīgās attīstības tendences liecina, ka pieejamo ES finansējumu nepieciešams izmantot efektīvāk, radot lielāku atdevi reģiona attīstībai.

5.14. attēls. Uzņēmējdarbības un inovāciju veicināšana, uz vienu iedz. LVL

Avots: Autora veidots vizualizēts pārskats, izmantojot Finanšu ministrijas un CSB datus

* Dati plānošanas reģionu griezumā

Neapšaubāmi, ir grūti precīzi nodalīt cēlonību starp investīciju apjomiem un reģiona attīstības sasniegumiem. Tomēr, analizējot iedzīvotāju noskaņojuma tendences un atšķirīgos rīcības modeļus reģionālā līmenī, iezīmējas virkne konkrētu saistību starp īstenoto investīciju politiku un cilvēkkapitāla stāvokli reģionos. Analizējot Latgales reģiona situāciju, izmantoti socioloģiskā pētījuma dati, kas iegūti reprezentatīvā iedzīvotāju aptaujā pēc pētījuma autora izstrādātas anketas. Jautājumi definēti atbilstoši iepriekšējās nodaļās veiktās analīzes secinājumiem un teorētisko modeļu pieņēmumiem.

(7) Uzņēmējdarbības uzsākšana

Latgalē ir mazs to cilvēku īpatsvars, kas ir gatavi uzsākt savu uzņēmējdarbību. 54% iedzīvotāju, lai nodrošinātu sev darba iespējas un ienākumus ilgtermiņā, vēlas strādāt kā darba ņēmēji (Latvijā vidēji – 39%), savukārt veidot savu uzņēmumu plānojuši tikai 6% (Latvijā vidēji – 9%). Analizējot atbildes uz analogisku jautājumu 2012.gada sākumā, atklājas, ka divos reģionos ir samazinājusies vēlme strādāt kā darba ņēmējiem. Latgalē vēlme strādāt kā darba ņēmējam 2012.gadā, salīdzinoši ar 2011.gadu ir būtiski samazinājusies no 54% uz 42%, jeb par 12pp. Vienlaikus Latgales reģionā ir būtiski pieaugusi gatavība mācīties un dibināt savu uzņēmumu.

2011.gadā lielāks īpatsvars uzņēmējdarbību apsverošu iedzīvotāju dzīvoja Rīgā (16%) un Kurzemē (13%), mazākais īpatsvars - Latgalē, kur to apsvēra tikai 6% iedzīvotāju, 2012.gadā vērojamas pozitīvas tendences un gatavība veidot savus uzņēmumus Latgalē ir palielinājusies par 7pp. Plašāk šī pētījuma rezultāti tika analizēti un atspoguļoti pētījuma 4.2.nodaļā.

Zīmīgi, ka tieši Latgales reģionā laika periodā no 2004.-2012.gadam salīdzinoši ar citiem Latvijas reģioniem bijušas viszemākās ES fondu investīcijas - 51 Ls uz 1 iedzīvotāju uzņēmējdarbības attīstībai. Laika periodā no 2004.-2006.gadam (investīcijas līdz 2009.gadam) Latgales reģionā uz 1 iedzīvotāju investēts pat piecas reizes mazāk nekā Rīgas reģionā.

(8) Izglītība un kvalifikācijas paaugstināšana

Jau 2011.gadā, neskatoties uz augstiem bezdarba rādītājiem, kvalificēta darbaspēka trūkums ir šķērslis jaunu uzņēmumu un tātad arī darba vietu izveidei reģionā. Investori tieši kvalificētu un pietiekamā daudzumā esošu darbaspēka trūkumu min kā vienu no galvenajiem iemesliem, kas attur no jaunu pakalpojumu centru vai ražotņu izveides ekonomiski depresīvajos reģionos.

Reģionā ir ievērojami samazinājusies jauniešu motivācija iegūt izglītību un iedzīvotāju vēlme iesaistīties neformālās izglītības programmās un profesionālās kvalifikācijas uzlabošanā. SKDS 2011.gada pētījums liecina, ka, lai nodrošinātu sev darba iespējas un ienākumus ilgtermiņā, 13% Latgales iedzīvotāju vēlas mācīties, lai paaugstinātu savu kvalifikāciju, savukārt 11% - mācīties, lai pārkvalificētos.

Atbildot uz jautājumu: "Domājot par nākotni, ko Jūs plānojat darīt, lai nodrošinātu sev darba iespējas un ienākumus ilgtermiņā?", tikai nedaudz vairāk kā 30% respondentu norādīja, ka plāno mācīties, lai paaugstinātu savu kvalifikāciju vai pārkvalificētos un mainītu savu profesiju. Salīdzinot 2011.un 2012.gada rezultātus redzamas nozīmīgas izmaiņas reģionu griezumā, Latgalē tā ir proporcionāli pieaugusi attiecīgi par +17pp.

Ja apmācību pasākumus pēdējos divos gados nav apmeklējuši 67% respondenti, tad tikai 44% uzskata, ka viņu zināšanas, iemaņas un izglītības līmenis ir pietiekams, lai vajadzības gadījumā atrastu jaunu darba vietu. Attiecīgi veidojas 23pp starpība, jeb respondentu īpatsvars, kam apmācību trūkums ir nozīmīgi samazinājis konkurētspēju darba tirgū. Latgales reģionā starpība starp kursus neapmeklējušo respondentu īpatsvaru un tiem, kuru zināšanas ir pietiekamas jaunas darba vietas iegūšanai starpība veido 23pp. (4.2.nodaļa)

Tomēr pieņemot, ka atbilstošas prasmes visticamāk ir respondentiem, kas apmeklējuši kursus, tad prasmju un zināšanu deficīts ir daudz lielāks. Ja Latvijā kopā kursus apmeklēja 33%, bet uzskata, ka atbilstošas prasmes ir 44%, tad tas veido nosacītu 11pp starpību. Šo starpību salīdzinot ar 67%, kas kursus neapmeklēja, secināms, ka nozīmīgs prasmju deficīts piemīt 56 pp respondentu. Latgalē prasmju deficīts ir 63pp apmērā, kas ir otrs augstākais Latvijā aiz Kurzemes reģiona. Arī atbildot uz jautājumu: „Un, ja Jums drīzumā būs jāmeklē jauna darba vieta, vai Jūs domājat, ka jūsu prasmes būtu atbilstošas”, viszemāk savu zināšanu, iemaņu un izglītības līmeni kā pietiekamu jaunas darba vietas ieguvei ir novērtējuši Latgales iedzīvotāji - tikai 33%. Līdz ar to secināms, ka Latgales reģionā, līdz ar Kurzemes reģionu, darbaspēkam ir visneatbilstošākās prasmes un cilvēkkapitāla līmenis ir salīdzinoši zemākais ar pārējiem Latvijas reģioniem. (4.2.nodaļa)

(9) Sociālā kapitāla līmenis

2012.gada martā veiktā socioloģiskā pētījuma dati liecina, ka Latgalē ir izteikti augstāki savstarpējās neuzticēšanās rādītāji kā citos reģionos. Pie šāda līmeņa neuzticības nepašaubāmi būtiski ierobežotas ir arī cilvēku sadarbības spējas, jeb sociālais kapitāls, kas līdzās uzņēmējdarbībai un cilvēkkapitāla līmenim būtiski ietekmē reģionu ekonomiskās attīstības potenciālu. Pētījuma rezultāti norāda, ka sadarbības spējas un sociālais kapitāls visticamāk būs ierobežots un kavēs reģionu ekonomisko attīstību. Atbilstoši 4.2. nodaļā atspoguļotajai analīzei, pie augstākās savstarpējās uzticēšanās un sadarbošanās daudz veiksmīgāk spētu attīstīties arī dažāda līmeņa sadarbība un tīklojumi starp uzņēmējiem un pārvaldes iestādēm, kas pēdējās desmitgadēs kļūst par vienu no noteicošajiem attīstības faktoriem.

(10) Migrācija

Gatavība pārcelties uz citu dzīves vietu 2012.gadā salīdzinoši ar 2011.gadu ir samazinājusies no 18,2% uz 12,8%. Būtiskāk ir samazinājusies gatavība emigrēt uz citu valsti - attiecīgi no 12,4% līdz 8,3%. Latgales reģionā uz citu dzīves vietu 2011.gadā neplānoja pārcelties 64% iedzīvotāju, bet 2012.gadā jau 72% iedzīvotāju neplāno pārcelties uz citu dzīves vietu. Plašāk šī pētījuma rezultāti tika analizēti un atspoguļoti pētījuma (4.2.nodaļā).

„Latgales iedzīvotāji ir vairāk orientēti pamest savu dzīvesvietu – pēc SKDS 2011.gada pētījuma datiem no Latgales reģiona iedzīvotājiem pārcelties uz citu apdzīvotu vietu Latvijā vai ārzemēs plāno 22% (Latvijā vidēji – 17%), uz citu apdzīvoto vietu pārcelties

neplāno 64% (Latvijā vidēji – 73%). Viens no būtiskākajiem iemesliem minētajiem rādītājiem ir brīvo darbvietu trūkums Latgales reģionā, kā rezultātā pieaug nepieciešamība iedzīvotājiem pilnveidot savas zināšanas, prasmes un profesionālo kvalifikāciju.” (VARAM, 2012, 10)

(11) Latgale kā pievilcīga dzīves vieta

Pētījumā tika arī īpaši analizēts, kas iedzīvotājus varētu mudināt palikt dzīvot Latgalē, kas varētu motivēt no citiem reģioniem pārcelties uz Latgali un kas tieši pretēji varētu no tā atturēt. Lai arī kā pats nozīmīgākais motivators dominē darba vietas pieejamība, tomēr arī virkne citi aspekti var piesaistīt iedzīvotājus Latgalei. Attiecīgi brīvi pieejami pašvaldības dzīvojamā platība, brīvas vietas netālā bērnu dārzā un skolā, iespējas bez maksas studēt un iespējas saņemt atbalstu uzņēmējdarbības uzsākšanai var pamudināt iedzīvotājus palikt dzīvot Latgalē. Visi šie faktori skaidri norāda uz reģiona endogēnās attīstības iespējām, mērķtiecīgāk un efektīvāk pielietojot reģiona iekšējos esošos resursus un priekšrocības. (Skat. 5.15. un 5.16. attēlus)

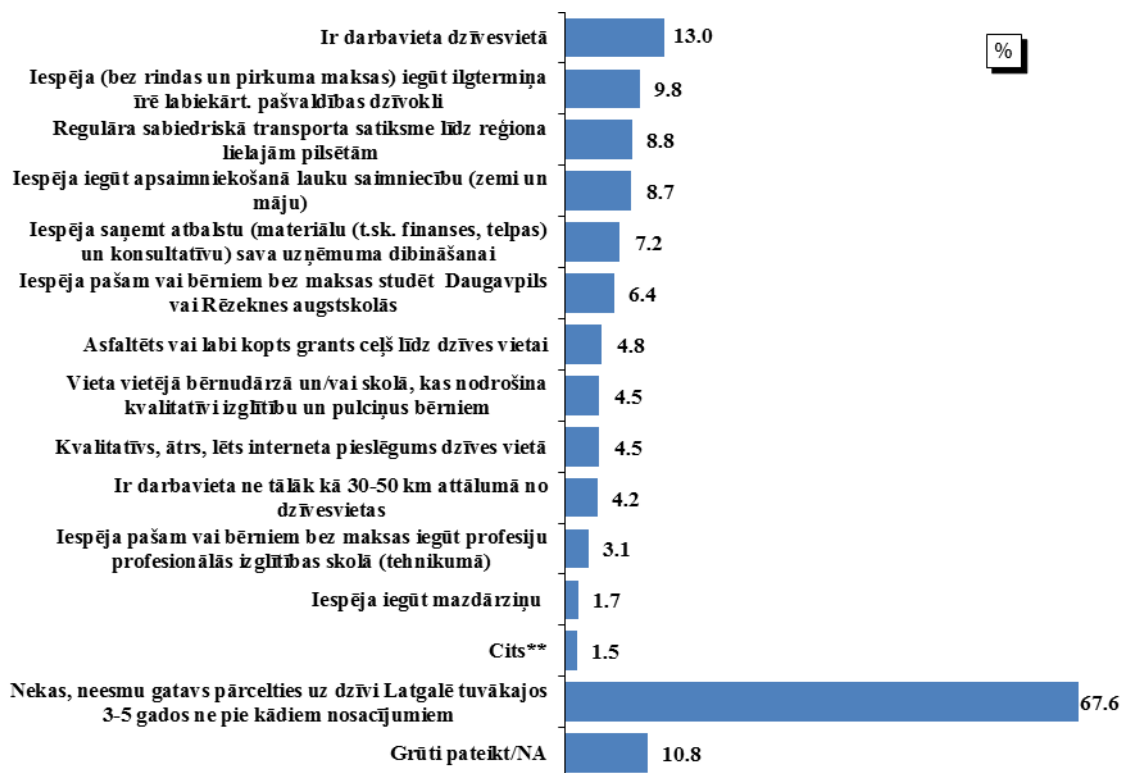
5.15. attēls. Atbildes uz jautājumu: „Sakiet, lūdzu, kas Jūs tuvākajos 3-5 gados varētu motivēt pārcelties uz dzīvi kādā no Latgales pilsētām/ novadiem/ ciemiem?”

Avots: SKDS 2012, Bāze: respondenti, kuri dzīvo Latgalē, n=158 *Tā kā katrs respondents varēja atzīmēt vairāk nekā vienu atbildi, kopējā atbilžu summa pārsniedz 100%.

Dzīves vietas pieejamība, iespēja iegūt apsaimniekošanā lauku saimniecību vai iespēja iegūt atbalstu uzņēmējdarbības uzsākšanai var stimulēt arī citu reģionu iedzīvotājus pārcelties uz dzīvi Latgalē. Ņemot vērā līdzšinējo straujo reģiona depopulāciju, reģionā ir pieejamas brīvas dzīvojamās platības un ir ievērojams skaits neapsaimniekotas lauku saimniecības. Attiecīgi pašvaldību pārvaldēm, sadarbojoties ar to iedzīvotājiem un uzņēmējiem, ir pieejami resursi, lai dzīvesvietas, saimniecības, izglītības iespējas būtu pieejamas un tiktu aktīvi piedāvātas. Šī pētījuma rezultāti iezīmē vienu no jomām, kur līdz šim pašvaldības nav aktīvi rīkojušās, lai ar šādu programmu palīdzību piesaistītu iedzīvotājus reģionam.

5.16. attēls. Atbildes uz jautājumu: „Sakiet, lūdzu, kas Jūs tuvākajos 3-5 gados varētu motivēt pārcelties uz dzīvi kādā no Latgales pilsētām/novadiem/ciemiem?”

Avots: SKDS 2012, Bāze: respondenti, kuri nedzīvo Latgalē, n=864

*Tā kā katrs respondents varēja atzīmēt vairāk nekā vienu atbildi, kopējā atbilžu summa pārsniedz 100%.

Arī atbildes uz jautājumu, kas atturētu no pārcelšanās uz Latgali, sniedz ierosmi virknei publiskās pārvaldes aktivitāšu, it īpaši veidojot pievilcīgāku reģiona tēlu, nevis kultivējot atstumtības, perifērijas un depopulācijas pārspīlētu ietekmi. Reģionā ir virkne attīstības resursi, kas jāspēj daudz lietderīgāk pielietot tā izaugsmes virzīšanai.

Iedzīvotāju noskaņojuma tendences ļauj identificēt un novērtēt mikrolīmeņa attīstības faktorus, kam atbilstoši autora izstrādātajam reģionu ekonomiskās attīstības Sintezētajam modelim ir nozīmīga loma attīstības procesā. Autora izstrādātās aptaujas anketas, ko īstenoja tirgus un sociālo pētījumu firma SKDS, rezultāti liecina, ka cilvēkkapitāla stāvokli Latgalē ir atpaliekošs no Rīgas un Pierīgas reģioniem, kas ir ekonomiski attīstītākie Latvijas reģioni. Attiecīgi Latgales iedzīvotāju individuālās izvēles kā mikrolīmeņa attīstības faktori šobrīd ir attīstību ierobežojoši un bremsējoši. Reģionu ekonomiskās attīstības un ar to saistīto produktivitātes tēmu pieaugums iespējams tikai līdz ar reģiona iedzīvotāju profesionālās kvalifikācijas, prasmju atbilstības darbaspēka tirgus vajadzībām un gatavības aktīvi iesaistīties ekonomikas procesos pieaugumu.

Pētījuma rezultāti liecina arī par nepietiekamām un neefektīvām investīcijām cilvēkkapitāla kāpināšanā, par izglītības, it īpaši reģionā pieejamo profesionālās izglītības un mūžizglītības programmu kvalitātes neatbilstību šī brīža ekonomikas vajadzībām.

Šīs apakšnodaļas secinājumi un pētījumu rezultāti veido pamatojumu 5.6. un 5.7. tabulās sniegtajam novērtējumam par realizētās attīstības politikas, makrolīmeņa un mikrolīmeņa faktoru ietekmi uz reģiona attīstības potenciālu.

Reģionu ekonomiskās attīstības Sintezētā modeļa viena no atšķirībām salīdzinoši ar pētījuma 1.nodaļā analizētajiem modeļiem un teorētiskajām pieejām ir nepieciešamība ne tikai pēc plašāk pieejamiem statistikas datiem, kas raksturo reģiona ekonomisko, demogrāfisko un inovāciju spēju, bet gan nepieciešamība noskaidrot arī iedzīvotāju attieksmi ekonomiskos procesus ietekmējošos jautājumos. Tas nozīmē, ka būtiska loma ir socioloģisko aptauju rezultātu pieejamībai.

5.3. Latgalē īstenotās attīstības politikas novērtējums un salīdzinājums ar reģionu ekonomiskās attīstības Sintezēto modeli

Noslēdzot Latgales reģiona analīzi, tiks identificēta līdzšinējā attīstības politikas paradigma un tam iepretī identificēti nepieciešamo intervenču virzieni. Tiks veikts arī līdzšinējās politikas novērtējums, salīdzinājumā ar REA Sintezēto modeli, un tajā ietvertu attīstības faktoru novērtējumu. Novērtējuma matricā tiks identificēta saistība vai pretrunas ar autora izstrādāto reģionu ekonomiskās attīstības Sintezēto modeli.

(1) Latgales reģiona ekonomiskās attīstības politikas un attīstības iespēju un izaicinājumu novērtējums

Latgales reģionā, kas padziļināti tiek analizēts šī pētījuma ietvaros, darbaspēka kvalitāte un nākotnes perspektīvas ir salīdzinoši visapdraudētākajā stāvoklī starp pārējiem Latvijas reģioniem. Latgales reģiona intensīva depopulācija turpināsies vismaz dažus tuvākos gadus vai, ja netiks īstenotas radikālas valsts atbalstītas rīcībpolitikas, ekonomiski aktīvo un reproduktīvā vecumā esošu iedzīvotāju emigrācija turpināsies ilgstošā periodā. Tātad Latgales un citu reģionu ar līdzīgu ekonomisko un demogrāfisko struktūru izvēle ir starp nekontrolētu vai kontrolētu jeb gudru saraušanos (smart/intelligent shrinking).

Lai arī īstermiņa bez darba esošo iedzīvotāju emigrācija samazina spiedienu uz pašvaldību un valsts sociālajiem budžetiem, jau aptuveni viena gada laikā tas rada pretējo efektu, jo kopējā iedzīvotāju skaitā samazinās nodokļu maksātāju un darbaspējīgo iedzīvotāju, savukārt strauji pieaug pensijas vecuma iedzīvotāju īpatsvars.

Jau šobrīd kvalificēta darbaspēka trūkums ir šķērslis jaunu uzņēmumu un darba vietu izveidei reģionā. Investori tieši kvalificētu un pietiekamā daudzumā esošu darbaspēka trūkumu min kā vienu no galvenajiem iemesliem, kas attur no jaunu pakalpojumu centru vai ražotņu izveides ekonomiski depresīvajos reģionos. Gadījumā, ja Latvijā mērķtiecīgas rīcībpolitikas rezultātā izdosies apturēt ekspansīvo emigrācijas vilni, demogrāfiskās projekcijas norāda, lai arī uz lēnāku, tomēr jebkurā gadījumā sagaidāmu iedzīvotāju skaita samazinājumu vidējā termiņā. Iespējas atgriezties pie pozitīvas iedzīvotāju skaita dinamikas tiek prognozētas tikai ilgtermiņā (Austers, 2010).

Tātad Latgales un citu reģionu ar līdzīgu ekonomisko un demogrāfisko struktūru izvēle ir starp nekontrolētu vai kontrolētu jeb gudru saraušanos (angl. smart/intelligent shrinking). Attīstību tātad noteiks gan valdību un pašvaldību izvēlētais politikas, gan iedzīvotāju iesaiste to īstenošanā, kā arī ļoti lielā mērā mājāsaimniecību līmenī izdarītās izvēles savas labklājības nodrošināšanai.

Analizējot Latgales reģiona attīstību ilgākā periodā, secināms, ka esošai situācijai, kad atkopšanās pēc finanšu un ekonomiskās krīzes notiek vislēnāk, salīdzinoši ar citiem Latvijas reģioniem, bezdarbs saglabājas visaugstākais un turpinās darbaspēka aizplūšana, ir cieša cēloņu-seku saistība ar darbaspēka kvalifikāciju, gatavību investēt zināšanu un prasmju uzlabošanai un atjaunošanai, kā arī gatavību uzņemties iniciatīvu un uzsākt pašnodarbinātību vai uzņēmējdarbību.

Balstoties veiktajā analīzē par reģiona ekonomiskās attīstības rādītājiem, salīdzinošajiem izaugsmes tempiem (4.2.nodaļa) un mikrolīmeņa izvēlēm, kas ietekmē reģiona ekonomiskās attīstības potenciālu (4.3.nodaļa), iespējams identificēt, kādiem attīstības faktoriem līdz šim pievērsta lielāka vērība un kādi faktori nav bijuši pietiekami novērtēti.

Latgales reģiona ekonomiskās attīstības politikas un attīstības iespēju novērtējums sniegts 5.6. tabulā, analizējot astoņus attīstības jautājumus jeb dimensijas: Reģiona ekonomiskās attīstības paradigma; Pārvaldes modelis; Pilsētu sadarbība un telpiskie faktori; Publiskās investīcijas; Nodarbinātības un izglītības politika; Uzņēmējdarbības attīstība; Attīstības faktori makrolīmenī; Attīstības faktori mikrolīmenī. Jāatzīmē, ka reģionu ekonomiskās attīstības Sintezētā modeļa izstrādes gaitā identificēts - tieši šo astoņu jautājumu analīze koncentrētā veidā sniedz nepieciešamo pamatu Sintezētā modelī ietvertu septiņpadsmit attīstības faktoru novērtējumam.

Minētie astoņi attīstības jautājumi jeb dimensijas atbilst šī pētījuma struktūrai un iepriekšējās nodaļās analizētajiem jautājumiem. Attiecīgi novērtējums balstīts iepriekšējās nodaļās sniegtajā pārskatā un pamatojumos par reģionu ekonomiskās attīstības jautājumiem.

Reģiona ekonomiskās attīstības paradigmā ir dominējusi subsīdiju saņemšana (pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fonds, programmas īpaši atbalstāmo reģionu attīstībai, programmas pierobežas teritoriju attīstībai u.c.) un investīcijas infrastruktūrā (valsts investīciju programma pašvaldībās, ES struktūrfondu investīciju projekti, pašvaldību budžeta attīstības daļa). Tas atbilst līdz pagājušā gadsimta 80-tajos gados Eiropā populārajai reģionu attīstības politikai, kas jau ilgāku laiku atzīta par neefektīvu.

Pārvaldes modelis reģionā ir bijis hierarhisks un fragmentēts. Ir strikti nodalītas pašvaldību, reģiona un valsts pārvaldes iestāžu kompetences un darbs. Iztrūkusi efektīva horizontāla sadarbība. Vismazākās sadarbības spējas demonstrējušas tieši valsts pārvaldes iespējas. Līdz ar to 2006. gadā izveidotais Plānošanas reģions nav spējis pilnībā realizēt tam uzticētās koordinācijas funkcijas, tomēr spējis izveidot labas iestrādes plānošanā un, atbilstoši integrētas plānošanas pieejai, aktualizēt reģiona attīstības stratēģiju. Vienlaikus, finanšu investīciju plānošanas nacionālā un vietējā, nevis reģionālā līmenī dēļ, stratēģija palikusi kā vēlmju saraksts, bet nav tikusi sistēmiski un mērķtiecīgi īstenota. Joprojām ļoti liela vērība tiek pievērsta pamata infrastruktūras attīstībai. Reģionā nav bijuši izveidoti efektīvi uzņēmējdarbības atbalsta instrumenti. Stratēģijā nepieciešami uzlabojumi, lai tā atbilstu reģionu ekonomiskās attīstības Sintezētajam modelim.

Analizējot **pilsētu attīstības un reģiona telpiskās attīstības** faktorus, secināms, ka iepriekšējos gados dominējusi izteikta lielāko pilsētu konkurence un sadarbības trūkums (Rēzeknes un Daugavpils konkurējošās attiecības, sadarbības instrumentu trūkums, novēlota mazo pašvaldību apvienošanās). Bijusi vēlme attīstīt vairākas nelielas pilsētas kā reģiona ekonomiskās attīstības centrus. Galvaspilsētas Rīgas straujā attīstība tikusi vērtēta kā drauds, nevis iespēja reģiona attīstībai.

Publiskajām investīcijām reģionā ir raksturīga to zema atdeve ekonomikā. Reģiona pašvaldību ienākumi galvenokārt balstīti uz ienākumu otreizēju pārdali no Rīgas reģiona pašvaldībām pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fonda ietvaros. Savukārt investīciju politikā ir izteikti dominējuši ieguldījumi pamata infrastruktūrā, nevis cilvēkkapitālā, pētniecībā un attīstībā. Investīcijas infrastruktūrā bijušas ar izteikti zemu ekonomisko atdevi izvēlēto investīciju mērķu un objektu, kā arī investīciju savstarpējas nekoordinētības reģiona pašvaldību starpā dēļ. Uzņēmējdarbības attīstībai būtiskā infrastruktūra reģionā ir nepietiekami attīstīta. Reģiona izglītības iestādēs ir salīdzinoši zema izglītības kvalitāte un izteikta pieejamās profesionālās izglītības neatbilstība darba tirgus prasībām un vajadzībām. Reģionā realizēta uz pieprasījumu balstīta nodarbinātības uz izglītības politika, kas reaģē uz īstermiņa pieprasījumu un darba tirgus situāciju. Izteikts piemērs - "100-latnieku" programmas izveide un grantu piešķiršana uzņēmuma dibināšanai augsta bezdarba situācijā. Arī izglītības politikā dominējušas uz pieprasījumu vērstas un zemu atdevi sniedošas izglītības programmas.

Vērtējot uzņēmējdarbības attīstību, secināms, ka reģionā iepriekšējos gados bijusi salīdzinoši zema uzņēmējdarbības aktivitāte. Jaundibināto uzņēmumu uz 1000 iedzīvotājiem ir izteikti mazāk nekā citos Latvijas reģionos. Maz pievērsta uzmanība funkcionālo ekonomisko teritoriju attīstībai, sadarbības saišu veidošanai un industriālo rajonu attīstībai. Tāpat arī izteikti maz investēts inovāciju spēju attīstībā. Secināms, ka teritorijas endogēnie attīstības faktori nav tikuši pilnvērtīgi izmantoti.

Reģiona ekonomisko attīstību **makrolīmenī** raksturo lēnāki produktivitātes pieauguma tempi nekā citos Latvijas reģionos, zema uzņēmējdarbības aktivitāte, augstāks bezdarbs, salīdzinoši ar citiem reģioniem, un izteikta ekonomiskā emigrācija depopulācijas dēļ. Salīdzinoši ar citiem Latvijas reģioniem, Latgales reģionam ir arī zemākie rādītāji nefinanšu investīciju piesaistē un reģionā strādājošajiem ir būtiski zemāki mēneša vidējie ienākumi, salīdzinoši ar galvaspilsētas Rīgas reģionu.

Attīstības faktoru analīze **mikrolīmenī** norāda uz izteiktām tendencēm doties ekonomiskā emigrācijā, zemu darbaspēka kvalifikācijas pašnovērtējumu, zemu gatavību dibināt savus uzņēmumus, izteikti augstu vēlme gūt ienākumus kā darba ņēmējiem, kā arī neuzticēšanos apkārtējiem cilvēkiem un pārvaldes institūcijām un no to tā izrietošās zemās sadarbības spējas.

5.6. tabula. Latgales reģiona ekonomiskās attīstības politikas un attīstības iespēju novērtējums

Attīstības dimensijas	Esošā situācija Latgalē	Attīstības iespējas Latgalei
Reģiona ekonomiskās attīstības paradigma	Dominējusi subsīdiju saņemšana (pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fonds, programmas īpaši atbalstāmo reģionu attīstībai, programmas pierobežas teritoriju attīstībai u.c.) un investīcijas infrastruktūrā (valsts investīciju programma pašvaldībās, ES struktūrfondu investīciju projekti, pašvaldību budžeta attīstības daļa)	Attīstība, inovācijas, cilvēkkapitāls, uzņēmējdarbība - atbilstoši reģionu ekonomiskās attīstības sintezētajam modelim.
Pārvaldes modelis	Pārvaldība īstenota fragmentēti un hierarhiski. Labas iestrādes plānošanā. Nav efektīvu uzņēmējdarbības atbalsta instrumentu	Reģionālās pārvaldības klasteris, plānošanas ciešāka sasaiste ar īstenošanu, aktīva iedzīvotāju līdzdalība. Reģiona attīstības aģentūras uzņēmējdarbības atbalstam izveide.
Pilsētas un telpiskie faktori	Konkurence un sadarbības trūkums (Rēzeknes un Daugavpils konkurējošās attiecības, sadarbības instrumentu trūkums, novēlota mazo pašvaldību apvienošanās)	Tīklošanās, sadarbība, papildinātība, kritiskās masas kopsumma.
Nodarbinātības un izglītības politika	Uz pieprasījumu balstīta nodarbinātības un izglītības politika, kas reaģē uz īstermiņa pieprasījumu un darba tirgus situāciju. Arī izglītības politikā uz pieprasījumu vērsta un zemu atdevi sniedošas izglītības programmas.	Nodarbinātības, izglītības un uzņēmējdarbības attīstības politika, kas fokusējas uz ilgtermiņa izaicinājumiem, cilvēkkapitāla kvalitātes paaugstināšanu reģionā un inovāciju radīšanas iespēju attīstību. Produktivitātes rādītāju pieaugums kā indikators un mērķis, kā sasniegšanai tiek izmantoti pieejamie resursi.

5.6. tabula. Turpinājums

Attīstības dimensijas	Esošā situācija Latgalē	Attīstības iespējas Latgalei
Publiskās investīcijas	Zema atdeve ekonomikā, ienākumu otrreizēja pārdale, ieguldījumi pamata infrastruktūrā. Ieguldījumi infrastruktūrā ar zemu lietderību.	Investīcijas zinātnē, izglītībā, inovāciju atbalstā, atbalsts uzņēmējdarbības uzsākšanai un attīstībai. Uzņēmējdarbības atbalsta infrastruktūras attīstība.
Uzņēmējdarbības attīstība	Zema uzņēmējdarbības aktivitāte, jaundibinātie uzņēmumi uz 1000 iedzīvotājiem izteikti mazāk kā citos Latvijas reģionos. Maz pievērsta uzmanība funkcionālo ekonomisko teritoriju attīstībai, sadarbības saišu veidošanai un industriālo rajonu attīstībai. Izteikti maz investēti inovāciju spēju attīstībā. Teritorijas endogēnie attīstības faktori nav tikuši pilnvērtīgi izmantoti.	Cilvēkkapitāla kapacitātes būtiskā kāpināšana, palielinot gan vietējo uzņēmējdarbības spēju un gatavību attīstīt jaunus uzņēmumus, gan arī kāpinot vietējā darbaspēka kvalitāti, tādējādi stimulējot ārvalstu investīciju pieplūdumu. Investīciju un lielu uzņēmumu piesaiste, ražotņu izveide - gan caur pārvaldības kvalitāti, gan uzņēmējdarbībai nepieciešamās infrastruktūras attīstību, gan izglītības un inovāciju vidi.
Attīstības faktori makrolīmenī	Zema uzņēmējdarbības aktivitāte, bezdarbs, zema produktivitāte, depopulācija.	Produktivitātes kāpināšana, cilvēkkapitāla attīstība, uzņēmējdarbības stimulēšana.
Attīstības faktori mikrolīmenī	Emigrācija, zema darbaspēka kvalifikācija, zema uzņēmējdarbības gatavība, nesadarbošanās.	Mācīšanās/kvalifikācijas paaugstināšanas vērtības pieaugums, uzņēmējdarbības attīstība, sadarbības spēju attīstība.

Avots: Autora izstrādāts novērtējums, balstoties uz Sintezētā modeļa pieeju, pētījuma gaitā analizētajiem datiem un izvirzītajiem secinājumiem.

(2) Faktiski īstenotās Latgales attīstības politikas novērtējums, izmantojot Sintezētā modeļa matricveida pieeju

Noslēdzot Latgales reģiona analīzi, izveidotajā matricā sniegts novērtējums par līdz šim (apzināti vai neapzināti) faktiski realizētās attīstības politikas īstenotajām izvēlēm un attīstības faktoriem piešķirto nozīmi (Skat. 5.7. tabulu). Parādīts attīstības faktoru un izvēļu novērtējums skalā no 1- 4, kur 1 nozīmē, ka attīstības faktoram bijusi piešķirta mazsvarīga nozīme, bet 4 nozīmē, ka attiecīgajam faktoram piešķirta augstākā nozīme, tajā īstenojot pārvaldes intervenci un novirzot investīcijas. Rezultātā matrica sniedz salīdzinājumu starp īstenoto Latgales reģiona attīstības politiku un autora izstrādāto Sintezēto modeli.

5.7. tabula. Faktiski īstenotās Latgales attīstības politikas novērtējums salīdzinājumā ar Sintezēto modeli

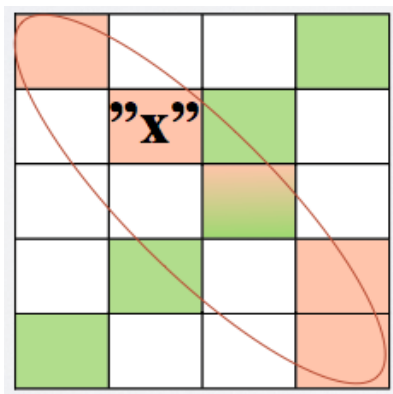
	Attīstības izvēles/attīstības faktori	1	2	3	4
	Mikro teritoriāls skatījums	L			x
	Nemateriālo aktīvu virzīta attīstība	L			x
	Inovāciju uztvertspēja, tehnoloģiju izplatība uz ekonomiskās ietekmes teritorijām, tīklošanās, sadarbība. Inovācijas, zināšanas, cilvēkkapitāls, mācīšanās	L			x
	Vietējās ražošanas sistēmas spēja reaģēt uz ārējiem stimuliem, pielāgoties īstermiņa un ilgtermiņa tendencēm valsts un pasaules ekonomikā, (tās izmantot) balstoties uz endogēniem faktoriem.		L		x
	Eksports		L		x
	Vietas aktīva loma (resurss)		L	x	
	Piedāvājuma virzīta attīstība		L	x	
	Produktivitātes pieaugums; Individuālā labklājība, ienākumi		L	x	
	Industriālie rajoni, aglomerācijas, funkcionālās ekonomiskās teritorijas, ekonomiskās un sociālās saites	L		x	
	Infrastruktūra			x	L
	Lielas kompānijas, izaugsmes centri, tiešās ārvalstu investīcijas			L	
	Uzņēmumu lokalizācijas izvēle, transporta izdevumi, zemākas ražošanas izmaksas, migrācijas plūsmas		L	x	
	Sasniedzamība, attālums no centra			L	
	Makro ekonomikas faktori		x	L	
	Pieprasījuma virzīta attīstība		x		L
	Materiālo aktīvu virzīta attīstība		x		L
	Vietas pasīva loma	x		L	

Avots: Autora izstrādāts novērtējums

Analīzes rezultātā secināms, ka:

- (1) Latgales reģionā īstenotās politikas novērtējums sakrīt ar Sintezēto modeli tikai 2 faktoros;
- (2) Latgales reģionā īstenotās politikas novērtējumā 10 faktoriem piešķirta mazāka nozīme nekā iesaka Sintezētais modelis;
- (3) Latgales reģionā īstenotās politikas novērtējumā 6 faktoriem piešķirta lielāka nozīme nekā iesaka Sintezētais modelis;
- (4) **Nesakritība starp Latgales reģionā īstenoto politiku un Sintezētā modeļa pamatprincipiem nav haotiska, bet ļoti sistēmiska.** Faktoros, kam Sintezētais modelis identificē augstāko nozīmi Latgales reģionā, piešķirta mazāka vērtība. Savukārt faktoriem, kam Sintezētais modelis piešķir sekundāru nozīmi, Latgales reģionā īstenotās politikas ietvaros bijusi piešķirta augstākā nozīme.

5.17. attēls. Latgales reģiona attīstības pieejas un Sintezētā modeļa salīdzinājuma vizualizācija

Avots: Autora izstrādāts attēls

- (5) Tātad Latgalē īstenota reģionu ekonomiskās attīstības Sintezētā modelim tieši pretēja attīstības paradigma. Līdz ar to secināms, ka **attiecībā pret Sintezēto modeli izvēlēta “X” formas attīstības politika.**

Kā norādīts šī pētījuma 4.1.nodaļā, “x” modelis jeb politika ir pretēja Sintezētā modeļa definētajām vērtībām, tā (kopā ar Sintezētā modeļa attēlojumu) veidojot nosacītu “x” formas figūru. Šāds attīstības modelis liecina par neefektīvu attīstību un investīcijām, kā rezultātā reģiona ekonomika stagnē un atpaliek no labāk vadītiem reģioniem.”

Analizējot Latgales reģionu tika identificēts, ka tā izaugsme pēdējos 20 gadus ir bijusi atpaliekoša no vidējiem izaugsmes tempiem Latvijā. Tā cilvēkkapitāla stāvoklis ir zemāks nekā vidēji Latvijā un uzņēmējdarbība ir mazaktīva. Reģionā ir virkne negatīvu

sociālekonomiskās attīstības tendenču - augsts bezdarbs, ievērojama depopulācija emigrācijas dēļ, zema gatavība mācīties un veidot uzņēmumus, negatīvs reģiona tēls tā iedzīvotāju un citu Latvijas reģionu iedzīvotāju vērtējumā. Vienlaikus reģionā ir identificējama virkne attīstības resursu (lauksaimnieciski izmantojamā zeme, tranzīta koridori no un uz Krieviju, loģistikas bāžu attīstīšanas iespējas, reģionu augstskolas kā potenciāli izglītības un pētniecības centri, profesionālās izglītības skolu tīkls kā potenciāla kvalitatīvas profesionālās un mūžizglītības bāze, brīvas dzīvojamās platības u.c.), kas ir nepietiekami izmantoti.

Sintezētā modeļa mērķis ir definēt tās attīstības dimensijas / faktorus, kuros investējot pārvaldes resursus, sasniedzama lielākā atdeve un panākama pozitīva un apsteidzoša reģionu ekonomiskā izaugsme. Līdz ar to identificējot, ka Latgalē tikusi izvēlēta Sintezētā modeļa definētajām vērtībām pretēja attīstības politika, likumsakarīga ir arī konstatētā reģiona ekonomiskās attīstības atpalcība.

Līdz ar to skaidri izteiktā nesakritība starp Latgales reģionā īstenoto attīstības politiku (kas bijusi neveiksmīga) un Sintezēto modeli (kas izvirza nosacījumus apsteidzošai attīstībai) apstiprina modeli izvirzīto autora novērtējumu par nozīmīgākajiem un sekundārajiem attīstības faktoriem.

(3) Kritiskie intervences punkti

Secinājumi, ka reģiona attīstība bijusi atpalciekoša un attīstības politika suboptimāla, norāda uz nepieciešamību izstrādāt un īstenot jaunu reģiona attīstības stratēģiju. Attīstības prioritāšu izvēles procesā autors rekomendē par pamatu izmantot reģionu ekonomiskās attīstības Sintezētā modeli.

Pētījuma rezultātā secināts, ka reģiona ekonomiskās attīstības atpalcību visvairāk ir ietekmējusi pārāk zemas nozīmes piešķiršana tādiem attīstības faktoriem kā (1) mikro teritoriāls skatījums, (2) nemateriālo aktīvu virzīta attīstība, (3) inovāciju uztvertspēja, tehnoloģiju izplatība uz ekonomiskās ietekmes teritorijām, tīklošanās, sadarbība, inovācijas, zināšanas, cilvēkkapitāls, mācīšanās, (4) vietējās ražošanas sistēmas spēja reaģēt uz ārējiem stimuliem, pielāgoties īstermiņa un ilgtermiņa tendencēm valsts un pasaules ekonomikā, (tās izmantot) balstoties uz endogēniem faktoriem un (5) eksporta veicināšana.

Tajā pašā laikā salīdzinoši pārāk liela nozīme bijusi piešķirta tādiem faktoriem kā (1) paļaušanās uz makroekonomikas faktoru noteicošo lomu, (2) pieprasījuma virzītas attīstības, it īpaši nodarbinātības un izglītības politikas jomā, veidošana, (3) materiālo aktīvu virzītas attīstības paradigmas izvēle un ar to saistīta (4) izteikti lielas nozīmes piešķiršana

infrastrukturā attīstības jautājumiem (salīdzinoši ar piešķirto vērtību cilvēkkapitāla (zināšanu, prasmju, izglītības sistēmas) un inovāciju un zinātnes attīstībai).

Uz minētajiem trūkumiem norāda analizētie dati. Kā raksturīgākie rādītāji un tendences minams salīdzinoši lēnāks produktivitātes pieaugums (analīze 4.2. nodaļā), salīdzinoši straujāka reģiona depopulācija (analīze 4.2. nodaļā), zemais sociālā kapitāla līmenis un negatīvais reģiona tēls (analīze 5.2. nodaļā). Vienlaikus reģionā identificēta ievērojama zemāka uzņēmējdarbības aktivitāte un uzņēmējdarbības spējas jeb gatavība veidot jaunus uzņēmumus (analīze 4.3. un 5.2. nodaļās). Kā nozīmīgs secinājums akcentējama atziņa, ka Latgales reģions ir ekonomiski atpalicis kritiskā cilvēkkapitāla stāvokļa jeb darbaspēka kvalitātes dēļ (analīze 4.3. un 5.2. nodaļās). Nozīmīga loma reģiona attīstībā bijusi gan īstenotajai reģionālās attīstības politikai, gan pārvaldes struktūrai un modelim (analīze 2.1. un 5.2. nodaļās), gan resursu sadrumstalotībai un izmantošanai primāri īstermiņa interešu un mērķu sasniegšanai.

Lēnāki produktivitātes pieauguma tempi ir saistīti ar zemāku darbaspēka kvalifikāciju un neatbilstību darba tirgus vajadzībām. Vienlaikus reģionā vērojama gan zema iedzīvotāju motivācija iesaistīties izglītības programmās, gan neatbilstošs izglītības iespēju piedāvājums. Iedzīvotāji arī zemu novērtē savu prasmju atbilstību darba tirgus vajadzībām. Ekonomiskās aktivitātes paaugstināšanai un veidošanai lielu atdevi šajā reģionā var sniegt tieši investīcijas cilvēkkapitāla attīstībā - prasmēs, zināšanās, darbaspēkā kvalitātē. Tātad primārās investīcijas veicamas cilvēkkapitāla līmeņa paaugstināšanā, nodrošinot pieejamus un darba tirgus vajadzībām atbilstošas izglītības iespējas un izglītības kursus, moduļus.

Savukārt produktivitātes kāpināšanai uzņēmumu līmenī daudz lielāku vērtību nepieciešams pievērst inovācijām un attīstībai. Tātad, lai kāpinātu produktivitāti, nepieciešamas investīcijas cilvēkkapitālā, zināšanās, inovāciju spējā un inovēt vēlmē. Tie visi ir reģionālā līmeņa faktori. Savukārt augstākās izglītības un zinātnes kvalitātes kāpināšana jau daudz lielākā mērā ir nacionālā līmeņa jautājumi.

Straujā depopulācija ir saistīta ar darba vietu trūkumu un augsto bezdarbu. Attiecīgi, lai apturētu līdzšinējo straujo emigrāciju labāka darba meklējumos, nepieciešams stimulēt jaunu darba vietu izveidi reģionā. Tas saistīts ar nepieciešamību aktivizēt uzņēmējdarbību.

Balstoties uz ļoti plašiem un ilgstošiem OECD pētījumiem, ir secināts, ka politikas un rīcības, lai atbalstītu vietējo uzņēmumu izveidi un attīstību, var sniegt labākus rezultātus nekā politikas, kas vērstas uz jaunu rezidentu un ārvalstu uzņēmumu piesaisti konkrētajai teritorijai (Martinez-Fernandez et al., 2012, 30-31). Kā efektīvs un veiksmīgs uzņēmējdarbības atbalsta

instrumenti šī pētījuma 2.1. nodaļā identificēta un analizēta reģiona attīstības aģentūra. Integrētas attīstības aģentūras uzdevums būtu kāpināt interesi par uzņēmējdarbību, sadarboties ar izglītības iestādēm atbilstošu izglītības programmu izveidei, atbalstīt jaunu uzņēmumu izveidi, inkubāciju un attīstību, tai skaitā piesaistot finansējumu un ekspertīzi.

Uzsākot reģiona ekonomiskās attīstības stratēģijas izstrādi un īstenošanu, kā nozīmīgs risks identificējama Latvijas publiskajai pārvaldei, it īpaši reģionālā un vietējā līmenī, raksturīgā pieķeršanās reģiona infrastruktūras attīstības modelim (Infrastruktūras kopu attīstības potenciāla teorija) un attiecīgi uzskati par nepieciešamību prioritāri investēt pamata infrastruktūrā, sevišķi ceļos, nevis zināšanās, prasmēs un uzņēmējdarbības atbalsta instrumentos.

Sintezētā modeļa matrica reģionu ekonomiskās attīstības virzienu un iespēju novērtējumam identificē, ka primārie attīstības faktori un dimensijas, kuros Latgales reģiona attīstības virzīšanai nepieciešams uzlabot sniegumu un tāpēc novirzīt publiskās investīcijas un aktivitātes, ir sekojošās četras attīstības faktoru grupas:

(1) **Zināšanas, cilvēkkapitāls, mācīšanās un cilvēkresursi** (FAKTORS: Nemateriālo aktīvu virzīta attīstība). Tas prasa gan lielākas intensitātes investīciju novirzīšanu izglītības, zinātnes un pētniecības jomām, gan arī kvalitatīvas pārmaiņas piedāvātajā saturā. Apmācībām jāspēj būtiski uzlabot iedzīvotāju prasmju atbilstību darba tirgus vajadzībām. Tāpat arī jaunām prasmēm jāspēj dot pienesums produktivitātes kāpināšanā. Būtiskas izmaiņas nepieciešamas arī nodarbinātības politikā, to pārorientējot uz piedāvājuma virzītu pieeju.

Nenoliedzot nepieciešamību veikt noteiktas investīcijas arī primārās fiziskās, ar transportu un mobilitāti saistītās infrastruktūras attīstībā (t.i. ceļi, dzelzceļi, sabiedriskais transports un loģistikas pakalpojumi nepieciešamā infrastruktūrā), jāsecina, ka tam tomēr būs sekundāra atdeve. Nepieciešamo pozitīvo efektu uz ekonomikas struktūras izmaiņu un ekonomikas apjoma pieaugumu investīcijas fiziskajā infrastruktūrā dos tikai līdz ar būtiskiem uzlabojumiem cilvēkkapitālā un darbaspēka piemērotībā strauji mainīgai ekonomikas situācijai.

(2) **Teritoriālā konkurētspēja, starpreģionu mijiedarbība, mēroga ekonomika, kā arī pārvalde un dinamiska iesaistīto pušu sadarbība** (FAKTORS: Mikro teritoriāls skatījums). Tas prasa būtiskas izmaiņas pārvaldības modelī. Līdzšinējā suboptimālā pašvaldību, īpaši pilsētu, konkurence aizstājama ar ciešu sadarbību un papildinātības iespēju identificēšanu un pielietošanu. Reģiona attīstības stratēģija var kalpot par pamatu

pārvaldības mērķu definēšanai. Savukārt, lai panāktu nepieciešamās pārmaiņas, nepieciešams izmantot horizontālas un daudzlīmeņu pārvaldības priekšrocības. Latgales reģionā atdevi var sniegt pārvaldības klastera principa pielietojums, daudz aktīvāk koordinējot pārvaldes darbu, optimāli izmantojot vietējos resursus, nacionālā līmeņa institūciju kompetenci, publisko pakalpojumu plašākas pieejamības iespējas un izglītības iestāžu tīklu. Izmainot pārvaldības paradigmu par labu dinamiskai visu pušu sadarbībai un īstenojot aktīvu līdzdalību veicinošus pasākumus, tiks sasniegta virkne pozitīvu rezultātu. Tas palielinās iedzīvotāju uzticību pārvaldībai, demonstrēs ciešas savstarpējās sadarbības ieguvumus (tā motivējot savstarpējai sadarbībai arī iedzīvotājus un uzņēmējus), līdz ar to tiks stimulēta arī sociālā kapitāla paaugstināšanās.

(3) **Uzņēmējdarbība** (FAKTORI: Vietējās ražošanas sistēmas spēja reaģēt uz ārējiem stimuliem, pielāgoties īstermiņa un ilgtermiņa tendencēm valsts un pasaules ekonomikā, (tās izmantot) balstoties uz endogēniem faktoriem. Eksports). Latgalē, salīdzinoši ar citiem Latvijas reģioniem, liels darba vietu īpatsvars ir publiskajā pārvaldē. Savukārt uzņēmējdarbība ir mazāk aktīva, un gatavība veidot savus uzņēmumus ir ļoti zema. Galvenie šķēršļi ir saistīti ar zināšanu, informācijas un resursu trūkumu. Izveidojot reģionā integrētu ekonomikas attīstības aģentūru, tiks būtiski mazināti šķēršļi uzņēmējdarbības uzsākšanai un attīstībai. Attiecīgi, pielietojot šo plaši atzīto uzņēmējdarbības atbalsta instrumentu, būs iespējas būtiski uzlabot uzņēmējdarbības aktivitāti un apjomus reģionā. Ir jāizmanto publiskās pārvaldes iespējas atbalstīt darba vietu radīšanu privātajā sektorā. Pētījumā analizētā Trentīno reģiona attīstības aģentūras darba pieredze, stimulējot reģiona ekonomisko attīstību, var tikt veiksmīgi pielietota arī Latgales reģiona uzņēmējdarbības stimulēšanai.

(4) **Inovācijas un produktivitātes pieaugums** (FAKTORS: Inovāciju uztvertspēja, tehnoloģiju izplatība uz ekonomiskās ietekmes teritorijām, tīklošanās, sadarbība. Inovācijas, zināšanas, cilvēkkapitāls, mācīšanās). Latgalē, salīdzinoši ar citiem Latvijas un Baltijas reģioniem, ir lēnāki izaugsmes tempi, it īpaši produktivitātes pieauguma rādītājos. Reģionu attīstības līmeņu konverģence būs iespējama tieši kāpinot produktivitāti. Tam izšķiroša būs inovāciju spēja un uzņēmējdarbības attīstība. Kvalificēts darbaspēks, ieguldījumi pētniecībā un attīstībā sniegs iespēju kāpināt uzņēmumu produktivitāti un peļņas apjomus. Produktivitātes kāpums tiks sasniegts gan ar iepriekšējos trīs punktos minētajām aktivitātēm, gan arī izveidojot speciālas programmas, kuru ietvaros uzņēmumus konsultē par produktivitātes kāpināšanas iespējām (piemēram, skatīt Trentīno

reģiona attīstības aģentūras gadījuma analīzē iekļauto Keiser programmas aprakstu, Z.Kalniņa-Lukaševica, 2010). Nepieciešama arī resursu pieejamība tehnoloģiju modernizācijai (piemēram, investīcijas pētniecībā un attīstībā var veicināt nodokļa atlaižu ieviešana uzņēmumiem par veiktajām investīcijām pētniecībā un attīstībā).

Šādu jaunu, efektīvu reģiona attīstības politiku nespēs ieviest un īstenot līdzšinējā fragmentētā, hierarhiskā un konkurējošā pārvaldes struktūra un tās institūcijas. Lai spētu efektīvi vadīt pārmaiņu procesu, nodrošinātu maksimālo iesaisti un atdevi reģiona ekonomikas stimulēšanai, autors rosina pielietot pētījuma 3. nodaļā identificēto un aprakstīto reģionālās pārvaldības klastera pieeju jeb praksi, tai skaitā pielietojot 2.nodaļā aprakstīto integrētas attīstības plānošanas pieeju un aktīvu līdzdalību veicinošus instrumentus.

Jaunās pārvaldības pieejas īstenošanai ir vairāki nozīmīgi priekšnosacījumi: (1) spēja veicināt un attīstīt dažādu pušu sadarbību, iesaistot gan publiskā sektora dalībniekus, gan indivīdus, gan uzņēmējus, gan izglītības un zinātnes iestādes; (2) nepieciešama aptveroša un integrēta plānošanas prakse; (3) nepieciešama iedzīvotāju uzticēšanās un atbalsts pārmaiņu procesam, ko iespējams panākt ar aktīvās līdzdalības formu pielietojumu un līdzdalības prakses attīstību; (4) uzņēmējdarbības atbalsta instrumentiem jābūt pārvaldes uzmanības fokusā un prioritāšu ietvarā; (5) izpratne par globālās ekonomikas tendencēm un to radītajiem izaicinājumiem gan pārvaldes jomā, gan telpiskās attīstības kontekstā.

Plašāka analīze par minētajiem instrumentiem, kas pielietojami, lai kāpinātu nozīmīgāko attīstības faktoru atdevi reģiona attīstībā, atspoguļota pētījuma iepriekšējās nodaļās un ir no tām izrietoša. Attiecīgi arī plašāks pamatojums katrai no piedāvātajām rīcībām sniegts pētījuma gaitā un šeit konspektīvi atspoguļoti tikai galvenie rīcības virzieni.

Pētījuma piektajā nodaļā tika aprakstīts reģionu ekonomiskās attīstības Sintezētais modelis, analizēti viena reģiona makroekonomiskās attīstības rādītāji, pēc tam - mikrolīmeņa izvēļu saistība un ietekme uz reģiona attīstības iespējām. Turpinājumā tika identificēti politikas izaicinājumi, kritiskie intervences punkti un sniegts Latgales reģiona ekonomiskās attīstības politikas un attīstības iespēju novērtējums, balstoties uz autora izstrādāto reģionu ekonomiskās attīstības Sintezēto modeli un tā pielietojumam izstrādāto matricveida pieeju. Latgales reģiona analīzes rezultātā izstrādātie secinājumi ļāva aprobēt 5.1. nodaļā aprakstīto Sintezētās attīstības modeli un izstrādāt priekšlikumus par 2., 3. un 4. nodaļā izstrādāto secinājumu un pētījumu rezultātu pielietojumu.

Latgales reģiona analīze ļāva pielietot un pārbaudīt iepriekšējās nodaļās izstrādātos secinājumus un priekšlikumus. Šīs nodaļas mērķis bija nevis konkrētā reģiona analīze pati par

sevi, bet iespēja uz viena reģiona (ar raksturīgām attīstības iezīmēm un atšķirībām) piemēra aprobēt iepriekšējās nodaļās izstrādātos secinājumus, parādīt kopsakarībās reģionālās attīstības teoriju, pārvaldības pieeju analīzes, pilsētu sadarbības modeļu analīzes, kā arī makrolīmeņa un mikrolīmeņa attīstības faktoru mijiedarbību un ietekmi uz viena reģiona ekonomiskās attīstības iespējām un tempiem. Šīs aptverošās analīzes kopsavilkumu atspoguļoja 5.6. tabula un novērtējumu atspoguļoja 5.7. tabula, apstiprinot reģionu ekonomiskās attīstības Sintezētā modeļa pielietojamību un atbilstību reģionu attīstības izaicinājumiem. Pētījuma nozīmīgākos secinājumus, priekšlikumus un turpmāko pētījumu virzienus atspoguļos noslēguma daļa.

SECINĀJUMI, PRIEKŠLIKUMI UN TURPMĀKO PĒTĪJUMU VIRZIENI

Pētījuma sākumā izvirzītie uzdevumi - analizēt reģionu ekonomiskās attīstības teoriju dažādās pieejas un izveidot pārskatu par būtiskākajām teorijām; analizēt reģionu pārvaldības jautājumus, t.sk. attīstības plānošanas un iedzīvotāju līdzdalības iespējamās pieejas; analizēt pilsētu un pilsētu attīstības modeļu lomu reģionu ekonomiskā attīstībā; analizēt Latvijas reģionu attīstību virzošos faktorus un izaugsmes tempus; identificēt nozīmīgākos reģionu ekonomiskās attīstības faktorus, veikt to salīdzinošo novērtējumu un balstoties uz pētījumu rezultātiem aprakstīt izstrādāto reģionu ekonomiskās attīstības plānošanas un novērtēšanas modeli; uz viena reģiona piemēra bāzes veikt pētījuma rezultātu aprobāciju - ir izpildīti. Pētījums sniedz atbildi uz jautājumu, kāds (publiskās pārvaldes īstenots) reģionu ekonomiskās attīstības modelis var sekmēt Latvijas reģionu ekonomisko attīstību. Līdz ar to pētījuma mērķis - izpētīt reģionu ekonomisko attīstību ietekmējošos faktorus un publisko politiku izvēles, izstrādāt modeli reģionu ekonomiskās attīstības politiku novērtēšanai un plānošanai, ir sasniegts.

Kā darba rezultātā sasniegtās novitātes minamas izstrādātais reģionu ekonomiskās attīstības Sintezētais modelis un matricveida pieeja reģionu ekonomiskās attīstības politiku novērtēšanai un plānošanai; aprēķinu rezultātā identificētie Baltijas valstu reģionu attīstību virzošie un kavējošie makroekonomiskie faktori; atklātā saikne starp iedzīvotāju mikrolīmeņa izvēlēm un reģiona makroekonomiskās attīstības tendencēm un salīdzinošiem izaugsmes tempiem.

Pētījuma rezultātā ir izstrādāts zinātnisks pamatojums sekojošām izvirzītajām tēzēm:

1. Mūsdienīga teritoriju attīstības plānošanas prakse, iedzīvotāju aktīva līdzdalība pārvaldes darbā un modernu reģionu attīstības aģentūru izveide ir būtiski faktori efektīva un reģionu ekonomisko attīstību stimulējoša pārvaldes modeļa attīstībai.
2. Produktivitātes pieauguma apjomam un tempam ir nozīmīgāka ietekme uz Latvijas reģionu ekonomisko attīstību nekā iedzīvotāju skaita samazināšanās tendencēm. Produktivitātes līmeņa paaugstināšanās sekmē Latvijas reģionu ekonomisko attīstību un mazina depopulācijas negatīvās sekas.
3. Iedzīvotāju mikrolīmeņa izvēlēm savas kvalifikācijas paaugstināšanā ir būtiska ietekme uz reģionu izaugsmes potenciālu un tempiem. Reģionos, kuros darbaspēkam ir neatbilstošākās prasmes un cilvēkkapitāla līmenis ir salīdzinoši zemākais ar pārējiem Latvijas reģioniem,

produktivitātes pieauguma tempi atpaliiek no vidējiem Latvijas produktivitātes pieauguma tempiem.

4. Lai novērtētu īstenotās reģionu ekonomiskās attīstības politikas un identificētu nepieciešamās izmaiņas, kā analītisks rīks pielietojama matricveida pieeja, kas balstīta autora izstrādātajā reģionu ekonomiskās attīstības Sintezētajā modelī.

Secinājumi

(1) Mūsdienīga teritoriju attīstības plānošanas prakse, iedzīvotāju aktīva līdzdalība pārvaldes darbā un modernu reģionu attīstības aģentūru izveide ir būtiski faktori efektīva un reģionu ekonomisko attīstību stimulējoša pārvaldes modeļa attīstībai.

Lai risinātu Baltijas valstu reģioniem raksturīgās sociālekonomiskās atpalcības problēmas, pirmā grupa veicamo aktivitāšu koncentrējama uz uzņēmējdarbības attīstības veicināšanu jeb pārvaldes uzdevumu sekmēt teritorijas ekonomisko attīstību. Savukārt otrs nepieciešamais pīlārs reģionu sociālekonomiskās attīstības nodrošināšanai ir mūsdienīgas pārvaldes un integrētas plānošanas prakses īstenošana.

Teritoriju attīstību būtiski stimulē integrēta attīstības plānošana un plānu īstenošana. Autora vadībā izstrādātā integrētas plānošanas pieeja sekmē teritorijas attīstības plānu saskaņotību ar uzņēmējdarbības vides attīstības prioritāti. Šāda pieeja sniedz pozitīvus signālus uzņēmējiem un potenciālajiem investoriem. Lai gan Integrētas plānošanas pieejas īstenošanas rezultātā Latvijā ir izdevies modernizēt attīstības un investīciju plānošanas procesu, tomēr daudzos gadījumos ir iztrūkusi sasaiste ar izglītības programmu īstenošanu un uzņēmējdarbības attīstību teritorijā.

Iedzīvotāju līdzdalība publiskās pārvaldes darbā sekmē reģionu attīstību un stabilas sociālās vides izveidi. Latvijā ir nepieciešams kāpināt valsts pārvaldes lēmumu leģitimitāti ar plašas iedzīvotāju līdzdalības palīdzību, aktīvi izmantojot jaunas līdzdalības formas. Nepieciešams pāriet uz postbirokrātisku, proaktīvu un iespējas veicinošu pārvaldi, kontroles un uzraudzības funkcijas visos līmeņos lielā mērā nododot organizētās sabiedrības un indivīdu pārziņā. Aktīva iedzīvotāju līdzdalība pašvaldību un reģionu darbā spēj gan tiešā veidā pozitīvi ietekmēt reģiona attīstību, gan arī netiešā veidā - iedzīvotājiem jūtot lielāku apmierinātību ar publiskās pārvaldes darbu un uzticību tam, veidojas augstāka motivācija dzīvot un strādāt konkrētajā teritorijā.

Reģionu attīstības aģentūras, kas sniedz integrētu un plaša spektra atbalstu (pakalpojumi, konsultācijas, finansējums) uzņēmējdarbības attīstībai, veicina reģionu

izaugsmi. Ievērojot pētījuma ietvaros identificētos reģionu attīstību nosakošos faktoros, reģionu attīstības aģentūras var kalpot kā tieša atbilde nepieciešamībai rast risinājumus nacionālā līmeņa politiku papildināšanai, kas vērstas uz bezdarba samazināšanu, atbalstu uzņēmējdarbības uzsākšanai, uzņēmējdarbības vides uzlabošanu un augstākās izglītības un zinātnes konkurētspējas paaugstināšanu.

Reģionu attīstības aģentūras, kā integrētas attīstības pieejas aģents, spēj sekmēt ārvalstu tiešo investīciju piesaisti, stimulēt inovatīvu uzņēmumu izveidi un attīstību, kā arī ietekmēt ciešākas un efektīvākas saiknes izveidi starp uzņēmējiem un zinātnes institūcijām. Vienlaikus, koncentrējot resursus tieši uz inovatīvu un augstas pievienotās vērtības produktu un pakalpojumu attīstību, pieaugs arī kopējie reģiona produktivitātes rādītāji. Reģionālā līmeņa politikas izstrāde un ieviešana, lai risinātu sociāli ekonomiskās problēmas un sekmētu izaugsmi. Reģionālo attīstības aģentūru izveide var būtiski sekmēt uzņēmējdarbību reģionos.

Pilsētu attīstība iespējama ciešā savstarpējā sadarbībā un papildinātībā. Analizējot pilsētu attīstības iespējas nacionālā un reģionālā līmenī, secināms, ka pilsētu attīstība Latvijā ir iespējama nevis savstarpējā sāncensībā, bet gan partnerībā. Latvijas kontekstā tas nozīmē reģionālās nozīmes pilsētu sadarbību un saliedēšanos (nosacītu koncentrēšanos) ap Rīgu. Savukārt galvaspilsēta ar šādu „pievienotu” ekonomikas potenciālu spēj palielināt savu konkurētspēju un iekļauties Baltijas jūras reģiona pilsētu sadarbības tīklā, tādā veidā nostiprinot Latviju ES un globālajā ekonomikas plūsmā. Arī Latvijas ģeogrāfiskā novietojuma potenciālu iespējams izmantot sadarbības modelī, nevis cenšoties individuāli konkurēt starptautiskajā ekonomikas sistēmā. Pilsētām sadarbojoties, rodas iespēja vienai otru papildināt un nedublēt virkni funkcijas. Tādēļ, ņemot vērā mēroga jautājumus un ekonomiskos apsvērumus iepretim sadarbības tradīciju iztrūkumam, priekšroka Latvijas situācijā dodama pilsētu sadarbības tīklu jeb klasteru izveidei. Līdz ar to aktuāls ir jautājums par pārvaldes spēju veidot jaunu skatījumu un dalībnieku (valdības, pašvaldību, uzņēmēju, iedzīvotāju) spēju sadarboties reģionu starptautiskās konkurētspējas un līdz ar to attīstības iespēju palielināšanai.

(2) Produktivitātes pieauguma apjomam un tempam ir nozīmīgāka ietekme uz Latvijas reģionu ekonomisko attīstību nekā iedzīvotāju skaita samazināšanās tendencēm. Produktivitātes līmeņa paaugstināšanās sekmē Latvijas reģionu ekonomisko attīstību un mazina depopulācijas negatīvās sekas.

Latvijas izaugsme ES un OECD kontekstā ir bijusi citus NUTS2 līmeņa reģionus apsteidzoša. Aprēķinu rezultātā ir secināms, ka salīdzinot ar kopējiem rādītājiem, Baltijas valstu reģioni potenciāli iekļautos tajā reģionu grupā, kas pēdējo 10-15 gadu laikā ir spējuši

palielināt savu IKP daļu pret kopējo izlasi, tātad to ekonomiku īpatsvars bijis pieaugošs globālā kontekstā. Vienlaikus veiktā analīze apliecina, ka tieši produktivitātes pieaugums visvairāk atšķir Latvijas izaugsmi no 20 spēcīgākajiem OECD reģioniem, un tas rada augstu risku ilgtspējīgas izaugsmes veidošanai. Tātad Baltijas valstīm nepiemīt priekšrocības, ko spētu nodrošināt augsti inovāciju un produktivitātes sasniegumi. Tas arī norāda, ka tieši produktivitāte ir joma, kuras kāpināšanai ir nepieciešams veltīt publisko politiku uzmanību un publiskās investīcijas.

Latvijā NUTS 3 līmeņa reģionu izaugsmes tempi ir ļoti atšķirīgi. Salīdzinoši lēnākie produktivitātes izaugsmes tempi bijuši Latgales un Kurzemes reģions. Autora veiktie aprēķini par Latvijas reģionu salīdzinošajiem izaugsmes tempiem apliecina nozīmīgās atšķirības reģionu starpā. Tomēr vienlaikus tie norāda arī uz līdz šim mazāk analizētām tendencēm. Ja Latgales reģiona ekonomiskā atpalicība daudzu gadu garumā ir bijusi apzināta problēma, tad par Kurzemes ekonomikas ilgtspējas izaicinājumiem ir diskutēts salīdzinoši maz, lai neteiktu, ka nemaz. Taču uz to tiešā veidā norāda negatīvie produktivitātes rādītāji, jeb to ievērojami lēnāka izaugsme nekā valstī kopumā. Tādēļ nepieciešams, pirmkārt, nacionālā līmenī izstrādāt jaunus uzņēmējdarbības atbalsta un stimulēšanas instrumentus (piemēram, integrētu reģionu attīstības aģentūru izveide vai stimuli uzņēmējiem investēt pētniecībā un attīstībā). Otrkārt, ar mērķtiecīgām investīcijām, kā arī izglītības un nodarbinātības politiku būtiskām izmaiņām, kāpināt reģionu cilvēkkapitāla kapacitāti. Abi šie jautājumi ir cieši saistīti, jo uzņēmējdarbības attīstībai nepieciešams kvalificēts darbaspēks un jauni uzņēmēji, savukārt negatīvās migrācijas tendences bremzēt var tieši jaunu un labi apmaksātu darba vietu pieejamība reģionā.

(3) Iedzīvotāju mikrolīmeņa izvēlēm savas kvalifikācijas paaugstināšanā ir būtiska ietekme uz reģionu izaugsmes potenciālu un tempiem. Reģionos, kuros darbaspēkam ir neatbilstošākās prasmes un cilvēkkapitāla līmenis ir salīdzinoši zemākais ar pārējiem Latvijas reģioniem, produktivitātes pieauguma tempi atpaliek no vidējiem Latvijas produktivitātes pieauguma tempiem.

Iedzīvotāju attieksmei ir būtiska ietekme uz makroekonomikas attīstības tendencēm un iespējām. Pētījumā identificēta cieša saikne starp iedzīvotāju mikrolīmeņa izvēlēm savas kvalifikācijas paaugstināšanā un reģionu izaugsmes potenciālu un tempiem. Pētījuma rezultātā tika identificēts, ka Kurzemes un Latgales reģionos iedzīvotājiem pašu vērtējumā ir visneatbilstošākās prasmes, un cilvēkkapitāla līmenis ir salīdzinoši zemākais ar pārējiem Latvijas reģioniem. Vienlaikus arī šajā reģionā iedzīvotāji ir mazāk gatavi mācīties, pilnveidot savas prasmes un kļūt par uzņēmējiem. Tieši Latgales uz Kurzemes reģioni arī

reģionu izaugsmes tempu analīzē tika identificēti kā divi vislētāk augošie jeb atpaliekoši Latvijas reģioni. Tika identificēts, ka abos šajos reģionos produktivitātes pieauguma tempi nozīmīgi atpaliek no vidējiem Latvijas produktivitātes tempiem.

Demogrāfiskās un ekonomiskās situācijas izmaiņu ietekmē mainās iedzīvotāju gatavība mācīties un attīstīt uzņēmējdarbību. Pētījums par Latvijas iedzīvotāju izvēlēm savas iztikas nodrošināšanai atklāj vairākus nozīmīgus faktus: iedzīvotāju sākotnējā gatavība veidot savus uzņēmumus un mācīties ir ļoti zema, it īpaši vājāk attīstītos reģionos. Demogrāfiskās un ekonomiskās situācijas izmaiņu ietekmē gatavība veidot savus uzņēmumus un mācīties, lai arī saglabā salīdzinoši zemu līmeni. Nozīmīgas atšķirības ir arī starp iedzīvotāju vecuma grupām. Jaunāka vecuma iedzīvotāji mazāk vēlas strādāt kā darba ņēmēji, vairāk vēlas dibināt savus uzņēmumus. Lielāku gatavību veidot savu uzņēmumu izsaka iedzīvotāji ar augstāko izglītību un pilsētu iedzīvotāji. Nodarbinātībai privātā vai publiskā sektorā būtiskas ietekmes uz izvēli nav.

(4) Lai novērtētu īstenotās reģionu ekonomiskās attīstības politikas un identificētu nepieciešamās izmaiņas, kā analītisks rīks pielietojama matricveida pieeja, kas balstīta autora izstrādātajā reģionu ekonomiskās attīstības Sintezētajā modeli.

Veicot REA teoriju definēto daudzveidīgo attīstības faktoru izvērtējumu, tika izstrādāts REA Sintezētais modelis. Tas ļauj identificēt reģionu attīstības tendenču sakarības un novērtēt attīstības potenciālu īstenotās politikas kontekstā, kā arī izstrādāt rekomendācijas reģionu ekonomiskās attīstības politikām.

Reģionu ekonomiskās attīstības Sintezētais modelis sniedz iespēju identificēt prioritārās politikas un intervences jomas apsteidzošas ekonomiskās attīstības stimulēšanai. Raksturīga atšķirība no citu autoru izstrādātajiem REA modeļiem ir nepieciešamība ne tikai pēc vispār pieejamiem reģiona ekonomisko, demogrāfisko un inovāciju spēju raksturojošiem makroekonomikas rādītājiem, bet arī vajadzība noskaidrot iedzīvotāju attieksmi ekonomiskos procesus ietekmējošos jautājumos un sniegt kvalitatīvu īstenotās attīstības politikas novērtējumu. Tas nozīmē, ka būtiska loma ir socioloģisko aptauju rezultātu pieejamībai un ekspertu novērtējumam par reģiona specifisko situāciju. Modelī vienlīdz nozīmīgs ir kvantitatīvais un kvalitatīvais reģiona ekonomiskās attīstības novērtējums. Balstoties uz Sintezēto modeli, iespējams identificēt četru veidu reģionu ekonomiskās attīstības modeļus.

Latgales reģiona attīstības politikas un rezultātu novērtējums salīdzinoši ar Sintezētā modeļa definētajām vērtībām apstiprina modeli izvirzīto pieņēmumu par attīstību veicinošiem un kavējošiem faktoriem. Sintezētā modeļa mērķis ir definēt tās

attīstības dimensijas / faktorus, kuros investējot pārvaldes resursus, sasniedzama lielākā atdeve un panākama pozitīva un apsteidzoša reģionu ekonomiskā izaugsme. Līdz ar to identificējot, ka Latgalē tikusi izvēlēta Sintezētā modeļa definētajām vērtībām pretēja attīstības politika, reģiona ekonomiskās attīstības atpalcība ir likumsakarīga. Izteiktā nesakritība starp Latgales reģionā īstenoto attīstības politiku (kas bijusi neveiksmīga) un Sintezēto modeli (kas izvirza nosacījumus apsteidzošai attīstībai) apstiprina modelī izvirzīto novērtējumu par nozīmīgākajiem un sekundārajiem attīstības faktoriem.

Reģionu ekonomiskās attīstības Sintezētā modeļa ieviešanai piemērotākā pārvaldes forma ir pētījuma ietvaros aprakstītais reģiona pārvaldības klasteris, kas ietver horizontālās un multilīmeņa pārvaldības priekšrocības. Reģionu ekonomiskās attīstības Sintezētā modeļa veiksmīgas īstenošanas priekšnosacījumi saistīti ar integrētas attīstības plānošanas pieejas izmantošanu, lai apzinātu un novērtētu reģionu endogēnās attīstības iespējas. Tas savukārt prasa ieviest reģionālās pārvaldības klastera pieeju, jo integrētas attīstības efektīvai īstenošanai nepieciešams izmantot sadarbībā balstītu pārvaldības modeli. Fragmentēta un hierarhiska pārvaldes pieeja nespēs nodrošināt nepieciešamo sadarbības kvalitāti. Tāpat fragmentētā un hierarhiskā pieejā nenovēršamā funkciju vai darbību dublēšanās un institūciju savstarpējā konkurence ierobežos maksimāli efektīvu resursu izlietojumu.

Priekšlikumi

Pētījums piedāvā izmantot: (1) Integrētas un līdzdalībā balstītas attīstības plānošanas praksi; (2) Modernas pārvaldības praksi reģionālās pārvaldības klastera formā; (2) Reģionālās (Vietējās) attīstības aģentūras darbības formas un principus, lai kombinētas un saskaņotas rīcības rezultātā būtiski sekmētu uzņēmējdarbības attīstību reģionos, panāktu reģionu ilgtspējīgu attīstību; (4) Reģionu ekonomiskās attīstības Sintezēto modeli attīstības politiku novērtējumam un izstrādei. To precīzāk paskaidro sekojošie priekšlikumi:

1. Pielietot integrētu un līdzdalībā balstītu attīstības plānošanas praksi. Reģionālā un vietējā līmenī atbildīgajām publiskās pārvaldes institūcijām izmantot integrētas un līdzdalībā balstītas attīstības plānošanas praksi.
2. Reģioniem un pašvaldībām intensīvi meklēt risinājumus, kā papildināt nacionālā līmeņa politikas, kas vērstas uz bezdarba samazināšanu, atbalstu uzņēmējdarbības uzsākšanai, uzņēmējdarbības vides uzlabošanu un augstākās izglītības un zinātnes konkurētspējas

- paaugstināšanu. Tas ir saistīts ar inovatīvu uzņēmumu izveides un attīstības stimulēšanu un ciešākas un efektīvākas saiknes starp uzņēmējdarbību un zinātnes institūcijām izveidi.
3. Reģionālā līmenī modernas pārvaldības pieejas izveidei pētījums rosina mērķtiecīgi izveidot pilsētu sadarbības tīklu, izmantojot dažādu Latvijas pilsētu resursus un kapacitāti, lai radītu kopīgu, uz attīstību vērstu sinerģiju. Tā kā Rīgas starptautiskā attīstība ir arī visas Latvijas izaugsmes dzinējspēks, tad nebūtu pamats veidot pilsētu tīklojumu, neiekļaujot tajā Rīgu vai veidojot tīklojumus kā jaunu alternatīvu Rīgai.
 4. Izveidot reģionālās (vietējās) attīstības aģentūras uzņēmējdarbības attīstības sekmēšanai reģionos. Reģionālā līmeņa pārvaldības institūcijām, sadarbojoties ar atbildīgajām ministrijām, uzņēmējdarbības aktivitātes kāpināšanai izveidot katrā Latvijas reģionā reģionālās vietējās attīstības aģentūras, kas sniedz integrētu un plaša spektra atbalstu (pakalpojumi, konsultācijas, finansējums) uzņēmējdarbības attīstībai un tā būtiski sekmēt reģionu izaugsmi. Izšķirošais faktors ir spēja piedāvāt integrētu un plašu pakalpojumu klāstu, kā arī nodrošināt biznesa uzsākšanai nepieciešamā finansējuma piesaisti un atbalstu turpmākajā attīstības procesā nepieciešamo investīciju piesaistei. Ne vienmēr tas prasa tiešas publiskās pārvaldes investīcijas, bet daudz vairāk profesionālu un pieredzējušu speciālistu darbu.
 5. Latgales reģiona attīstības virzīšanai fragmentēta un hierarhiski veidota pārvaldes modeļa vietā atbildīgajām institūcijām (nacionālā, reģionālā, vietējā līmeņa) izmantot izstrādāto reģionālās pārvaldības klastera pieeju, kas ļaus efektīvāk izmantot reģionā pieejamos resursus, kompetenci un attīstīt attīstību virzošos faktoros.
 6. Latgales reģiona reģionālā līmeņa pārvaldības institūcijām, sadarbojoties ar atbildīgajām ministrijām, izmantot iespēju Latgales reģiona attīstību stimulēt, izveidojot integrētu reģiona attīstības aģentūru un novirzot finansējumu uzņēmējdarbības atbalsta mērķiem. Kā arī ar mērķtiecīgām investīcijām cilvēkkapitāla attīstībā uzlabot mūžizglītības un profesionālās kvalifikācijas paaugstināšanas iespēju pieejamību, programmu kvalitāti un atbilstību darba tirgum.
 7. Pielietot reģionu ekonomiskās attīstības Sintezēto modeli reģionu attīstības politiku novērtējumam un izstrādei. Reģionālā līmeņa pārvaldības institūcijām un atbildīgajām ministrijām pielietot reģionu ekonomiskās attīstības Sintezēto modeli gan reģionu attīstības iespēju novērtējumam, gan jaunu politiku izstrādei un novērtēšanai to īstenošanas gaitā. Latvijas reģionu ekonomiskās attīstības politiku balstīt uz REA Sintezēto modeli.

Turpmāko pētījumu virzieni

1. Balstoties uz Sintezētā modeļa matricu, veikt starptautisku pētījumu par šī modeļa iespējamā pielietojuma mērogiem ārpus Latvijas un Baltijas valstīm. Starptautiska pētījuma ietvaros apkopot vērtējumu par katra faktora nozīmi, kā arī par līdzšinējo svaru ES valstīs īstenotajās reģionu attīstības politikās. Šāda pētījuma rezultātā turpināt aprobēt Sintezētā modeļa pielietojumu un attīstīt to, iespējams, precīzāk definējot katrai vērtībai atbilstošo nozīmi un proporciju, atkarībā no valstu vai reģionu specifiskajām iezīmēm.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

1. Antikainen J., Vartiainen P. Patchwork of Urban Regions – Structures and Policies in Support of Polycentricity. – Helsinki, 2006.
2. Armstrong H., Taylor J., Regional Economics and Policy, Oxford: Blackwell Publishing, 2000.
3. Asian Development Bank research on Urban clusters, ADB, 2007.
4. Audretsch D. B., Entrepreneurship Capital and Economic Growth. Oxford Review of Economic Policy, Vol. 23 (1), 63-78; Audretsch, D. B. and Beckmann I. From Small Business to Entrepreneurship Policy. In D. B. Audretsch, I. Grilo and A. R. Thurik (Eds.). Handbook of Research on Entrepreneurship Policy. Northampton, MA: Edward Elgar Publishing. 2007.
5. Austers I., Demographic Scenarios for Latvia. University of Latvia, Not published. 2010.
6. Bailey, N. and Turok, I. Central Scotland as a Polycentric Urban Region: Useful Planning Concept or Chimera? Urban Studies, April 2001.
7. Barry, Horton. Geographical Perspectives on Urban Systems. New Jersey, 1970.
8. Batten D.F., Network Cities: Creative Urban Agglomerations for the 21st Century, Urban Studies, 32, 1995.
9. Baumol W J., (2004). Education for Innovation: Entrepreneurial Breakthroughs vs. Corporate Incremental Improvements. NBER Working Paper Series, No. 10578; Hewitt-Dundas, Nola (2006). Resource and Capability Constraints to Innovation in Small and Large Plants. Small Business Economics, Vol. 26.
10. BBR Research News. // Federal Office for Building and Regional Planning., Germany, No.1, April 2007.
11. Bellini N., Danson M. and Halkier H., Regional development agencies: The next generation? Networking, knowledge and regional policies, Routledge, New York, 2012.
12. Berger, Stefan and Hugh Compston eds, Policy Concentration and Social Partnership in Western Europe: Lessons for the 21st Century, Oxford, 2002.

13. Berry J.M., *Lobbying for the People: The Political Behavior of Public Interest Groups*. Princeton University Press, 1977.
14. Blakely E., *Planning Local Economic Development*, Sage, Thousand Oaks, USA, 1994.
15. Böcher M., *The concept of Regional Governance in different national funding programmes*, Georg-August-University Göttingen, Institute of Forest Policy & Nature Conservation, Göttingen, 2005.
16. Boroņenko V., *Klasteru loma reģiona konkurētspējas paaugstināšanā. Promocijas darba kopsavilkums*, Jelgava 2009.
17. *Bringing Europe Together: Transnational Cooperation of Cities and Regions.* / Federal Ministry of Transport, Building and Urban Affairs. – Germany, 2007.
18. Cabinet Office, *Working Together. Public Services on Your Side*, UK, 2009.
19. Capello R., Camagni R., Chizzolini B., Fratesi U. *Modeling Regional Scenarios for Enlarged Europe*, Springer-Verlag - Berlin, 2008.
20. Capello R., Fratesi U., *Modelling Innovation, Entrepreneurship and Regional Development, Modeling Regional Growth: An advanced MASST model*, *Spatial Economic Analysis*, Vol. 7, Issue 3, 2012.
21. Capello R., Nijkamp P. *Regional Growth and Development Theories*, Edward Elgar Publishing - UK, 2009.
22. Casey, Bernard and Michael Gold, *Social Partnership and Economic Performance: the Case of Europe*. Cheltenham, UK, 2000.
23. Christaller W., *Central Places in Southern Germany*, Engelwood Cliffs: Prentice Hall, 1966.
24. Clark G., Huxley J., Mountford D., *Organising Local Development. The Role of Development Agencies and Companies*, OECD LEED, OECD Publications, France, 2010.
25. Clark G., Mountford D., Editors, *Investment Strategies and Financial Tools for Local Development*, OECD LEED, OECD Publications, Paris, 2007.
26. Clark G., *Regional Economic Policies and Programmes*, OECD LEED, OECD Publications, 2006.

27. Commission of the European Communities (EC), Communication from the Commission. The European social dialogue, a force for Innovation and change, EK, 2002.
28. Competitive Cities in the Global Economy, OECD Territorial Reviews, OECD Publishing, 2006.
29. Competitive Cities: A New Entrepreneurial Paradigm in Spatial Development. OECD Territorial Reviews, OECD Publishing, 2007.
30. Cooke P., Asheim B., Boschma R., Martin R., Schwartz D., Todtling F. Regional Innovation and Growth, Edward Elgar Publishing - UK, 2011
31. Council of the Baltic Sea States, Study on Citizens' Participation in the Baltic Sea region, 2006.
32. Cross – border Cooperation between the Russian Federation and the European Union: II Annual Conference. / Russia, September 2006.
33. Cushman and Wakefield, European Cities Monitor, 2009.
34. Day R. H., Eliasson g., The Dynamics of Market Economy. Elsevier Science Publishers, Amsterdam, 1986.
35. Denmark's National Strategy for Sustainable Development: A shared future – balanced development. / The Danish Government, 2002.
36. Dombrovskis. Vj., Vai Latvijai ir vajadzīga industriālā politika? Analītisks ziņojums, Nav publicēts, Rīga, 2010.
37. Eadie D. C. Putting a powerful tool to practical use: the application of strategic planning in the public sector, Public Administration Review, Vol. 43, No 5. Sept. – Okt., 1983.
38. Eberts R. and Erikcek G., The Role of Partnerships in Economic Development and Labour Markets in the United States, in OECD (2001), Local Partnerships for Better Governance, OECD Publications, Paris, France, 2001.
39. Egert B., Kozluk T., and Sutherland D., “Infrastructure and Growth: Empirical Evidence”, OECD Economics Department Working Papers, No. 685, OECD Publishing, 2009.
40. Egle. E., Karnīte R., Sociālā partnerība un tirgus ekonomika Latvijā. Sarunas ar Latvijas uzņēmējiem, Izdevējs SIA Lietišķās informācijas dienests, Rīga, 2008.

41. Engelman, F. C., Walz W., Industrial centers and regional growth in the presence of local inputs, *Journal of Regional Science*, 35, 1995.
42. ERSA, European Regional Science Association, Publications of 51st European Congress of the Regional Science Association International “New Challenges for European Regions and Urban Areas in a Globalised World”. - Barcelona, 2011.
43. Eser W. Thimo, ESPON, The ESPON 2006 Programme: Selected Findings on Polycentrism in Europe, Conference Proceedings, United Nations Economic Commission for Europe (UNECE), Tenth UNECE Conference for Urban and Regional Research, Bratislava, 22-23 May 2006, 11 p.
44. ESPON, The ESPON 2006 Programme: Selected Findings on Polycentrism in Europe, Conference Proceedings, United Nations Economic Commission for Europe (UNECE), Tenth UNECE Conference for Urban and Regional Research, Bratislava, 22-23 May 2006.
45. EU working documents, Final draft of the Appendix to the final statement by the ministers in charge of urban development for implementing the Leipzig Charter, *Presidence Francaise, EU*, 2008.
46. EU working documents, Final draft of the final statement by the ministrers in charge of urban development, *Presidence Francaise, EU*, 2008.
47. European Common Indicators: Towards a Local Sustainability Profile – Italy: *Ambiente Italia Istituto di Ricerche*, 2003.
48. European Environment Agency, Annual report 2006.
49. Foster A. K., Barnes W.R., *Reframing Regional Governance for Research and Practice*, University at Buffalo Regional Institute and National League of Cities, 2011.
50. Froy F., Giguere S. (2010a). *Putting in Place Jobs that Last. A Guide to Rebuild Quality Employment at Local Level*, LEED, OECD Publishing. 2010.
51. Froy F., Giguere S. (2010b). *Breaking Out of Policy Silo: Doing More with Less*, LEED, OECD Publishing, 2010.
52. Fujita, M. & Thisse, J.F., "Economics of Agglomeration," *Journal of the Japanese and International Economies*, Elsevier, vol. 10(4), December 1996.
53. Garcilazo E., presentation, OECD workshop, “Improving Productivity in Lagging Regions”, Paris, 2010

54. Giguere S. Local Innovations for Growth in Central and Eastern Europe. – France, 2007.
55. Giguere S., Editor, Local Governance and the Drivers of Growth, OECD Publishing, 2005.
56. Giguere S., Local partnerships for better governance, OECD, 2001, 390 Ipp.
57. Government Strategy for Denmark in the Global Economy. // Factsheet Denmark. – June 2006.
58. Gramberg M., Citizens as Partners. OECD Handbook on Information, Consultation and Public Participation in Policy-making, OECD, 2001.
59. Healey, P. (2002): Spatial planning as a mediator for regional governance. Conceptions of place in the formation of regional governance capacity. In: Fürst, D.; Knieling, J. (eds.): Regional Governance. New Modes of Self-Government in the European Community, Euro Conference 19.-21. April 2001.
60. Henderson J. V., Shalizi Z. and Venables, A. J., Geography and development, Journal of Economic Geography, Oxford University Press, vol. 1(1), January 2001.
61. Herrshel T., Tallberg P. Role of Regions? Networks, Scale, Territory. Kristianstads Boktryckeri - Sweden, 2011.
62. Hirschman A. O., The Strategy of Economic Development, Yale University Press, New Haven, 1958.
63. Holden, Swales, Nairn, The Repeated Application of Shift – Share: a Structural Explanation of Regional Growth? Environment and Planning A, volume 19., 1986.
64. ILO, Key Features of Social Dialogue: A Social Dialogue Resource Book, InFocus Programme on Social Dialogue, Labour Law and Labour Administration, 2006.
65. Integrated Perspectives of Metropolitan Regions in Polycentric Urban Systems – Areas of Spatial Responsibility and Cooperation in Europe. / Federal Ministry of Transport, Building and Urban Affairs. – Germany, 2007.
66. Integrated Urban Development – a Prerequisite for Urban Sustainability in Europe, Deutsches Institut fuer Urbanistik, 2007.
67. Isard W., Location and Space-Economy, MIT Press, Cambridge, 1956.
68. Joyce P., Management and innovations in Public services, Strategic Change, vol. 7. Issue 1, first published online 1999.

69. Kalniņa-Lukaševica Z., Challenges for Economic Growth of Regions in the Baltic Sea Region. Case Study of Latvia, European Regional Science Association, Publications of 51st European Congress of the Regional Science Association International: New Challenges for European Regions and Urban Areas in a Globalised World; Publication - paper Nr. 1729, Barcelona, Spain, 2011a, RePEc (Research Papers in Economics) datu bāze, <http://ideas.repec.org/p/wiw/wiwrsa/ersa11p1729.html>
70. Kalniņa-Lukaševica Z., Demographic and Economic Challenges of Latgale Region, publicēta OECD LEED monogrāfijā par demogrāfisko izmaiņu ietekmi uz reģionu attīstību, OECD, Parīze, Francija, 2012. gads, OECDiLibrary, http://www.oecd-ilibrary.org/development/demographic-change-and-local-development_9789264180468-en
71. Kalniņa-Lukaševica Z., Integrēta pilsētu attīstības politika – priekšnosacījums valsts policentriskai attīstībai, Latvijas statistikas institūta zinātnisko rakstu krājums: Statistikas un pārvaldes problēmas 2007, Rīga, 2007
72. Kalniņa-Lukaševica Z., How to respond to demographic and economic challenges in shrinking regions? Case study of Latgale region., publicēta Starptautiskajā zinātniskajā žurnālā - Scientific journal: Human Resources - the Main Factor of Regional development, Lietuva, 2011b, EBSCO, <http://connection.ebscohost.com/c/articles/77845908/how-respond-demographic-economic-challenges-shrinking-regions-case-study-latgale-region>
73. Kalniņa-Lukaševica Z., Raugze I., Ciuksa I., Grizāne I., Editors, Guidelines for elaboration of the integrated development strategy of local government, Ministry of Regional Development and Local Government of the Republic of Latvia, 2008a.
74. Kalniņa-Lukaševica Z., Polycentricity and urban clusters as a tool for regional development, LLU 5. ikgadējās starptautiskās zinātniskās konferences: Jaunas dimensijas sabiedrības attīstībā, zinātnisko rakstu krājums, Jelgava, 2009a.
75. Kalniņa-Lukaševica Z., Titova N., Survival Practice: Intellectual Capital for Regional Development, Regional Studies Association starptautiskā zinātnisko publikāciju izdevumā, Londona, AK, 2012.
76. Kalniņa-Lukasevica Z., Trentino Sviluppo (Trento, Italy) Case study of development agency of the Autonomous Province of Trento, OECD LEED Trento Centre, 2010.

77. Kalniņa-Lukaševica Z., Teritoriju attīstības plānošana reģionālā un vietējā līmenī – attīstības prioritāšu noteikšana un partneru iesaiste plānošanas procesā”, LU 66. zinātniskā konference, sekcija: Teritoriālās pārvaldes problēmas, Rīga, 2008b.
78. Kalniņa-Lukaševica Z., Teritorijas attīstības plānošana, Z.Kalniņa-Lukaševica - OECD un RAPLM autoru grupas locekle, Latvijas puses ekspertu grupas vadītāja un projekta vadītāja, Rīga, 2009b
79. Kalniņa-Lukaševica Z., Stratēģiskās plānošanas un uz rezultātu orientēta vadība valsts pārvaldē, LU, Rīga, 2004.
80. Kalniņa-Lukaševica Z., Urban Development Trends and Challenges in a Context of Globalization, Conference proceeding, International Conference: Current Issues in Management of Business and Society Development – 2009, Rīga, Latvijas Universitāte, 10 p., 2009.
81. Karlsson Ch., Andersson A., Cheshire P., Stough R. New Directions in Regional Economic Development, Springer-Verlag - Berlin, 2009.
82. Kazāks M., Macroeconomic review, SwedBank Latvia, 2011.
83. Kloosterman R.C. and Lambregts B., Clustering of economic activities in polycentric urban regions: the case of the Randstad. Urban Studies, 2011.
84. Knudsen B., Florida R. and Stolarick K., Beyond spillovers : the effects of creative density on innovation, Martin Prosperity Institute, Joseph L. Rotman School of Management, University of Toronto, 2005.
85. Kragt Rob, The Concept of Polycentricity, Conference Proceedings, United Nations Economic Commission for Europe. Tenth UNECE Conference for Urban and Regional Research, Bratislava, 22-23 May 2006.
86. Krugman P., The New Economic Geography, Now Middle-aged, The Journal of Regional Studies Association, Rotledge, Vol. 45, Nr. 1, 2011.
87. Krugman P., On the Relationship between trade theory and location theory, Review of International Economics, Vol. 12, 1993.
88. Krugman P.R., Venables A.J, Globalization and the inequality of nations, Quarterly Journal of Economics, 110, 1995.
89. Landry Charles, The Creative City. A Toolkit for Urban Innovators, Second Edition, London, Sterling, VA, 2008.

90. Latvijas Nacionālais plānojums: valsts teritorijas attīstības perspektīva. / Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija. - Rīga, 2002.
91. Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde, Latvijas statistikas gadagrāmata 2011, Rīga, 2011.
92. Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde, Latvijas statistikas gadagrāmata 2006, Rīga, 2006.
93. Lorenzo M., Regional competitiveness, localized learning and policy, Working paper No:99-13, Department of Industrial Economics and Strategy, Copenhagen Business School, 1999.
94. Maguire K., Davies A. Competitive Regional Clusters: National Policy Approaches. OECD Publishing, 2007.
95. Maier Karel, Mourato Joao, Ryser Judith, How Can Polycentricity of Territorial Development Improve Functional Integration?, Discussion Paper for Topic 2, Conference Proceedings, United Nations Economic Commission for Europe (UNECE), Tenth UNECE Conference for Urban and Regional Research, Bratislava, 22-23 May 2006.
96. Malecki E. J., Technology and economic development: The dynamics of local, regional, and national change, Longman Scientific and Technical, New York, 1991.
97. Maps on European Territorial Development. / Federal Ministry of Transport, Building and Urban Affairs. – Germany, 2007.
98. Martinez-Fernandez C., Kubo N., Noya A., Weyman T., Demographic Change and Local Development: Shrinkage, Regeneration and Social Dynamics, OECD LEED, 2012.
99. Martinez-Fernandez C., Kubo N. New Sources of Jobs. Demographic Change & Local Development: New Ways of Thinking, New Financing Mechanisms, Workshop background document, The 7th OECD LEED Forum Meeting on „Doing more with less: local partnerships` role in the recovery”, Vienna, Austria, 2011.
100. Meijers E., Waterhout B., Zonneveld W., Polycentric Development Policies in European Countries, Build Environment, 31, 2005.
101. Meijers E. J., The Notion of Complementarity in Urban Networks: Definition, Value, Measurement and Development, Conference Proceedings, United Nations

- Economic Commission for Europe (UNECE), Tenth UNECE Conference for Urban and Regional Research, Bratislava, 22-23 May 2006.
102. Meijers, E.J., Romein, A. and E.C. Hoppenbrouwer, Planning polycentric urban regions in North West Europe, value, feasibility and design, Delft, Delft University Press, 2003.
 103. Mosely J. Malcolm, Cherrett Trevor, Cawley Mary, Local partnerships for rural development: Ireland's experience in context, Irish Geography, Volume 34(2), 2001.
 104. Smith J., Fazi E., Civil dialogue: making it work better. Study commissioned by the Civil Society Contact Group, 2006.
 105. Myrdal G., Economic Theory and Under Developed Regions, Duckworth, London, 1957.
 106. National Planning Framework for Scotland: Quality and Connectivity. - Edinburgh, 2004.
 107. Norris D.F., Regional Governance in Baltimore, Conference on Governance versus Governments, in Metropolitan North America University of Missouri-St. Louis, St. Louis, July 15-17, 2006.
 108. O'Sullivan E., Rassel G.R. Research Methods for Public Administrators. - USA, 1999.
 109. OECD Economic Department Working Papers No.843, The Policy and Institutional Drivers of Economic Growth Across OECD and Non-OECD Economies. New Evidence from Growth Regressions, OECD, Paris, February 14, 2011.
 110. OECD LEED un RAPLM kopprojekts. Autoru kolektīvs. Teritorijas attīstības plānošana. Metodiskais materiāls. Izdevējs RAPLM, Rīga, Latvija, 2008.
 111. OECD Territorial Reviews: Competitive Cities in the Global Economy. - France, 2006.
 112. OECD, Decentralizing Employment Policy: New Trends and Challenges, 1999.
 113. OECD, How Regions Grow? Trends and analysis, OECD Publishing, France, 2009.

114. OECD, Local Governance and Partnerships. A Summary of the Findings of the OECD Study on Local Partnerships, 2001b.
115. OECD, Local Governance and the Drivers of Growth, OECD Publishing, 2005.
116. OECD, Local Governance and Partnerships, OECD, 2001a.
117. OECD, Local Management for More Effective Employment Policies, 1998.
118. OECD, Regional Development Policies in OECD Countries, OECD Publishing, Paris, 2010.
119. OECD, Regions and Innovations Policy, OECD Publishing, Paris, 2011
120. OECDa Valsts pārvaldes dokumenti, Nr. 14, 2009.
121. Olsen J. B., Edie D.C. The Game Plan: Governance With Foresight, Washington D.C.: Council of State Planning Agencies, USA, 1982.
122. Osborne D., Gaebler T., Reinventing Government: How the Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sector, Addison-Wesley Publ. Co. 1992.
123. Ozola Z., Sociālā partnerība Latvijas reģionos: piemēri, analīze, attīstība, Latvijas darba devēju konfederācija, Rīga, 2010.
124. Panebianco S., Fasselt J., Dönitz U, Zimmer-Hegmann,R., Evaluating Regional Governance: Methodological Concerns and Practical Experiences, Research Institute for Regional and Urban Development, Building and Construction of the Federal State of North Rhine-Westphalia (ILS NRW), Dortmund, Germany, 2005.
125. Pārskats par līdzšinējo nacionālā plānojuma izstrādi. / Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija. – Rīga, 2008.
126. Perroux F., Economic space: theory and applications, Quarterly Journal of Economics, Vol. 64, 1950.
127. Pezzini M., Main trends and policy challenges in OECD regions: metropolitan region in a global context, OECD, 2009.
128. Pētījums „Latvijas pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības tendences”. – Rīga, 2007 – 2008.
129. Pētījums: Rīdzinieku dzīves stils un vērtības 2020.gadā, Pētījuma vadītājs Ķīlis R. – Rīga, 2006 – 2007.

130. Pilsoniskās sabiedrības attīstība Latvijā: situācijas analīze. Pētījuma vadītāji Vilka I., Strupišs A., Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts. – Rīga, 2004.
131. Potter J., Noya A. Entrepreneurship: a Catalyst for Urban Regeneration. OECD Publishing, 2004.
132. Puga D., Venables A., The Spread of Industry: Spatial agglomeration in economic development, Journal of the Japanese and International Economies, Vol. 10, 1996.
133. Rosenfeld E.A. Evaluation Within a Policy System workshop. / Latvian State Chancellery, University of Latvia Euro faculty, American Fulbright Program. – Rīga, 2004.
134. Sabiedriskās apspriešanas materiāls: Latvijas telpiskās attīstības perspektīva. / Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija. – Rīga, 2006.
135. Sanberg Krister and Meijers Evert, Polycentric Development: Panacea for Regional Disparities in European Countries?, Conference Proceedings, United Nations Economic Commission for Europe (UNECE), Tenth UNECE Conference for Urban and Regional Research, Bratislava, 22-23 May 2006.
136. Savitch, H.V.; Vogel, R. K. Paths to New Regionalism. In: State and Local Government Review, 32/3, 2000.
137. Schafer P. Invited essay: A New System of Politics: Government, Governance, and Political Decision Making in the Twenty-first Century // World Futures. - 2005. No..61.
138. Schumpeter, Joseph A., The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle. Trans. Redvers Opie (1934). New Brunswick and London: Transaction Publishers. (1911 [1983]).
139. Schumpeter, Joseph A., Capitalism, Socialism and Democracy. London and New York: Routledge. (1942 [1994]).
140. Shimomura T., Matsumoto T. Policies to Enhance the Physical Urban Environment for Competitiveness: A New Partnership between Public and Private Sectors // OECD Regional Development Working Papers 2010/1, OECD Publishing.
141. SKDS Sociological survey, Latvia, 2011.
142. SKDS Sociological survey, Latvia, 2012

143. Smith J., Fazi E., Civil dialogue: making it work better. Study commissioned by the Civil Society Contact Group, 2006.
144. Soto P., Thorpe E., Towards a New Listening Culture? The Involvement of Inhabitants in Urban Management, URBACT, 2006.
145. Spatial Planning: Key Instrument for Development and Effective Governance with Special Reference to Countries in Transition. – Geneva: Economic Commission for Europe, 2008.
146. Stiglitz J.E., Sen A., Fitoussi, J.P. Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social, Progress. - France, 2008.
147. Stimson R., Stough R., Salazar R. Leadership and Institutions in regional Endogenous Development, Edward Elgar Publishing - UK, 2009.
148. Stimson R., Stough R., Roberts B. H., Regional Economic Development: Analysis, and Planning Strategy, Springer, Berlin, 2002.
149. Structure and Operation of Local and Regional Democracy: Belgium. / Council of Europe, April 2006.
150. Structure and Operation of Local and Regional Democracy: Lithuania. / Council of Europe, April 2006.
151. Swedbank ekonomikas apskats, Pastaiga gar kraujas malu. Swedbank, Rīga, 2012.
152. Taylor M. Understanding local growth: Regional science, globalisation and recession. Regional Science Policy & Practice, Volume 1 Number 2, Blackwell Publishing - UK, 2009.
153. Teague Paul, Murphy C. Mary, Social Partnership and Local Development In Ireland: The Limits to Deliberation. Discussion paper, International Institute for Labour Studies, 2004.
154. Teague P., Social Partnership and Local Development in Ireland: The Limits to Deliberation, British Journal of Industrial Relations, September 2006.
155. Teritoriju attīstības līmeņa novērtējums, VRAA, Rīga, 2012.
156. Territorial Futures: Spatial Scenarios for Europe, ESPON Programme. - Belgium, May 2007.

157. The 2006 National Planning Report: The New Map of Denmark – Spatial Planning Under New Conditions, Ministry of Environment, Denmark, 2006.
158. The Aalborg Commitments Implementation Guide. / Edited by Garzillo C., Kuhn S. – ICLEI, 2006 – 2007.
159. The Local Government Reform – in Brief, Ministry of the Interior and Health, 2005.
160. Torisy E. Competitive Cities: A New Entrepreneurial Paradigm in Spatial Development. OECD Publishing, 2007.
161. Towards a Coordinated Investment Strategy for Riga, Tallinn and Vilnius: A Report for BaltMet Invest Baltic Sea Region INTERREG II B Project. – Riga, September 2006.
162. Travkina J. Metodiskais materiāls teritorijas attīstības plānošanai. – Rīga, 2008.
163. Turok I., Innovation in Local Governance: the Irish Partnership Model, University of Glasgow, 2008.
164. Turok I., Urban Partnerships with Purpose, Presentation to OECD seminar, Lisbon, 10.12.2007.
165. Vaidere I., Vanags E., Vanags I., Vilka I, Regional Policy and Development of Local Government in Latvia and the European Union, Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, Rīga, Latvija, 2008.
166. Vanags E., Vilka I., Pašvaldību darbība un attīstība, Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, Rīga, Latvija, 2005.
167. VARAM, Rīcības plāns Latgales reģiona izaugsmei 2012.–2013.gadā, Ministru kabineta 2012.gada 27.jūnija rīkojums Nr.281, Rīga, 2012.
168. Vazquez-Barquero A., Endogenous Development: Networking, Innovation, Institutions and Cities. Routledge, London, New York, 2012.
169. Vilka I. Pašvaldību reformas un reģionālā attīstība Latvijā. – Rīga, 2004.
170. Venables A. J., Equilibrium locations of vertically linked industries, International Economic Review, Vol. 37, 1996.
171. White paper on European Governance. Report of working group „Consultation and Participation of Civil Society”.

Interneta resursi:

1. CEMAT, "Guiding Principles for Sustainable Spatial Development of the European Continent." CEMAT (European Conference of Ministers Responsible for Regional Planning) www.coe.int , 2000. (CEMAT oficiālā mājas lapa; skatīta 09.11.2009)
2. CEMAT, "Ljubljana Declaration on the Territorial Dimension of Sustainable Development." CEMAT (European Conference of Ministers Responsible for Regional Planning), www.coe.int , 2003 (CEMAT oficiālā mājas lapa; skatīta 25.11.2009)
3. Citizens Information Board, Social Partnership Agreements, Ireland, www.citizensinformation.ie. (Citizens Information Board oficiālā mājas lapa; skatīta 07.12.2009)
4. Clark Greg, Regional Economic Policies and Programmes: A review note. www.citiesandregions.com , December 2006. (CR oficiālā mājas lapa; skatīta 25.10.2009)
5. Eric Corijn meistarklase par pilsētu attīstības jautājumiem „Creativity, Culture and Innovation”, professor Vrije Universiteit Brussel, Director of urban research centre Cosmopolis, City, Culture & Society. INTA 32.kongress, , Rīga, 2008.gada 27.oktobris,
http://www.inta32.org/index.php?option=com_content&view=article&id=68:inta32-master-classes&catid=49:master-classes&Itemid=69
6. European Commission, The European Spatial Development Perspective. europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/som_en.htm, 1999 (Eiropas Komisijas oficiālā mājas lapa; skatīta 2009.08.23)
7. Galvenie rādītāji. <http://www.csb.gov.lv/dati/galvenie-raditaji-30424.html> (Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes mājas lapa; pēdējo reizi skatīta 04.07.2012)
8. Grozījumi Ministru kabineta 2004.gada 2.marta noteikumos Nr.124 "Noteikumi par kritērijiem valsts budžeta dotācijas piešķiršanai pašvaldībām Eiropas Savienības struktūrfondu līdzfinansēto projektu īstenošanai" Rīgā 2005.gada 27.septembrī. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=118005> („Latvijas Vēstneša” tiesību aktu vortāls; skatīta 04.09.2012)

18. SRDA, Latvijas Pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības tendences. Pētījuma gala ziņojums. VRAA (SRDA), Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija, www.vraa.gov.lv, Rīga 2007-2008.
19. SRG011. Ekonomiski aktīvās statistikas vienības statistiskajos reģionos, republikas pilsētās un novados. http://data.csb.gov.lv/Dialog/varval.asp?ma=SR0011&ti=SRG011%2E+EKONOMIS+KI+AKT%CEV%C2S+STATISTIKAS+VIEN%CEBAS+STATISTISKAJOS+RE%CCIONOS%2C+REPUBLIKAS++PILS%C7T%C2S+UN+NOVADOS&path=../DATABASE/uzreg/Ikgad%E7jie%20statistikas%20dati/01_skaitis/&lang=16 (Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes mājas lapa; skatīta 03.07.2012)
20. Territorial Dynamics in Europe: Regions and cities in the global economy. ESPON 2009. http://www.espon.eu/main/Menu_Publications/ (ESPON oficiālā mājas lapa: skatīta 22.07.2009.)
21. Uzņēmumu skaits. http://data.csb.gov.lv/DATABASE/uzreg/Ikgad%C4%93jie%20statistikas%20dati/01_skaitis/01_skaitis.asp (Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes mājas lapa; skatīta 04.07.2012)
22. William R.Dodge, Research on Regional Leadership and Governance,USA, <http://www.hrp.org>, (Hampton Roads Partnership oficiālā mājas lapa: skatīta 22.09.2012.)

PĒTĪJUMA METODOLOĢIJA UN METODES

Pētījuma metodoloģija un metodes

Lai apzinātu un izvērtētu reģionu ekonomiskās attīstības instrumentus un izstrādātu Latvijas situācijai piemērotāko reģionālās attīstības modeli, tika izstrādāta pētījuma metodoloģija un identificētas pētījuma sekmīgai veikšanai pielietojamās metodes.

Pētījuma metodoloģija paredzēja pētījuma īstenošanu desmit loģiski secīgos pētījuma īstenošanas posmos. Katra posma īstenošanas rezultātā tika iegūti pētījuma starprezultāti (datu apkopojumi, datu tabulas un attēli, informācijas apkopojumi, analīze, izvērtējumi u.c.), kas bija par pamatu nākamā pētījuma posma uzsākšanai un izstrādei, t.i., katra nākamā pētījuma posma īstenošana balstījās iepriekšējā posmā iegūtajos pētījuma starprezultātos.

Katra pētījuma posma sekmīgai īstenošanai tika identificētas atbilstošākās pētījuma metodes, tās iedalot primārajās, sekundārajās un palīgmetodēs. Primārās pētījuma metodes bija vērstas uz konkrētā pētījuma posma pamatuzdevuma izpildi, sekundārās – uz apakšuzdevumu izpildi, savukārt palīgmetodes – uz kādu atsevišķu, specifisku papildus uzdevumu izpildi. Tabulā sniegts kopsavilkums par katrā pētījuma posmā izmantotajām pētījuma metodēm.

1.1.tabula. Kopsavilkums par pētījuma īstenošanas posmiem un pielietotajām metodēm

Pētījuma posms	Primārās metodes	Sekundārās metodes	Palīgmetodes
1. Reģionu ekonomiskās attīstības teoriju analīze.	Monogrāfiskā metode Sistēmiskās analīzes metode	Kabineta pētījums	Satura analīze Salīdzināšanas metode
2. Nozīmīgāko reģionu ekonomiskās attīstības faktoru identificēšana un atlase.	Satura analīze Salīdzināšanas metode	Kabineta pētījums	---
3. Reģionu ekonomiskās attīstības faktoru un tendenču analīze Latvijas kontekstā.	Sekundārā datu un informācijas analīze Statistiskā analīze Socioloģiskas aptaujas Gadījumu izpēte	Kabineta pētījums	Grafiskā metode
4. Reģionu ekonomiskās attīstības faktoru novērtējuma pieejas izstrāde.	Salīdzināšanas metode	---	---
5. Reģionu ekonomiskās attīstības faktoru svarīguma autora novērtējums.	Meta-analīze Sistēmiskās analīzes metode	Kabineta pētījums Salīdzināšanas metode Satura analīze Statistiskā analīze	Grafiskā metode
6. Reģionu ekonomiskās attīstības faktoru svarīguma ekspertu novērtējums.	Delfi metode	Socioloģiska aptauja Ekspertu aptaujas anketas metode	Statistiskā analīze Grafiskā metode
7. Reģionu ekonomiskās attīstības faktoru novērtējumu salīdzinājums.	Salīdzināšanas metode Statistiskā analīze Delfi metode	---	Grafiskā metode

1.1.tabula. Turpinājums

8. Reģionu ekonomiskās attīstības sintezētā modeļa izstrāde.	Salīdzināšanas metode Statistiskā analīze	---	Grafiskā metode
9. Reģionu ekonomiskās attīstības sintezētā modeļa aprobācija - Latgales reģiona attīstības analīze.	Gadījumu izpēte Sekundārā datu un informācijas analīze Statistiskā analīze Socioloģiskas aptaujas Salīdzināšanas metode	Kabineta pētījums	Grafiskā metode
10. Pētījuma secinājumu izstrāde.	Monogrāfiskā metode Sistēmiskās analīzes metode Meta-analīze	---	---

Tālāk tekstā sniegts pārskats par katru no pētījuma īstenošanas posmiem un to uzdevumiem, īsumā aprakstot izvēlētās pētījuma metodes.

1. Reģionu ekonomiskās attīstības teoriju analīze.

Pamatuzdevums - veikt reģionu ekonomiskās attīstības teoriju analīzi. Pamatuzdevuma izpildei tika izmantotas monogrāfiskā un sistēmiskās analīzes metode. Monogrāfiskā jeb aprakstošā metode ļāva veikt reģionu ekonomiskās attīstības teoriju apskata sagatavošanu, apkopojot informāciju par tām, savukārt sistēmiskās analīzes metode tika izmantota informācijas strukturēšanai, sistematizēšanai un fokusēšanai uz konkrētu pētījuma priekšmetu.

Apakšuzdevums - veikt reģionu ekonomiskās attīstības teoriju apzināšanu un sagatavot to apkopojumu. Apakšuzdevuma izpildei tika izmantots kabineta pētījums, kas ir viena no sekundārās datu un informācijas analīzes metodēm, jo paredz jau eksistējošas informācijas un datu apkopošanu par noteiktu tēmu vai tēmas aspektu. Kabineta pētījums ir efektīvākā un atbilstošākā pētījuma metode, ja pētījuma veicējs labi pārvalda pētāmo tēmu dažādos tās aspektos un ir informēts par atbilstošākajiem pētījumam nepieciešamās informācijas un datu avotiem. Informācijas ieguvei kabineta pētījuma ietvaros tika izmantoti tiešsaistes resursi internetā, zinātniskās publikācijas elektroniskos un drukātos izdevumos, grāmatas, monogrāfijas, starptautisko pētījumu publikācijas, kā arī metodiskie materiāli par reģionālo attīstību.

Palīguzdevumi – identificēt būtiskākos un uzticamākos informācijas avotus. Ņemot vērā plašo informācijas apjomu par pētāmo tēmu, kā arī daudzveidīgos un nereti pretrunīgos informācijas avotus, šī pētījuma posma īstenošanā bija nepieciešams veikt arī apkopotās informācijas papildus analīzi tās atbilstības un uzticamības aspektā. Šī papildu uzdevuma izpildei tika izmantotas satura analīzes un salīdzināšanas metodes. Informācijas un datu

avotu un satura salīdzināšana un satura padziļināta analīze ļāva identificēt dotā pētījuma mērķiem atbilstošākos informācijas avotus, novēršot datu un informācijas subjektivitāti, zinātniskās neprecizitātes, novecojušas vai šauri izmantotas informācijas iekļaušanu u.c. iespējamus riskus darba izstrādē.

2. Nozīmīgāko reģionu ekonomiskās attīstības faktoru identificēšana un atlase.

Pamatuzdevums – identificēt būtiskākos reģionu ekonomiskās attīstības teorijās apskatītos reģionu attīstības faktoros. Lai identificētu būtiskākos reģionu ekonomiskās attīstības faktoros, tika izmantotas satura analīzes un salīdzināšanas metodes. Ar satura analīzes un salīdzināšanas metodēm tika identificēti būtiskākie reģionu ekonomiskās attīstības teorijās minētie faktori. Šī pētījuma posma rezultātā tika identificēti deviņpadsmit būtiskākie reģionu ekonomiskās attīstības faktori.

Apakšuzdevums – sagatavot reģionu ekonomiskās attīstības faktoru pārskatu. Apakšuzdevuma izpildei tika izmantota kabineta pētījuma metode. Šī pētījuma posma īstenošana daļēji pārklājās ar pētījuma pirmā posma izstrādi – kabineta pētījuma ietvaros vienlaikus tika veikta gan reģionu ekonomiskās attīstības teoriju, gan reģionu ekonomiskās attīstības faktoru apkopošana.

3. Reģionu ekonomiskās attīstības faktoru un tendenču analīze Latvijas kontekstā.

Pamatuzdevums – sagatavot padziļinātu analīzi par Latvijas reģionu attīstības tendencēm, iespējām un izaicinājumiem. Pamatuzdevuma izpildei tika izmantotas sekundārās datu un informācijas analīzes metodes, statistiskās analīzes, socioloģiskās aptaujas metode, gadījumu izpēte. Pēc reģionu attīstību raksturojošās informācijas (kvalitatīvā analīze) un datu (kvantitatīvā analīze) apkopošanas, tika veikta visas iegūtās datu un informācijas kopas sekundārā analīze. Sekundārās analīzes metode paredz tādu datu un informācijas atkārtotu un papildu analīzi, kura tikusi iepriekš apkopota un analizēta citu pētījumu, analīžu vai pārskatu ietvaros. Dotā pētījuma kontekstā datu un informācijas analīzei tika definēti konkrēti uzdevumi un mērķi konkrētā pētījuma objekta un priekšmeta aspektā. Statistiskās analīzes tika izmantotas, lai identificētu kvantitatīvus reģionu attīstības rādītājus, veicot arī to laikrindu analīzi, t.i., analizējot reģionu attīstību arī vēsturiskā griezumā. Socioloģisko aptauju metode tika izmantota, lai iegūtu reģionu iedzīvotāju vērtējumus un attieksmes par konkrētiem reģionālās attīstības jautājumiem. Savukārt gadījumu izpēte tika izmantota, lai padziļināti analizētu konkrētu reģionu attīstības problemātiku, īpaši attiecībā uz Latgales reģionu.

Apakšuzdevums – apkopot Latvijas reģionu attīstību raksturojošus datus un informāciju. Apakšuzdevuma izpildei tika izmantots kabineta pētījums, veicot līdz šim veikto socioloģisko, ekonomisko, ekonometrisko u.c. veida pētījumu apkopošanu. Papildus kabineta pētījuma ietvaros tika apzināti arī citi informācijas avoti – reģionālās attīstības pārskati, statistikas datu krājumi, starptautiski salīdzinoši pētījumi, zinātniskie raksti, pašvaldību un valsts iestāžu un institūciju informācija.

Palīguzdevumi – sagatavot datu un informācijas grafiskos, tabulu un attēlu attēlojumus. Informācijas vieglākai un pārskatāmākai uztverei, daļa datu un informācijas tika iestrādāti datu tabulās, grafikos un attēlos. Palīguzdevuma izpildei tika izmantota grafiskā metode.

4. Reģionu ekonomiskās attīstības faktoru novērtējuma pieejas izstrāde.

Pamatuzdevums – izstrādāt pieeju reģionu ekonomiskās attīstības faktoru svarīguma ranžēšanai. Ņemot vērā, ka dažādiem faktoriem reģionu ekonomiskajā attīstībā ir dažāds ‘svars’ jeb potenciālā ietekme, pētījuma ietvaros bija nepieciešams izstrādāt pieeju, kā noteikt pētījuma otrajā īstenošanas posmā identificēto deviņpadsmit faktoru ‘svaru’. Šī pamatuzdevuma izpildei tika izmantota salīdzināšanas metode, veicot dažādu iespējamo pieeju priekšrocību un trūkumu salīdzinājumu. Šī pētījuma posma īstenošanas rezultātā tika izstrādāta skalu vērtējuma pieeja, kur visi iepriekš identificētie faktori tika vērtēti skalā no 1 līdz 4, kur ar 1 tika vērtēti mazāk svarīgie, bet 4 – ļoti nozīmīgie reģionu attīstības faktori.

5. Reģionu ekonomiskās attīstības faktoru svarīguma autora novērtējums.

Pamatuzdevums – veikt autora novērtējumu par reģionu ekonomiskās attīstības faktoru svarīgumu. Autora novērtējuma iegūšanai tika izmantota meta-analīzes metode, kas paredz sistēmisku dažādu pētījumu sekundāro analīzi, lai salīdzinātu un kombinētu to rezultātus un secinājumus. Meta-analīzes metode ļauj, no vienas puses, apzināt un integrēt analīzē un vērtējumos plašu iepriekš veiktu pētījumu un pārskatu rezultātus, un, no otras puses, ļauj novērst vērtējumu subjektivitāti, ietekmējoties no viena vai tikai dažiem vienpusējiem datu un informācijas avotiem. Dotā pētījuma kontekstā meta-analīze ļāva identificēt reģionu ekonomiskās attīstības faktoru savstarpējās ietekmes, kombinētās efektivitātes kopas, statistiskos ietekmes rādītājus u.c. būtiskus faktoru svarīguma rādītājus.

Apakšuzdevums – sagatavot kontekstuālu informāciju un datus autora novērtējuma objektivitātes nodrošināšanai. Lai pēc iespējas novērstu autora subjektīvo vērtējumu ietekmi un autora vērtējumu balstītu statistiskos, ekonometriskos, socioloģiskos u.c. veida pierādījumu faktoros, šī pētījuma posma īstenošanas ietvaros bija būtiski apkopot un

sagatavot kontekstuālu kvantitatīvu un kvalitatīvu informāciju un datus, kas ļauj reģionu ekonomiskās attīstības vērtējamās faktorus izvērtēt pēc iespējas dažādos aspektos. Kontekstuālas informācijas sagatavošanai tika izmantotas kabineta pētījuma, salīdzināšanas, satura analīzes un statistiskās analīzes metodes, kas katra nodrošināja faktoru novērtējumam informāciju kvalitatīvos un kvantitatīvos to aspektos.

Palīguzdevumi – sagatavot autora vērtējumu grafiskos attēlojumus. Iegūto autora novērtējumu vizuālai attēlošanai tika izmantota grafiskā metode, sagatavojot iegūto novērtējumu datu tabulas.

6. Reģionu ekonomiskās attīstības faktoru svarīguma ekspertu novērtējums.

Pamatuzdevums - iegūt ekspertu novērtējumu par reģionu ekonomiskās attīstības faktoru svarīgumu. Kā papildu pieeja reģionu ekonomiskās attīstības faktoru svarīguma vērtējumu objektivitātes nodrošināšanai pētījumā tika iekļauta nepieciešamība autora novērtējumu papildināt ar reģionālās attīstības ekspertu novērtējumiem. Kā metode šī pētījuma posma īstenošanai tika izmantoti ekspertu novērtējumi pēc Delfi metodes. Delfi metodes procedūra paredz katra eksperta neatkarīgu vērtējuma iegūšanu, t.i., eksperti sniedz savus vērtējumus neatkarīgi no citiem ekspertiem (starp ekspertiem nenotiek savstarpēja komunikācija).

Apakšuzdevums – sagatavot ekspertu vērtējuma anketu. Lai iegūtu ekspertu novērtējumus, bija nepieciešams izstrādāt ērtu un resursu efektīvu ekspertu apzināšanas metodi. Kā tāda tika izvēlēta socioloģiska aptauja, to īstenojot ar ekspertu aptaujas anketas palīdzību. Tika sagatavota aptaujas anketa, kuru eksperti tika lūgti aizpildīt elektroniski un nosūtīt pētījuma autorei. Anketu kopumā aizpildīja astoņu reģionālās attīstības eksperti, kuri tika izvēlēti tādā veidā, lai nodrošinātu dažādu reģionālās attīstības aspektu (ekonomika, biznesa vadība, politoloģija, socioloģija, pārvaldība u.c.) pārstāvniecību.

Palīguzdevumi – veikt ekspertu vērtējumu statistisko analīzi un sagatavot grafiskos attēlojumus. Iegūtie ekspertu novērtējumi tika apstrādāti, izmantojot statistiskās analīzes metodi, veicot dažādus datu aprēķinus – vidējos rādītājus, summāros rādītājus, modu un mediānu rādītājus u.c.. Papildus tika izmantota arī grafiskā metode, sagatavojot iegūto novērtējumu datu tabulas.

7. Reģionu ekonomiskās attīstības faktoru novērtējumu salīdzinājums.

Pamatuzdevums – sagatavot reģionu ekonomiskās attīstības faktoru salīdzinošu izvērtējumu. Lai izvērtētu autora un ekspertu novērtējumus un sagatavotu sintezētu

novērtējumu rezultātu, tika izmantotas salīdzināšanas un statistisko analīžu metodes, kā arī Delfi metode. Autora un ekspertu vērtējumu aprēķini tika veikti, izmantojot salīdzināšanas un statistisko analīžu metodes, nosakot mediānas un kvartiles, kā arī starpkvartiļu diapazonu katram anketas jautājumam. Delfi metodes vajadzībām tika noteiktas arī ekstrēmās atbildes - tie ekspertu novērtējumi, kas atradās ārpus starpkvartiļu diapazona. Pirmajā izvērtējuma sagatavošanas solī tika izmantota Delfi metode, kas definē nepieciešamību īpaši izvērtēt un analizēt ekstremālos ekspertu novērtējumus. Tā kā tādi bija arī dotajā pētījumā, eksperti tika lūgti pamatot savus novērtējumus, un, saskaņā ar Delfi metodes prasībām, pēc pamatojumu saņemšanas, eksperti tika lūgti vēlreiz veikt visu faktoru novērtējumus. Šī pētījuma posma veikto aktivitāšu rezultātā tika sagatavots reģionu ekonomiskās attīstības faktoru būtiskuma ranžējums, balstoties uz sintezētiem autora un ekspertu novērtējumiem.

Palīguzdevumi – sagatavot novērtējumu salīdzinājumu grafiskos attēlojumus. Iegūto autora un ekspertu novērtējumu salīdzinājumu vizuālai attēlošanai tika izmantota grafiskā metode, sagatavojot iegūto novērtējumu datu tabulas.

8. Reģionu ekonomiskās attīstības sintezētā modeļa izstrāde.

Pamatuzdevums – izstrādāt reģionu ekonomiskās attīstības sintezēto modeli. Sintezētais modelis tika izstrādāts, izmantojot salīdzinošo un statistisko analīžu metodi. Statistiskās analīzes tika veiktas, lai identificētu dažādus iespējamus reģionu ekonomiskās attīstības modeļus, kuru kompleksus veido pētījumā novērtēto reģionālās attīstības faktoru dažādas novērtējumu kombinācijas. Tika izmantoti tādi statistiskie rādītāji kā vidējās vērtības, moda, mediāna, ekstremālās vērtības. Savukārt salīdzināšanas metode tika izmantota, lai identificētu būtiski atšķirīgos modeļu veidus, tādējādi identificējot četru veidu reģionu ekonomiskās attīstības modeļus. Par patstāvīgu modeli tika uzskatīts tikai tāds, kurš ir statistiski nozīmīgi atšķirīgs no pārējiem iespējamajiem attīstības modeļiem.

Palīguzdevumi – sagatavot sintezētā modeļa grafiskos attēlojumus. Iegūto novērtējumu aprēķinu un izstrādāto reģionu ekonomiskās attīstības modeļu vizuālai attēlošanai tika izmantota grafiskā metode, sagatavojot iegūto novērtējumu datu tabulas un grafiskus attēlus.

9. Reģionu ekonomiskās attīstības sintezētā modeļa aprobācija - Latgales reģiona attīstības analīze.

Pamatuzdevums – sagatavot padziļinātu analīzi par Latgales reģiona attīstības tendencēm, iespējām un izaicinājumiem. Pamatuzdevuma izpildei tika izmantotas vairāku metožu kombinācija - gadījuma izpēte, sekundārā datu un informācijas analīze, statistiskās

analīzes, socioloģiskās aptaujas, salīdzināšanas metode. Pēc Latgales reģiona attīstību raksturojošās informācijas (kvalitatīvā analīze) un datu (kvantitatīvā analīze) apkopošanas, tika veikta visas iegūtās datu un informācijas kopas sekundārā analīze gadījuma izpētes metodē (analizējot tikai konkrētā reģiona specifiku). Statistiskās analīzes tika izmantotas, lai identificētu kvantitatīvus Latgales reģiona attīstības rādītājus, veicot arī to laicrindu analīzi, t.i., analizējot reģiona attīstību arī vēsturiskā griezumā. Socioloģisko aptauju metode tika izmantota, lai iegūtu Latgales reģiona iedzīvotāju vērtējumus un attieksmes par konkrētiem reģionālās attīstības jautājumiem. Savukārt salīdzināšanas metode tika izmantota, lai identificētu Latgales reģiona līdzšinējās attīstības atbilstības vai pretrunas izstrādātajam sintezētajam reģionu attīstības modelim.

Apakšuzdevums – apkopot Latgales reģiona attīstību raksturojošus datus un informāciju. Apakšuzdevuma izpildei tika izmantots kabineta pētījums, veicot līdz šim veikto socioloģisko, ekonomisko, ekonometrisko u.c. veida pētījumu apkopošanu. Papildus kabineta pētījuma ietvaros tika apzināti arī citi informācijas avoti – reģionālās attīstības pārskati, statistikas datu krājumi, starptautiski salīdzinoši pētījumi, zinātniskie raksti, pašvaldību un valsts iestāžu un institūciju informācija.

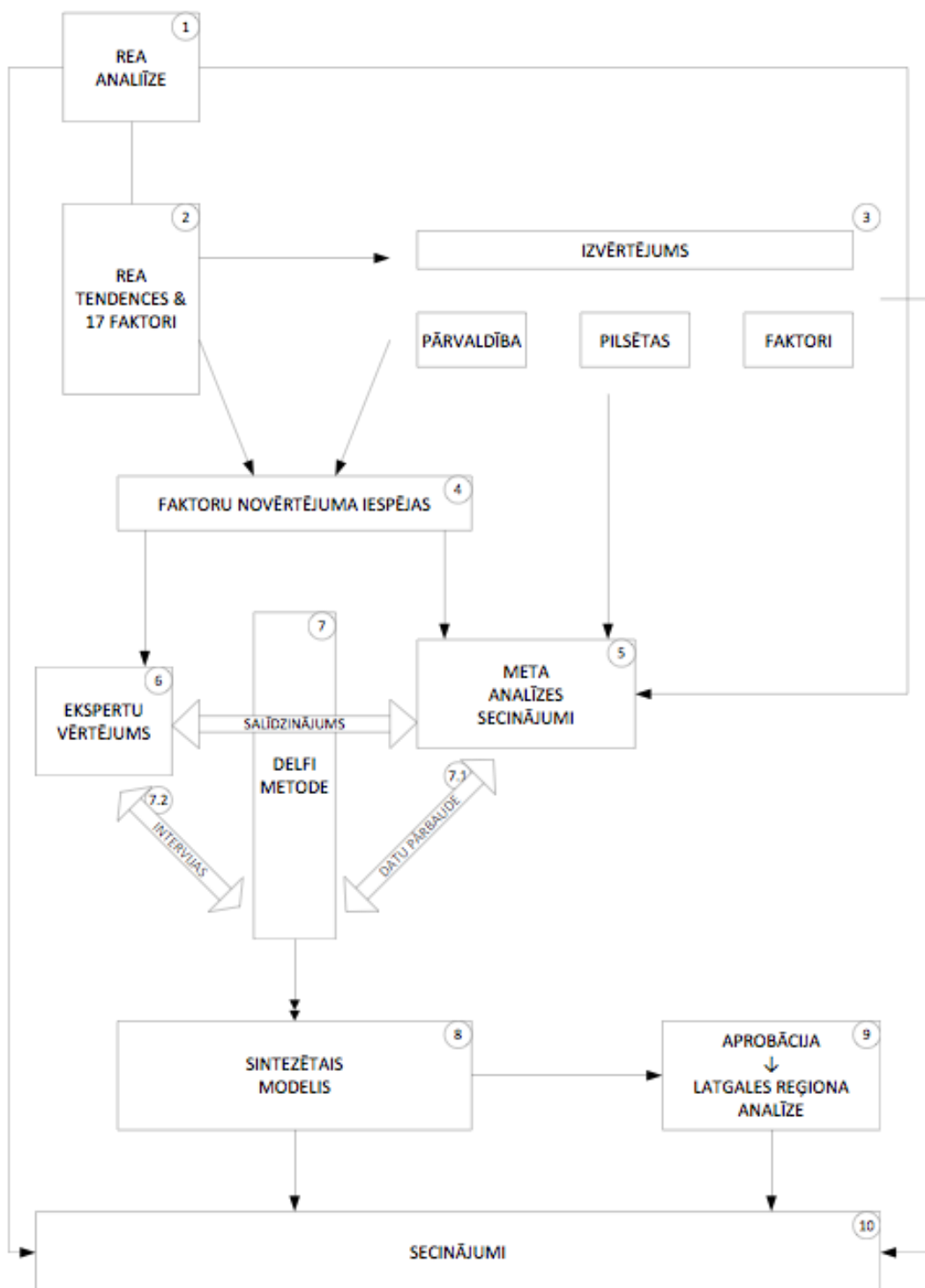
Palīguzdevumi – sagatavot datu un informācijas grafiskos, tabulu un attēlu attēlojumus. Informācijas vieglākai un pārskatāmākai uztverei, daļa datu un informācijas tika iestrādāti datu tabulās, grafikos un attēlos. Palīguzdevuma izpildei tika izmantota grafiskā metode.

10. Pētījuma secinājumu izstrāde.

Pamatuzdevums – sagatavot pētījuma secinājumus un izstrādāt priekšlikumus reģionālās attīstības sekmēšanai. Šī pētījuma posma īstenošanai tika izmantotas vairākas makro līmeņa metodes – monogrāfiskā jeb aprakstošā metode, sistēmiskā analīze un meta-analīze. Monogrāfiskā metode primāri tika izmantota, apkopojot visu pētījuma īstenošanas procesā iegūto informāciju un identificējot un aprakstot būtiskākos tās aspektus. Sistēmiskā analīze tika izmantota, lai visā apkopotu un iegūto datu un informācijas apjomā identificēto būtiskākos sistēmiskos aspektus. Savukārt meta-analīze tika pielietota, lai gala secinājumos un priekšlikumos izdalītu un iestrādātu tos reģionu ekonomiskās attīstības aspektus, kuriem ir pietiekami ticams un būtisks pamatojums ne tikai dotā pētījuma, bet arī citu iepriekš vai paralēli veiktu pētījumu un analīžu kopā, tādējādi nodrošinot secinājumu un priekšlikumu objektivitāti un pamatotību.

Pētījuma īstenošanas metodoloģijas grafisks attēlojums sniegts attēlā:

1.1.attēls: Pētījuma izstrādes metodikas 10 posmi

Avots: Autora veidots attēls

**REĢIONU ATTĪSTĪBU RAKSTUROJOŠIE MAKROEKONOMIKAS
FAKTORI**

Reģionu attīstību raksturojošie makroekonomikas faktori

1. IKP rādītāji

1.1. Tabula. Iekšzemes kopprodukta rādītāji

GEO/TIME	2007	2006	2005	2004	2003
European Union (27 countries)	12,397,992	11,700,495	11,071,531	10,616,818	10,118,456
Estonia	23,163	20,967	18,653	16,796	15,330
Latvia	31,697	27,936	25,122	22,862	20,877
Lietuva	49,780	44,378	40,592	37,541	35,128
Hungary	156,580	150,429	143,072	138,912	132,110
Poland	518,495	468,213	440,537	418,544	387,063
OECD - total	29,253,935	30,148,226	28,353,146	26,782,808	27,739,817

1.2. Tabula. Baltijas valstu NUTS 3 reģionu IKP rādītāji

GEO/TIME	2007	2006	2005	2004	2003
Põhja-Eesti	13,829	12,690	10,916	10,036	9,084
Lääne-Eesti	1,953	1,763	1,637	1,420	1,299
Kesk-Eesti	1,543	1,344	1,235	1,160	1,070
Kirde-Eesti	1,776	1,575	1,511	1,314	1,216
Lõuna-Eesti	4,062	3,594	3,354	2,866	2,661
Kurzeme	3,259	2,883	2,679	2,727	2,478
Latgale	2,619	2,098	1,919	1,684	1,724
Rīga	17,255	15,399	14,410	13,293	11,729
Pierīga	3,904	3,674	2,800	2,227	2,109
Vidzeme	2,127	1,846	1,565	1,454	1,342
Zemgale	2,534	2,036	1,748	1,478	1,495
Alytaus apskritis	1,706	1,540	1,463	1,393	1,340
Kauno apskritis	9,590	8,514	7,820	7,133	6,737
Klaipėdos apskritis	5,714	5,151	4,739	4,295	4,110
Marijampoles apskritis	1,602	1,496	1,371	1,294	1,249
Panevezio apskritis	2,927	2,787	2,769	2,679	2,437
Siaulių apskritis	3,682	3,358	3,121	2,992	2,705
Tauragės apskritis	842	786	742	731	706
Telsių apskritis)	2,123	1,881	1,804	1,708	1,519
Utenos apskritis	1,996	1,832	1,794	1,710	1,656
Vilniaus apskritis	19,598	17,033	14,969	13,607	12,670

$$National = \frac{GDP_i}{GDP_{OECD}} \cdot 100$$

$$Pieaugums = National_t - National_{t_b}$$

1.3. Tabula. Latvijas un OECD valstu IKP izaugsmes salīdzinājums

	GDP		Reg/OECD (%)		
	2003	2007	2003	2007	Pieaugums, procentpunkti
OECD	27,739,817	29,253,935			
Latvija	20,877	31,697	0.075	0.108	0.033
Kurzeme	2,478	3,259	0.009	0.011	0.002
Latgale	1,724	2,619	0.006	0.009	0.003
Rīga	11,729	17,255	0.042	0.059	0.017
Pierīga	2,109	3,904	0.008	0.013	0.006
Vidzeme	1,342	2,127	0.005	0.007	0.002
Zemgale	1,495	2,534	0.005	0.009	0.003

1.4. Tabula. Lietuvas un OECD valstu IKP izaugsmes salīdzinājums

	GDP		Reg/OECD (%)		
	2003	2007	2003	2007	Pieaugums, procentpunkti
Lietuva	35128	49780	0.127	0.170	0.044
Alytaus apskritis	1,340	1,706	0.005	0.006	0.001
Kauno apskritis	6,737	9,590	0.024	0.033	0.008
Klaipēdos apskritis	4,110	5,714	0.015	0.020	0.005
Marijampoles apskritis	1,249	1,602	0.005	0.005	0.001
Panevežio apskritis	2,437	2,927	0.009	0.010	0.001
Siauli apskritis	2,705	3,682	0.010	0.013	0.003
Taurages apskritis	706	842	0.003	0.003	0.000
Telsiu apskritis)	1,519	2,123	0.005	0.007	0.002
Utenos apskritis	1,656	1,996	0.006	0.007	0.001
Vilniaus apskritis	12,670	19,598	0.046	0.067	0.021

1.5. **Tabula.** Igaunijas un OECD valstu IKP izaugsmes salīdzinājums

	GDP		Reg/OECD (%)		
	2003	2007	2003	2007	Pieaugums, procentpunkti
Igaunija	15,330	23,163	0.055	0.079	0.024
Põhja-Eesti	9,084	13,829	0.033	0.047	0.015
Lääne-Eesti	1,299	1,953	0.005	0.007	0.002
Kesk-Eesti	1,070	1,543	0.004	0.005	0.001
Kirde-Eesti	1,216	1,776	0.004	0.006	0.002
Lõuna-Eesti	2,661	4,062	0.010	0.014	0.004

$$National = \frac{GDP_i}{GDP_{EU}} \cdot 100$$

$$Pieaugums = National_t - National_{t_b}$$

1.6. **Tabula.** Latvijas un ES valstu IKP izaugsmes salīdzinājums

	GDP		Reg/EU (%)		
	2003	2007	2003	2007	Pieaugums, procentpunkti
EU	10,118,456	12,397,992			
Latvija	20,877	31697.000	0.206	0.256	0.049
Kurzeme	2,478	3259.000	0.024	0.026	0.002
Latgale	1,724	2619.000	0.017	0.021	0.004
Rīga	11,729	17255.000	0.116	0.139	0.023
Pierīga	2,109	3904.000	0.021	0.031	0.011
Vidzeme	1,342	2127.000	0.013	0.017	0.004
Zemgale	1,495	2534.000	0.015	0.020	0.006

1.7. **Tabula.** Lietuvas un ES valstu IKP izaugsmes salīdzinājums

	GDP		Reg/EU (%)		
	2003	2007	2003	2007	Pieaugums, procentpunkti
Lietuva	35,128	49,780	0.347	0.402	0.054
Alytaus apskritis	1,340	1,706	0.013	0.014	0.001
Kauno apskritis	6,737	9,590	0.067	0.077	0.011
Klaipēdas apskritis	4,110	5,714	0.041	0.046	0.005
Marijampoles apskritis	1,249	1,602	0.012	0.013	0.001
Panevezio apskritis	2,437	2,927	0.024	0.024	0.000
Siauliu apskritis	2,705	3,682	0.027	0.030	0.003
Tauragē apskritis	706	842	0.007	0.007	0.000
Telsiu apskritis)	1,519	2,123	0.015	0.017	0.002
Utenos apskritis	1,656	1,996	0.016	0.016	0.000
Vilniaus apskritis	12,670	19,598	0.125	0.158	0.033

1.8. **Tabula.** Igaunijas un ES valstu IKP izaugsmes salīdzinājums

	GDP		Reg/EU (%)		
	2003	2007	2003	2007	Pieaugums, procentpunkti
Igaunija	15,330	23,163	0.152	0.187	0.035
Põhja-Eesti	9,084	13,829	0.090	0.112	0.022
Lääne-Eesti	1,299	1,953	0.013	0.016	0.003
Kesk-Eesti	1,070	1,543	0.011	0.012	0.002
Kirde-Eesti	1,216	1,776	0.012	0.014	0.002
Lõuna-Eesti	2,661	4,062	0.026	0.033	0.006

2. Produktivitātes rādītāji

$$Productivity_j = \frac{GDP_j}{E_j} ; Productivity_i = \frac{GDP_i}{E_i}$$

2.1. Tabula. Produktivitātes rādītāji

GEO/TIME	2007	2006	2005	2004	2003
European Union (27 countries)	0.0565937	0.054437	0.0525229	0.051212	0.0492132
Estonia	0.0353472	0.0324416	0.0307096	0.0282049	0.0257951
Latvia	0.0283515	0.0256977	0.024303	0.0224578	0.0207339
Lithuania	0.0324469	0.0296051	0.0275405	0.0262048	0.0245205
Hungary	0.0398808	0.0382771	0.036671	0.0356148	0.0336852
Poland	0.0340209	0.0320834	0.0312092	0.0303427	0.0284254
OECD total	0.0554845	0.0580244	0.0555718	0.0532687	0.0555721

2.2. Tabula. Baltijas valstu NUTS 3 reģionu produktivitātes rādītāji

GEO/TIME	2007	2006	2005	2004	2003
Põhja-Eesti	0.0454304	0.0424699	0.0379687	0.0363755	0.0329369
Lääne-Eesti	0.02625	0.0253305	0.0241445	0.0206096	0.018637
Kesk-Eesti	0.0279024	0.0234146	0.0216287	0.0203866	0.0194192
Kirde-Eesti	0.0231551	0.0200893	0.0212817	0.0194955	0.0181222
Lõuna-Eesti	0.0267589	0.0236603	0.0238041	0.0199028	0.0186606
Kurzeme	0.0226162	0.0211519	0.0206554	0.0211888	0.018945
Latgale	0.0167028	0.0133376	0.0142043	0.0125954	0.013231
Rīga	0.0446096	0.0404173	0.0394039	0.0360049	0.0328728
Pierīga	0.0208102	0.0216755	0.0163075	0.0135876	0.0131402
Vidzeme	0.0202958	0.0180098	0.0151942	0.0147915	0.0134874
Zemgale	0.019197	0.0160189	0.0145303	0.0129309	0.0125525
Alytaus apskritis	0.0237936	0.0217822	0.0202632	0.0207292	0.0200299
Kauno apskritis	0.0307668	0.0282763	0.0273714	0.0239926	0.0233276
Klaipėdos apskritis	0.0339311	0.0311239	0.028826	0.0281086	0.0269508
Marijampoles apskritis	0.0197048	0.0202985	0.0188066	0.0173226	0.0158302
Panevezio apskritis	0.0247213	0.0248839	0.0238707	0.0227226	0.0206876
Siauliai apskritis	0.0249627	0.0221943	0.0206552	0.0207634	0.0182401
Taurages apskritis	0.0163495	0.0146642	0.0131327	0.0133883	0.0124956
Telsiu apskritis)	0.0273582	0.0252483	0.0247123	0.0240225	0.0210388
Utenos apskritis	0.024551	0.024042	0.024375	0.0258308	0.0247534
Vilniaus apskritis	0.0467287	0.041676	0.0378674	0.0358551	0.0336163

$$Productivity\ rate = \frac{\frac{GDP_i}{E_i}}{\frac{GDP_j}{E_j}}$$

$$Pieaugums = Productivity\ rate_t - Productivity\ rate_{t_b}$$

2.3. Tabula. Latvijas reģionu izaugsme salīdzinoši pret valsts kopējiem izaugsmes tempiem

	Productivity rate		Reg/Valsts		Pieaugums
	2003	2007	2003	2007	
Latvija	0.021	0.028	-	-	-
Kurzeme	0.019	0.023	0.914	0.798	-0.116
Latgale	0.013	0.017	0.638	0.589	-0.049
Rīga	0.033	0.045	1.585	1.573	-0.012
Pierīga	0.013	0.021	0.634	0.734	0.100
Vidzeme	0.013	0.020	0.651	0.716	0.065
Zemgale	0.013	0.019	0.605	0.677	0.072

2.4. Tabula. Lietuvas reģionu izaugsme salīdzinoši pret valsts kopējiem izaugsmes tempiem

	Productivity rate		Reg/Valsts		Pieaugums
	2003	2007	2003	2007	
Lietuva	0.025	0.032	-	-	-
Alytaus apskritis	0.020	0.024	0.817	0.733	-0.084
Kauno apskritis	0.023	0.031	0.951	0.948	-0.003
Klaipēdas apskritis	0.027	0.034	1.099	1.046	-0.053
Marijampoles apskritis	0.016	0.020	0.646	0.607	-0.038
Panevezio apskritis	0.021	0.025	0.844	0.762	-0.082
Siauli apskritis	0.018	0.025	0.744	0.769	0.025
Tauragē apskritis	0.012	0.016	0.510	0.504	-0.006
Telsiu apskritis	0.021	0.027	0.858	0.843	-0.015
Utenas apskritis	0.025	0.025	1.009	0.757	-0.253
Vilniaus apskritis	0.034	0.047	1.371	1.440	0.069

2.5. Tabula. Igaunijas reģionu izaugsme salīdzinoši pret valsts kopējiem izaugsmes tempiem

	Productivity rate		Reg/Valsts		Pieaugums
	2003	2007	2003	2007	
Igaunija	0.026	0.035	-	-	-
Põhja-Eesti	0.033	0.045	1.277	1.285	0.008
Lääne-Eesti	0.019	0.026	0.723	0.743	0.020
Kesk-Eesti	0.019	0.028	0.753	0.789	0.037
Kirde-Eesti	0.018	0.023	0.703	0.655	-0.047
Lõuna-Eesti	0.019	0.027	0.723	0.757	0.034

3. Nodarbinātība

$$Employment\ rate_j = \frac{E_j}{LF_j} ; \quad Employment\ rate_i = \frac{E_i}{LF_i}$$

3.1. Tabula. Nodarbinātība

GEO/TIME	2007	2006	2005	2004	2003
European Union (27 countries)	0.9281763	0.9177084	0.9104834	0.907682	0.9089452
Estonia	0.953441	0.9410309	0.9208611	0.9035048	0.8997729
Latvia	0.9400488	0.9318532	0.9109897	0.8958902	0.8946246
Lithuania	0.9569611	0.9437169	0.9172319	0.8861261	0.8755653
Hungary	0.9263838	0.9254244	0.9281109	0.9391991	0.9413162
Poland	0.9039818	0.8618641	0.8225395	0.8102525	0.80383
OECD total	527244740	519578236	510207224	502786522	499168009

3.2. Tabula. Baltijas valstu NUTS 3 reģionu nodarbinātības rādītāji

GEO/TIME	2007	2006	2005	2004	2003
Põhja-Eesti	0.964512	0.9497775	0.9292178	0.9153948	0.9141531
Lääne-Eesti	0.9649805	0.96	0.9429764	0.9260753	0.9159001
Kesk-Eesti	0.955095	0.9487603	0.9376026	0.914791	0.90625
Kirde-Eesti	0.9034158	0.8858757	0.8513189	0.8209501	0.8253383

3.2. Tabula. Turpinājums

Lōuna-Eesti	0.954717	0.9464174	0.9337309	0.9195402	0.9106003
Kurzeme	0.9480263	0.9240678	0.888965	0.8912742	0.9033149
Latgale	0.9196481	0.8897059	0.8682519	0.8698764	0.8433657
Rīga	0.9427248	0.9419036	0.9209267	0.8991719	0.8924462
Pierīga	0.9508363	0.9501121	0.9191649	0.9090405	0.9171429
Vidzeme	0.9340463	0.9343665	0.9147425	0.9034926	0.9078467
Zemgale	0.9348442	0.9325018	0.9369159	0.8894942	0.9022727
Alytaus apskritis	0.9676113	0.9477212	0.9174079	0.8389513	0.8643411
Kauno apskritis	0.9576037	0.9406435	0.9104525	0.8960217	0.8783455
Klaipēdos apskritis	0.9589977	0.931345	0.9293386	0.8721461	0.8744266
Marijampoles apskritis	0.9806996	0.9735799	0.9694149	0.9302615	0.9238876
Panevežio apskritis	0.9344909	0.9187859	0.890937	0.8733333	0.8843844
Siauli apskritis	0.95593	0.9415059	0.8972684	0.872276	0.8298825
Tauragē apskritis	0.9662289	0.9571429	0.9400998	0.91	0.904
Telsi apskritis)	0.9568434	0.943038	0.9205549	0.895466	0.8730351
Utenos apskritis	0.9553467	0.9407407	0.9399745	0.8756614	0.8457649
Vilniaus apskritis	0.9551355	0.9502441	0.913566	0.8885507	0.8826698

$$Employment\ rate = \frac{\frac{E_i}{LF_i}}{\frac{E_j}{LF_j}}$$

$$Pieaugums = Employment\ rate_t - Employment\ rate_{t_b}$$

3.3. Tabula. Latvijas reģionu nodarbinātība salīdzinoši pret valsts kopējo nodarbinātības līmeni

	Employment rate		Reg/Valsts		Pieaugums
	2003	2007	2003	2007	
Latvija	0.895	0.940	-	-	-
Kurzeme	0.903	0.948	1.010	1.008	-0.001
Latgale	0.843	0.920	0.943	0.978	0.036
Rīga	0.892	0.943	0.998	1.003	0.005
Pierīga	0.917	0.951	1.025	1.011	-0.014
Vidzeme	0.908	0.934	1.015	0.994	-0.021
Zemgale	0.902	0.935	1.009	0.994	-0.014

3.4. Tabula. Lietuvas reģionu nodarbinātība salīdzinoši pret valsts kopējo nodarbinātības līmeni

	Employment rate		Reg/Valsts		Pieaugums
	2003	2007	2003	2007	
Lietuva	0.876	0.957	-	-	-
Alytaus apskritis	0.864	0.968	0.987	1.011	0.024
Kauno apskritis	0.878	0.958	1.003	1.001	-0.003
Klaipedos apskritis	0.874	0.959	0.999	1.002	0.003
Marijampoles apskritis	0.924	0.981	1.055	1.025	-0.030
Panevezio apskritis	0.884	0.934	1.010	0.977	-0.034
Siauliu apskritis	0.830	0.956	0.948	0.999	0.051
Taurages apskritis	0.904	0.966	1.032	1.010	-0.023
Telsiu apskritis)	0.873	0.957	0.997	1.000	0.003
Utenos apskritis	0.846	0.955	0.966	0.998	0.032
Vilniaus apskritis	0.883	0.955	1.008	0.998	-0.010

3.5. Tabula. Igaunijas reģionu nodarbinātība salīdzinoši pret valsts kopējo nodarbinātības līmeni

	Employment rate		Reg/Valsts		Pieaugums
	2003	2007	2003	2007	
Igaunija	0.900	0.953	-	-	-
Põhja-Eesti	0.914	0.965	1.016	1.012	-0.004
Lääne-Eesti	0.916	0.965	1.018	1.012	-0.006
Kesk-Eesti	0.906	0.955	1.007	1.002	-0.005
Kirde-Eesti	0.825	0.903	0.917	0.948	0.030
Lõuna-Eesti	0.911	0.955	1.012	1.001	-0.011

4. Līdzdalība

$$Participation\ rate_j = \frac{LF_j}{WA_j} \quad ; \quad Participation\ rate_i = \frac{LF_i}{WA_i}$$

4.1. Tabula. Līdzdalības līmenis

GEO/TIME	2007	2006	2005	2004	2003
Estonia	0.752549	0.7490187	0.7195602	0.7192933	0.7212006
Latvia	0.7561284	0.738161	0.716422	0.7158652	0.7081774
Lithuania	0.6911879	0.6843369	0.6916863	0.6971001	0.7052881
Hungary	0.0052576	0.0053061	0.005291	0.0052688	0.0053241

4.2. Tabula. Baltijas valstu NUTS 3 reģionu līdzdalības līmeņa rādītāji

GEO/TIME	2007	2006	2005	2004	2003
Põhja-Eesti	0.8692802				
Lääne-Eesti	0.7132879				
Kesk-Eesti	0.6122384				
Kirde-Eesti	0.7246501				
Lõuna-Eesti	0.6900592				
Kurzeme	0.7306779	0.705367	0.6945403	0.6837769	0.6829931
Latgale	0.6993523	0.7176839	0.6273915	0.615142	0.613212
Rīga	0.8159345	0.7965405	0.7765156	0.7992603	0.7749459
Pierīga	0.7610033	0.6954976	0.7372646	0.718739	0.7090302
Vidzeme	0.6887154	0.6689228	0.6852274	0.6597818	0.6600819
Zemgale	0.72032	0.693173	0.6528238	0.6529969	0.6715233
Alytaus apskritis	0.6209983	0.6235581	0.6548729	0.6657137	0.6399762
Kauno apskritis	0.700122	0.6866859	0.6704426	0.7066897	0.6970237
Klaipėdos apskritis	0.6676578	0.6766147	0.6752063	0.6716143	0.6703722
Marijampoles apskritis	0.6901202	0.629768	0.6258635	0.6708942	0.7153387
Panevezio apskritis	0.6617812	0.6341395	0.6747023	0.6991595	0.6879739
Siauliai apskritis	0.6431337	0.6684164	0.69828	0.6844945	0.7378352
Taurages apskritis	0.628308	0.6590484	0.7072668	0.7078059	0.7392338
Telsiu apskritis)	0.6911009	0.6750117	0.6776793	0.682453	0.7122924
Utenos apskritis	0.7282031	0.6887931	0.660793	0.6360317	0.6617641
Vilniaus apskritis	0.7297729	0.7165873	0.7233778	0.7185663	0.72163

$$Participation\ rate = \frac{\frac{LF_i}{WA_i}}{\frac{LF_j}{WA_j}}$$

$$Pieaugums = Participation\ rate_t - Participation\ rate_{t_b}$$

4.3. **Tabula.** Līdzdalības līmenis Latvijas reģionos salīdzinoši pret valsts kopējo līdzdalības līmeni

	Participation rate		Reg/Valsts		Pieaugums
	2003	2007	2003	2007	
Latvija	0.708	0.756	-	-	-
Kurzeme	0.683	0.731	0.964	0.966	0.002
Latgale	0.613	0.699	0.866	0.925	0.059
Rīga	0.775	0.816	1.094	1.079	-0.015
Pierīga	0.709	0.761	1.001	1.006	0.005
Vidzeme	0.660	0.689	0.932	0.911	-0.021
Zemgale	0.672	0.720	0.948	0.953	0.004

4.4. **Tabula.** Līdzdalības līmenis Lietuvas reģionos salīdzinoši pret valsts kopējo līdzdalības līmeni

	Participation rate		Reg/Valsts		Pieaugums
	2000	2007	2000	2007	
Lietuva	0.705	0.691	-	-	-
Alytaus apskritis	0.640	0.621	0.907	0.898	-0.009
Kauno apskritis	0.697	0.700	0.988	1.013	0.025
Klaipēdos apskritis	0.670	0.668	0.950	0.966	0.015
Marijampoles apskritis	0.715	0.690	1.014	0.998	-0.016
Panevezio apskritis	0.688	0.662	0.975	0.957	-0.018
Siauli apskritis	0.738	0.643	1.046	0.930	-0.116
Taurages apskritis	0.739	0.628	1.048	0.909	-0.139
Telsiu apskritis)	0.712	0.691	1.010	1.000	-0.010
Utenos apskritis	0.662	0.728	0.938	1.054	0.115
Vilniaus apskritis	0.722	0.730	1.023	1.056	0.033

4.5. **Tabula.** Līdzdalības līmenis Igaunijas reģionos salīdzinoši pret valsts kopējo līdzdalības līmeni

	Participation rate		Reg/Valsts		Pieaugums
	2003	2007	2003	2007	
Igaunija	0.721	0.724	-	-	-
Põhja-Eesti	*	0.869	*	1.201	*
Lääne-Eesti	*	0.713	*	0.986	*
Kesk-Eesti	*	0.612	*	0.846	*
Kirde-Eesti	*	0.725	*	1.002	*
Lõuna-Eesti	*	0.690	*	0.954	*

5. Aktivitāte

$$Activity\ rate_j = \frac{WA_j}{P_j} ; \quad Activity\ rate_i = \frac{WA_i}{P_i}$$

$$Participation\ rate = \frac{\frac{WA_i}{P_i}}{\frac{WA_j}{P_j}}$$

$$Pieaugums = Activity\ rate_t - Activity\ rate_{t_b}$$

5.1. **Tabula.** Aktivitātes rādītāji

GEO/TIME	2007	2006	2005	2004	2003
Estonia	0.6803411	0.6818948	0.6802703	0.6782155	0.6753714
Latvia	0.6894655	0.6887566	0.6867064	0.6844205	0.6816662
Lithuania	0.685249	0.6820116	0.6782316	0.673034	0.6699978

5.2. **Tabula.** Baltijas valstu NUTS 3 reģionu aktivitātes līmeņa rādītāji

GEO/TIME	2007	2006	2005	2004	2003
Põhja-Eesti	0.6953195	:	:	:	:
Lääne-Eesti	0.6689379	:	:	:	:
Kesk-Eesti	0.6724762	:	:	:	:
Kirde-Eesti	0.6821622	:	:	:	:
Lõuna-Eesti	0.6653682	:	:	:	:
Kurzeme	0.679708	0.6779787	0.6761675	0.6739773	0.6718575
Latgale	0.687616	0.6847527	0.6807037	0.6768531	0.6722
Rīga	0.6960131	0.6979609	0.6988433	0.6987165	0.6978959
Pierīga	0.6947063	0.6944446	0.6921232	0.690525	0.6877301
Vidzeme	0.67782	0.6747682	0.6695501	0.6643849	0.659766
Zemgale	0.6886033	0.6865451	0.6825679	0.6785924	0.6747355
Alytaus apskritis	0.6667822	0.6617548	0.6572346	0.6510684	0.6490394
Kauno apskritis	0.6864462	0.6845743	0.6825628	0.6790316	0.6776194
Klaipėdos apskritis	0.693092	0.6900229	0.6855269	0.6806628	0.6775814
Marijampoles apskritis	0.6579001	0.6537391	0.6480134	0.6409637	0.6363515
Panevežio apskritis	0.6668071	0.66371	0.66002	0.654182	0.6507507
Siaulių apskritis	0.6782872	0.6734143	0.668498	0.6629001	0.6596335
Tauragės apskritis	0.6592451	0.6537438	0.6462911	0.6386622	0.633439
Telsių apskritis)	0.6722059	0.6669117	0.6610831	0.6531062	0.6481296
Utenos apskritis	0.6687707	0.6654764	0.6620627	0.6562864	0.6526967
Vilniaus apskritis	0.7097507	0.7075723	0.7049231	0.7005878	0.6977043

5.3. **Tabula.** Aktivitātes līmenis Latvijas reģionos salīdzinoši pret valsts kopējo līdzdalības līmeni

	Activity rate		Reg/Valsts		Pieaugums
	2003	2007	2003	2007	
Latvija	0.682	0.689	-	-	-
Kurzeme	0.672	0.680	0.986	0.986	0.000
Latgale	0.672	0.688	0.986	0.997	0.011
Rīga	0.698	0.696	1.024	1.009	-0.014
Pierīga	0.688	0.695	1.009	1.008	-0.001
Vidzeme	0.660	0.678	0.968	0.983	0.015
Zemgale	0.675	0.689	0.990	0.999	0.009

5.4. Tabula. Aktivitātes līmenis Lietuvas reģionos salīdzinoši pret valsts kopējo līdzdalības līmeni

	Activity rate		Reg/Valsts		Pieaugums
	2003	2007	2003	2007	
Lietuva	0.670	0.685	-	-	-
Alytaus apskritis	0.649	0.667	0.969	0.973	0.004
Kauno apskritis	0.678	0.686	1.011	1.002	-0.010
Klaipēdas apskritis	0.678	0.693	1.011	1.011	0.000
Marijampoles apskritis	0.636	0.658	0.950	0.960	0.010
Panevezio apskritis	0.651	0.667	0.971	0.973	0.002
Siauliu apskritis	0.660	0.678	0.985	0.990	0.005
Taurages apskritis	0.633	0.659	0.945	0.962	0.017
Telsiu apskritis)	0.648	0.672	0.967	0.981	0.014
Utenos apskritis	0.653	0.669	0.974	0.976	0.002
Vilniaus apskritis	0.698	0.710	1.041	1.036	-0.006

5.5. Tabula. Aktivitātes līmenis Igaunijas reģionos salīdzinoši pret valsts kopējo līdzdalības līmeni

	Activity rate		Reg/Valsts		Pieaugums
	2007	2007	2007	2007	
Igaunija	0.675	0.668	-	-	-
Põhja-Eesti	*	0.695	*	0.961	*
Lääne-Eesti	*	0.669	*	0.925	*
Kesk-Eesti	*	0.672	*	0.929	*
Kirde-Eesti	*	0.682	*	0.943	*
Lõuna-Eesti	*	0.665	*	0.920	*

*Dati nav pieejami

6. Iedzīvotāji

6.1. Tabula. Iedzīvotāju skaits

GEO/TIME	2007	2006	2005	2004	2003
Estonia	1342409	1344684	1347510	1351069	1356045
Latvia	2281305	2294590	2306434	2319203	2331480
Lithuania	3384879	3403284	3425324	3445857	3462553

6.2. Tabula. Iedzīvotāju skaits Baltijas valstu NUTS 3 reģionos

GEO/TIME	2007	2006	2005	2004	2003
Põhja-Eesti	522147	521313	521038	:	:
Lääne-Eesti	161586	162168	162787	:	:
Kesk-Eesti	140631	141096	141637	:	:
Kirde-Eesti	171748	172775	173777	:	:
Lõuna-Eesti	346297	347332	348271	:	:
Kurzeme	306052	308433	310673	313334	315555
Latgale	354554	359762	364345	369151	374817
Rīga	722485	727578	731762	735241	739232
Pierīga	373198	369370	366075	363283	358885
Vidzeme	240347	243039	245426	248204	251665
Zemgale	284669	286408	288153	289990	291326
Alytaus apskritis	178955	180786	182851	184807	186340
Kauno apskritis	677284	680937	685723	691445	696143
Klaipėdos apskritis	379472	380612	382179	383250	383945
Marijampoles apskritis	182587	183870	185419	186736	187607
Panevezio apskritis	287119	289628	292376	295161	297521
Siauliu apskritis	353713	357015	360755	364076	367166
Taurages apskritis	128679	129976	131481	132729	133473
Telsiu apskritis)	174573	175488	177008	178141	179137
Utenos apskritis	174743	176711	178977	181113	183131
Vilniaus apskritis	847754	848261	848555	848399	848090

$$Population = \frac{P_i}{P_j} \cdot 100$$

$$Pieaugums = Population_t - Population_{t_b}$$

6.3. Tabula. Latvijas iedzīvotāju skaita izmaiņu dinamika reģionos salīdzinoši pret valsts kopējo izmaiņu dinamiku

	Population		Reg/Valsts		Pieaugums
	2003	2007	2003	2007	
Latvija	2331480	2281305	-	-	-
Kurzeme	315555	306052	13.535	13.416	-0.119
Latgale	374817	354554	16.076	15.542	-0.535
Rīga	739232	722485	31.707	31.670	-0.037
Pierīga	358885	373198	15.393	16.359	0.966
Vidzeme	251665	240347	10.794	10.536	-0.259
Zemgale	291326	284669	12.495	12.478	-0.017

6.4. Tabula. Lietuvas iedzīvotāju skaita izmaiņu dinamika reģionos salīdzinoši pret valsts kopējo izmaiņu dinamiku

	Population		Reg/Valsts		Pieaugums
	2003	2007	2003	2007	
Lietuva	3462553	3384879	-	-	-
Alytaus apskritis	186340	178955	5.382	5.287	-0.095
Kauno apskritis	696143	677284	20.105	20.009	-0.096
Klaipēdas apskritis	383945	379472	11.088	11.211	0.122
Marijampoles apskritis	187607	182587	5.418	5.394	-0.024
Panevezio apskritis	297521	287119	8.593	8.482	-0.110
Siauliai apskritis	367166	353713	10.604	10.450	-0.154
Tauragės apskritis	133473	128679	3.855	3.802	-0.053
Telsiu apskritis)	179137	174573	5.174	5.157	-0.016
Utenos apskritis	183131	174743	5.289	5.162	-0.126
Vilniaus apskritis	848090	847754	24.493	25.045	0.552

6.5. Tabula. Igaunijas iedzīvotāju skaita izmaiņu dinamika reģionos salīdzinoši pret valsts kopējo izmaiņu dinamiku

	Population		Reg/Valsts		Pieaugums
	2003	2007	2003	2007	
Igaunija	1356045	1372071	-	-	-
Põhja-Eesti	*	522147	*	38.055	*
Lääne-Eesti	*	161586	*	11.777	*
Kesk-Eesti	*	140631	*	10.250	*
Kirde-Eesti	*	171748	*	12.517	*
Lõuna-Eesti	*	346297	*	25.239	*

6.6. Tabula. Baltijas valstu NUTS 3 reģionu rādītāju kopsavilkums

Country	Region	National	Productivity rate	Population	Employment rate	Participation rate	Activity rate
Estonia	Põhja-Eesti	0.022	0.008	*	-0.004	*	*
	Lääne-Eesti	0.003	0.020	*	-0.006	*	*
	Kesk-Eesti	0.002	0.037	*	-0.005	*	*
	Kirde-Eesti	0.002	-0.047	*	0.030	*	*
	Lõuna-Eesti	0.006	0.034	*	-0.011	*	*
Latvia	Kurzeme	0.002	-0.116	-0.119	-0.001	0.002	0.000
	Latgale	0.004	-0.049	-0.535	0.036	0.059	0.011
	Rīga	0.023	-0.012	-0.037	0.005	-0.015	-0.014
	Pierīga	0.011	0.100	0.966	-0.014	0.005	-0.001
	Vidzeme	0.004	0.065	-0.259	-0.021	-0.021	0.015
	Zemgale	0.006	0.072	-0.017	-0.014	0.004	0.009
Lithuania	Alytaus apskritis	0.001	-0.084	-0.095	0.024	-0.009	0.004
	Kauno apskritis	0.011	-0.003	-0.096	-0.003	0.025	-0.010
	Klaipėdos apskritis	0.005	-0.053	0.122	0.003	0.015	0.000
	Marijampoles apskritis	0.001	-0.038	-0.024	-0.030	-0.016	0.010
	Panevezio apskritis	0.000	-0.082	-0.110	-0.034	-0.018	0.002
	Siaulių apskritis	0.003	0.025	-0.154	0.051	-0.116	0.005
	Tauragės apskritis	0.000	-0.006	-0.053	-0.023	-0.139	0.017
	Telsių apskritis	0.002	-0.015	-0.016	0.003	-0.010	0.014
	Utenos apskritis	0.000	-0.253	-0.126	0.032	0.115	0.002
	Vilniaus apskritis	0.033	0.069	0.552	-0.010	0.033	-0.006

*Dati nav pieejami

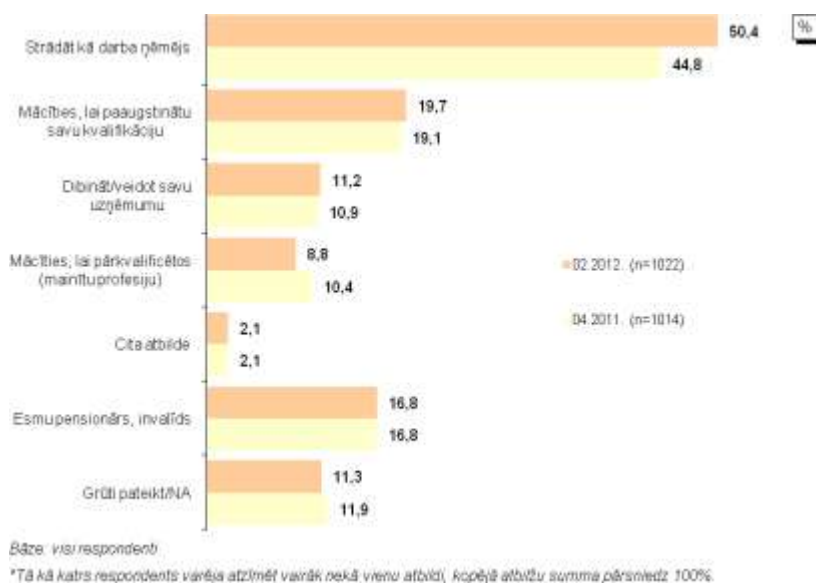
**SOCIOLOĢISKO APTAUJU TEHNISKĀ INFORMĀCIJA
UN PILNS DATU KOPUMS**

Latvijas iedzīvotāju aptauja par iedzīvotāju noskaņojuma tendencēm attiecībā uz nodarbinātības, migrācijas, izglītības jautājumiem.

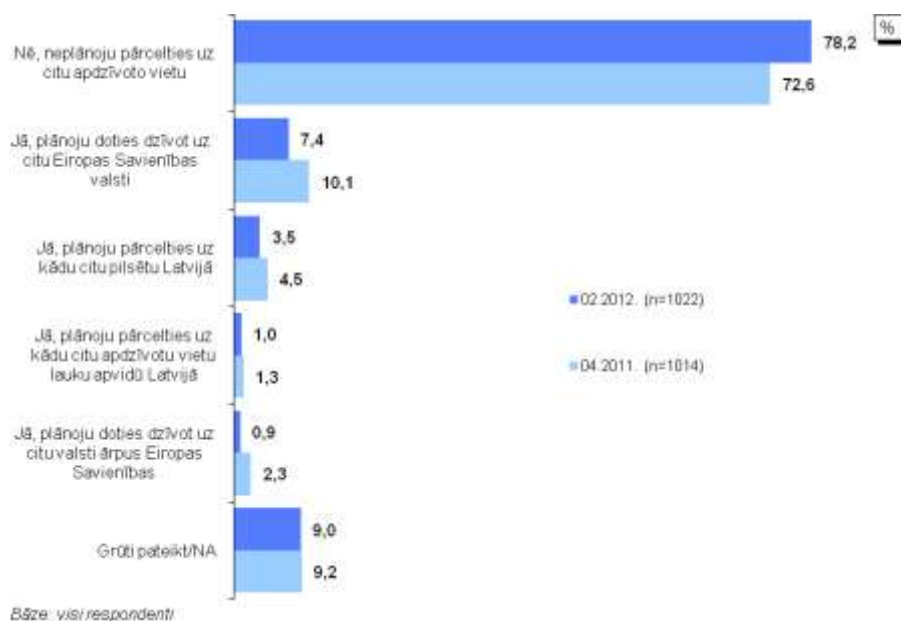
Autora izstrādāti jautājumi atbilstoši pētījuma specifikai.

Aptaujas veicējs – SKDS, Stratificēta nejauša izlase

"Domājot par nākotni, ko Jūs plānojat darīt, lai nodrošinātu sev darba iespējas un ienākumus ilgtermiņā?", 04.2011. un 02.2012. aptauju datu salīdzinājums

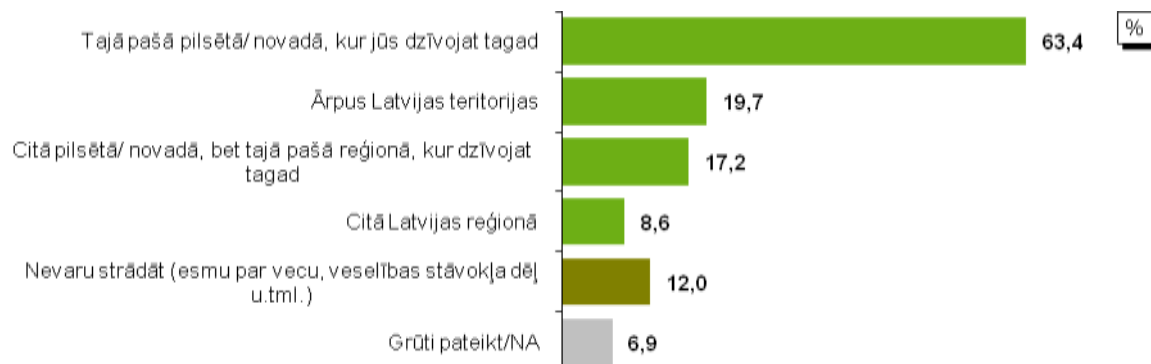

"Domājot par nākotni, vai Jūs plānojat mainīt dzīvesvietu (pārcelties uz citu apdzīvotu vietu Latvijā vai ārzemēs)?" 04.2011. un 02.2012.. aptauju datu salīdzinājums

Februāris, 2012

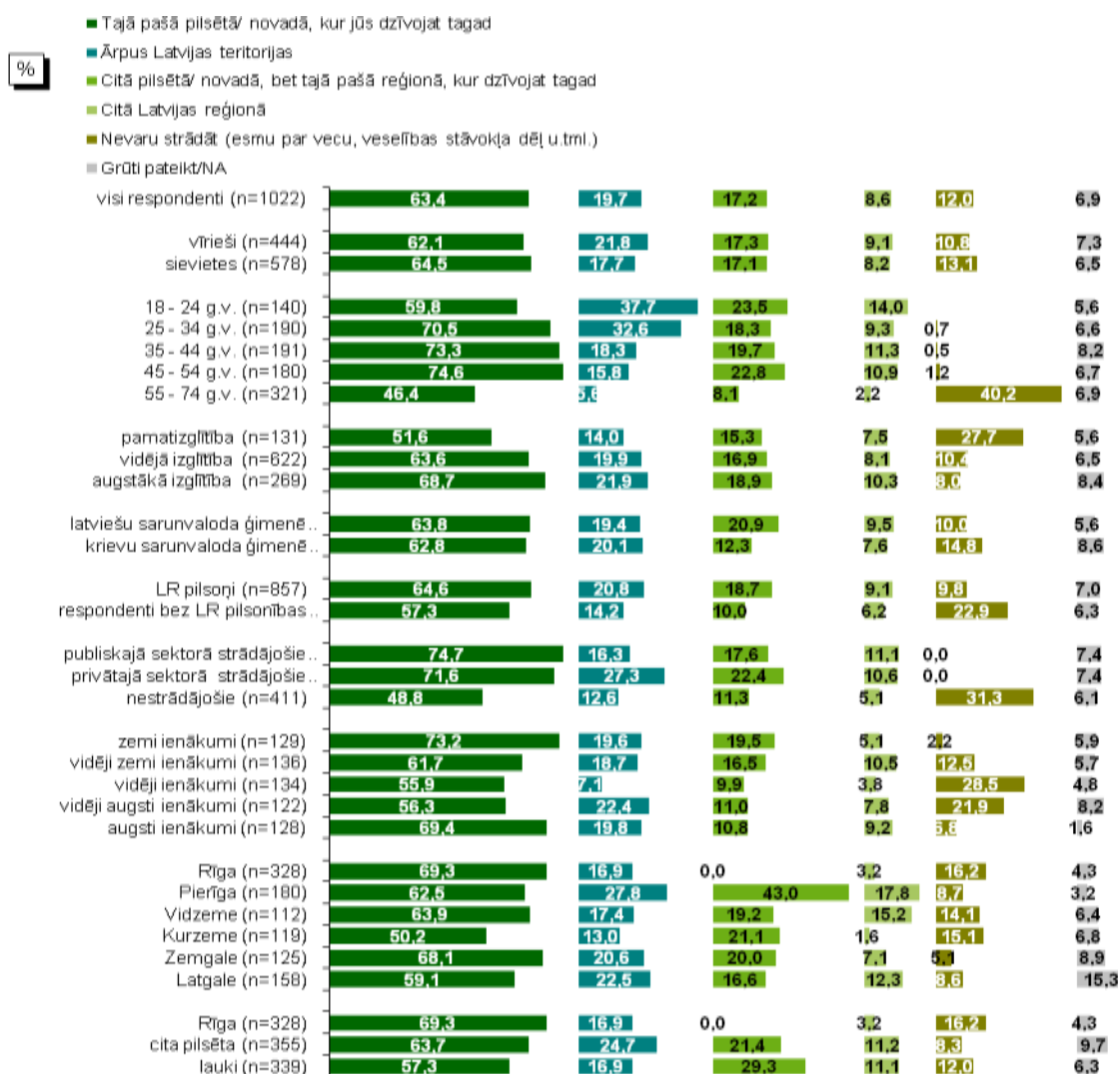
"Sakiet, lūdzu, ja Jums būtu jāatrod jauna darbavieta, vai Jūs to meklētu...?"

Bāze: visi respondenti, n=1022

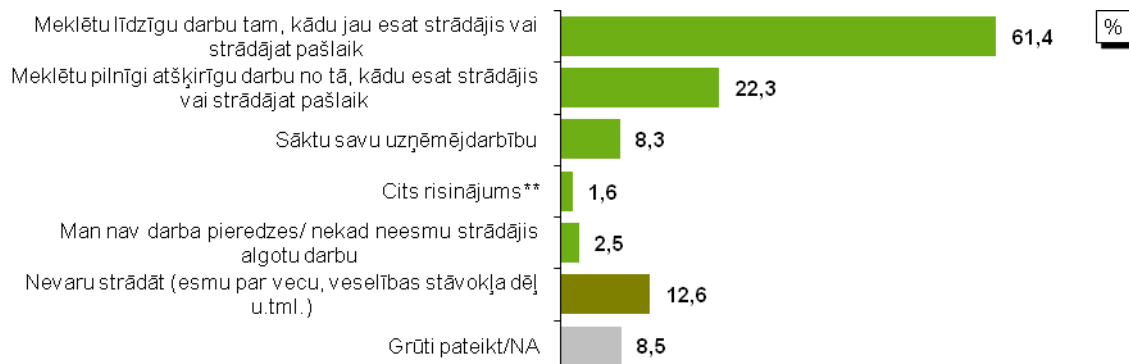
*Tā kā katrs respondents varēja atzīmēt vairāk nekā vienu atbildi, kopējā atbilžu summa pārsniedz 100%.

Atbildes sociāldemogrāfiskajās grupās

Bāze: visi respondenti

"Un, ja Jums būtu jāatrod jauna darbavieta, vai Jūs ..."

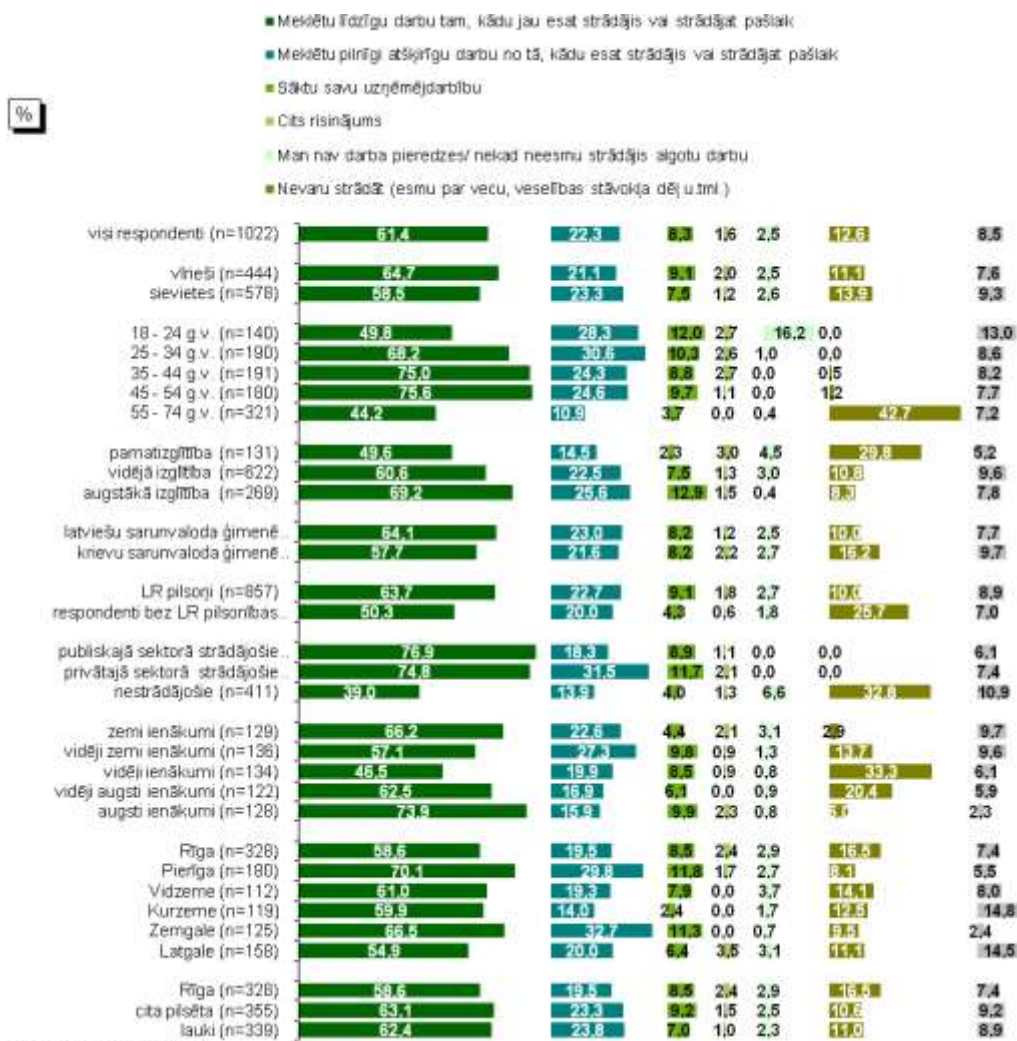

Bāze: visi respondenti, n=1022

*Tā kā katrs respondents varēja atzīmēt vairāk nekā vienu atbildi, kopēiā atbižu summa pārsniedz 100%.

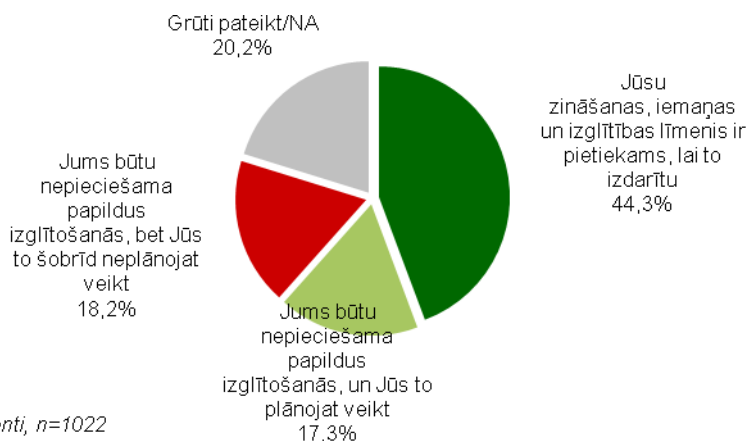
**Kategorijā "Cits risinājums" minēts: "meklētu jebkuru darbu, jebkurā sfērā" (minēts 5 reizes); "meklētu, kur vairāk maksā, kur alga apmierina" (minēts 3 reizes); "brauks prom no Latvijas, izvērtēs iespējas strādāt UK" (minēts 2 reizes); "100 Ls programma" (minēts 1 reizi); "kur ir derīgas manas zināšanas" (minēts 1 reizi); "man z/s te netrūkst darba, maizei vienmēr būs" (minēts 1 reizi); "meklēju darbu, kuru varētu apvienot ar bērnu audzināšanu" (minēts 1 reizi); "skatītos pēc apstākļiem, kādu darbu meklēt" (minēts 1 reizi); "strādātu pēc profesijas" (minēts 1 reizi).

Atbildes sociāldemogrāfiskajās grupās

Bāze: visi respondenti

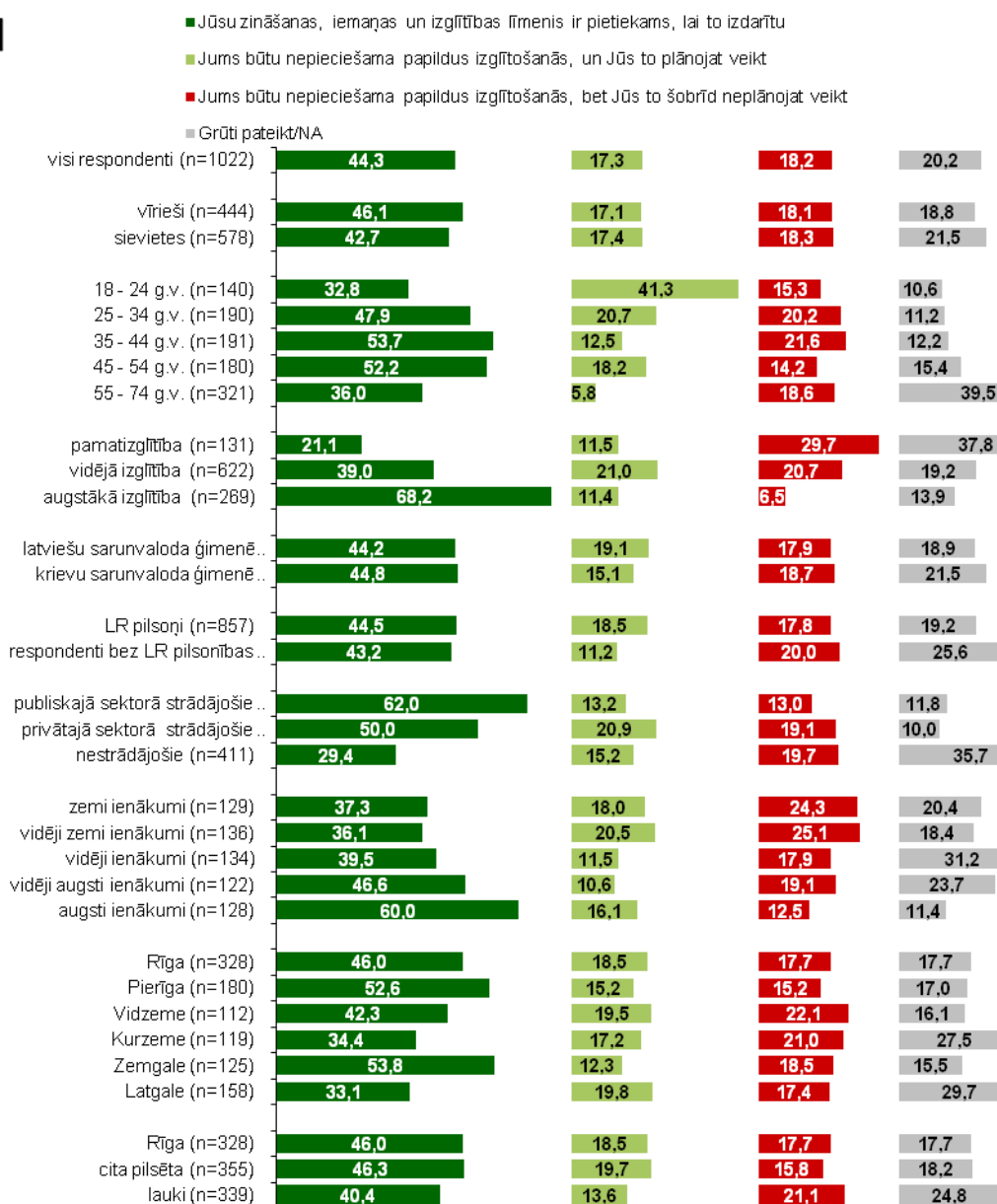
"Ja Jums drīzumā būtu jāatrod jauna darbavieta, vai Jūs domājat, ka ..."

Bāze: visi respondenti, n=1022

Atbildes sociāldemogrāfiskajās grupās

%

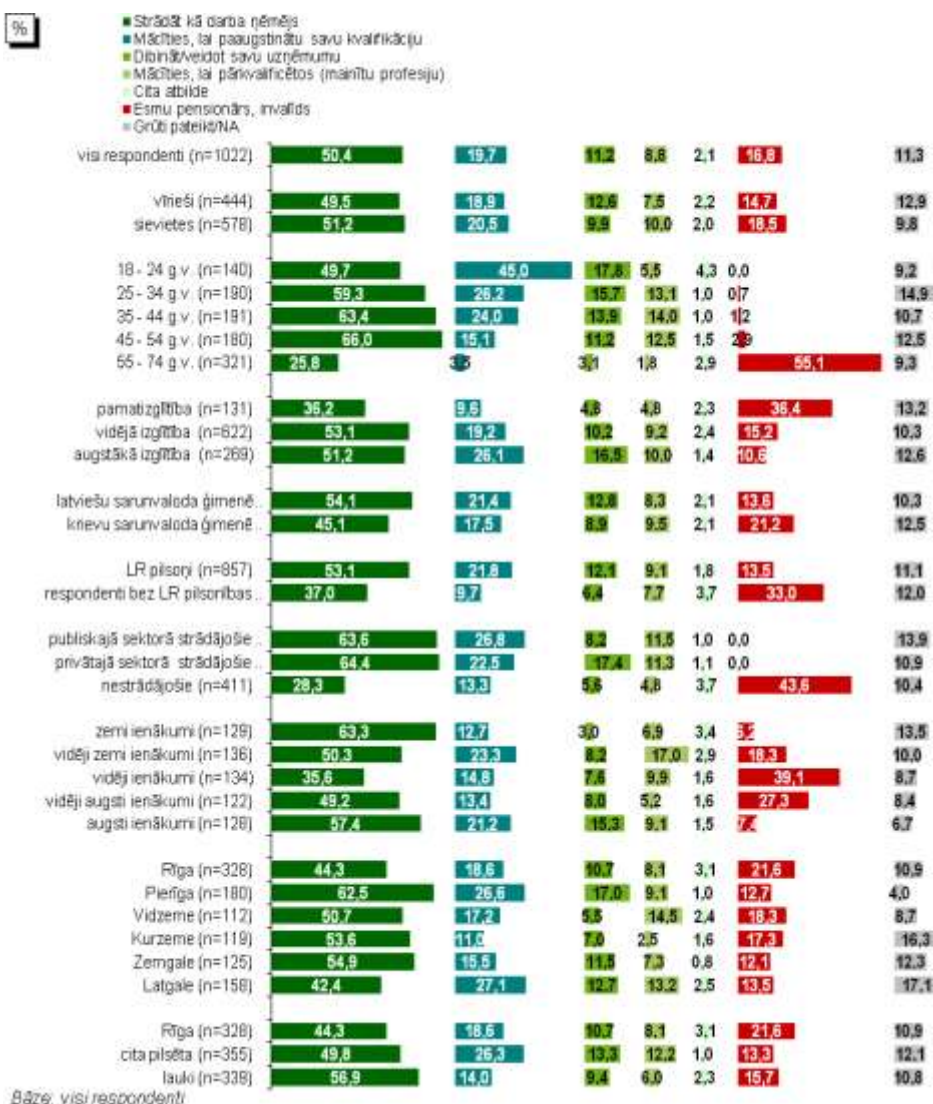
Bāze: visi respondenti

"Domājot par nākotni, ko Jūs plānojat darīt, lai nodrošinātu sev darba iespējas un ienākumus ilgtermiņā?"

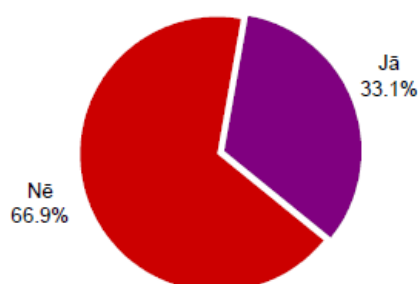

**Kategorijā "Cita atbilde" minēts: "pārcelties uz ārzemēm, aizbraukt strādāt uz kādu no ES valstīm" (minēts 8 reizes); "iešu pensijā" (minēts 5 reizes); "palikt zemnieks, paplašināt saimniecību, apstrādāt savu zemi" (minēts 4 reizes); "mācos" (minēts 3 reizes); "atbalstīšu, palaujos uz bērniem" (minēts 2 reizes).

Atbildes sociāldemogrāfiskajās grupās

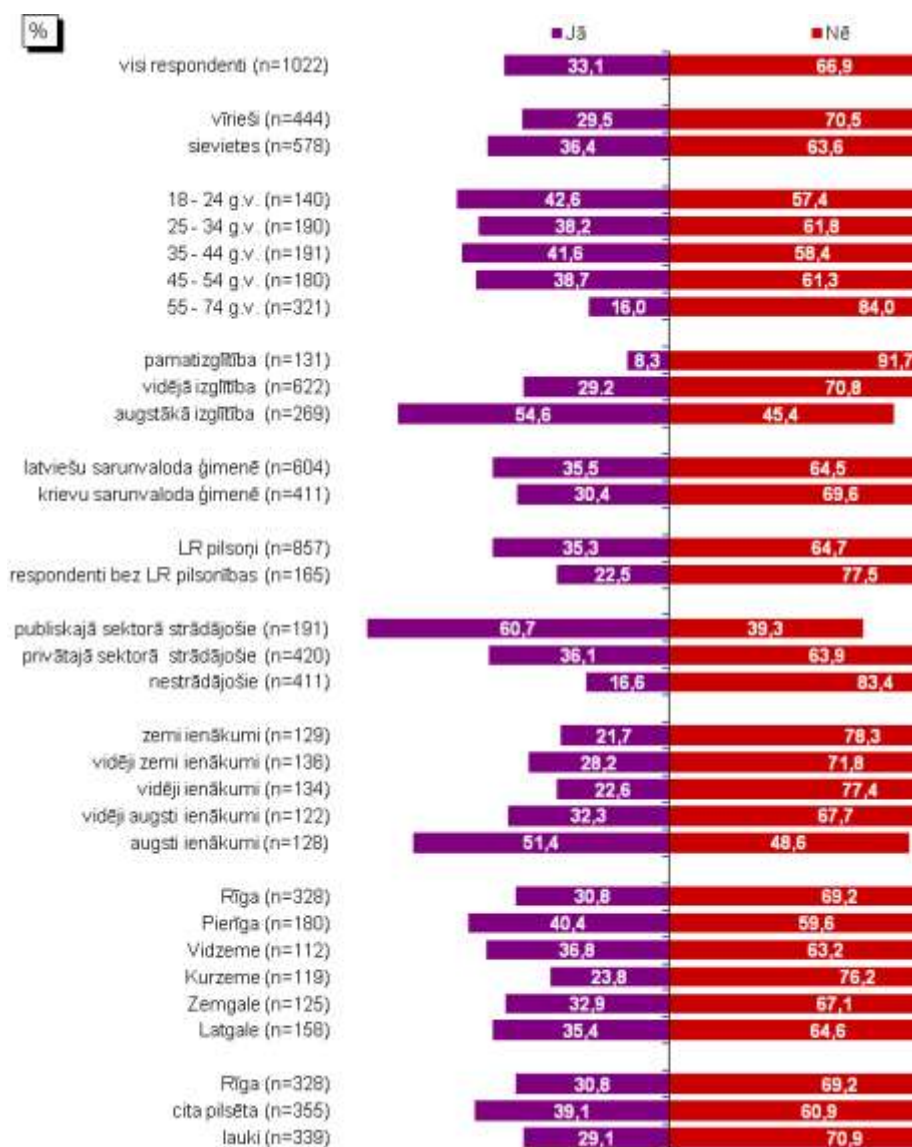

"Vai pēdējo 2 gadu laikā Jūs esat apmeklējis kādus kursus, seminārus u.tml.?"

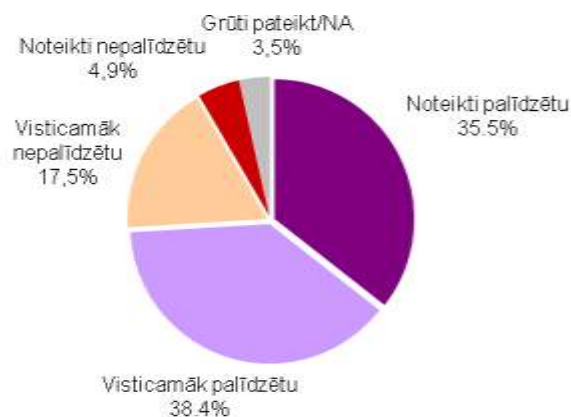
Bāze: visi respondenti, n=1022

Atbildes sociāldemogrāfiskajās grupās

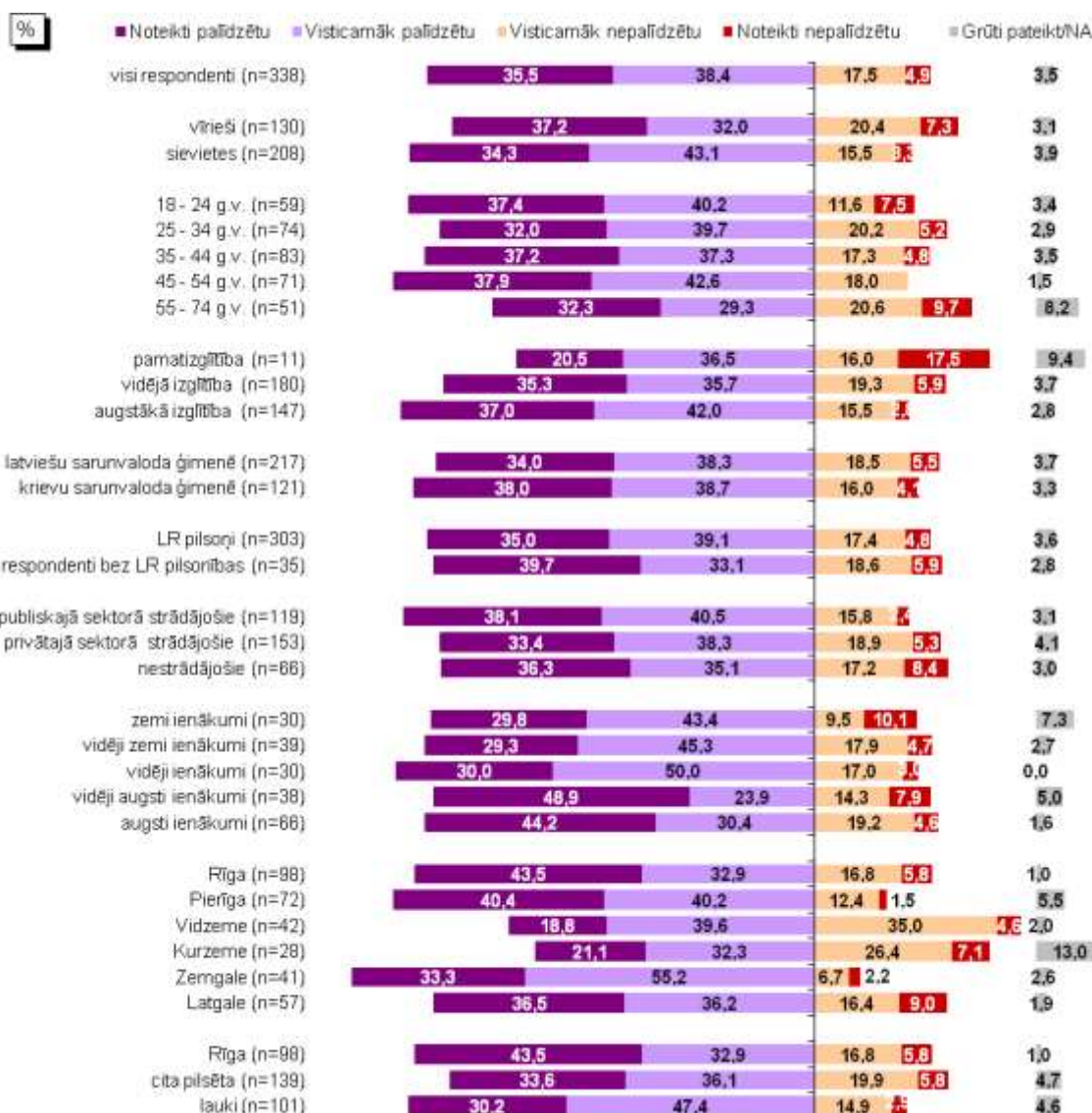
Bāze: visi respondenti

"Ja Jūs meklētu jaunu darba vietu, vai šie kursi semināri Jums palīdzētu to atrast?"

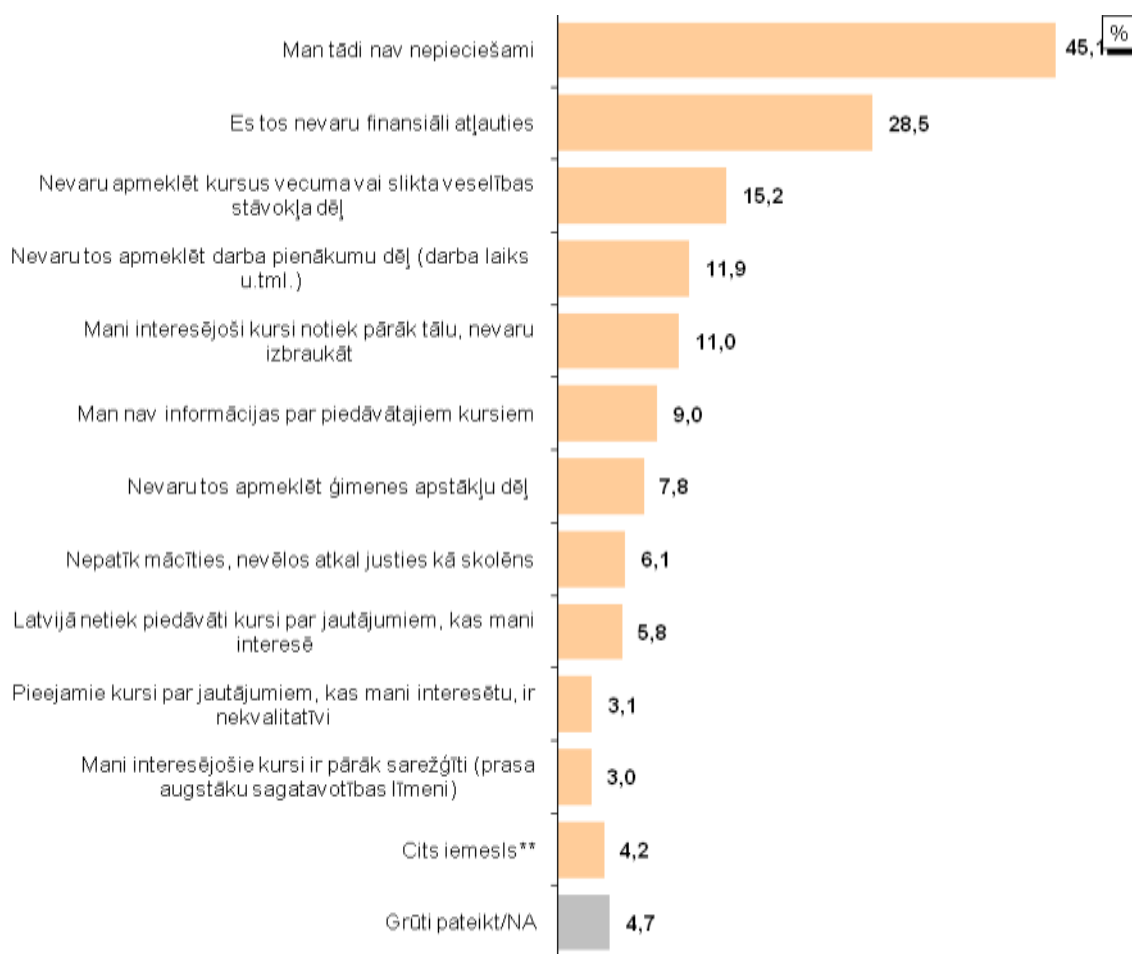
Bāze: respondenti, kuri pēdējo 2 gadu laikā apmeklējuši kādus kursus, seminārus u.tml., n=338

Atbildes sociāldemogrāfiskajās grupās

Bāze: respondenti, kuri pēdējo 2 gadu laikā apmeklējuši kādus kursus, seminārus

"Kādi ir galvenie iemesli, kādēļ Jūs pēdējo 2 gadu laikā neesat apmeklējis kursus, seminārus?"

Bāze: respondenti, kuri pēdējo 2 gadu laikā NAV apmeklējuši kādus kursus, seminārus u.tml., n=684

*Tā kā katrs respondents varēja atzīmēt vairāk nekā vienu atbildi. kopējā atbilžu summa pārsniedz 100%.

**Kategorijā "Cits iemesls" minēts: "vēl mācās vidusskolā, augstskolā" (minēts 19 reizes); "nav laika" (minēts 7 reizes); "bija cietumā" (minēts 1 reizi); "neviens nav piedāvājis" (minēts 1 reizi); "slinkums" (minēts 1 reizi); "valodas barjera" (minēts 1 reizi).

Aprīlis, 2011

Atbildes uz jautājumu: "Domājot par nākotni, ko Jūs plānojat darīt, lai nodrošinātu sev darba iespējas un ienākumus ilgtermiņā?"

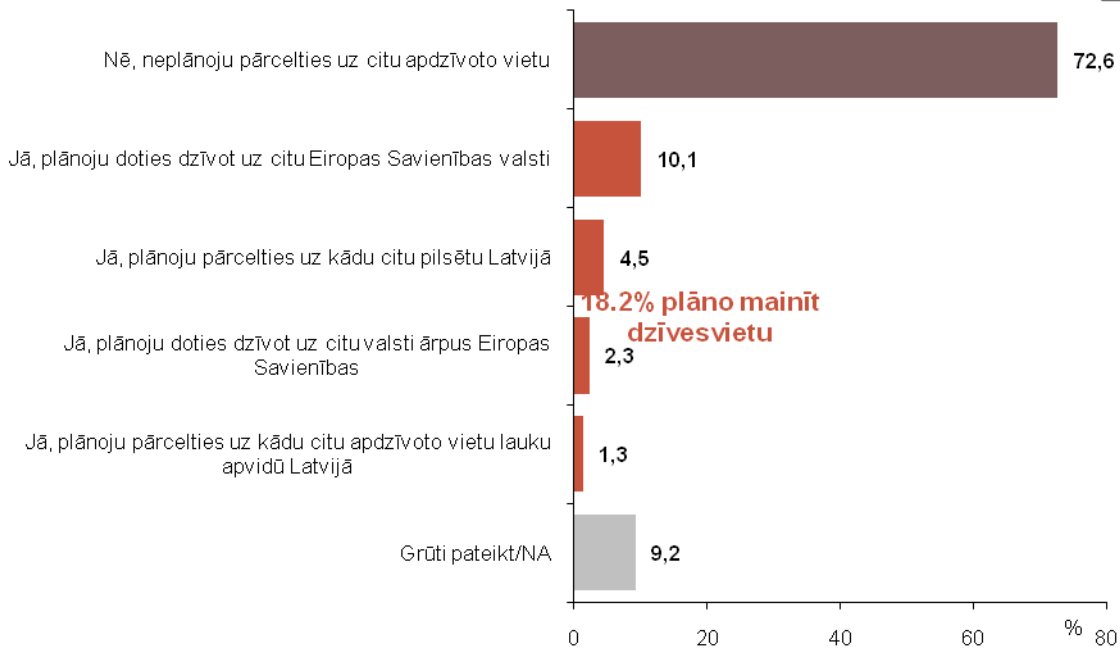

Bāze: visi respondenti, n=1014

*Tā kā katrs respondents varēja atzīmēt vairāk nekā vienu atbildi, kopējā atbilžu summa pārsniedz 100%.

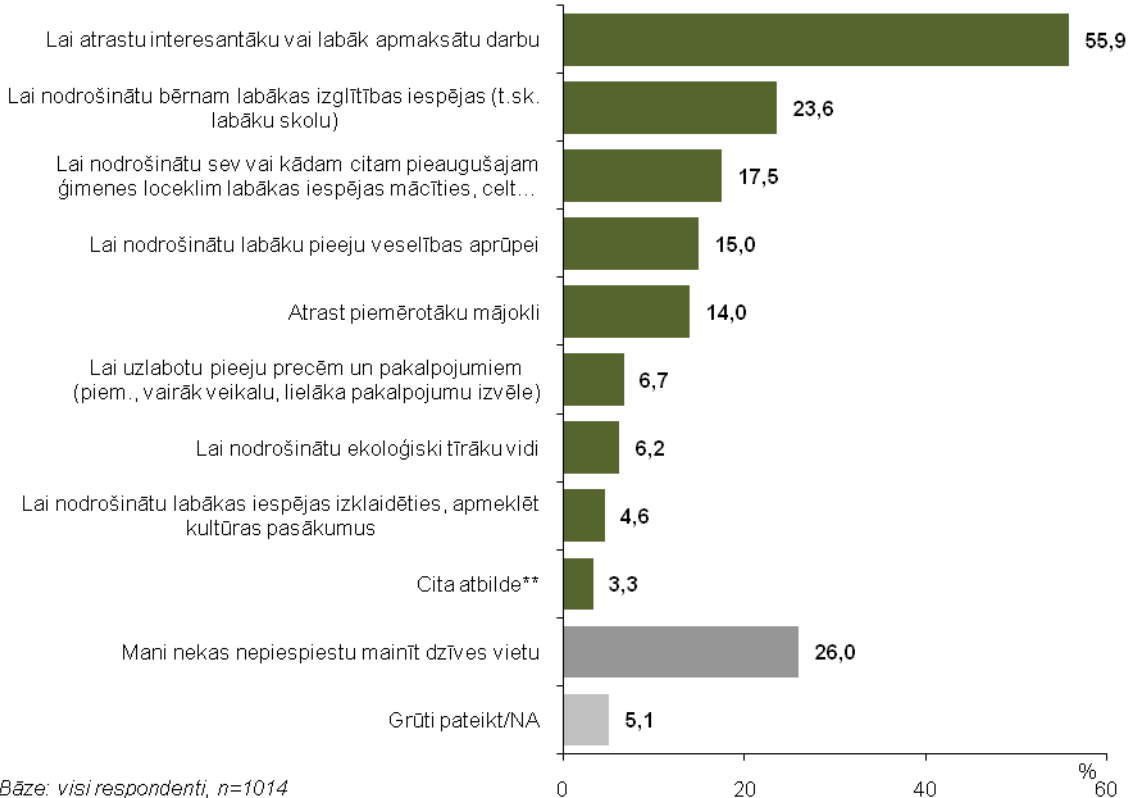
**Kategorijā "Cita atbilde" minēts: "braukt strādāt uz ārzemēm" (minēts 15 reizes); "apgūt latviešu valodu" (minēts 1 reizes); "dzīvot uz vīra rēķina" (minēts 1 reizi); "mācos sevis dēļ, nevis lai raustu mantu" (minēts 1 reizi); "mainītu dzīvesvietu" (minēts 1 reizi); "neredzu nekādu iespēju" (minēts 1 reizi); "pensionēties" (minēts 1 reizi); "sniegt - apmaksāt mācības savai meitai" (minēts 1 reizi).

Atbildes uz jautājumu: "Domājot par nākotni, vai Jūs plānojat mainīt dzīvesvietu (pārcelties uz citu apdzīvoto vietu Latvijā vai ārzemēs)?"

Bāze: visi respondenti, n=1014

Atbildes uz jautājumu: "Pēdējā laikā tiek runāts par iemesliem, kāpēc cilvēki maina dzīvesvietas (pārceļas uz citu pilsētu vai pagastu). Kas Jūs varētu pamudināt pārcelties?"

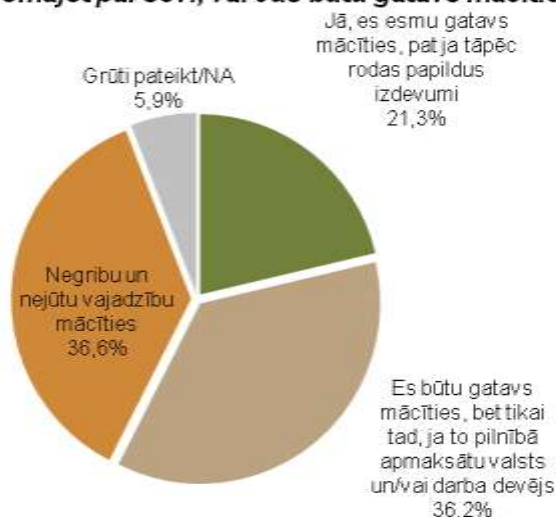
Bāze: visi respondenti, n=1014

*Tā kā katrs respondents varēja atzīmēt vairāk līdz 3 atbildēm, kopējā atbilžu summa pārsniedz 100%.

**Kategorijā "Cita atbilde" minēts: "ģimenes apstākļi" (minēts 8 reizes); "augstāks dzīves līmenis citur, cilvēka cienīga dzīve" (minēts 6 reizes); "labākas sociālās garantijas" (minēts 6 reizes); "dzīves dārdzība

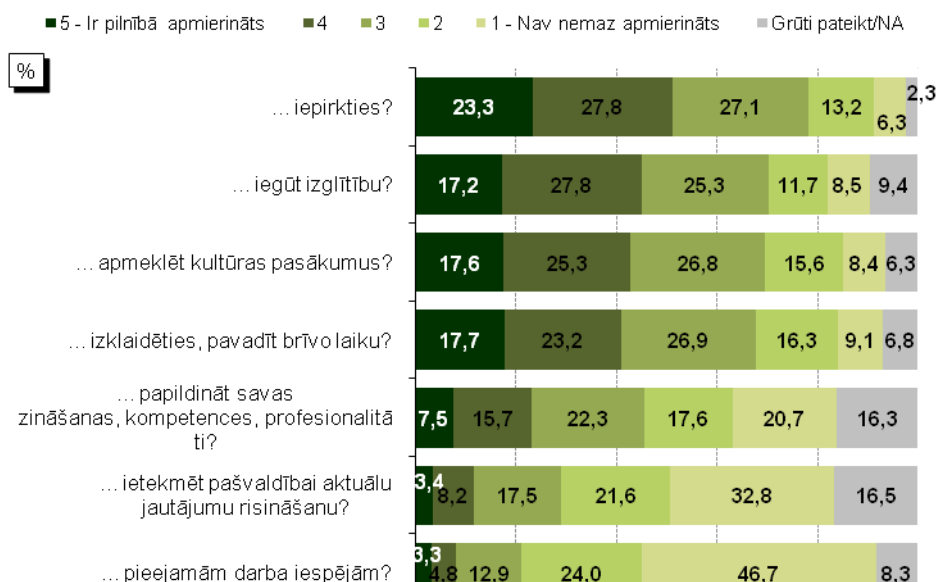
(t.sk. augsti komunālie maksājumi)" (minēts 2 reizes); "bads" (minēts 2 reizes); "lai mainītu apstākļus" (minēts 2 reizes); "bērnus audzināt" (minēts 1 reizi); "esam izmesti no saimnieka mājas, kur iedos sociālo dzīvokli, tur dzīvosim" (minēts 1 reizi); "vēlme iepazīt citas valstis" (minēts 1 reizi); "ja mazinātos demokrātija Latvijā" (minēts 1 reizi); "lai atrisinātu dzīvokļu problēmas" (minēts 1 reizi); "nav piesaistes vietai, kur dzīvo" (minēts 1 reizi); "savu ražošanu izveidot tur" (minēts 1 reizi); "vectēva zeme noformētā" (minēts 1 reizi); "zemāki nodokļi valstī" (minēts 1 reizi).

Atbildes uz jautājumu: "Domājot par sevi, vai Jūs būtu gatavs mācīties, paaugstināt

Bāze: visi respondenti, n=1014

Atbildes uz jautājumu: "Tagad lūgšu Jūs novērtēt apmierinātību ar dažādām Jūsu pašvaldībā (pilsētā, novadā) pieejamajām iespējām. Novērtējumu sniedziet piecu punktu skalā, kur 1 nozīmē, ka nemaz neesat apmierināti, bet 5 – ka esat ļoti apmierināti. Tātad - cik lielā mērā Jūs esat apmierināts/-a ar Jūsu pašvaldībā (pilsētā, novadā) pieejamām

Terminu skaidrojums

IZLASE

Latvijas iedzīvotāju kopuma mikromodelis

REĢIONI

Rīga - Rīgas pilsēta

Pierīga

Pilsētas – Jūrmala

Novadi – Alojās, Ādažu, Babītes, Baldones, Carnikavas, Engures, Garkalnes, Ikšķiles, Inčukalna, Jaunpils, Kandavas, Krimuldas, Ķeguma, Ķekavas, Lielvārdes, Limbažu, Mālpils, Mārupes, Ogres, Olaines, Ropažu, Salacgrīvas, Salaspils, Saulkrastu, Sējas, Siguldas, Stopiņu, Tukuma novads.

Vidzeme

Pilsētas – Valmiera.

Novadi – Alūksnes, Amatas, Apes, Beverīnas, Burtnieku, Cesvaines, Cēsu, Ērgļu, Gulbenes, Jaunpiebalgas, Kocēnu, Līgatnes, Lubānas, Madonas, Mazsalacas, Naukšēnu, Pārgaujas, Priekuļu, Raunas, Rūjienas, Smiltenes, Strenču, Valkas, Varakļānu, Vecpiebalgas novads.

Kurzeme

Pilsētas – Ventspils, Liepāja.

Novadi – Aizputes, Alsungas, Brocēnu, Dundagas, Durbes, Grobiņas, Kuldīgas, Mērsraga, Nīcas, Pāvilostas, Priekules, Rojas, Rucavas, Saldus, Skrundas, Talsu, Vaiņodes, Ventspils novads.

Zemgale

Pilsētas – Jelgava, Jēkabpils.

Novadi – Aizkraukles, Aknīstes, Auces, Bauskas, Dobeles, Iecavas, Jaunjelgavas, Jelgavas, Jēkabpils, Kokneses, Krustpils, Neretas, Ozolnieku, Pļaviņu, Rundāles, Salas, Skrīveru, Tērvetes, Vecumnieku, Viesītes novads.

Latgale

Pilsētas – Daugavpils, Rēzekne.

Novadi – Aglonas, Baltinavas, Balvu, Ciblas, Dagdas, Daugavpils, Ilūkstes, Kārsavas, Krāslavas, Līvānu, Ludzas, Preiļu, Rēzeknes, Riebiņu, Rugāju, Vārkavas, Viļakas, Viļānu, Zilupes novads.

APDZĪVOTĀS VIETAS TIPS

Rīga – Rīgas pilsēta.

Cita pilsēta – Daugavpils, Liepāja, Jelgava, Ventspils, Rēzekne, Jūrmala, Valmiera, Jēkabpils, citas pilsētas.

Lauki – pagasti, lauku viensētas.

IZGLĪTĪBA

Pamatizglītība – respondents ar pamata vai nepabeigtu vidējo izglītību.

Vidējā, vidējā speciālā – respondents ar vispārējo vidējo, vidējo speciālo, nepabeigtu augstāko izglītību.

Augstākā – respondents ar augstāko izglītību.

NODARBINĀTĪBAS SEKTORS

Publiskais sektors – respondenti, kuri strādā valsts vai pašvaldības iestādēs vai uzņēmumos ar valsts vai pašvaldības kapitālu.

Privātais sektors – respondenti, kuri strādā uzņēmumos ar privāto kapitālu.

Nestrādā – respondenti: mājsaimnieces, pensionāri, skolēni, studenti, bezdarbnieki.

Cits – respondenti, kuriem ir gadījuma darbi, strādā apmaksātu darbu sabiedriskās organizācijās, kā arī tie respondenti, kuri nezināja konkrētu nodarbinātības sektoru.

PAMATNODARBOŠANĀS

Vadītājs – augstākā vai vidējā līmeņa vadītājs: uzņēmuma, firmas, organizācijas, nodaļas vadītājs, vadošais speciālists uzņēmumā, iestādē.

Speciālists, ierēdnis – ierēdnis vai darbinieks valsts, pašvaldību iestādē vai privātā uzņēmumā; nestrādā fizisku darbu.

Strādnieks – ierindas darbinieks rūpniecībā, celtniecībā, lauksaimniecībā, tirdzniecībā, apkalpojošajā sfērā, sabiedriskajā ēdināšanā; strādā fizisku darbu.

Zemnieks – persona, kas strādā sev piederošā lauku saimniecībā.

Individuālais darbs – pats sev darba devējs, arī profesionāls speciālists (advokāts, ārsts u.tml.), uzņēmuma īpašnieks.

Pensionārs – persona, kas ir pensijā un nestrādā algotu darbu, arī invaliditātes pensionārs.

Skolnieks, students – persona, kas mācās dienas nodaļā kādā no mācību iestādēm.

Mājsaimniece – persona, kas ir mājsaimnieks vai mājsaimniece un pašlaik nestrādā algotu darbu; arī ja atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā.

Bezdarbnieks – persona, kas ir darba spējīgā vecumā un nekur nestrādā.

IENĀKUMU LĪMENIS

Vidējie ienākumi uz vienu ģimenes locekli mēnesī, ieskaitot visus ienākumus (algas, stipendijas, pabalstus, pensijas u.t.t.) pēc nodokļu nomaksas

Zemi – līdz Ls90.

Vidēji zemi – no Ls91 līdz Ls140.

Vidēji – no 141 līdz Ls170.

Vidēji augsti – no Ls171 līdz Ls240.

Augsti – Ls241 un vairāk.

**EKSPERTU VĒRTĒJUMS PAR LATVIJĀ FAKTISKI REALIZĒTO
REĢIONU ATTĪSTĪBAS POLITIKU**

Ekspertu vērtējums par Latvijā faktiski realizēto reģionu attīstības politiku

1. Tabula. REA teorijās definēto attīstības faktoru ekspertu novērtējums. Lūdzu, novērtējiet, cik liela nozīme līdz šim Latvijā **faktiski realizētajā reģionu attīstības politikā** (valsts, reģionālā un pašvaldību līmeņa politikās, izvēlēs un investīciju prioritātēs) **ir tikusi piešķirta** sekojošiem attīstības faktoriem un attīstības izvēlēm. Lūdzu, sniedziet vērtējumu skalā no 1 līdz 4, kur 1 - vismazākā nozīme un 4 - ļoti liela (izšķiroša) nozīme. (Ekspertu novērtējuma rezultāti tiks izmantoti agregētā veidā, rezultātus atspoguļojot kā katra faktora vidējo vērtību. Lūdzu, sniedziet savu kā eksperta personīgu vērtējumu.)

	Dimensija/izvēles/attīstības faktori	A	B	C	D	E	F	G	H	Vidējais
1	Aktīva vietas loma attīstībā (teritorija kā resurss)	2	2	2	2	3	1	2	3	2,1
2	Pasīva vietas loma attīstībā	2	4	3	2	1	3	3	4	2,8
3	Makro ekonomikas faktori	1	4	2	3	3	3	3	2	2,6
4	Mikro teritoriāls skatījums	3	1	2	2	2	2	2	2	2,0
5	Pieprasījuma virzīta attīstība	2	3	2	3	3	3	4	2	2,8
6	Piedāvājuma virzīta attīstība	4	1	1	2	2	2	2	2	2,0
7	Nacionālās izaugsmes dominānce	2	3	1	3	3	4	4	2	2,8
8	Reģionālās izaugsmes virzīta attīstība	2	3	2	2	2	1	2	1	1,9
9	Materiālo aktīvu virzīta attīstība	4	4	2	2	3	4	4	3	3,3
10	Nemateriālo aktīvu virzīta attīstība	1	1	2	1	2	2	2	1	1,5
11	Produktivitātes pieaugums; Individuālā labklājība, ienākumi	2	3	3	1	2	1	3	1	2,4
12	Eksports	3	3	3	2	3	3	3	3	2,9

1. Tabula. Turpinājums

13	Lielas kompānijas, izaugsmes centri, tiešās ārvalstu investīcijas	1	3	3	3	2	3	2	2	2,4
14	Sasniedzamība, attālums no centra	2	2	4	4	1	2	2	3	2,5
15	Infrastruktūra	4	4	3	4	2	4	3	3	3,4
16	Industriālie rajoni, aglomerācijas, funkcionālās ekonomiskās teritorijas, ekonomiskās un sociālās saites	2	1	3	4	3	2	1	3	2,4
17	Inovāciju uztverspēja, tehnoloģiju izplatība uz ekonomiskās ietekmes teritorijām, tīklošanās, sadarbība. Inovācijas, zināšanas, cilvēkkapitāls, mācīšanās process	3	2	2	1	2	1	1	2	1,8
18	Uzņēmumu lokalizācijas izvēle, transporta izdevumi, zemākas ražošanas izmaksas, migrācijas plūsmas	1	3	3	2	1	2	2	2	2,0
19	Vietējās ražošanas sistēmas spēja reaģēt uz ārējiem stimuliem, pielāgoties īstermiņa un ilgtermiņa tendencēm valsts un pasaules ekonomikā, (tās izmantot) balstoties uz endogēniem faktoriem.	3	2	2	2	2	1	2	2	2,0

Avots: Autora izstrādāta tabula

2. Tabula. Latvijā līdz šim realizētās reģionu ekonomiskās attīstības politikas novērtējums saskaņā ar Sintezētā modeļa matricveida pieeju.

	Attīstības izvēles/attīstības faktori	1	2	3	4
	Mikro teritoriāls skatījums		.		x
	Nemateriālo aktīvu virzīta attīstība		v		x
	Inovāciju uztvertspēja, tehnoloģiju izplatība uz ekonomiskās ietekmes teritorijām, tīklošanās, sadarbība. Inovācijas, zināšanas, cilvēkkapitāls, mācīšanās		v		x

2. Tabula. Turpinājums

	Vietējās ražošanas sistēmas spēja reaģēt uz ārējiem stimuliem, pielāgoties īstermiņa un ilgtermiņa tendencēm valsts un pasaules ekonomikā, (tās izmantot) balstoties uz endogēniem faktoriem.		v		x
	Eksports		v		x
	Vietas aktīva loma (resurss)		v	x	
	Piedāvājuma virzīta attīstība		v	x	
	Produktivitātes pieaugums; Individuālā labklājība, ienākumi		v	x	
	Industriālie rajoni, aglomerācijas, funkcionālās ekonomiskās teritorijas, ekonomiskās un sociālās saites		v	x	
	Infrastruktūra			v	
	Lielas kompānijas, izaugsmes centri, tiešās ārvalstu investīcijas			v	
	Uzņēmumu lokalizācijas izvēle, transporta izdevumi, zemākas ražošanas izmaksas, migrācijas plūsmas		v	x	
	Sasniedzamība, attālums no centra		v	x	
	Makro ekonomikas faktori		x	v	
	Pieprasījuma virzīta attīstība		x	v	
	Materiālo aktīvu virzīta attīstība		x	v	
	Vietas pasīva loma	x		v	

Avots: Autora izstrādāta tabula

Ekspertu vērtējuma ietvaros ekspertiem tika lūgts arī novērtēt līdz šim faktiski realizēto reģionu attīstības politiku, sniedzot jau aprakstīto faktoru vērtējumu vēsturiskā perspektīvā. Ekspertu sniegtos vērtējumus atspoguļo 1.tabula. Pielietojot jau iepriekš aprakstīto ekspertu vērtējumu analīzi saskaņā ar Delfi metodi, tika noteikta katra kritērija vērtība, attiecīgi identificējot līdz šim īstenotās politikas pieeju.

Savukārt pielietojot autora izstrādāto matricveida pieeju reģionu ekonomiskās attīstības politikas novērtēšanai, šī vērtējuma rezultāti (zilā krāsā), kombinējot ar izstrādāto Sintezēto attīstības modeli, ir atspoguļoti 2.tabulā.

Pielietojot autora izstrādāto Sintezētā modeļa matricveida pieeju, secināms, ka iepriekšējā periodā Latvijā ir tikusi realizēta neizteiksmīga “x” modeļa politika, kas ir pretēja Sintezētā modeļa definētajām vērtībām, tādā veidā (kopā ar Sintezētā modeļa attēlojumu) veidojot nosacītu “x” formas figūru. Šāda attīstības modeļa realizācijas **rezultātā ir īstenota neefektīvu attīstības un investīciju politika, kā rezultātā reģionu ekonomika stagnē un atpaliek no labāk vadītiem reģioniem ES un Baltijas jūras reģionā.** Ņemot vērā, ka vērtējums norāda uz ļoti neizteiksmīgu īstenoto politiku, kur izteikti lielākajai daļai faktoru piešķirta pārāk zema prioritārā vērtība, bet nevienam no faktoriem nav piešķirts augstākais vērtējums, tad tas daļēji sasaucas arī ar “y” modeļa iezīmēm un attiecīgi šāds attīstības modelis **liecina par pasīvu reģiona ekonomiskās attīstības vadību un reģiona endogēnās attīstības iespēju neizmantošanu.**

Ekspertu saraksts

1. **Aleksandrs Antonovs**, maģistra grāds ekonomikā, LU, Eiropas studiju fakultāte. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas valsts sekretārs, bijis Finanšu ministrijas valsts sekretāra vietnieks - ES fondu vadošās iestādes vadītājs, ES fondu programmēšanas dokumentu izstrādes vadītājs un līdzautors.
2. **Vjačeslavs Dombrovskis**, ekonomikas zinātņu doktors, Klārka universitāte, ASV. 11.Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un enerģētikas komisijas priekšsēdētājs, Rīgas ekonomikas augstskolas pasniedzējs, BICEPS pētnieks, daudzu apjomīgu pētījumu, kas saistīti ar ekonomisko attīstību, vadītājs un līdzautors.
3. **Mārtiņš Kazāks**, doktora grāds ekonomikā, Londonas universitāte. Swedbank Galvenais ekonomists, asistējošais profesors Rīgas ekonomikas augstskolā, pasniedzējs Londonas universitātē, bijis Valsts prezidenta Stratēģiskās analīzes komisijas loceklis, Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas “Latvija 2030” eksperts.

4. **Gints Klasons**, maģistra grāds socioloģijā, LU. Vadošais pētnieks Analītisko pētījumu un stratēģijas laboratorijā, Zemgales reģiona attīstības stratēģijas izstrādes eksperts un līdzautors, Latgales reģiona attīstības stratēģijas izstrādes eksperts un līdzautors, Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas “Latvija 2030” līdzautors un projekta koordinators, daudzu apjomīgu pētījumu, kas saistīti ar reģionu attīstību un uzņēmējdarbības vides jautājumiem, vadītājs un līdzautors.
5. **Iveta Maļina-Tabūne**, maģistra grāds sabiedrības vadībā, LU. Latgales plānošanas reģiona administrācijas vadītāja, Latgales plānošanas reģiona attīstības stratēģijas līdzautore.
6. **Ilona Raugze**, maģistra grāds politikas zinātnē, Central European University. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas valsts sekretāra vietniece reģionālās attīstības jautājumos, bijusi ministrijas Reģionālās attīstības departamenta direktore, vieslektore Vidzemes augstskolā un augstskolā “Turība”, Reģionālās attīstības politikas pamatnostādņu līdzautore un virknes citu politikas plānošanas dokumentu reģionālās attīstības jautājumos līdzautore, eksperte OECD un RAPLM kopprojektā reģionu attīstības stratēģiju izstrādes metodikas sagatavošanai.
7. **Uldis Spuriņš**, maģistra grāds ekonomikā Fordhemas Universitātē (Fordham University). Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra padomnieks ekonomikas jautājumos, Latgales reģiona attīstības stratēģijas izstrādes eksperts un līdzautors, bijis lektors Fordhemas Universitātē un Ņujorkas Pilsētas universitātē (City University of New York), neatkarīgais pētnieks, eksperts ekonomikas jautājumos.
8. **Andris Strazds**, maģistra grāds biznesā un ekonomikā, Stokholmas Ekonomikas augstskola. Nordea Bank vecākais ekonomists, Rīgas ekonomikas augstskolas lektors, bijis Valsts prezidenta Stratēģiskās analīzes komisijas loceklis, Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas “Latvija 2030” eksperts.

**ES STRUKTŪRFONDU INVESTĪCIJU CILVĒKAPITĀLA,
UZŅĒMĒJDARBĪBAS UN INFRASTRUKTŪRAS ATTĪSTĪBĀ LAIKA
PERIODĀ NO 2004.-2012.GADAM - PĀRSKATS REĢIONĀLĀ GRIEZUMĀ**

ES struktūrfondu investīcijas reģionālajā griezumā 2004. -2012. gadā

		2004	2005	2006	2007	2008 I.per.	2008 II.per.	2009 I.per	2009 II.per.	2010	2011	2012	KOPĀ
Latgales PR	Iedz. sk.	359881	352031	344727	337738	331614		323016		314074	304986	298487	
	cilvēkkapitāls	0	886551	3993584	4811099	3822004	0	0	2911078	4207517	4688675	3532477	28852985
	uz vienu iedz.	0	2,5	11,6	14,2	11,5	0	0,0	9,0	13,4	15,4	11,8	89,49
	uzņēmējdarbība	0	1006775	496385	4279827	2813598	26463	0	255781	2853153	3134192	1616319	16482493
	uz vienu iedz.	0	2,9	1,4	12,7	8,5	0,1	0,0	0,8	9,1	10,3	5,4	51,1
	infrastruktūra	0	96963	2235717	3534644	5794375	5183377	814961	64520436	62384516	52047260	37944948	234557197
	uz vienu iedz.	0	0,3	6,5	10,5	17,5	15,6	2,5	199,7	198,6	170,7	127,1	749,01
	Reģionā kopā	0	1990290	6725686	12625570	12429976	5209842	814961	67687296	69445187	59870128	43093745	279892681
	Kopā uz vienu iedz.	0	5,7	19,5	37,4	37,5	15,7	2,5	209,5	221,1	196,3	144,4	889,6
Vidzemes PR	Iedz. sk.	243342	239650	235754	231830	228424		224147		218208	211995	208129	
	cilvēkkapitāls	0	816251	3096397	3449829	2922795	0	0	440467	1501966	1026102	1069964	14323771
	uz vienu iedz.	0	3,4	13,1	14,9	12,8	0	0,0	2,0	6,9	4,8	5,1	63,05
	uzņēmējdarbība	0	1716776	1232154	4283054	4438872	143956	0	1292038	1041218	2138840	4867302	21154210
	uz vienu iedz.	0	7,2	5,2	18,5	19,4	0,6	0,0	5,8	4,8	10,1	23,4	94,9

Turpinājums

	infrastruktūra	0	736	3135527	5069014	7416071	7139559	1063600	43424480	39630365	35776550	24943975	167599877
	uz vienu iedz.	0	0,0	13,3	21,9	32,5	31,3	4,7	193,7	181,6	168,8	119,8	767,59
	Reģionā kopā	0	2533763	7464078	12801897	14777738	7283516	1063600	45156985	42173549	38941492	30881241	203077859
	Kopā uz vienu iedz.	0	10,6	31,7	55,2	64,7	31,9	4,7	201,5	193,3	183,7	148,4	925,6
Kurzemes PR	Iedz. sk.	305926	301786	297923	294023	290637		285968		279287	271143	266313	
	cilvēkkapitāls	0	905 545	3 170 015	4 014 799	3 334 093	0	0	2 467 581	3 395 278	4 163 763	3 220 969	24672043
	uz vienu iedz.	0	3,0	10,6	13,7	11,5	0	0,0	8,6	12,2	15,4	12,1	87
	uzņēmējdarbība	0	2 160 458	2 609 451	4 532 219	3 363 695	0	39 002	363 200	8 764 351	9 381 521	5 759 614	36973512
	uz vienu iedz.	0	7,2	8,8	15,4	11,6	0	0,1	1,3	31,4	34,6	21,6	132
	infrastruktūra	0	15 124	1 532 525	4 688 627	9 440 618	6135851	737 248	38 855 904	56 304 369	69 914 793	59 064 222	246689281
	uz vienu iedz.	0	0,1	5,1	15,9	32,5	21,1	2,6	135,9	201,6	257,9	221,8	894,4
	Reģionā kopā	0	3 081 127	7 311 992	13 235 645	16 138 407	6 135 851	776 251	41 686 685	68 463 998	83 460 077	68 044 804	308 334 838
	Kopā uz vienu iedz.	0	10,2	24,5	45,0	55,5	21,1	2,7	145,8	245,1	307,8	255,5	1113,4
Zemgales PR	Iedz. sk.	282421	279509	276454	273791	271123		267725		261584	255111	250177	
	cilvēkkapitāls	0	927 248	3 299 614	4 270 057	4 166 717	0	0	840 624	1 921 267	1 921 368	1 827 598	19 174 493
	uz vienu iedz.	0	3,3	11,9	15,6	15,4	0,0	0,0	3	7	8	7	71,54
	uzņēmējdarbība	0	576 184	2 568 960	4 151 367	6 993 493	8 193	79 522	499 822	2 182 453	2 787 079	3 204 112	23 051 185

Turpinājums

	uz vienu iedz.	0	2,1	9,3	15,2	25,8	0,0	0,3	1,9	8,3	10,9	12,8	86,6
	infrastruktūra	0	44 240	1 005 571	3 539 761	4 807 242	2 837 667	1 481 719	33 518 709	55 868 128	54 657 677	42 975 048	200 735 762
	uz vienu iedz.	0	0,2	3,6	12,9	17,7	10,5	5,5	125,2	213,6	214,3	171,8	775,26
	Reģionā kopā	0	1 547 672	6 874 145	11 961 185	15 967 452	2 845 860	1 561 241	34 859 156	59 971 848	59 366 124	48 006 759	242 961 442
	Kopā uz vienu iedz.	0	5,5	24,9	43,7	58,9	10,5	5,8	130,2	229,3	232,7	191,9	933,4
Rīgas pilsēta	Iedz. sk.	721640	712262	706617	702561	697272		687443		673433	659418	650478	
	cilvēkkapitāls	0	0	3 900	154 363	278 924	0	0	24 266 840	12 510 199	18 091 662	17 907 808	73213696
	uz vienu iedz.	0	0,0	0,0	0,2	0,4	0	0	35,3	18,6	27,4	27,5	109,47
	uzņēmējdarbība	0	0	0	0	0	0	0	2 695 015	13 812 909	33 831 685	21 362 988	71702597
	uz vienu iedz.	0	0,0	0	0	0	0	0	3,9	20,5	51,3	32,8	108,6
	infrastruktūra	0	0	0	0	0	1 416 243	0	19 124 846	37 944 262	39 298 857	45 349 560	143133768
	uz vienu iedz.	0	0,0	0	0	0	2	0	27,8	56,3	59,6	69,7	215,51
	Reģionā kopā	0	0	3 900	154 363	278 924	1 416 243	0	46 086 701	64 267 371	91 222 204	84 620 356	288050062
	Kopā uz vienu iedz.	0	0,0	0,0	0,2	0,4	2,0	0,0	67,0	95,4	138,3	130,1	433,6
Pierīgas statistiskais reģions	Iedz. sk.	363310	364486	366399	368897	372740		374535		373918	371952	368179	
	cilvēkkapitāls	0	2194420	7125079	15141767	16443454	0	0	416 821,41	1 460 333	1 385 341	1 438 879	45 606 094
	uz vienu iedz.	0	6,0	19,4	41,0	44,1	0,0	0,0	1,1	3,9	3,7	3,9	123,28

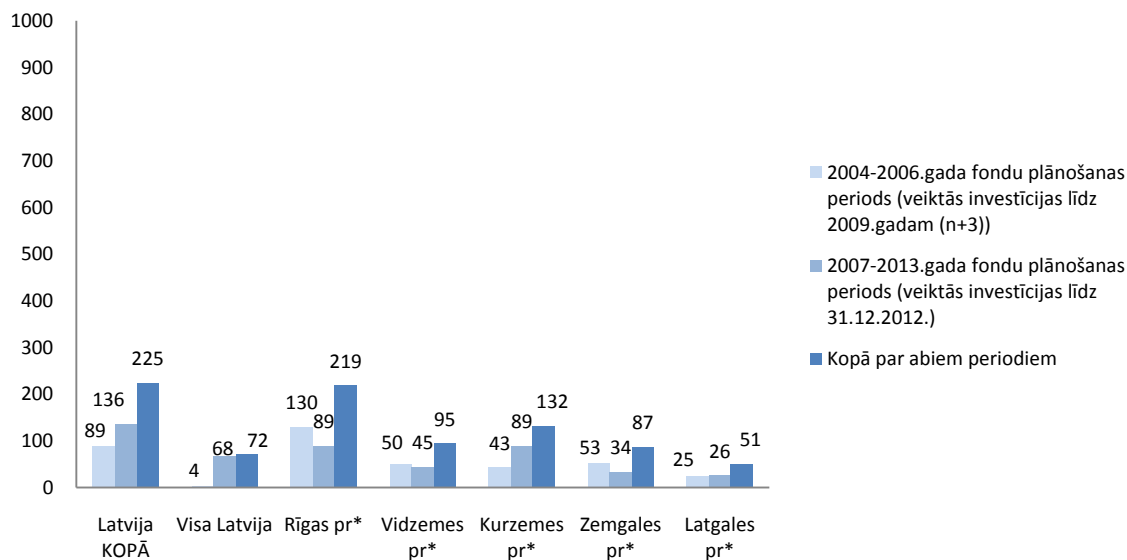
Turpinājums

	uzņēmējdarbība	0	8551684	18691300	45792650	53352530	0	12492289	640241,00	7 654 575	3 613 428	8 787 058	159 575 755
	uz vienu iedz.	0	23,5	51,0	124,1	143,1	0,0	33,4	1,7	20,5	9,7	23,9	430,9
	infrastruktūra	4358868	10106073	17407249	24085982	35774519	7201507	5166203	35 102 800	33 998 978	61 207 114	57 457 722	291 867 015
	uz vienu iedz.	12,0	27,7	47,5	65,3	96,0	19,3	13,8	93,7	90,9	164,6	156,1	786,88
	Reģionā kopā	4358868	20852177	43223628	85020399	105570503	7 201 507	17 658 492	36 159 862	43 113 887	66 205 884	67 683 659	497 048 865
	Kopā uz vienu iedz.	12,0	57,2	118,0	230,5	283,2	19,3	47,1	96,5	115,3	178,0	183,8	1341,0
Rīgas PR	Iedz. sk.	1084950	1076748	1073016	1071458	1070012		1061978		1047351	1031370	1018657	
	cilvēkkapitāls	0	2194420	7 128 979	15 296 130	16 722 378	0	0	24 683 661	13 970 532	19 477 003	19 346 687	118819790
	uz vienu iedz.	0	2,0	6,6	14,3	15,6	0	0	23,2	13,3	18,9	19,0	113,05
	uzņēmējdarbība	0	8551684	18 691 300	45 792 650	53 352 530	0	12 492 289	3 335 256	21 467 484	37 445 113	30 150 046	231278352
	uz vienu iedz.	0	7,9	17,4	42,7	49,9	0	12	3,1	20,5	36,3	29,6	219,3
	infrastruktūra	4358868	10106073	17 407 249	24 085 982	35 774 519	8 617 750	5 166 203	54 227 646	71 943 240	100 505 971	102 807 282	435000783
	uz vienu iedz.	4,0	9,4	16,2	22,5	33,4	8	5	51,1	68,7	97,4	100,9	416,58
	Reģionā kopā	4358868	20852177	43227528	85174762	105849427	8617750	17658492	82246563	107381256	157428087	152304015	785098925
	Kopā uz vienu iedz.	4,0	19,4	40,3	79,5	98,9	8,1	16,6	77,4	102,5	152,6	149,5	748,9
Visa Latvija - investīcijas bez	Iedz. sk.	2276520	2249724	2227874	2208840	2191810		2162834		2120504	2074605	2041763	
	cilvēkkapitāls	0	318661	985597	4175475	4349136	1 348 460	222	25 305 171	59 386 555	72 297 641	42 671 194	210838112

ietekmes uz vienu konkrētu reģionu	uz vienu iedz.	0	0,1	0,4	1,9	2,0	0,6	0,0	11,7	28,0	34,8	20,9	100,53
	uzņēmējdarbība	0	0	0	7 713 556	371 031	58 529 801	822 229	62 346 100	2 413 543	14 528 333	7 757 185	154481778
	uz vienu iedz.	0	0,0	0,0	3,5	0,2	26,7	0,4	28,8	1,1	7,0	3,8	71,5
	infrastruktūra	0	0	0	548 383	4 607 661	0	0	2 261 232	33 473 528	16 742 245	10 868 687	68501736
	uz vienu iedz.	0	0,0	0,0	0,2	2,1	0,0	0,0	1,0	15,8	8,1	5,3	32,57
	Reģionā kopā	0	318661	985597	12437414	9327828	59 878 261	822 451	89 912 503	95 273 625	103 568 219	61 297 066	433821625
	Kopā uz vienu iedz.	0	0,1	0,4	5,6	4,3	27,3	0,4	41,6	44,9	49,9	30,0	204,6
Latvijā KOPĀ	Iedz. sk.	2276520	2249724	2227874	2208840	2191810		2162834		2120504	2074605	2041763	
	cilvēkkapitāls	0	6048676	21674186	36017389	35317123	1348460	222	56648582	84383115	103574552	71668889	416681194
	uz vienu iedz.	0	2,7	9,7	16,3	16,1	0,6	0,0	26,2	39,8	49,9	35,1	196,46
	uzņēmējdarbība	0	14011877	25598250	70752673	71333219	58708413	13433042	68092197	38722202	69415078	53354578	483421530
	uz vienu iedz.	0	6,2	11,5	32,0	32,5	26,8	6,2	31,5	18,3	33,5	26,1	224,6
	infrastruktūra	4358868	10263136	25316589	41466411	67840486	29914204	9263731	236808407	319604146	329644496	278604162	1353084636
	uz vienu iedz.	1,9	4,6	11,4	18,8	31,0	13,6	4,3	109,5	150,7	158,9	136,5	641,05
	Kopā gadā	4358870	30323702	72589058	148236540	174490908	89971118	22697006	361549354	442709672	502634368	403627827	2253188422
	Kopā uz vienu iedz.	1,9	13,5	32,6	67,1	79,6	41,0	10,5	167,2	208,8	242,3	197,7	1062,1

Avots: Autora veidota tabula, balstoties uz FM un CSP datiem

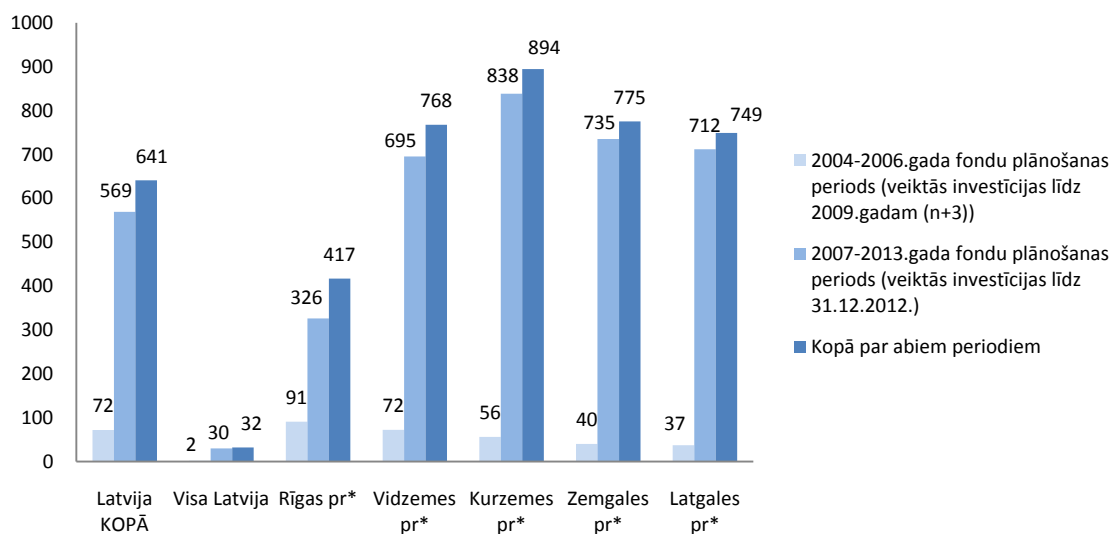
1. attēls. Uzņēmējdarbības un inovāciju veicināšana, uz vienu iedz./LVL

Avots: Autora veidots vizualizēts pārskats, izmantojot Finanšu ministrijas un CSB datus

* Dati plānošanas reģionu griezumā

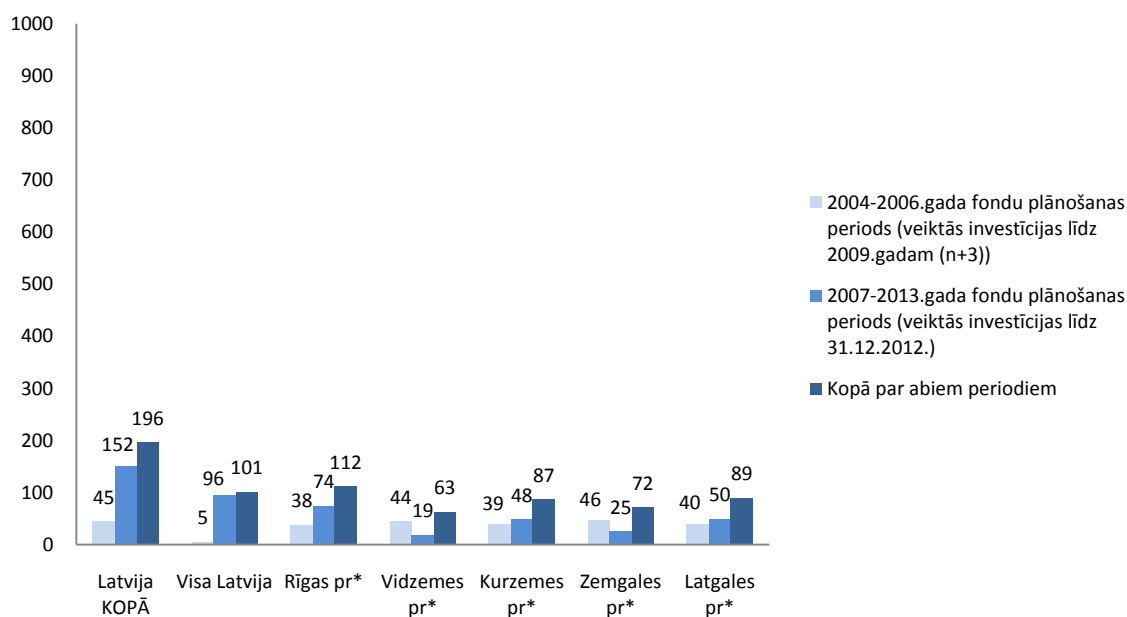
2. attēls. Ilgtspējīgas attīstības veicināšana/infrastruktūra un pakalpojumi, uz vienu iedz. LVL

Avots: Autora veidots vizualizēts pārskats, izmantojot Finanšu ministrijas un CSB datus

* Dati plānošanas reģionu griezumā

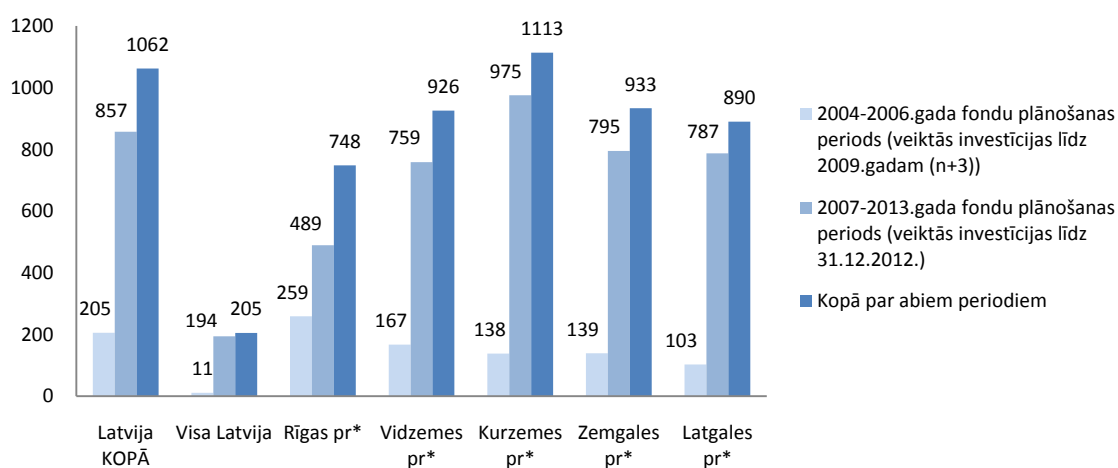
3. attēls. Cilvēkresursu attīstība un nodarbinātības veicināšana, uz vienu iedz. LVL

Avots: Autora veidots vizualizēts pārskats, izmantojot Finanšu ministrijas un CSB datus

* Dati plānošanas reģionu griezumā

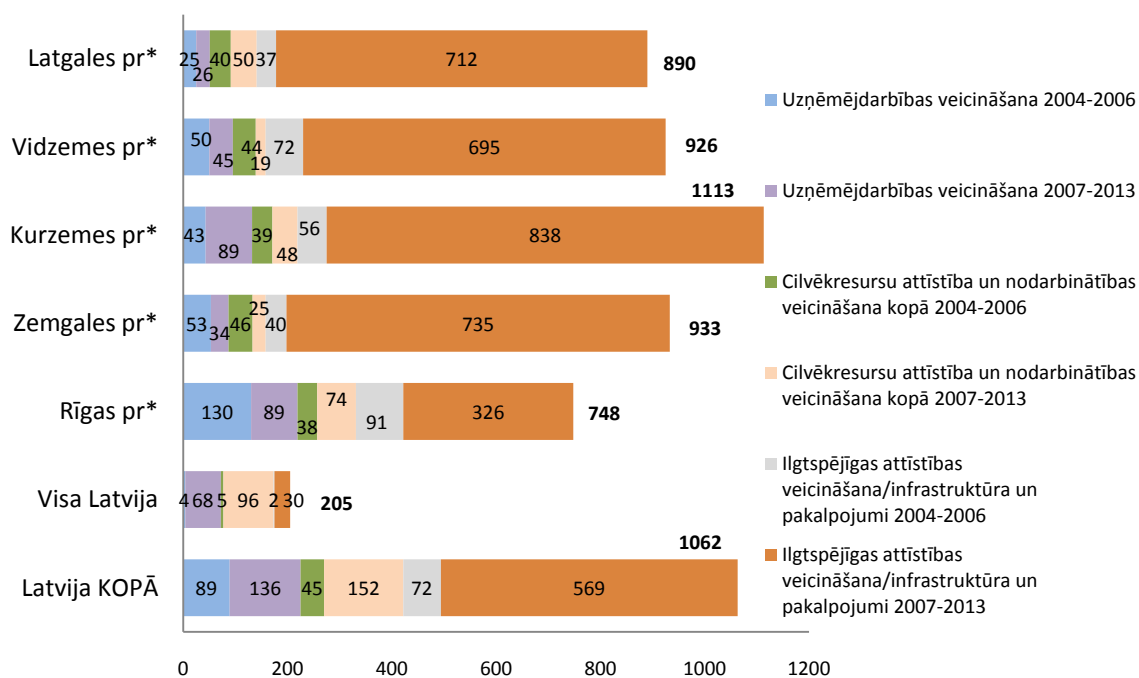
4. attēls. Kopējais fondu finansējums, uz vienu iedz. LVL

Avots: Autora veidots vizualizēts pārskats, izmantojot Finanšu ministrijas un CSB datus

* Dati plānošanas reģionu griezumā

5. attēls. ESF finansējums, uz vienu iedz. LVL 2004-2013. gadu fondu plānošanas periodā

Avots: Autora veidots vizualizēts pārskats, izmantojot Finanšu ministrijas un CSB datus

* Dati plānošanas reģionu griezumā

Autors vēlas paust pateicību profesoram Mārim Purgailim par darba zinātnisko vadību un konsultācijām laika posmā no 2009.-2013.gadam.

Autors vēlas paust cieņu un pateicību profesoram Edvīnam Vanagam par darba zinātnisko vadību un konsultācijām laika posmā no 2006.-2008.gadam.

Tāpat arī autors pateicas Publiskās pārvaldes katedrai un īpaši tās vadītājai prof. Inesai Vorončukai par sniegtajām zināšanām un konsultācijām darba izstrādes gaitā un darba vadību 2011.gada laikā.

Autors pateicas ekspertiem, kas veica reģionu ekonomiskās attīstības faktoru novērtējumu Reģionu ekonomiskās attīstības Sintezētā modeļa izstrādes gaitā.

Autors sirsnīgi pateicas savai ģimenei un draugiem par atbalstu un pacietību pētījuma izstrādes gaitā.